

A veszprémi hetes tüzérek

A m. kir. 7. honvéd táborigyűszred
és utódalakulata,
a 41. honvéd tüzérezred
első világháborús története

Összeállította és jegyzetekkel ellátta
Földesi Ferenc

Veszprém
2018

Sorozatszerkesztő:
Csiszár Miklós

A kötet megjelenését támogatta:
Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata
Veszprémi Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság
Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhelye

Lektorálta: Dr. Gulyás Géza alezredes

ISBN 978-615-80904-1-4
ISSN 2060 – 6109

Kiadja:
Veszprémi Szemle Városthörténeti Közhasznú Alapítvány
Levelezési cím: 8200 Veszprém, Baláca sor 10.

Felelős kiadó:
Faa Judit, a kuratórium elnöke
Tel.: +36/20/25-33-144
E-mail: judit.faa@gmail.com

Szerkesztőség:
8200 Veszprém, Erzsébet liget 3.
E-mail: csiszar.miklos@invitel.hu

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila

A borító képei:

- címlapon: Lövegállás a Zebráknál 1915 telén (Forrás: HM HL 1000, hadműveleti iratok)*
2. oldalon: Tüzérbarakkok Veszprémben a Séd völgye felett (Balogh Gyula gyűjteményéből)
3. oldal: A tüzérezred pihenőkörlete az orosz fronton (Forrás: HM HL 1000, hadműveleti iratok)
háttul: A veszprémi hetes tüzérek emlékjelének avatása 2016. 5. 29-én (Fotó: Földesi F.)

Veszprém
2018

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő (Porga Gyula polgármester)	7
Előszó (Dr. Kovács Vilmos ezredes).....	9
BEVEZETÉS	11
I. A BÉKEEZRED TÖRTÉNETE	13
1914.	15
II. MOZGÓSÍTÁS	15
III. Az orosz harctéren	19
1. Indulás és felvonulás a hadműveleti körletbe	19
2. Az uhnovi ütközet.....	24
3. A lebergi csata	27
4. Előnyomulás a San vonaláig	30
5. Visszavonulás a Santól	33
<i>Morskó</i>	36
<i>Harcaink Krakau (Krakkó) védelmében</i>	40
1915.	46
6. Hadosztály felváltása és a kárpáti harcok	48
<i>A magyar határvédelem</i>	53
7. Orosz- és lengyelországi harcok	56
<i>Előnyomulás Breszt-Litowsk védővonaláig</i>	61
<i>A hadosztály eltolása. Wolhynia</i>	63
<i>Wolhyniai harcok</i>	67
<i>Téli állás</i>	68
1916.	70
IV. AZ OLASZ HARCTÉREN	74
1. Indulás az olasz frontra	74

1917.	76
2. A 10. isonzói offenzíva	78
3. Nyár a Karszton	87
4. A 11. isonzói offenzíva	90
5. Az áttörés és a vele kapcsolatos harcok	101
<i>Az előnyomulás</i>	104
<i>Harcok a Piave deltájában</i>	110
1918.	114
<i>Állóharcok a Montelló északi részén</i>	118
<i>Hosszú pihenő és előkészületek</i>	121
„Albrecht”	124
6. Nyár a Piave partján	131
7. Az utolsó nagy csata	135
V. MENETELÉS HAZAFELÉ	144
FELHASZNÁLT IRODALOM	148
VI. MELLÉKLETEK	150
1. sz.: Megyesi Schwartz Jenő Győző címzetes tábornok életrajza...	150
2. sz.: Raskó Sándor főhadnagy: A m. kir. 7. honvéd tartalék ágyúsüteg története.....	153
3. sz.: M. kir. 7. honvéd ágyúezred elhelyezési vázlata Hajmáskéren	160
4. sz.: Tiszti parancs a napiparancsok betartásáról.....	163
5. sz.: Elekes Antal százados – A 41. honv. ho. kötelékében működő 41. honv. táb. á. ezred harca 1914. VIII. 28-án Uhnownál.....	163
6. sz.: Denk Ágoston főhadnagy: Szemtanú leírás (Uhnowi ütközet).....	168
7. sz.: Hadműveleti intézkedés a 41. tü. dandár pk. parancsára.....	176
8. sz.: Jelentés az ezred harcképességéről	177
9. sz.: Reggeli jelentés a lőszerkészletről.....	178
10. sz.: 1914 novemberi létszámjelentés	179
11. sz.: A m. kir. 40. hv. gyalogdandár parancsnokság intézkedése....	180
12. sz.: M. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnokának, Nikić altábornagy elköszönő parancsa.....	182

13. sz.: 138. sz. ezred napiparancs a német csapatok fogadására	184
14. sz.: 82. dandár parancsnokának harcparancsa az 1914. december 7-i támadásra	185
15. sz.: Harcparancs az I. üteg parancsnokának	186
16. sz.: A II. tüzérosztály helyzetjelentése, elhelyezési vázlata	187
17. sz.: Igazolóló jelentés kérése a késedelmes tűzmegnyitásról	190
18. sz.: Vázlat a II. tüzérosztály tüzelőállásáról, megfigyelő helyeiről és a telefonösszeköttetéséről	194
19. sz.: Jelentés az ezred lovainak állapotáról	196
20. sz.: Az I. tüzérosztály lóállományának egészségügyi állapota	196
21. sz.: Az I. tüzérosztály igazolóló jelentése az áprilisi támadás tűztámogatásáról	198
22. sz.: Intézkedés kérése a tüzérdandártól	201
23. sz.: A tüzérosztályok elhelyezkedése 1915. május 29.	202
24. sz.: Szolgálati jegy feljelentéséről	203
25. sz.: Schamschula tábornok harcparancsa	203
26. sz.: Csikvándy százados (I. oszt. pk) jelentése az 1915. 10. 18-án történt eseményekről	205
27. sz.: Schwartz Jenő alezredes állomásparancsnoki megbízása	206
28. sz.: Térképvázlat a II. osztály állásairól, megfigyelő helyeiről és hatásköréről	208
29. sz.: A 2. üteg tüzérfelügyelőjének jelentése	209
30. sz.: Tiszti parancs az élelmezési szabálytalanság megtiltásáról	214
31. sz.: Dicsérő parancs	215
32. sz.: Harcleírás a volt m. kir. 7. honvéd táborigyűszed 2. ütegeének 1916. július 29-én történt közelharcáról:	217
33. sz.: Az m. kir. 7. hv. táborigyűszed harctéri működésének vázlatos leírása	220
34. sz.: Tiszti parancs az ezred haditakarék felállításáról	225
35. sz.: Tiszti parancs a lovak és hajtók elosztásáról	225
36. sz.: Tiszti parancs az I. Isonzo hadsereg parancsnokság rendeletére	227
37. sz.: Tiszti parancs Takács Géza százados áthelyezésekor	228
38. sz.: Tiszti parancs az ezredtörténet írására	229
39. sz.: Bíró Zoltán tüzérfőhadnagy: A „piavei összeomlás” a magyarság szempontjából	230

VII. FÜGGELÉK.....	237
A tüzérezred katonáinak az 1. világháborúban adományozott kitüntetések összesítése	237
A tüzérezred 1. világháborúban kitüntetett tisztjei és legénysége.....	242
KÉPMELLÉKLET	271
JEGYZETEK.....	314
UTÓIRAT	329

TISZTELT OLVASÓ!

Szeretettel köszöntöm abból az alkalomból, hogy napvilágot látott ez az egyedülálló kötet, amelyet egykori katonáink hősi emlékezetének szentelünk!

Az első világháborúval kapcsolatos ünnepi megemlékezéseket a 2013-ban alakult Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság szervezi Veszprémben.

Az Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság legfontosabb célja, hogy megismertesse a Nagy Háború történéseit, segítsen megőrizni annak igaz emlékezetét.

Helyi közösségeinknek nem csak lehetőségük, de erkölcsi kötelességük is a közös emlékezethez hozzátenni a maguk emlékeit és történeteit.

Különösen fontos ez a legősibb magyar városok egyikében, a „katonavárosként” is emlegetett Veszprémben, amely büszke katonatörténeti hagyományaira.

Két háziezredünk, a magyar királyi veszprémi 31. honvéd gyalogezred és a magyar királyi 7. honvéd táborigád ezred története – főleg az első világháborúhoz kötődően – összeforrt Veszprém történelmével.

Városunk számára nemcsak a polgári lakosság, hanem katonáink szempontjából is meghatározó tapasztalat az első világháború tragikus eseménysora. Fontos, hogy Veszprém megfelelő módon emlékezzen hősi halottaira, katonáira, és a városi polgárok helytállására!

Ennek a megemlékezésnek és tiszteletadásnak fontos állomása kötetünk megjelenése, amely a magyar királyi 7. honvéd táborigád ezred történetébe enged bepillantást az érdeklődők számára.

E vadonatúj kötetet kézbe véve büszkeséggel tölt el, hogy a történész – hadtörténész szakma és Veszprém polgárságának összefogásával olyan művet adhatunk közre, amely maradandó emléket állít városunk egyik háziezredének, a magyar királyi 7. honvéd táborigádus ezrednek.

Tartozunk annyival egykori hőseink emlékének, tartozunk annyival önmagunknak, hogy felidézzük a messze földön híres veszprémi katonák alakját, akik közül sokan életüket és vérüket áldozták szeretett hazánkért, Magyarországért és városunkért, Veszprémért, amely nem feledheti hőseit!

A magyar királyi 7. honvéd táborigádus ezred katonáinak hősiessége Veszprém hősi múltjának része, amelyre emlékeznünk szép kötelesség!

E különleges, egyedülálló kötet lapjain közös történelmünk részévé válik azok hősiessége, akik értünk, a jövő Veszpréméért, a jövő Magyarországáért harcoltak az első világháború harcterein.

Azok a katonák, akik soha nem térhettek vissza szeretteik körébe, nem áldozták hiába életüket! Hálás szívvel és büszkeséggel gondolunk rájuk, mint olyan elődeinkre, akiknek hősiessége mindmáig példaként szolgál az utókor számára.

Tisztelet a hősöknek, a magyar királyi 7. honvéd táborigádus ezred katonáinak, akik távoli harctereken is az itthon maradottakért küzdöttek!

Köszönet e kötet szerkesztőinek és a kiadásban közreműködőknek azért, hogy közös múltunk e nagyszerű fejezetét az olvasó elé tárják!

Veszprém, 2018. június 1.

Porga Gyula
polgármester

ELŐSZÓ

Az Osztrák–Magyar Monarchia tüzérsége a háború küszöbén az átfegyverzés és a korszerűsítés időszakában volt. A legnagyobb tüzerővel rendelkező fegyvernem meghatározó jelentőségét még a legfelsőbb katonai vezetés sem látta egyöntetűen.

A költséges fejlesztés egyik vitájában 1912-ben elhangzott mondat realisan fejezte ki a tüzérség várható jelentőségét „azt a pénzt, amit a tüzérség rovására megtakarítanak, a háború esetén a gyalogság vérével fogjuk megfizetni.”

A hosszas politikai és katonai erőfeszítések után, az 1913. március elsejétől felállított honvédtüzérség a magyar királyi Honvédség új fegyverneme immár teljessé tette a Magyar Királyság önálló fegyveres erejét. A gyalogság és a lovaság mellett a tüzérség lett a harmadik alapvető fegyvernem.

A honvédtüzérség 1914-re nyolc tábori ágyús ezreddel és egy lovas tüzérosztállyal rendelkezett, az ezredeket a honvédhadosztályokhoz a lovas tüzérosztályt a lovashadosztályhoz osztották be. A honvédtüzérség az 1914. évi mozgósításkor mindösszesen 34 üteggel, ezen belül 198 löveggel rendelkezett. Az első világháború végére összesen 53 tábori ágyús, 14 nehéz tábori ágyús, 39 nehéz tarackos, 26 hegyi ágyús, 12 hegyi tarackos, 12 légvédelmi és 12 aknavető üteg szolgált a Honvédséget, amely összességében 249 üteget és 1320 löveget jelentett. A Nagy Háború utolsó esztendejében már 12 000 katona szolgált a Hazáját honvédtüzérként. Jelentőségük, eredményeik, a háborúban tanúsított helytállásuk megkérdőjelezhetetlen!

A veszprémi 7. honvéd tábori ágyús ezredben szolgáló tüzérek – éppúgy, mint a többi tüzér bajtársuk – megtették kötelességüket a galíciai és az itáliai arcvonalban egyaránt. Azt, hogy kiválóan küzdöttek a kitüntetések és elismerések hosszú sora példázza! E remek emberek közül sokan nem térhettek haza, életük a fronton, a fogolytáborban, vagy valamely hadikórházban ért véget.

De, Ravasz László református püspök szavait idézve:

„Az ilyen férfiak nem vesznek el, az ilyen férfiak hazajönnek. Hazajönnek lélek szerint a nemzet szívébe, történelmünk szentélyébe, a néplélek legtitkosabb mélyeire. Mindenki érezni fogja, hogy az ő haláluk tartotta meg a nemzetet, miattuk lehetünk büszkék magyar voltunkra. Veszíthetünk bármit e világháborúban, de az tény, hogy ezer meg ezer ilyen hősi halál gazdagított meg: ez a tény záloga a jövőnek és keze a magyarság nagyra hivatottságának.”

Társadalmunk adósa hősi halottainknak, a küzdelmeket túlélő katonáknak és a hátszág hőseinek egyaránt. Ebből az adósságból úgy törleszthetünk, hogy családi-, kis közösségi- és országos szinteken is megemlékezünk Róluk, soha nem feledve emléküket.

Meggyőződésem, hogy ez a könyv is hozzájárulhat eme adósság törlesztéséhez!

A Hősök Emléknapján
2018.

Dr. Kovács Vilmos ezredes
parancsnok
HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum

BEVEZETÉS

Napok telnek, és ím, évek lettek belőlük, s ezredünk történelméből, melyet eleinte nem szántunk többnek, mint néhány nyomtatott oldalnak, vaskos kötet adódott. Az induláskor úgy búcsúztunk el egymástól, mintha csak pár napi távolmaradásról lett volna szó, s még vigasztalni sem hagytuk magunkat a siránkozóktól, akik csak azért hullajtottak könnyet értünk, mert a bizonytalanság eddig még senki által nem ismert útjára indultunk. Mi igyekeztük meggyőzni őket, hogy hamarosan végzünk, s ha a haza iránti kötelességünknek eleget tettünk, újra itt leszünk. Az állomásokon ugyanazok a zászlók lengenek majd felénk, a keblünkön el sem hervadnak a búcsúvirágok, a vadonatúj sapkákon levő nemzeti színű szalagon a nap sem hagy nyomot, s csukaszürke egyenruhánkat, sárga bakancsunkat úgy adjuk vissza, ahogy kaptuk – minden hiba nélkül.

Nincs már zászló az állomásokon, bakancsaink a hosszú fáradságos menetelések alatt szertefoszlottak, elszakadtak a ruháink a földön fekvéstől, drótakadályok tüskéitől, az ellenség zsibogva szálló golyóitól. Sapkáink összegyűrődött, besározódott, beszennyeződött az árok sarától, ahova fejünket pihenőre hajtottuk, s az ég tudja, hova lett róla a nemzeti színű szalag. Ennek a háborúnak a szálai messze, a múltba nyúlnak vissza.

Már felhős volt az ég, amikor mint az első villám a zivatar kitörésekor, tudomásunkra jutott a trónörökös pár meggyilkoltatása.

Mint a menydörgés hangzott a széles ez országba a bosszú kiáltása, s amikor elküldtük megtorló követelésünket, tudtunk, pusztulás vár arra a népre, amelyik ártatlanoknak ontotta véréit.

Megriadtunk, amikor láttuk, hogy az igazság ügyéért vívott harcunk majd egész Európát lángba borította. Első meglepetésünkből azonban hamar felocsúdtunk, s az – a számra bennünket oly sokszor felülmúló ellenség ellen – Istenben bizakodva, emberi elmét felülmúló erővel vettük fel a harcot.

Ebben a könyvben, amelynek minden sora élő szenvedés, hihetetlen való, minden oldala bizonyíték királyunk és hazánk iránti hűségünknek, ezredünknek az e harcokban részt vett sorozatos egységét adja.

A kívülállók, akik majd olvassák, talán száraznak, egyhangúnak találják az előadást, bizonyára ők több fordulatosságot és csínt várnak. De hisz nem is nekik íródott e munka, magunknak készítettük ezt, akik minden betűjét végig

éltük, hogy majd, ha nagypapa válik belőlünk, hosszú téli estéken, a barátságos meleg otthonban, lobogó tűz mellett, unokáktól körülvéve, elővegyük, lapozgassunk benne, nézegessük, mint a tartalomjegyzéket, s ha egyik mondat eszünkbe juttatja az átélt valót, hosszú mesébe fogjunk.

A tűz serceg, az apróságok figyelnek, a hangunk alig emelkedik ki a szoba csendjéből: ennek is, annak is akad egy s más kérdezni valója; a mese hosszú, a gyerekek elfáradnak, egyiknek is, másiknak is álomra csukódik a szeme. Egyedül maradunk ébren, szemünkben a megihlettség lángja lobog, mélyen a parázsba nézve már nem beszélünk, csak az agyunk gondolkozik messze, messze a merre a füst száll – a végtelenben.

I. A BÉKEEZRED TÖRTÉNETE

Az 1912. év december havában egy új fejezete kezdődött a m. kir.¹ honvéd-ség történetének: ez időben rendelte el Őfelsége I. Ferenc József, az első honvéd tüzér csapattestek – 2 ezred és 8 önálló osztály – felállítását.²

Ekkor hangzottak el a hajmáskéri közös hadseregbeli tüzér táborban az első, még szokatlan magyar tüzérségi vezényszavak az ott felállított m. kir. I. és II. honvéd tábori ágyús osztálynál, melyekből az idők folyamán a 7. honvéd tábori tüzérezred keletkezett.³

A nevezett két osztály legénységét és lovait a budapesti cs. és kir. tüzérdandártól kapta, tisztjei kivétel nélkül a közös tüzérségtől helyeztetek át. Az I. osztály parancsnoka Capp Gusztáv alezredes volt, a II. osztályé megyesi Schwartz Jenő százados.⁴ Az I. osztály első tisztikarához tartoztak: Knall Győző százados, Herold Antal százados, Csikvándy Béla főhadnagy, Ruzsicska Béla hadnagy, Kalmár Aurél hadnagy, Ziegler Gyula zászlós, Fehér Sámuel szds. g(*azdász*). t(*iszt*).⁵, dr. prószéki és fancsali Joób-Fancsali Aladár ezredorvos, Thuróczy Péter állatorvos és Taag Ede tüzér segéd-szertiszt; a II. osztályéhoz Engelbach Adolf százados, gyulafalvi Bulyovszky Jenő százados, Lupkovits Miklós főhadnagy, Murányi Béla hadnagy, Arz Gusztáv hadnagy, Vörös János zászlós és Haidekker Jenő hadnagy g. t.

A két osztály első megalakulásakor tömérdek nehézségekkel küzdött. A különböző csapattestektől bevonult legénységből, lovakból, a hiányos tüzérségi anyagfelszerelésből rövid idő alatt nem csak teljesen harcképes és rátermett csapattesteket, de igazi magyar, a magasztos hivatástól áthatott, honvéd tüzérosztályokat kellett teremteni, melyek büszkén sorakozhattak a már régebben fennálló honvéd gyalog- és huszárezredek mellé.

Mindenekelőtt a két parancsnokot illeti a legnagyobb dicséret, kik az első hónapok túlfeszített munkája után kiváló katonai szervezőképességük és a tisztikarra gyakorolt kitűnő befolyásuk folytán büszkén és méltán állíthatták, hogy úgyszólván semmiből keletkezett osztályaik minden körülmények között és minden helyzetben kifogástalanul megállják helyüket. De méltó elismerést érdemel a beosztott tiszték munkája is, kik a dicső cél érdekében egymással versengve fáradhatatlan tevékenységet fejtettek ki.

Alig két hónappal megalakulásuk után 1913. február havában a honvéd tüzérségi felügyelő Kárász Ernő altábornagy⁶ szemlélte meg az osztályokat. Ekkor adattak le a hajmáskéri lőtéren az első éles lövések honvéd ágyúk torkából. A

felügyelő úr elismerő dicsérete volt a tisztikar és legénység igyekvő munkájának első jutalma.

1913. év tavaszán épült fel a hajmáskéri táborban a Telekharaszton egy teljesen új traktus, egy teljes tábori ágyúszred számára, melyet elkészültekor a két osztály foglalt el. Az egyesített elhelyezés sokban megkönnyítette most már a kiképzés és fegyelmezés munkáját is.⁷ Ugyanezen esztendőben az I. osztály részt vett a m. kir. 41. honvéd hadosztály keretében a Veszprém és Zalavármegyében megtartott őszi gyakorlatokon, míg a II. osztály a lovai között kiütött járvány miatt Hajmáskéren maradni volt kénytelen.

1914. április 1-én lett az I. és II. honvéd tábori ágyúosztály⁸ ezredé összevonva, s így ezen nap tekinthető a hosszú háború alatt oly sok dicsőséget szerzett m. kir. 7. honvéd tábori ágyúszred⁹ születésnapjának, mely méltó ünnepegek keretében lett megünnepelve.

Az első ezredparancsnok a tisztikar és legénység által rajongva szeretett Capp Gusztáv alezredes lett, kinek parancsnoksága alatt a fiatal ezred mindjobban felvirágzott.¹⁰

A nyár elején az ezred beosztott a hajmáskéri lövőiskola ezredbe, melynek összes gyakorlatain és lövészein egy hadiállományú osztály alakjában vett részt. Röviddel a lövőiskola befejezte után a sarajevói gyilkos merénylet kipatintotta a szikrát, mely az egész világot lángba borította.

A Szerbia elleni részleges mozgósításban a 7. honvéd ágyúszred szomorú szívvel maradt tétlen; de egy pillanat alatt lelkesedett és féktelenül zúgó éljenezéstől visszhangzott a Telekharashti honvéd tüzér laktanya, midőn 1914. július 28-án az általános mozgósítás ki lett hirdetve. Repültek a csukaszürke sapkák a levegőbe, s csak úgy sugárzott a harci vágy minden hetes tüzér szeméből, s röviddel rá véresen igazolták a hetes honvédágyúk torkai az ezredhívó népies szövegének első mondatát, hogy „*Nincsen a királynak olyan katonája ...!*”

1914.

II. MOZGÓSÍTÁS

1914. július 31-én délután 5 órakor kapja az ezred az általános mozgósítást elrendelő parancsot és mint a mozgósítás első napja, augusztus 4-e jelöltet meg. A legfelsőbb elhatározást a legénységnek azonnal kihirdették.

A harci vágy és a lelkesedés megnyilatkozása bámulatos volt, a hajmáskéri laktanya egetverő „éljen”-e feljogosít azon reménykedésre, hogy kizárólag

2

TÁVIRAT.

Lapszám: 42		<i>1933. évi honv. augus 7. nap</i>				A kézbesítésnek kiadatott:	
Vezeték száma:						101... évi ... hó	
Küldő: <i>Setty</i>		Továbbította:				1914. évi ... hó ... napján ... óra ... perccel	
időpontja: <i>21:50</i>		Hivatalos megjegyzések:					
Távirat száma: <i>101532</i>							

átviteli utóirat	hozájárult	pénzületi státusz	öss	post	díjazt	hó és nap	óra	perc	egység
<i>101532</i>	<i>101532</i>		<i>32</i>			<i>31</i>	<i>5</i>	<i>00</i>	<i>12</i>

*Elrendelés az általános mozgósítást elrendelő
K. hadrend első mozgósítási napjára aug. 4-én
közvetlen továbbított parancsok és jegyzetek tovább-
vitelére nyolcvanötödik lappal ellátott forrásk
kötetével*

Konradokun min. 7. sz.

M

14

A cím előtti lévő rövidítések magyarázata:

PA = Postakészlet	PC = Távközlési költség	PT = Előre fizetés	J = Járulékos költség
PK = Távközlési költség	PCD = Távközlési költség	ST = Távközlési költség	TR = Távközlési költség
PJ = Távközlési költség	PKP = Távközlési költség	XP = Távközlési költség	TK = Távközlési költség
PKAP = Távközlési költség	PKB = Távközlési költség	HP = Távközlési költség	TKK = Távközlési költség
PKC = Távközlési költség	PKD = Távközlési költség	HP = Távközlési költség	TKK = Távközlési költség
PKE = Távközlési költség	PKF = Távközlési költség	HP = Távközlési költség	TKK = Távközlési költség

A mozgósítást elrendelő távirat. Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred, ütegnaplók és hadműveleti iratok

magyar anyanyelvű legénységünk őseihez méltó lojalitással, bátran, akadályt nem ismerő kötelességtudással néz a bekövetkezendő nehéz napok elé. Szinte várták már a parancsot, hogy hazájuk védelmére kezükbe vehessék a fegyvert.

A napokkal előbb elrendelt részleges mozgósítás, az érezhető külpolitikai idegesség felhívta jó előre embereink érdeklődését úgy, hogy még a legutolsó hajtótűzér¹¹ is – természetesen a maga módja szerint – tisztában látszott lenni a háború okairól és annak szükségességéről.

Érdekes volt a válasz, melyeket a legénységtől a háború okairól való kérdézősködésünkre kaptunk. Sok egészséges, egyszerű gondolat, mind megannyi megnyilatkozása a magyar lovagiasságnak, egyenes, nemes gondolkodásnak.

A tiszték között általában elterjedt vélemény volt, hogy a mozgósítás csak egy diplomatikai aktushoz adja meg a tekintélyt. Ezt megerősíteni látszott az az intézkedés, mely az első mozgósítási napot a mozgósítás elrendelése után az ötödik napra jelölte ki.

Sokan voltak, akik szinte elkéservedve panaszkodtak, hogy egyszer adódna alkalom, hogy a katona produktív munkát végezzen, és akkor újtába áll a diplomácia. Azok, akik számolnak a hadsereg közbelépésével, egy igen rövid háborút jósolnak, indokolják nézetüket a milliós hadsereg óriási szükséglete következtében beálló elviselhetetlen gazdasági helyzettel.

Augusztus 3-án az ezred elhagyja állandó állomáshelyét Hajmáskért, és – a szálláscsinálók előzőleges elküldése után – felszerelési állomására: Veszprémbe vonul. A város notabilitási lakossága fogadja, de főleg szép lányai kendőt lobogtatva, éljenezve fogadják a felvirágozott lövegekkel, járművekkel bevonuló daliás heteseket.

A mozgósítás elrendelése óta elmúlt három nap alatt a Veszprémben állomásozó pótüteghez¹² a tartalékos legénység nagy része már bevonult. Ugyanakkor kezdetét vette a lóavatás¹³ is, úgy, hogy 4-én délután az ezred lóállománya elérte a hadilétszámát.¹⁴

Előbb a tényleges, majd a részlegekhez bevonult tartalékos legénység szereltetett fel hadiruházattal, azután a hátas és hámos lovak a legnagyobb körültekintő gondossággal szerszámoztattak fel és osztattak be, és a lövegek,¹⁵ lőszeres kocsik, vonatjárművek,¹⁶ az összes előírt anyaggal szigorú felügyelet alatt felszereltettek.¹⁷ Közben a kezelő legénységgel oktató irányzógyakorlatok, ütegbeli tűzharcok, az altisztekkel lovarda, a hajtókkal hajtógyakorlatok tartattak úgy, hogy az első napok látszólagos pillanatnyi zürzavarából a mozgósítás negyedik napjának estéjén már kialakult a fegyelmezett, harcképes ezred.

A 4. mozgósítási nap reggelén futótűzként terjedt az a hír, hogy Franciaország nagymennyiségű aranyat szállít személyautókon Oroszországnak a Mo-

Veszprém

Tüzérségi barak

Tüzérbarakkok Veszprémben. Forrás: Balogh Gyula képeslapgyűjteménye

narchián keresztül. Kémhírek szerint a fő közlekedési vonalakat kerülve Schweiz (*Svájc*), Tirol, Karintia és Magyarországon át igyekeznek menetcéljuk felé. Állítólag dél-magyarországi vármegyék egyikében látták is a száguldó gépkocsikat, női és osztrák–magyar tiszti uniformisban lévő utasokkal.

Megerősíteni ezen elterjedt hír valóságát, az állomásparancsnokságnak kiadott intézkedése, hogy az ütegek a szálláskörletek közelében lévő hidakat és útkereszteződéseket őrségekkel figyeltessék meg. Azonkívül egy lovas járőr (parancsnok: Ziegler Gyula hadnagy) összeállítása rendeltetett el. A járőr feladata a menetvonal betartásával lovagolni és az útjába került gépkocsikat igazoltatni és átvizsgálni. A járőr másnap hajnalban eredmény nélkül bevonult.

Már a legelső kivonuláskor az összes lovak kifogástalanul húztak. A hadilőszer felvételezéséhez, valamint a kézi lőfegyverrel való éles lövés gyakorlásához megkívánt kivonulás egyben arra is felhasználattott, hogy az egyszerű harcalakzatok, tüzelőállásba való hajtás gyakoroltassék.

A mozgósítást befejező 3. napon az ütegek¹⁸ osztálykötelékben vonulnak ki, s így gyakorolják a fedett állás elfoglalását, állásváltogatást, nyílt állás elfoglalását, célelosztást. Mindezeknek alapos végrehajtása, nemkülönben a végrehajtás utáni tüzetes megbeszélés már jó előre megnyugtatóak voltak aziránt, hogy a fegyelmezett ütegek jólnevelt és gyakorlott tüzéreikkel a reájuk bízott, sokszor

veszélyes feladatokat sikerrel oldják majd meg. Az esti parancskihirdetéskor folyt a legénységnek a háborúra való iskoláztatása: az ütközet előtti, alatti és utáni magatartásról szóló utasítások magyarázása. Megvilágították a hadicikkek, különösen azok, amelyek a szökésről, fegyelemellenes viselkedésről szóltak.

Így felkészülvén, augusztus 15-én délelőtt 7 órakor az ezred a városon keresztül az ún. Szamarlegelőre¹⁹ vonul, hogy ott ünnepélyes Istentisztelettel kapcsolatban letegye, illetőleg megismételje a „Honvédeskü”-t.²⁰

Egész Veszprém megjelent a „hetesek” eskütételénél. Impozáns látvány volt a békekerethez szokott szemeknek a hadiállományú kolosszus. Délcegen ültek tüzeink az új csukaszürke egyenruhában, minden szem tele önbizalommal és bizakodással.

A tábori lelkész az egybegyűlt legénységnek az eskü lényegéről tartott hosszabb beszédet, majd Capp Gusztáv alezredes ezredparancsnok lelkesítő szavaira egetverő „éljen”-t kiáltottak tüzeink a Legfelsőbb Hadúrra, kinek bölcs belátása a háború szükségességét felismerte és a hadiállapotot elrendelte. Az esküt Ruzsicska Béla főhadnagy olvasta fel, ezer torokból mondotta utána „*Isten engem úgy segítjen!*”

Nem volt néző, kinek szeme szárazon maradt volna. – „*Hisz ezekkel a legényekkel karácsonyra Szentpéterváron leszünk!*” – hallani a megjelent nézők soraiban. Némán – a pillanat nagyszerűségének hatása alatt – néztük egymást.

Szinte felrázott merengésünkből a parancs a díszmenetre. Az ezred – zártvonalon ütegenként – menetoszlopban, majd az egész ezred zártvonalonban, lépésben és ügetésben vonult fel az ezredparancsnok előtt.

Ezredparancsnokunk megelégedett mosolya büszkévé tett bennünket. Jóleső érzéssel gondoltunk vissza az elmúlt napok emberfeletti munkájára, melynek gyümölcse – ezredparancsnokunk dicsérete – nem maradt el.

A városban egész nap a tüzésekről beszélnek, sokan érdeklődéssel keresik fel telephelyünket, hogy az ágyúkról ismereteket szerezzenek. Persze a telepőr felcsigázott képzelete mindenkiben kémét lát és minden közeledőre reáfogja kurtályát,²¹ a kíváncsiak pedig látva, hogy a haragos tüzer nem ért tréfát, néhány száz lépésre csoportosultak, míg végre valaki odavezette őket és pár szóval érthetővé tette, hogyan lő a tüzer.

A bevonulás után a jelentkező legénység gyónás, majd másnap szent áldozásra vezetett.

A következő két napon az összes járművek szabályszerűen – a megfelelő tartalék készletekkel – gondos felügyelet alatt felmálháztattak, az összes anyag megtisztított. Az utazáshoz szükséges élelmi készletek 17-én reggel Jutas állomásra szállítottak és az ütegekben minden előkészület megtörtént az utazásra.

III. AZ OROSZ HARCTÉREN

1. Indulás és felvonulás a hadműveleti körletbe

Virágokkal borított, fellobogózott járművekkel, lelkes harci vágytól égő tűzérkekkel indultak az útegek telephelyeikről Jutas vasútállomásra, ahol Veszprém város előkelősége és a polgárság lelkes ünneplése mellett megkezdődött a bevagonírozás. Az ezredparancsnokság az 1. üteg első részlegével délután 6 óra 30 perckor indult, a többi útegek szintén két részlegben 2-2 órás időközben követték az ezredparancsnokságot vivő vonatot, s Győrben 1-1 szállítmány-nyá alakultak át. A berakodás befejeztével a város polgármestere egy utolsó „Isten hozzád”-ot mond háziezredének és a város asszonyai, lányai gyönyörű hímzésű selyem trikolorót adnak ár Capp alezredes ezredparancsnoknak, kérve őt, hogy a zászlót a reánk erőszakolt háború szerencsés és mielőbbi befejezése után dicső ezrede élén egészségben hozza vissza. Az ezredparancsnok úr rövid köszönő szavai után felhangzik „*Imához!*” a kürt szava. Szem nem maradt szárazon és lelkes kendőlobogtatás mellett lassan megindul a vonat – a bizonytalanság felé.²²

Az ezred tisztikara a következő beosztásban indult a harctérre:

Ezredtörzs	Capp Gusztáv	alezredes	parancsnok
	Ruzsicska Béla	főhadnagy	segédtiszt
	Hartert Tibold	zászlós	helyettes segédtiszt
	Dr. fancsali és prószéki		
	Fancsali-Joób Aladár	ezredorvos	orvosfőnök
	Haidekker Jenő	g. t. főhadnagy	az I. osztály gazdasági hivatal főnöke
I. osztálytörzs	Paulics Géza		ezred élelmező tiszt
	Thúróczy Péter		főállatorvos
	Taag Ede		tüzérségi segédszertiszt
	Wolf Henrik	őrnagy	parancsnok
1. üteg	Dr. Lampel József		segédorvos
	Rumpelles Mihály	százados	parancsnok
	Takács Géza	főhadnagy	első tiszt
	Danilovics János	hadnagy	szakaszparancsnok
	Denk Gusztáv	t. hadnagy	szakaszparancsnok
Vörös János	hadnagy	mozdonyos tiszt	

	Beer Ferenc	t. zászlós	felderítő tiszt
2. üteg	Herold Antal	százados	parancsnok
	giczei Giczey György	főhadnagy	első tiszt
	Payer Ernő	hadnagy	szakaszparancsnok
	Kemény Pál	hadnagy	szakaszparancsnok
	Phleps Sigfried	t. hadnagy	szakaszparancsnok
	Herzl Kálmán	t. hadnagy	felderítő tiszt
II. osztálytörzs	megyesi Schwartz Jenő	őrnagy	parancsnok
3. üteg	Engelbach Adolf	százados	parancsnok
	Emmer Antal	főhadnagy	első tiszt
	Makay Imre	hadnagy	mozdonyos tiszt
	Czeke Pál	t. hadnagy	szakaszparancsnok
	Dr. Tschurl Károly	t. hadnagy	szakaszparancsnok
	Kesseő László	hadnagy	szakaszparancsnok
	Nagy Imre	t. hadnagy	felderítő tiszt
4. üteg	gyulafalvi		
	Bulyovszky Jenő	százados	parancsnok
	Kalmár Aurél	hadnagy	első tiszt
	Saxer Oszkár	hadnagy	mozdonyos tiszt
	Lakoty Vilmos	t. hadnagy	szakaszparancsnok
	Zlinszky Vidor	t. hadnagy	szakaszparancsnok
	Vadkertý József	t. hadnagy	szakaszparancsnok
	Bajóti András	t. zászlós	felderítő tiszt
Lőszertelep parancsnokság			
	Knall Viktor	százados	parancsnok
	Takács Lajos	főhadnagy	beosztott tiszt
	Csizar Pál	főhadnagy	beosztott tiszt
	Csike Kálmán	t. zászlós	beosztott tiszt
	Dr. Rétfalvy Gyula		főorvos
	Kustos Jenő		állatorvos
1. gyalog lőszeres oszlop			
	Frank Richárd	t. hadnagy	parancsnok
2. gyalog lőszeres oszlop			
	Schummel János	t. hadnagy	parancsnok
3. gyalog lőszeres oszlop			
	Mostbacher Ödön	t. hadnagy	parancsnok
4. gyalog lőszeres oszlop			
	Alexy Béla	t. hadnagy	parancsnok

1. ágyús löszeres oszlop			
	Oppel Imre	t. hadnagy	parancsnok
2. ágyús löszeres oszlop			
	Molnár István	t. hadnagy	parancsnok
3. ágyús löszeres oszlop			
	Vajda Sándor	t. hadnagy	parancsnok
4. ágyús löszeres oszlop			
	Dr. Csapó Ferenc	t. hadnagy	parancsnok

Az ezred létszáma:²³

Seregtest	Képez üteget	Élelmezési		Ütközet			Gyengélk.		Jármű		
		Létszám		Létszám			Létszám		Létszám		
		ember	ló	gyalogos	lovas	löveg	ember	ló	2	4	6
Ezredtörzs	–	31	22	–	8	–	–	–	1	2	–
I. Osztály	2	367	284	128	142	12	–	–	8	2	28
II. Osztály	2	364	284	128	142	12	–	–	8	2	28
Összesen	4	762	590	256	292	24	–	–	17	6	56

Felejthetetlen lesz az utazás mindannyijunknak, kik a lakosság lelkesedését látták és élvezték. Utunk valóságos diadalút volt. Az otthonmaradottak lelkük egész melegével ünnepelték a hadbavonuló honvédeket, a városok népei épp úgy, mint a kis falvak lakosai. Egyaránt várták a harcba indulókat, ellátták cigarettával, édességekkel. Kedves jelenetek játszódtak le: hölgyek nagybajuszú magyarjainkat finom cukorkákkal kínálgatták, ezek csak hosszas rábeszélésre merték a staniolba csomagolt cukorkákat megenni.

Útirányunk: Győr, Komárom, Budapest, Kassa, Eperjes, Orló, Neu-Sandez, Jasló, Chyrow, Przemysl, Mosciska. Orlónál léptük át augusztus 19-én a magyar földet. A lelkesedés Galiciában épp oly mérvet öltött, mint nálunk Magyarországon. Különösen Neu-Sandezben volt lelkes fogadtatásban részünk. Tüzes szemű lengyel menyecskék, leányok, zászlókkal, zenével várták a keresztülutazó harcosokat. Hosszabb ideig időzve a pályaudvaron, csakhamar megkötöttük a lengyel-magyar barátságot, táncra keredtünk és zene mellett felváltva énekeltek a szebbnél-szebb magyar nótákat, bús lengyel dalokat. Feltűnő a lengyelek lelkesedése, szinte, mint a lengyel nemzet jövődjéül felszabadítóit ünnepelnek.

A hosszú utazást meg sem érezve, frissen, jókedvvel történik 21-én Mosciska

állomáson a kirakodás. Az ezred részére a 7 kilométerre fekvő Laszki-Goscinco-wa nevű lengyel falucska jelöltetett ki szállásul, illetve gyülekezési helyül. A kiutalt szállások – galíciai viszonyokhoz képest – elég kényelmesek voltak és így kellően pihenhattünk a tulajdonképpeni felvonulás előtt. Délután 1 óra 15-kor észrevehető napfogyatkozásban²⁴ némely babonára hajló ember rossz előjelt látott. Parancskiadásnál azután népszerű magyarázattal balhiedelmüket eloszlattuk.

Pihenésünk alatt nagy meglepetéseket keltő hírek terjedtek el. Állítólag nagyobb ellenséges lovas csoport a rawaruskai pályaudvar őrseit megrohanta, az állomást megrongálta és néhány közeli műépítményt felrobbantott. Ezen híreket megerősíteni látszott, hogy a hadosztályunkhoz tartozó 20. honvéd gyalogezred egyik zászlóalját a Mosciska–Rawaruskai vonal biztosítására kirendelték. Bár ezen hírek ellenőrizhetetlenek voltak, mégis nyugtalanságot keltettek, annál is inkább, mert az említett állomás alig volt 2-3 napi járóföldre szálláskörletüinktől.

A tisztikar a pihenő alatt a hadsereg-parancsnokságnak az oroszok tüzéségi anyagáról és tüzük hatásáról szóló tájékoztatását beszélte meg. Megemlítsére méltó, hogy bár az említett leírás az ellenség tüzéségi fölényét elismeri, mégis hatásában kételkedik. Tényekre hivatkozva mondja, hogy gránátjaik egy része fűrészporral vagy homokkal van töltve.

Augusztus 23-án délelőtt 6 órakor indul az ezred hadosztálykötelékben. Jaworówtól délre a meteoszlop megállott, amikor már majdnem egy órája állotunk az úton, tudtuk meg, hogy hosszú pihenőt rendeltek el. Természetesen az üteg a pihenőnek szánt időt menetkészen kínálta végig.

Az erősen homokos út, a gyalogsági oszlop lassú menete teljesen kimerítette úgy a legénységet, mint a lovakat, hozzájárult még az is, hogy a tüzéség a második pihenőnek szánt időt – minthogy a parancs elmaradt – menetkészen töltötte el, nem itathatott. A kánikulai hőséget csak a délután megeredt zápor enyhítette. Mozgókonyháink a meteoszlop végén egyesítették, időnk nem lévén, a néhány ezer lépésre hátul lévő járműveket előre kellett hozni, legénységünk egész nap nem evett.

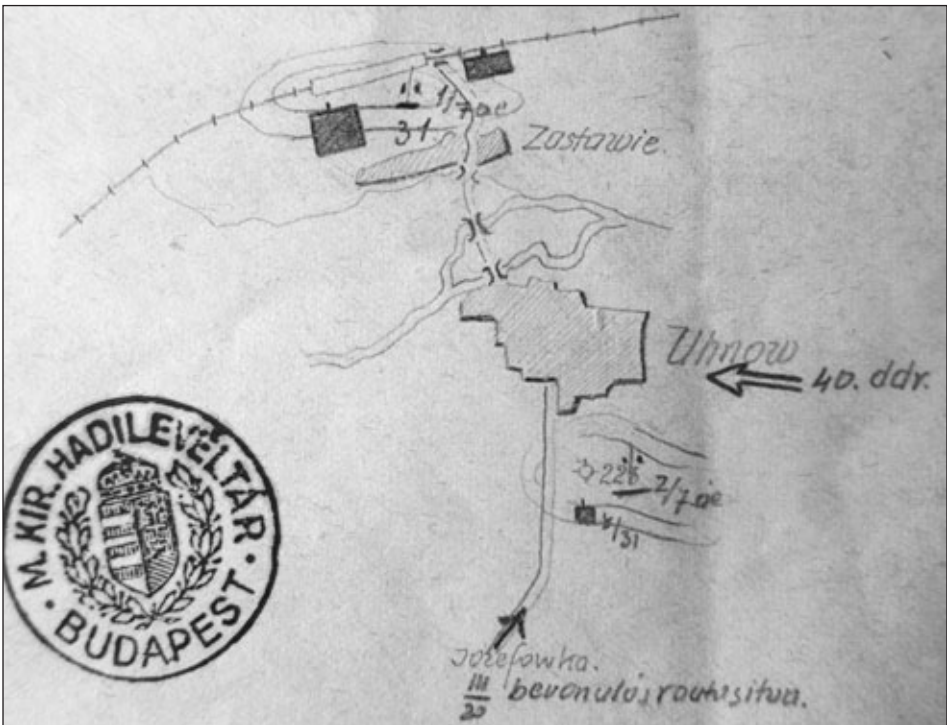
Másnap folytatódik a menetelés Szklóba. Ebédet a legénység nem kap, mert a húst csak késő éjjel hozzák el az ezredhez. A közétkeztetést a legénység könnyen pótolta a baromfiakban gazdag vidéken.

(Augusztus) 25-én ismét ütközet menet. Menetcél Magierów, ahol az ezred első ízben táborozik szabadban.

26-án északkeleti irányban Wolka-Mazowieckáig nyomul előre a hadosztály, honnan később Butynyba menetel, s ahova már teljes sötétségben ér. Ellenségről mindeztideig nem hallottunk semmit, közelségére csak a biztosítás neme engedett következtetni.

27-én délelőtt 5 órakor északnyugati irányból erős ágyútűz hallható. A hadosztály nyugat felé irányítatik. Az ezred ütközetmenetben délután 12 óra 30 perckor a már tegnap is érintett Wolka-Mazowieckára ér, ahol az egész délután folyamán hosszú pihenőt tart.

A négy napi menetelés tanulmányai adták a háború legelső tapasztalatait. Már az első napon az ütközetvonal lemaradt, a hadosztály végén menetelő mozgókonyhák a hosszú pihenőn sem jutottak az ütegekig, a délre készített hús estére elfőtt, a menetelés második napján már a tartalékkészlethez kellett fordulni, mert a felvételezett hús és kenyér, valamint a zab nem jutott el az ütegekig. A menetelés negyedik napján pedig a rossz, posványos úton néhány lovunkat az új kemény hámigá feltörte.

Uhnów megközelítése. Uhnów alatt az ezred 2. ütege(2/7), míg Zastawie mellett az 1. üteg (1/7) foglalt állást a 31. hv. gy.e-el közösen.

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszereg, ütegnaplók és hadműveleti iratok

2. Az uhnowi ütközet

Augusztus 27-én délután megindult az ezred a 41. honvéd hadosztály kötelékében. Wolka-Mazowieckáról északi irányba, hogy az ott jelzett ellenséggel az érintkezést felvegye. A nagy sötétségben az előttünk menetelő oszlopok folyton megállítják az ezredet, az út különben is igen rossz, úgy, hogy minden ötven, száz lépés után meg kell állni. Az éjjeli menetelés, az út hossza, rossz utak elcsigázzák úgy a legénységet, mint a lovakat. Ellenségről még semmi hír, közelségére csak a harckészség magas fokából lehet következtetni. Ez az állapot augusztus 28-án délelőtt 5 óráig tartott, amikor a hadosztály rövid pihenő után három oszlopba fejlődve, előrenyomult. A tüzérség a középső oszlopot képezte.

Délelőtt 7 órakor az I. osztály, melyhez 1/31. honvéd század egy szakasza, mint lövegfedezet lett beosztva, az első tüzelőállásba hajt. Ellenség nem mutatkozik. Az I. osztály, majd később a II. osztály előrenyomul és Uhnów község délkeleti kijáratánál menetoszlopban készségi állásba marad. Innen, miután Uhnówtól északkeletre erős gyalogsági tűz hallatszik, az ezred délelőtt 9 óra 30 perckor a község déli kijáratánál ismét tüzelőállásba megy, arccal nyugat felé, hogy a hadosztály gyülekezését nyugat felőli támadással szemben fedezze. Délután 1 óra körül északi irányból a gyalogsági harc mindinkább erősödik, az ezred arcvonalat változtat, de nem lő.

Körülbelül délután 4 óra körül, amikor a gyalogsági harc teljesen kifejlődött már, felsőbb parancsra az ezred lekapcsol és Uhnów községen keresztül – Dyniska felé – vágóban igyekezik az új állását elfoglalni. Az ezred 1., 3., 4. ütege északkeleti lőiránnyal Dyniska délkeleti széle és a tőle délre húzódó erdő között foglal állást, míg a 2. üteg északnyugati irányban tüzel. Még lekapcsolás közben éri az ezredet az ellenség első srapel lövése, melyet azután egy 8 löveg üteg által rendezett, valóságos pergőtűz követett.

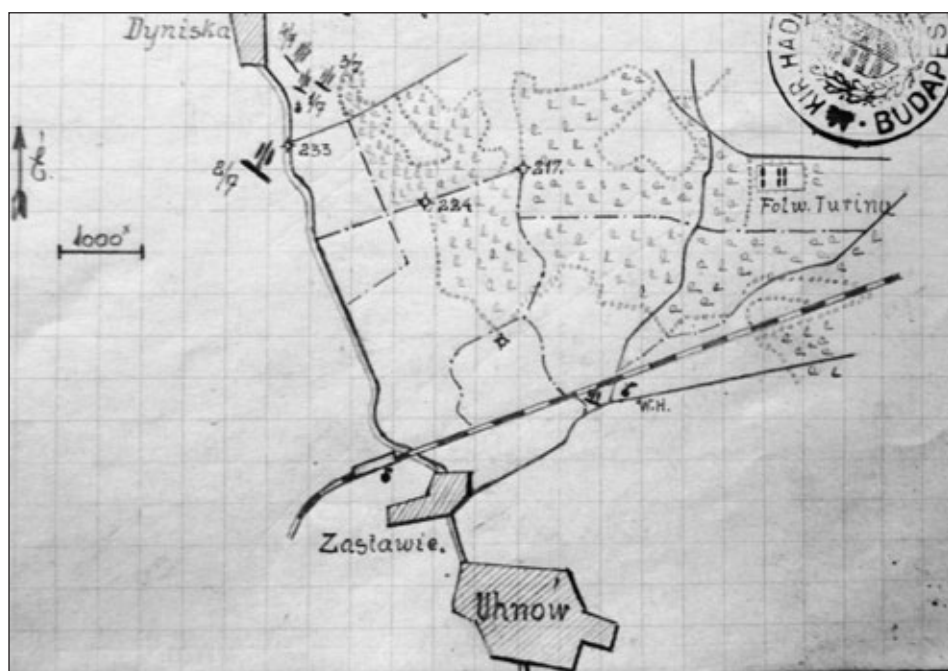
A szántóföldeken felkavart óriási por egészen eltakarta az ezredet és talán ennek köszönhető, hogy nagyobb veszteség nélkül mentünk át a tüzkeresztségen. Az ütegek valószínűleg fedett, vagy legalább is erősen leplezett állásban állottak úgy, hogy csak a felvillanó világosságból lehetett azok felállítási helyére következtetni.

Félelmesen impozáns látványban volt részünk: a lemenő nap korongja bíborpirosra festette az eget, balra tőlünk Dyniska lángban álló romjai meredeztek, jobbra az erdőben élénk gyalogsági harc foglalkoztatta képzeletünket.

Az áttekinthetetlen terep az általános tájékozatlanság melegágya volt a gyakran elhangzó rémhíreknek: „*Kozák támadás balról!*”

Előfordult, hogy a lövegfedezetként kirendelt gyalogság egy ízben valóságos

Az ütegek elhelyezkedése Dyniska mellett. Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszerezd, ütegnaplók és hadműveleti iratok

tűzharcba keveredett a békés szándékkal felderítő útgáról visszatérő hadosztálylovassággal. Az általános zűrzavart az est jótékony leple még idején elborította úgy, hogy a sötétség beállta miatt az ellenség tüzét beszüntette.

Az ezred felkapcsol és Uhnów község Ringplatzjára (főterére) vonul. Elhelyezkedve táborhelyünkön, kiosztásra kerül a már teljesen elfőtt ebéd, vacsora és csakhamar jótékony álom feledteti az első csatanap izgalmas eseményeit.

Hihetetlen szerencsénk következtében aránylag csekély veszteséggel, de annál több tanulsággal végződött tűzkeresztségünk.²⁵

29-re virradó reggel a helyzet mindjobban tisztázódik. Megtudjuk, hogy az ellenség visszavonul és az üldözést megkezdjük Zasztawie, Tarnoszyn, Uhowek irányában. Amerre utunk visz, látni az előbbi harc véres nyomait. Hullák, sebesültek, eldobott fegyverek, ruházati cikkek szerteszéjjel. Mintha majálisra indultak volna a vitéz 31. honvéd gyalogosaink²⁶ és a 3. számú tiroli császárvadászok, úgy fel voltak pántlikázva, s úgy daloltak katonazene hangja mellett. Elhalt hamar a jókedv, a dal, s ma már holtan fekszenek a tegnap még pirosposzsgás veszprémi legények.

Zasztawienál csak kisebb járőrök fejtettek ki még ellenállást, csakhamar folytatjuk a menetelést Tarnoszyn felé. Itt, mint egy órai várakozás után megállapítást nyert, hogy az ellenségtől nincs mit tartani, a menetet tovább folytatjuk, míg beesteledett. Az éjszakát táborozva, a legnagyobb harcészültségben Ulhoweken töltjük.

Ulhoweken 1–1 félüteg²⁷ az osztály másik félütegével kombinálva a község északi, illetve keleti szegélyén, esetleges ellenséges lovastámadás elhárítására állásba megy, míg a többi félüteg fogatolva éjjelez. A következő nap folytatódik az előnyomulás Zerniki–Ratyoczów községeken át a visszavonuló ellenség erős hátvédeit, menekülő vonatait hatásosan üldözve.

Ratyoczów után az előnyomuló hadosztály az ellenség földjére lépett. Augusztus 31-én tovább folyik az előnyomulás. Podhajcze községtől északra az ellenség ismét heves ellenállást fejt ki, az ezred tüzelőállásba megy, hogy előnyomuló gyalogságunk munkáját megkönnyítse.²⁸ Éjfél után erős géppuska és gyalogsági tűz ébreszt fel bennünket, puskagolyók süvítenek fejünk felett, jajgatás, segélykiáltás hallatszik – nem tudni még ki, honnan, és miért lő? Lassanként lecsendesednek a kedélyek, kitudódik, hogy a tiroli császárivadások a nagy sötétségben ellenségnek vélték a békésen nyugvó 31-es honvédeket és élénken tüzelést kezdtek reájuk. A lövöldözéstől, ordítózástól megvadultak az erdő szélén pihenő lovaink, és örült vágtaban magukkal ragadva mozdonyokat, hajtókat, nekifutottak a lövegállásnak. Az egyik mozdony²⁹ felfordult és beleesett abba a gödörbe, amelyben az ezredtörzs és osztálytörzs parancsnokai feküdtek. Wolf őrnagy, osztályparancsnok arcán és lábán sebesült meg erősebben, Ruzsicska főhadnagy ezredsegédtiszt testére esett az egyik ló és erősen megnyomta. Szerencsére súlyosabb sebesülés nem történt, Wolf őrnagy kórházba ment, az első osztály parancsnokságát Herold Antal százados, akitől viszont a 2. üteg parancsnokságát Giczey főhadnagy vette át.³⁰

Szeptember 2-án az ellenség már kiürítette itt megszállott állásait és a hadosztály tovább folytatja az üldözést. Az ezred felkapcsol és a felégetett Podhajczen keresztülhaladva Zagajné majornál készülségi állást foglal el. Miután az este beérkezett felderítő lovasosztagok jelentései szerint kb. 15 km körletben ellenség nincsen, a mozdonyállásokban a lovak kifogatnak és a major tágas istállóiban leszerszámozva – augusztus 25-e óta először – pihenhetnek.

Az első küzdelmekben az ezred megállta a helyét a tűzkeresztségben. Az uhnawi ütközetben, a podhajczei harcokban gyakran volt erős ellenséges tűzben, de azért feladatának teljesítésében ez nem képezett akadályt. Az élelmezés is javult, mihelyt a napi menetteljesítmény kisebbedett. Az elért nagy sikerek – különösen pedig az uhnawi erdőben leküzdött ellenséges tüzérség panorámája – a végsőkig fokozták a bizalmat, a lelkesedést.

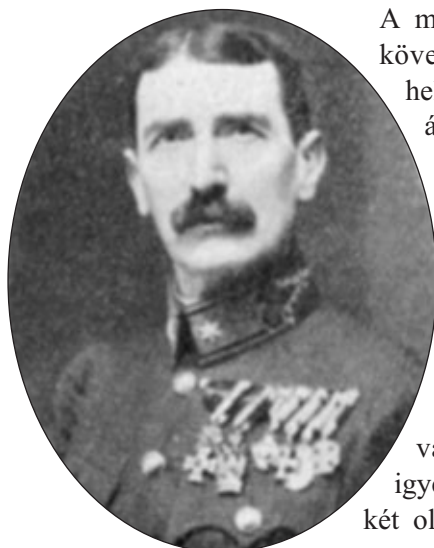
A szabadban való táborozások a kedvező nyárutón nemcsak, hogy a lovaknak használtak, de megedzették a tüzéreket is. Az idegek állandó feszültsége megacélozta az idegeket, úgy, hogy a legnagyobb reményekkel nézhettünk a jövő elé.

3. A lebergi csata

Szeptember 3-ra virradó éjjel a hadosztály parancsot kapott, hogy a rawaruskai harcoló csoporthoz csatlakozzék. A hadosztály evégből a régi előnyomulási útján visszafelé halad ütközetmenetben.

Podhajczén keresztülhaladva az ezred délután 3 órakor újból átlépi a galíciai határt, éjjeli szállásra a kiutalt Dyniska községbe vonul, hol szabad táborba száll. Másnap a menetet Uhnów községig folytatjuk, ahol telephelyül ismét a „Ringplatz” utaltatik ki számunkra. Szeptember 5-én az ütközetmenetet délnyugati irányban folytatjuk Michalówkán, Rawaruskán keresztül. Itt megpihenvén, étkezés és etetés után tovább folytatjuk a menetet Jonycze községig, ahol az éjjelt szabad táborba töltjük. A háromnapos menet alatt az élelmezés kifogástalanul működik, a legénység és lovak erőállapota változatlanul teljes. Nem egyszer komikus látványban is volt részünk. Dörögnek az ágyúk, szól a puska és a lövegállás³¹ mellett nyugodtan pipázva tehenet fej egy tüzér. Ez a nyugalom, hidegvér jellemző a magyar tüzérre. Jókedvét, higgadságát nem veszi el egyhamar, legfeljebb egy káromkodás hagyja el ajkait és ezzel mintegy könnyít is magán.

Szeptember 6-án hadosztálykötelékben folytatjuk az előnyomulást Magierów–Lemberg általános irányban. Ellenséges nagyobb erők azonban megakadályozzák a hadosztály előnyomulását. Míg a 2. és 4. üteg által képezett csoport Milsevicz tábornok kombinált dandárának lesz alárendelve és Senkowiec–Czarna környékére vonul, addig az 1. és 3. üteg Nizniki és Zabawa között vonul fel. Kis területen, nagy tömegben alkalmazzák a tüzérseget, üteg – úgyszólván – üteg hátán áll. Az első lebergi csata teljes erővel folyik, a helyzet nem egyszer igen kritikus, az ellenség ütegeinket felfedezve, hatásos tüzellel árasztja el őket. Az 1. üteg megfigyelő állásába becsap egy gránát, az üteg parancsnoka Rumpelles Mihály százados súlyosan megsebesül, Kalus Ágost t. hadnagy idegbénulást kapott, ezeken kívül megsebesült még az üteg távmérője, szögmérője és az egyik kezelőtüzér. Az ütegpapancsnokságot Takács Géza főhadnagy veszi át. Változás állott be az ezredparancsnok személyében is, amennyiben Capp Gusztáv alezredes úr a betegen távozó Bauzher Adolf ezredes dandárnoktól átveszi a 41. tüzérdandár parancsnokságot, míg az ezredparancsnokságot megyesi Schwartz Jenő őrnagy veszi át.

*megyesi Schwartz Jenő, a 7. hv.
tábori ágyúezred parancsnoka.*

*Forrás: FELSZEGHY 1938.,
III. rész, 2.*

A mind erősebben fellépő ellenséges nyomás következtében szeptember 11-én magasabb helyen elrendelik a visszavonulást; először általános irányul Niemierów jelöltetett ki, csakhamar azonban az ott keletkezett zűrzavar, torlódás és főleg az ellenség újabb sikere szükségessé tették a további általános visszavonulást nyugati irányba. Szeptember 13-án zárkózik az ezred, 14-én pedig besorol a menetelő hadosztály oszlopába.

Mindenki menekül, az utcák teljesen elvannak állva. Helyenként négy kocsisor igyekszik az úton előre, míg más oszlopok az út két oldalán elterülő mocsaras mezőkön kísérik meg az előrejutást, ahol aztán az út szűkül, óriási kavarodás van. Az ütegek több helyen az útról is letérve megkerülték a forgalmi zavart, ott azonban, ahol a terepen járni nem lehetett, órákat ácsorogtak. A visszavonuló hadsereg mozgását még

megnehezítik a menekülő lakosság végtelen oszlopai. Az éjszakákat rendszerint úton, állva töltöttük, pihenésről, lovak leszerszámozásáról szó sem lehetett, mert minden percben felkészülve kellett várni a továbbindulásra vonatkozó parancsot.

Időközben megeredt az őszi eső és a visszavonuló hadsereg nehéz járműveinek ezretől amúgy is tönkretett gyenge alépítménnyel bíró galíciai utak teljesen felmondták a szolgálatot. Mély kátyúk, feneketlen sártenger lovainkat nagyon megviselik. Lépten-nyomon kidőlnek legerősebb lovaink, s kénytelenek vagyunk a gyorsabb előrejutás érdekében a lovakat kifogni és lelőni. Százával hevernek az út mellett a ló hullák, bőrük értékesítéséről – a nagy sietségben – szó sem lehet, ott legföljebb annyi időnk volt, hogy a patkókat leszedjük lábakról. Az út mentén mindenütt pusztítás, nyomor.

Szeptember 15-re virradó éjjel Barycznál átkelünk a San folyón és felsőbb parancsra Sosnica és Dusowce között tüzelőállást foglalunk el, hogy a visszavonuló hadseregnek a Sanon való átkelését fedezzük. Délelőtt 11-kor a megfigyelők Horodenkó előtt ellenséges lovasság közeledését jelzik. Az ütegek felkészülnek, hogy kellő fogadtatásban részesítsék a közelgő ellenséget, s már-már löni

akarnak, amikor kisül, hogy a közelgő lovas csoport, a felderítő újtárról visszatérő saját hadosztály-lovasságunk. Szeptember 11-e óta az ezred úgyszólván szakadatlanul éjjel-nappal mozgásban volt.

Míg a megelőző veszteség teljes harcok ellenére az üteg harckésztségét – úgy mondhatni – teljesen megőrizte, addig az öt napig tartó izgalmas visszavonulás nélkülözései a harcképességet károsan befolyásolták. A legénység szeptember 10-e óta nem evett húst és kenyeret. A mozgó konyhán kávé és burgonyán kívül más nem főtt. Az éhezők az útszéli földeken szedett nyers káposztát, répát sem vetették meg. A lovak állandóan befogva, felszerszámozva voltak. A nehéz utakon 50-100 lépés után megállni és újra húzni voltak kénytelenek, ami számos súlyos hámgá törést idézett elő.³²

Sosnica–Rudolowice–Siedleczka–Ohmielniken át Siedleczkára vonulunk vissza. A folytonos esőben, sárban, hidegben való éjjel-nappali menetelés teljesen elcsigázta úgy az embereket, mint a lovakat. Ezt az erőltetett menetet nem folytathattuk tovább, kénytelenek voltunk pihenőt sürgetni. Szeptember 21-én Siedleczkán végre egy napra megálltunk. Bő ételmezt, főleg húst kaptunk, lovakat le lehetett szerszámozni, alaposan megtisztítani, úgy, hogy 23-án friss erőben folytathattuk a visszavonulást, mely úgy látszik már nem tarthat sokáig, elérjük rövid időn belül az új védelmi vonalat. Siedleczkán Schwartz őrnagy úr betegen kórházba megy, az ezredparancsnokságot ideiglenesen Herold százados veszi át.

23-án későn este Jaslóba érünk, megpihenünk és csak másnap délután folytatjuk a menetet. Érdekes híreket hallunk: a németek állítólag elfoglalták Párizst, ennek öröme a hadosztályparancsnokság székhelyén tábori misét tartottak, természetesen csakhamar kisült, hogy az is csak ún. „Kotlahír”, egyelőre még nincs semmi alapja.

24-én Szerzynybe, majd 25-én Jodlowón át Olpynibe érünk, honnan két órással pihenő után az ezred Rzepiennikre megy éjjelezni. Bár a terepviszonyok egyre kedvezőtlenebbek, a lovak mégis javulóban vannak, ami betudható annak, hogy rendszeres felvételezés híján az ütegek maguk szerzik be vásárlás útján a zabot. Feltűnő, hogy az ételmezt, bár visszavonulóban vagyunk, még most sem ér rendszeresen napjában az ütegekhez.

Szeptember 28-án a hadosztály eligazítása értelmében Ryglieig menetelünk, ahol a hadosztály erős védelmi vonalat foglal el. A tüzelőállásba való felhajtás rendkívül nehéz. A hosszú visszavonulás nélkülözéseiben kifáradt lovak meredek utakon, nagy sárban többször kidúlnak, míg a lövegeket s lövészeres kocsikat a mintegy 450 méter magasságra felvontatják. A tűzállásba hajtás után a lovak a közeli házakba, pajtákban szállásoltatnak el, a kezelő legénység pedig

megkezdi a védelmi állás kiépítését. A lövegállások elkészítése után a kezelők – ez alkalommal először – fedett férőhelyeket készítenek a félészakaszok mellett, melyek kiépítésében a közeli fenyőerdők fája bőségesen áll rendelkezésre.

A rossz ellátásnak és elszállásolásnak, a folytonos esőnek természetes következményeként a kolera is fellépett járványszerűen. A körülöttünk táborozó csapatok naponként, néhányszor temetnek. Az ezredben nem volt kolera eset.

Október 2-án biztosra vettük az ellenség támadását, mely azonban elmaradt. A támadásra következtettünk egy hírszerző különítmény jelentéseiből és a néha megjelenő orosz felderítő lovasjárőröktől. Október 3-ig, amíg a védelmi állásban voltunk, szakadatlanul folytak a megerősítési munkálatok. Ha az állásban nem is vettük hasznát, de ez szolgált iskolául a jövőre nézve.

4. Előnyomulás a San vonaláig

Szeptember fáradalmait még alig pihentük ki, október 4-én a visszavonulással átcsoportosító ellenség üldözése újból kezdetét vette, a hadosztály Jodlowa irányába megy előre. Jodlowán kellett volna az ezrednek gyülekezni, illetve zárkózva besorolni a hadosztály menetoszlopába. A folytonos esőzések következtében annyira megromlottak az utak, hogy zárkózott, rendszeres előnyomulásról szó sem lehetett.

Nemcsak, hogy az ezred nem menetelhetett zárkózva, de még az ütegek is széjjelszakadtak, 8-10, sőt 14 fogattal vontattak előre egyes járműveket. Nem egyszer megtörtént, hogy kora hajnalban elindulva a falu egyik végén levő majorból, késő este a falu másik végére értünk csak, alig 5-6 km-t téve aznap. Felesleges mondanom talán, hogy az utat leginkább a lovak sínylették meg, sorra kidűlnek, a legjobb lovak, az ütegek lóállománya napról-napra fogy, sürgős ló pótlást vagyunk kénytelenek igényelni. Menetelés közben meg is érkezik ez a pótlás, de alig pár nap múlva újra csak nagy a lóhiány. A magasabb parancsnokságokkal minden összeköttetés megszűnik, az ütegek ismerve az általános előnyomulási irányt, saját belátásuk és az ütközetben itt-ott szerzett tájékoztatók alapján menetelnek. Az élelmezés is igen sok gondot okozott az ütegparancsnokainknak. A 2 napi tartalékadag elfogyasztása után az élelmezésről maguk gondoskodtak az ütegek.

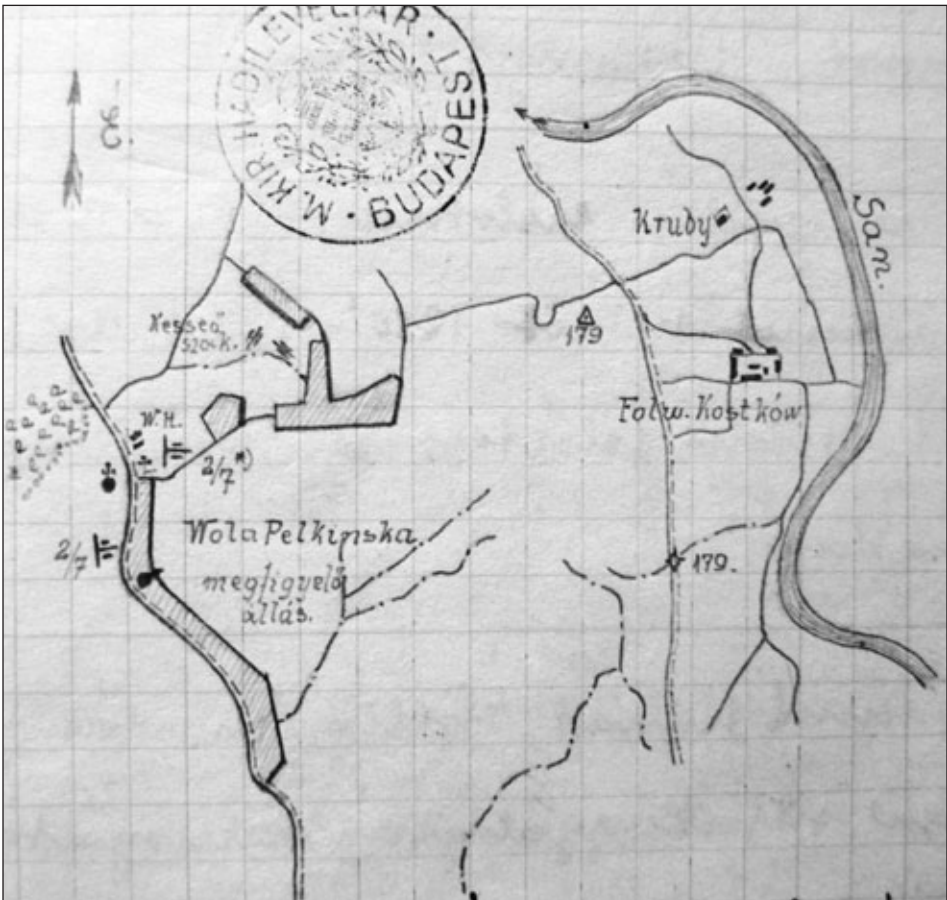
Általános menetirány:

Zurowa–Szerciny–Joniny–Jadlowa–Siedlecza–Okonin–Sedziszów–Rzeszów–Przeworsk volt. Rzeszówban csatlakozott az első üteghez a 2. üteg, majd Przeworskban az I. osztályhoz a II. osztály.

Przeworskban Giczey főhadnagy a 2. üteg parancsnoka megbetegedett, az

üteg parancsnokságát Payer főhadnagy veszi át. Itt egyéb változások is történtek: a 3. üteg parancsnokságot a szintén betegen távozó Engelbach századostól Vörös hadnagy veszi át, míg a 4. üteg parancsnokságot Bulyovszky századostól Emmer főhadnagy.

Október 13-án hajnali 1 órakor „Riadó!” A 41. tüzérdandár parancsára az ezrednek délelőtt 4 órakor Jaroslauban kell lennie, a menetelő oszlopok azonban megakadályozzák előrejutásunkat, s csak déli 12 órakor érünk be Jaroslauba. Megpihenünk és várjuk a sötétség beálltát, hogy a vett parancs értelmében Jaroslautól északra fekvő Lazy községbe vonuljunk. Másnap hajnalban

Az ütegek állásai a San nyugati oldalán, Wolka Pelskinska mellett.
 Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. táborigényezred, ütegnaplók
 és hadműveleti iratok

Lazy községtől nyugatra megyünk állásba és gyalogságunkat támogatjuk a San keleti partjára való átjutás nehéz munkájában. Igen erősen védik a Sant, gyalogságunk nagy áldozataik ellenére sem érnek el eredményt.

Október 12-én Giczey főhadnagy bevonul a kórházból és átveszi ismét a 2. üteg parancsnokságát.

19-én az ezred állást változtat és néhány kilométerrel északra fekvő Wolka-Pelskinska községtől nyugatra foglal állást. Sűrű köd borítja a terepet, gyanútlanul menetelünk közvetlenül a San partján, mikor egyszerre csak arról értesülünk, hogy 3 századdal és 1 ágyús szakasszal az oroszok átkeltek a Sanon. E hír valódiságáról járőr révén megbizonyosodva, az ütegek sietve foglalják el a már korábban kiutalt állásokat és erős, hatásos tüzükkel igyekeznek az ellenséget a San keleti partjára visszaszorítani.

November 4-ig állott az ezred itt harcban. Eleinte igen erős tevékenységet fejtett ki az ezred, de később, minthogy a lőszer más harctéren sokkal jobban kellett, az utánpótlásra szánt utak még nem voltak teljesen rendbe hozva, felsőbb parancsra, csak igen keveset és főleg csak akkor lőtt, amikor feltétlen hálás célok mutatkoztak.³³ A megfigyelés rendkívül nehéz, megfigyelőknek, ütegparancsnokoknak magas fákra kellett mászniuk, hogy onnan legalább valamit lássanak. A legtöbb esetben ez sem bizonyult megfelelőnek, s a tűzvezetés a gyalogsági rajvonalba szerzett megfigyelések alapján telefon útján történik.

Wolka-Pelskinskán kapja az ezred az első tiszti, legénységi és lópótlást. Alkalmunk van a kifáradt legénységet kissé pihentetni, elcsigázott lovakat kicserélni. Az ütegek szinte versenyeznek egymással, ki tud szebb, tökéletesebb fedezéket építeni. Szinte keleti kényelemmel rendezik be a telefonisták fedezékeiket: a 2. ütegnél még napsugár is hat át a mesterien megszerkesztett üvegtetőn. Büszkén mutatják tüzeink a szemlét tartó parancsnokoknak alkotásaikat és jóleső érzéssel fogadják a mind gyakrabban elhangzó dicsérő szavakat.

A legszebb dicséretet azonban kiváló tűzhatásunkért kapjuk. Ezredparancsnokságunk a székhelye előtt húzódó hadtest távbeszélő vonalába titokban bekapcsol, ily módon közvetlenül szerez tudomást az északi szomszéd hadosztálynál történekről és módjában áll, mielőtt erre parancs érkezik, az ütegek tüzeit oda irányítani, összpontosítani, ahol erre a legnagyobb szükség mutatkozik.

Íly kedvező körülmények között vette hírét az ezred, hogy november 4-én délután 1 órakor egész hadosztályunk támadásba megy át. A parancs szerint a tüzéség rajtaütéssel kezdi a támadást. Így is történt. Rövid tüzéségi előkészítés után a kemény harcokban erősen megedzett gyalogság rohammal foglalta el az ellenség első vonalait. Sok foglyot – köztük törzstisztet is – számos géppuskát szállítottak el állásaink mellett. A harcokból jövő sebesültek arról is beszámol-

tak, hogy egyes osztagaink már a San nyugati partján elhelyezett ellenséges tüzérseget rohamozzák.

Ennyi diadalhír után lesújtóan hat délután 9 órakor érkezett tüzérdandár parancs, mely elrendeli a rögtöni, általános visszavonulást. Eleinte érthetetlennek látszik – a San mellett aratott sikereink figyelembe vétele mellett – e hír, később tudjuk meg, hogy Rennenkampf orosz tábornok hadserege aratott Ivangorodnál nagyobb győzelmet és ez tette szükségessé az egész vonalon a visszavonulást.

A visszavonulás napján betegségből felgyógyulva bevonul Schwartz őrnagy, aki az ezredparancsnokságot, Wolf őrnagy, aki viszont az I. osztály parancsnokságát veszi át. Ugyancsak e napon vonul be gyógyultan Ruzsicska főhadnagy ezredsegédtsízt is.

Lelkes örömmel halljuk az indulás előtt, hogy Törökország beállva a szövetségeseink közé, megüzente Oroszországnak a háborút.

5. Visszavonulás a Santól

A visszavonulás első mozzanatai meggyőztek már arról, hogy nagyszabású hadműveletek előkészítésére stratégiai visszavonulást határoztak el felsőbb helyen. Még délután 10 órakor az egész ezred menetkészen állt a Przeworsk felé vezető úton. 11 órakor, amikor a visszahagyott gyalogsági hátvédek tüzeltek a megvert ellenségre, elindult az ezred és 5-én délelőtt 2 órakor Jagielától nyugatra a visszavonuló gyalogság fedezésére állásba ment. Délután 3 órakor újból folytatta az ezred a menetelést, hogy előbbihez hasonló feladattal Przeworsk és Grzeska között foglaljon állást. Minthogy az ellenség még mindig nem üldözött, az ezred ismét felkapcsolt és tovább menetelve nyugati irányban, Debinán éjjelezett.

A következő napon az ellenséggel való összeköttetés még mindig szünetelt. Lancuton át hadosztály kötelékben Pobitnóig meneteltünk, honnan az ezred Rzeszówba rendeltetett. November 7-én Rzeszówot elhagyva, hadosztályunk a műútról letér, s azzal párhuzamosan haladó nehéz homokos úton menetel előre. Amikor a hadosztály vége Bratkovice elé ér, az üldöző ellenséges lovassághoz beosztott 4 löveges üteg tűz alá veszi. A hátvédek hátrahagyása után a hadosztály erőltetett menettel Ociekára ér, ahol az ezred szabad táborba száll, miután az ütegekből kombinált szakasz és megfelelő gyalogságból álló tábori őrsökkel a hadosztály éjjelezését biztosította.

November 8-án délelőtt 4 órakor indulunk, s átkelve a Wislokán szakadatlan menetben délután 11 órakor szállásolunk el Czarnán. A következő napon délelőtt

5 órától délelőtt 11 óráig folyton menetelve, Tarnow keleti szegélyére érünk, ahol hadosztályunk védőállást foglal el, hogy két hadtest bevonulását biztosítsa. Az arcvonal mögött a távozó vonatok dübörgése a felhalmozott és el nem szállítható készletek robbantása hallik egész éjjel. Az arcvonal előtt nyugalom van, a november 4-én reá mért csapás után az ellenség még mindig nem rendezkedhetett erőteljesebb üldözésre.³⁴

November 10-én délelőtt 10 órakor anélkül, hogy csak egy lövés vált volna szükségessé, a hadosztály ismét megindult és Tarnowon keresztül a műúton haladva Bochniáig jutott és ezredünknek szállásul és pihenésül Okocimot jelölte ki. Itt az ezred lovai a sörgyárhoz tartozó nagy, kényelmes istállókban, a légénység pedig munkásházákban, raktárakban szállásoltattak el. A sörgyár vezetősege nagyobb mennyiségű sört bocsájtott a tisztek és légénység rendelkezésére, volt tehát öröm és csakhamar vidám nótázás mellett felejtve voltak az előző napok emberfeletti fáradásai és egy napi pihenő után folytatjuk erős tempóban, de mégis a nagy gonddal előkészített visszavonulást.

Teljes harci készültséggel (*november*) 12-én délelőtt 7 óra 30 perckor indul az ezred a műúton egészen Niegowicéig, ahol elszállásolva éjjelezik. 13-án Gdów–Myslenicén át Jawornikra érünk 14-én az eligazítás szerint Myslenicén át Gdówtól nyugatra eső Kunice község északi szegélyén tüzelőállásba megy az ezred, hogy az átcsoportosítással felvonuló hadsereg hátát és oldalát védelmezze.

November 16-án a hadosztály északi irányba folytatja a menetet, s mint a hadsereg mozgó tartaléka, Wieliczán keresztül Przebieczányba tér éjjelezni. A hadosztály – ennél fogva ezredünk is – továbbra is hadseregtartalék marad, s eme kötelékben a határszéli Ctoig nyomul előre, majd éjjelre Wyciazeba vonul vissza a következő napon.

18-án délelőtt 3 óra 30 perckor érkezett tüzérdandár parancs értelmében az ezred I. osztálya részére „Riadó!” rendeltetett el és a 32. honvéd gyalogezred egyik zászlóaljának fedezete mellett a Visztulán át, Nowa-Wiesba irányítatik, ahol tüzelőállást foglal el. A II. osztály a 40. honvéd gyalogdandárral délelőtt 6 órakor indul Koscielnikre, ott a 15. gyaloghadosztálynak rendeltetik alá. Czulicénél a tüzelőállást elfoglalva az osztály nem lő, mert az időközben leereszkedett sűrű köd és a beállott sötétség a látási viszonyokat annyira befolyásolta, hogy megfigyelésről szó sem lehetett. Az osztály a szomszédságban lévő Mayer gyalogdandárral összeköttetést keres, s ily módon esetleges meglepő éjjeli támadások ellen biztosítva, a tüzelőállásban éjjelezik.

Másnap már korán hajnalban megkezdjük az ellenséges árkok elleni heves tüzelésünket. Nagyszerű eredményeket érünk el, oroszok tömegesen adják meg

magukat. Egy-egy lövésünk után rögtön ott látni a fehér zászlót is, ott is felbukkan egy tömeg, s sietve fut árkaink felé. Nem folytathatjuk sokáig a tüzelést, korán délután leszáll a köd és ismét tétlenségre vagyunk kárhóztatva.

20-án vett parancs értelmében Glew és Glewicz községeknél kell tüzelőállást elfoglalni és a Rudno Górnetől nyugatra fekvő megerősített gyalogsági állások ellen mielőbb a tüzelést megkezdeni. Nagyon nehéz megfelelő állást találni, már 11 üteg áll ebben a kis körletben, s természetes, hogy a korábban jövők határozottan előnyösebb, megfelelőbb állásokba jutottak.

Tudomást szervezve, hogy az ellenség visszavonul, ezredparancsnokunk saját elhatározásából elrendeli az állásváltoztatást és az osztályt Tomaszowba viszi előre. Wawrzenczycén kapjuk a 17. hadtest parancsát, hogy az osztály a Tanárky dandárnak, mely délelőtt 11 órakor érkezik oda, rendeltetik alá. A dandár feladata Brzesko Nw.–Hebdów–Bobin–Lekszyce át utóbbtól északkeletre fekvő magaslatokra vonulni és a visszavonuló ellenséget oldalba megtámadni. Körülbelül délután 3 órakor a dandár parancsokságához értesítés érkezik, mely szerint a Szreniawa patak mélyedésében, különösen Bobinnál nagyobb ellenséges erők beásták magukat. Az osztály parancsot kap: Gruszówtól délre azonnal tüzelőállást elfoglalni és a Bobinnál lévő ellenség leküzdésében a gyalogságot támogatni. Éjszaka csend volt: gyalogságunk Plawowicéig nyomul előre.

A sötétség beálltával a 3. üteg elhagyja állását, előre megy és már másnap hajnalban hatásosan lőni kezdi Koscielec és Lekszyce közötti orosz vonalakat. A 4. üteg csak 23-án hajnalban hagyja el állását és csatlakozik a 3. üteghez, átvéve egyúttal annak célrészeit is. Mindaddig az ellenséges tüzéség nem lőtte ütegeinket, azonban délután 3 óra 30 perckor felfedezve állásainkat, nehéztüzéségének tüzével árasztja el a 3. üteget. Egy lövedék közvetlenül az egyik lőszerkocsi alatt robban, a lőszerkocsi kerekeit szétroncsolja, magát a lőszerkocsit jó távolra ellöki, a lőszerkocsihoz támaszkodó dr. Keresztes t. hadnagyot pedig messze elröpíti. Szerencsés véletlen, az ijedségen kívül más baj nem történt.

Este bevonult az ezredhez Engelbach százados és átveszi a 3. üteg parancsokságát, valamint dr. Fancsali-Joób ezredorvos és dr. Lampel főorvos. Alighogy az érkezőket üdvöztöltük, a dandár parancsa állásunk elhagyására utasít. Délután 9 óra 30 perckor indulunk Smilowicére, ahol a hadosztályparancsnoktól személyesen kapjuk a további eligazítást. Körülbelül egy órakor éjjel indulunk Smilowicéről, hogy a vett parancs értelmében Jaksicén át Morskó felé meneteljünk és a helységtől délre eső terepen megfelelő állást foglaljunk el. Feladatunk a már állásban levő gróf Zedtwitz csoportot – melyhez már előzőleg I. osztályunk beosztott –, támogatni és főleg a 255-ös és 299-es magaslatok ellen, ahol már előző napon az ellenség nagy számban és megerősített állásokba fészkelte

magát, hatni. Borzalmas éjszakai menet volt. Az előző napi esőzések által felázott terep most keményre fagyott, szinte járhatatlanná téve az utat úgy ember, mint állat részére. A hőmérséklet is hirtelen alább szállott, szinte abnormis hideg éjszaka volt. Legénységünk még nem kapta meg a téli fehérműt, köpenybélészeket és így a nyári ruhákban dideregve és álmosan kellett az utat megtenniük.

A parancs úgy szólott, hogy a kijelölt állást még hajnalhasadás előtt kell elfoglalni, a rossz utak miatt azonban a parancsnak nem tehattünk eleget, és amikor körülbelül délelőtt 7 órakor a krosztkowi útkeresztezéshez érünk, nem maradt számunkra más, mint a morskói majorban lévő I. osztályhoz csatlakozni.

A Wyciazéből való indulástól számítva, az I. osztály a Tanárky vezérőrnagy³⁵ gyalogdandárjához beosztva harcol. November 22-én elkészülvén a Visztulán a hadi híd, átkelve a folyó északi partjára, az I. osztály ismét az ellenség földjére lép. A dandár előnyomulási iránya északkelet. Menet alatt Modrzany községnél az ellenséges tüzéség tűz alá fogja az oszlop élet. Erre az osztály készülségi állásba megy, melyből azonban nem tüzelhetett. Az előnyomulás délután 7 órakor folytatódik és éjjelezési állomásul Jaksice község utaltaik ki az osztályparancsnok által.

Kisebb gyalogsági osztagokból, néhány lovas századból és az I. osztályunkból gróf Zedtwitz alezredes vezetése alatt csoport alakult. A csoport parancsnok parancsa szerint az osztály november 23-án Morskó nyugati szegélyén foglal állást, honnan még ugyanazon napon erős tüzelést kezd az ellenséges gyalogságra.

Morskó

November 23-án este, gróf Zedtwitz dragonyos alezredes, egy kitörő különítmény parancsnoka, az I. osztály parancsnokának Wolf őrnagynak adott szóbeli parancsára, egy ágyús szakasz lehetőleg önként jelentkező tényleges tiszt parancsnoksága alatt, a gyalogsági állásban, vagy annak közvetlen közelében megy szakaszával akként, hogy az előterepet teljesen oldalazhassa.³⁶

A szakasz az 1. üteg önként jelentkező legénységből összeállítva, Danilovics hadnagy parancsnoksága alatt este 8 órakor elindult a Morskó major melletti ütegállásból Witów község temploma mellé – Danilovics hadnagy által előre szemrevételezett állásba –, hogy azt még az éj folyamán kiépíthesse, a másnap megoldandó feladatának megfelelően. Az állás éjfél 12 órakor elkészült, mire a szakasz a paplakba nyugovóra tért. Reggel 5 órakor – még a sötétség leple alatt – az állás már megszállatott. További parancsok és célok hiányában, az állás továbbfejlesztésén dolgoznak reggel 8 óráig, mikor Zedtwitz alezredes szóbeli parancsára az általa megjelölt célokat Danilovics hadnagy saját belátása szerint

lövetheti, – megkezdték a belövést.³⁷ Dél előtt 10 órakor az ellenséges tüzérség felfedezte a szakaszt és egymásután lőtte be ágyús ütegeit. Három ágyús üteg szemben, I tábori tarackos³⁸ üteg az oldalból és egy nehéz³⁹ 15 cm-es hátulról vette tűz alá a szakaszt. Gyalogsági akció híján, hogy a felesleges veszteségeket elkerülje, Danilovics hadnagy tüzet szüntet, mire az ellenség is elhallgatott.

Megfelelő új állást nem talál, így a tervbe vett állásváltoztatás elmaradt. Dél felé értesíti a gyalogság Danilovics hadnagyot, hogy az ellenség egy mély úton egyenként keresztül haladva a falu szegélyén – valószínűleg támadásra – gyülekezik. A mély utat a szakasz azonnal hatásos tűz alá veszi, miáltal az ellenség a tervét nem valósíthatja meg, s dühében az egész tüzérségével a szakaszt veszi tűz alá. A hátul maradt osztályt telefon híján erről nem lehetett értesíteni, a jelzett utat pedig nem látták. Ez alatt az úttól jobbra a támadás megindult a községre. A harc folyamán a második löveg két telitalálat következtében harcképtelenné vált, a lőszerkocsija felrobbant, ugyanakkor Sebestyén (*András*) szakaszvezető, lövegvezető a harmadik telitalálatnál halálra érte. Förhétz (*Förhécz*) Gábor tizedes⁴⁰ ballábát veszítette, egy ismeretlen tüzér mindkét lábát, Sánta József tüzér és Csorba József főtüzér kisebb fej és kar sebeket szenvedtek. Egészségügyi személyzet nem lévén a közelben, Danilovics hadnagy maga részesítette elsősegélyben sebesültjeit. A könnyű sebesültek a saját lábukon mentek a templomban lévő segélyhelyre, s onnan küldtek sebesültvivőket, akik segítségével a súlyos sebesülteket elszállíthatták. Ez alatt a veszteségektől megfélemlített legénység a még épségben lévő ágyút felkapcsolta, s el akart menni, mire Sipos István hajtófőtüzér egy részét visszatartotta. A másik rész azonban a löveggel elváltázott. Sipos főtüzér jelenti ezt Danilovics hadnagnak, aki Sipost azzal a paranccsal küldi utánuk, hogy aki nem fordul rögtön vissza, azt lője le. Sipos a löveget a legénységgel visszahozza.

Az ellenséges támadás ez alatt tetőpontját érte, a középben betört állásainkba, s kb. 200 főnyi foglyot ejtettek s ezeket csekély kísérettel hátra küldték. Danilovics hadnagy látta ezt, a visszaérkező löveget nyílt állásba tolatja, maga ül le irányzónak, s a betört ellenségre pusztító tüzet zúdít, mire a 200 fogoly megszökik, visszafordul, a balszárnyon lévő 12-es honvéd zászlóalj pedig bekanyarodik és kiveri a benyomult ellenséget. Erre az egész ellenséges vonal, a községben lévő kivéve, visszaszalad. A szakasz a visszavonuló ellenséget tűzzel üldözve, menekülésre kényszeríti, s tekintettel teljes oldalazására és a kis lőtávolságra, óriási veszteséget okoz soraiban.

Délután 3 órakor a támadás újból megindult, ezúttal kizárólag Witów községre. Ezt tűzzel támogatni nem tudván s látva, hogy gyalogságunk megingott, további parancsért Danilovics hadnagy a különítmény parancsnokához ment.

Tájékoztatva a parancsnokot a helyzetről, indítványozza, hogy a már kb. 2 század erejű gyalogságot mely visszajött, s a templom körül csoportosult, sorakoztatva vesse be – s addig is időt nyer –, míg a beígért erősítés megérkezik. Ezen javaslatát Zedtwitz alezredes elfogadta s végre is hajtatta, ellenben az ágyús szakasznak parancsot nem ad.

Danilovics hadnagy visszamegy szakaszához, útközben látja, mint bontakozik ki a Nikic altábornagy⁴¹ parancsnoksága alatt érkező 16 zászlóaljnyi (41. honvéd hadosztály) segítség. Az ellenfelet sikerült a községből kiűzni, mire (a Danilovics-szakasz) újból tüzzel üldözi őket addig, míg csak 6 lövése maradt, mit végszükségre hagyott meg. Tüzet szüntetett, s a tüzszünet alatt a még meglévő, de megrongált lövegre téteti (a löszert), hogy így a közelharcra alkalmas legyen.

A halottat eltemetteti, mire saját ütegetől parancsot kap a bevonulásra. Két löveggel és a löszerkocsik mozdonyaival bevonul.

Danilovics János hadnagy.

Forrás: HM HL

Fotótár 64.297

Danilovics hadnagy ezen kiváló, bátor, öntevékeny viselkedéséért megkapja a hadidíszítményes III. osztályú vaskorona rendet, oly kitüntetéssel, melyet ekkor még csak 1-2 alantás tiszt kapott a hadseregben. A legénység is méltó kitüntetésben részesült: 2 arany, 6 db I. osztályú és 7 db II. osztályú ezüst vitézségi érem hirdeti ezen nehéz, veszteségteljes harc emlékét.⁴²

Ez alatt az óriási hatással működő I. üteg két szakasza heves, nehéz- és tábori tüzérségi tűzbe került. Az időközben felvonuló II. osztály emiatt nem tudott állást foglalni, csak a 3. üteg egy szakasza foglalta el a Danilovics szakasza helyét. A nagy tüzérségi tűz mindazonáltal nem bénította meg az ütegek tüztét. Valószínű, hogy a heves tüzelés oka árulás volt.

A 4. üteg, minthogy a morskói majorban, vagy ennek környékén délelőtt megfelelő állást nem foglalhatott el, egy szakasszal Jaksice északi szegélyén ment állásba. Itt is igen heves ellenséges tűzhatásnak volt kitéve, Kalmár főhadnagy és Bercsényi hadnagy megsebesültek. Két telefonista hősi halált halt. Feladata lett volna a 41. honvéd hadosztály támadásait támogatni, amely a Morskó–Modrzany vonaltól jobboldali biztosítással a Visztula mentén északkelet főirányban indult meg. Az ellenséges tüzérség kizá-

rólág a saját ütegek leküzdése céljából fejtett ki erős tüzelést. Délután 2 óraker a támadás nagy veszteség és kimerültség folytán abban maradt, sőt Witów környékén kissé vissza is kellett vonni vonalainkat.

Este 6 óra felé a tüzérandár parancsot ad, hogy az ezred vonuljon vissza Modrzany felé. Ezredparancsnok az indulást délután 7 órára parancsolja. Alig hogy ezen parancs kiadatott, lélegzetét veszelve, fuldokolva beront a Visztula északi partján felállított lövegfedezet parancsnoka és jelenti, hogy az oroszok az időközben befagyott Visztula jegén átjöttek, védelmi vonalát áttörték, embereinek nagy részét elfogták és az ütegállások felé tartanak. Erre rögtöni indulásra kapunk parancsot és délután 6 óra 20 perckor indulunk Modrzanyba. Modrzanyról még az éj folyamán tovább menetel az ezred Smilowicén át Gruszówtól nyugatra fekvő 270-es magaslatra és ott foglal el állást. Az I. osztály parancsot kap a 15. hadosztályhoz, Grabicára bevonulni.

November 26-án 6 óra 45 perckor délelőtt a II. osztály elfoglalja a Hebdówtól északra fekvő 270-en kijelölt állást. Első pillanatban az volt a véleményünk, hogy ezen állás rendkívül megerősítve, hosszabb tartózkodásra lesz alkalmas. Később kiderült, hogy csupán sok tüzéség van ott összpontosítva, de annál kevesebb a gyalogság. Volt olyan állás rész, ahol csak minden 4-5 lépésre jutott egy gyalogos. Délután 5 óraker kapunk parancsot a lövegek visszavonására, este 8 óraker érkezett parancs az előbbit megváltoztatja, s éjszakára a régi tüzelőállásban maradunk. Másnap délelőtt, miután a gyalogság folytonosan ide-oda mászkálása következtében az ellenség saját állásainkra figyelmessé lett, heves tűz alá fogta azokat. A tüzéségi tűz mindinkább erősödik, később már gyalogsági lövedékektől sebesülnek meg tüzéseink úgy, hogy ezredparancsnokunk délután 2 óraker elrendeli a lövegeket egyenként egy hátrább fekvő állásba visszavonni. Erről, esetleges félreértések, zavarok elkerülése végett értesíti a szomszéd tüzércsoportokat is. Szándékolva volt Hebdówtól délre állásba menni, erre azonban már nem kerülhetett sor, mert időközben az ellenséges túlerők jobbszárnyunkat áttörték és erre az általános visszavonulást Wyciazera elrendeltetett. A legnagyobb rendben kezdjük meg délután 3 óraker a visszavonulást, úton több oszlopba menetelve. Délután 11 óra 30 perckor érünk Wyciazera és ott elszállásolva éjjelezünk. 27-én reggel 7 óraker parancs értelmében keleti lőiránnyal készülségi állást foglaltunk el Wyciazetól délnyugatra. Napközben nem lövünk. Délután 8 óra 30 perckor folytatjuk a visszavonulást Dabie irányába, útközben Mogitán lőszerkészletünket kiegészítjük. Dabiera hajnali 3 óraker érkezünk és a telephelyen éjjelezünk. Reggel 8 óraker folytatjuk a menetet Swoszowicera, ahová délután 3 óraker érkezünk.

Az I. osztály november 24-én a hideg éjszakában, nagy sötétségben

Wawrzencyceig menetel, honnan virradatkor északi irányba fordul s Rudnó GRN⁴³ szállásol be éjszakára. November 26-án délelőtt 4 órakor Zerkowicén az osztály tüzelőállásba megy. Alig, hogy néhány lövést leadtak, saját gyalogságunk a túlnyomó ellenségnek itt sem tud ellentállni és megkezdi a gyors visszavonulást. Ütegeink parancsra felkapcsolnak és Wawrzencyce, Nowe-Brzeskon keresztül, Ciónál ismét átlépve a galíciai határt, Kujawyba menetelnek, ahol az akkor felettes 14. hadtestparancsnokság parancsára a következő napot pihenőben töltik. Itt veszik hírét, hogy az osztály egész ütközetvonata, Szebeni István tart. hadnagy hadifogságba jutott.

November 28-án a krakoui (*Krakkó*) váröv keleti szegélyén szemrevételezett állások építését kezdik meg, amikor parancs érkezik az újabb visszavonulásra. Az osztály a 15. hadosztály kötelékében Krakauba menetel. Krakautól másnap az északnyugati határszélen fekvő Zelkóv községig menetel, hogy ott a fenti kötelékben állást foglaljon. Onnan azonban sürgöny parancs értelmében november 30-án Krakaun keresztül ismét régi kötelékébe a 41. hadosztályhoz vonul be, s Wrzasowicén csatlakozik az ezredhez.⁴⁴

Wrzasowicére menetelve a 3. üteg még útközben parancsot kap keleti lőiránnyal Targantowicénél megfelelő állást foglalni. A 4. ütegnak, vett parancs értelmében Ochojnotól keletre kellett volna állásba mennie, azonban az oda vezető utak oly meredek, rosszak és főleg a fagy következtében oly síkosak, hogy gyenge lovaink, nyári vasalással, minduntalan megakadnak, ennél fogva az üteg nem tehet eleget a parancsnak, és addig is, míg megfelelőbb utat a parancsnokok nem szemrevételeznek, Wrzasowicétől északra megy állásba. A hebdóvi állás elhagyása után Herold százados is elhagyja az ezredet és betegen a krakoui kórházba megy. Ugyancsak betegen távozik az ezredtől dr. Ehrlich népf. segédorvos is. Herold századostól a 2. üteg parancsnokságát ismét Ghiczey főhadnagy veszi át.

Harcaink Krakau (Krakkó) védelmében

Az I. osztály Wrzasowicén bevonulva az ezredhez, csakhamar a kiutalt állásokat szándékozik elfoglalni. Ez azonban nem megy olyan könnyen, mert az állások elfoglalásakor hasonló nehézségekkel kell megküzdeniük, mint a 4. ütegnak.

Út nem vezet az állásokhoz. A meredek hegyoldal fagyott szántásain egyenként kellett felhúzatni a járóműveket 10-es fogatokkal, a vontató kötelek útján emberi erővel is. Az alig 3 km utat kora reggeltől, délután 3 óráig fejezték csak be. Nyomban az állások elfoglalása után megkezdődött az építés tartósabb védelmi állásra.

A rossz megfigyelési viszonyok következtében célok nem igen láthatók, az ütegek csak néhány markáns terepontra lövik be magukat. A gyalogdandár parancsára minden üteg naponként járőröket küld ki az előterep felderítésére, az ellenség támadó előnyomulási kísérleteinek megállapítására. Sok eredménnyel a járőrvállalkozások természetesen nem járnak. Annyi meg volt állapítható, hogy csekély erejű ellenséges gyalogság van szemben, jórészt beásott állásokban.⁴⁵

A más helyütt is erősen szorongatott ellenség 7-re virradó éjjelen megkezdi a visszavonulást. Ezredünk, amely a novemberi veszteségteljes harcokban erősen megfogyatkozott, a 41. hadosztályból összevont Schamschula-dandárhoz tartozik, 7-én délelőtt 8 órakor indul meg és a nehéz terepen, mély sárban Sierc-zán–Ledinkán át menetelve csak késő este érkezik meg éjjelezési helyére, Przebieczanyra. December 8-án reggel 7 órakor indul meg a dandármenetoszlop, mint hadtesttartalék, de alig hogy néhány kilométert menetel az él, tüzet kap, s lovasjárőr jelenti, hogy előttünk kb 3 km-re erős orosz gyalogsági rajvonal van: erre az ütegek előrevontatnak és Biskupicétől keletre tüzelőállást foglalnak el. Rövid és igen hatásos tüzelés után az oroszok elhagyják állásaikat, s az ezred három üteggel Przebieczany irányába nyomul elő és folytatja a tüzelését. Alig megérkezve az új állásba, egyik ellenséges üteg figyelmessé téve a nagy mozgás által, tűz alá veszi ütegeinket és különösen a 2. üteget árasztja el valóságos srapszelesővel. Az I. osztálytörzs trombitása Makaresz tüzemester és a 2. üteg egyik embere hősi halált halnak, két ember súlyosan megsebesül, nyolc ló elhullott. Ezen érzékeny csapás ellenére a 2. üteg megmarad állásában, szinte fokozott heveséggel folytatja tüzelését, az ellenségnek súlyos veszteségeket okozva. Az időközben beállott sötétség beszünteti a további tüzelést, az ezred éjjeli szállásra Przebieczanyra vonul vissza. Itt kapja a parancsot, hogy az 1., 3. és 4. üteggel, valamint a L. F. H. Bt. II-vel⁴⁶ hajnalhasadáskor Bodzanówtól északra fekvő 292-es magaslaton foglaljon állást, míg a 2. üteg vonuljon a 311. magaslatra. Ezredparancsnokunk megfelelő állást szemrevételezendő, a megjelölt helyeken már délelőtt 6 órakor megjelent. Amint világosodik, észreveszi azonban, hogy a kiutalt helyeken, melyek jelenleg még a két rajvonal közé esnek, állást elfoglalni lehetetlenség. Hosszas keresgélés után végre délelőtt 11 órakor Bodzanóv déli szegélyén és a községtől délnyugatra fekvő magaslaton találják az ütegpáncsnokok megfelelő állásokat. A belövést igen gyorsan kell befejezni, mert az időközben leereszkedő nagy köd miatt az ütegek nem lőhetnek tovább. Annál hevesebben folytatódik a tüzelés másnap reggel, amikor a köd felszáll. Körülbelül délelőtt 9 órakor enyhe és verőfényes nap kezdett kibontakozni, a köd felszállt, s így kb 2 km távolságra egész jó kilátás vált lehetővé. Miután az 1. üteg megfigyelőjéből – igen exponált helyről – az ellenség mozdulatai kitűnően

figyelhetők, a közeli 3. és 4. ütegek az 1. üteg parancsnokának vezetése mellett az 1. üteggel egyetemben oly hatásos tűz alá veszik a támadásra készülő ellenséget, hogy azt teljesen szétverik. Eredményes munkájukért az ezred felsőbb helyről különös elismerésben részesül.

December 12-én az ütegek az ellenséges tűzhatásnak kevésbé kitett helyen állnak fel, Zakrzowiectől keletre és délkeletre levő rajvonalakra, gépfegyver és tüzérségi állásokra lőnek.

Arról értesülve, hogy a Staniatki GRN kolostor falai mögött nyolc löveg és gépfegyverek vannak elhelyezve, a kolostor tornyában pedig szabad szemmel látható volt, amint annak ablaka kinyílt és onnan optikai jelek adtak. Minthogy ezen kolostor tornyán a genfi lobogó volt kitűzve, a kolostor rommálövéséhez a tüzérandár engedélye kellett. Az engedély azonban egyre késett, ellenben azon intézkedés érkezett be, hogy az ütegek az oroszoknak a Zagorze és Staniatki GRN közt levő területen nyert erődítéseik, az ottani mélyedésekben lévő csoportosulását széjjelzavarjuk, illetve ezen irányból esetleg szándékolt támadásaikat a 292. magaslat ellen megakadályozzuk.

Délután 8 órakor az ezred felkapcsol, s a harcból kivonatván hosszú menetben indul Trabki felé. Háromszor megváltozott éjjelezési parancs után végre Slawkowicen éjjelezik.

Ezalatt tőlünk délre levő hadseregünk diadalmas harcokat vívott, az ellenség visszavonulása minden percben várható volt. A szükséges üldözés pihent, erős tartalék csapatot kívánt. Ennek egy részét képezte ezredünk is, s pihenő helyünk Biskupicen utaltatik ki, ahol 13-át és 14-ét az előnyomulásra való előkészületekkel töltjük el. December 15-én déli 12 órakor érkezik az ellenség üldözésére szóló parancs. Egy órakor az ezred megindul, s csakhamar besorakozik a dandár menetszlopába. Az éjjelt Niepolomicén töltjük.

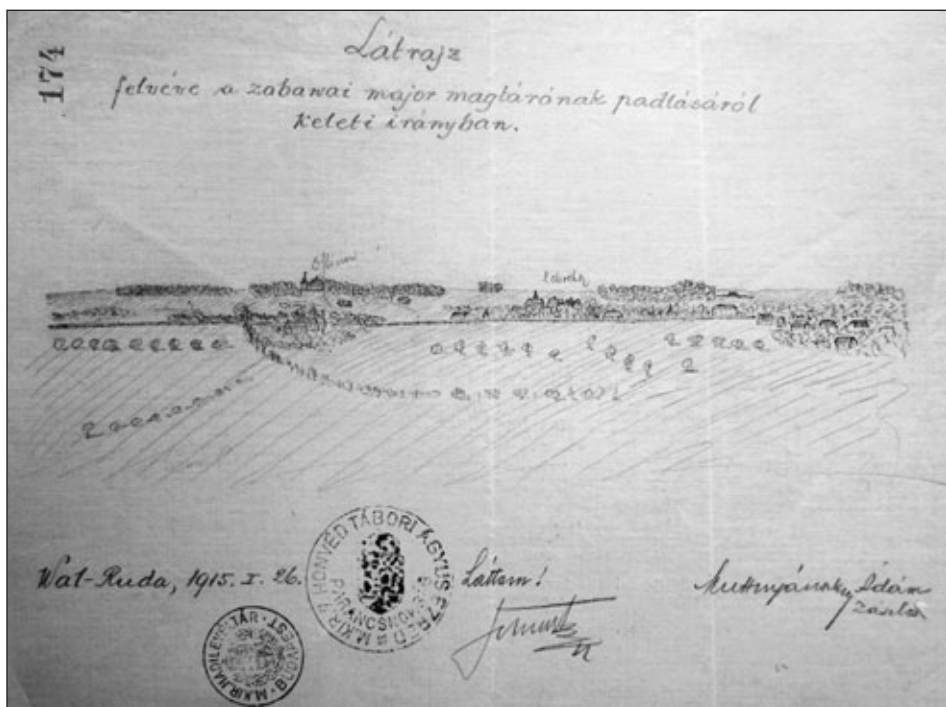
Másnap már délelőtt 4 óra 30 perckor a tegnapi kötelékben tovább folytatjuk az ütközetmenetet Wola Batorskán át Drwiniaig. A menet északi oldalát a Psarkáig kiküldött felderítő járőr biztosítja. 17-én Wola Drwinska–Bienkowicén keresztül a Raba⁴⁷ hadihídján átkelve, Uscie Solne–Strzece Male–Szczurowa községeken keresztül Zaborówig menetelünk, honnan étkezés és etetés után Dolegárra irányítatunk éjjelezésre. A következő napra szóló eligazítás már az ellenség közellétéről ad híreket.

Az ütközetmenet már december 19-én délelőtt 3 óra 15 perckor megkezdődik, s a nagy homokban lassan mozogva, reggel 8 órakor érünk a Jadowniki Mokretől délre lévő J. H.⁴⁸ melletti kiutalt állásba. Az állást még be sem rendeztük, amikor újabb parancs szerint az egyik osztálynak előre kell menni Miechowice Malera. Erősen lőtt nyílt terepen kell az osztálynak haladni, azért az ezred-

parancsnokunk elrendeli, hogy az állásváltoztatás járművenként, egyes járművek között 400 méter térközzel történjék.

Miechowice Malen borzalmas látvány tárul szemeink elé: az utcákon, házakban, pajtákban még a kora reggeli harcokban, álmukban meglepett – vitéz bakáink pusztító rohamában elesett – orosz katonák holttesteit hevernek.

A II. osztály ez alatt Miechowice Mokrera menetel, s élénk tüzelést kezd a Dunajec partján lévő ellenséges vonalakra Otfinów községre és az ott rejtett ellenséges ütegre. 21-én délután az ezred parancsot kap Wola-Radlowskára menetelni, a másnap kora hajnalban a 2., 3., 4. üteggel Zabawa közelében tüzelőállást elfoglalni. Az 1. üteg délelőtt 6 órakor erős ellenséges gyalogsági és tüzérségi tűzben a szomszéd hadosztály visszavonuló gyalogsága előtt megy jól fedett állásba, s az állás gyors előkészítése után azonnal megkezdte kiutalt céljaira a belövéseket. Este a gyalogságtól nyert értesülés szerint az ellenség áttörtte vonalunkat, az üteg felkapcsolt és Wola Radlowskáig vonul vissza, ott azon-

Keleti irányú látrajz a zabawai major padlásáról. Fent a kép jobboldalán Zdrochec, bal oldalán Otfinow, azon túl már a Dunajec folyó és Zabnó.
Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred, ütegnaplók és hadműveleti iratok

ban az ezredtől parancs várja, hogy elhagyott állást újból foglalja el. Az üteg az osztály vezetésével Radlówba megy vissza, ott táborban éjjelezik, s 22-én szürkületkor újból az elhagyott állásba tér vissza, s folytatja belövéseit Siedleska, Sanoka Siedlecre, s az azok előtt lévő ellenséges állásokra.⁴⁹ Az ellenség erősen tüzel fejlődő gyalogságunkra s felderítő járőrünkre, melyből Scsáp hadapród megsebesül. A gyalogsági lövedékek még a lövegállásba is eljutnak, s ott is megsebesítenek egy kezelő tüzért és 1 lovat. 23-án még folyik a harc.

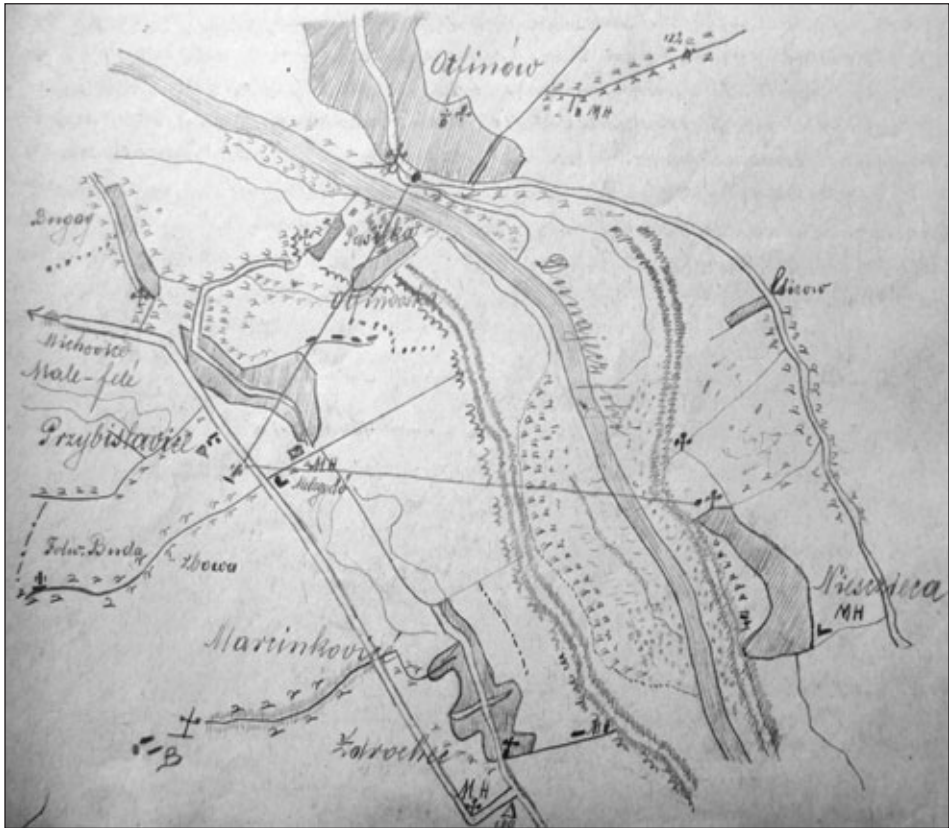
A II. osztály és a 2. üteg ezalatt Zabawa közelében keres megfelelő állást, a szemrevételezés azonban eredménytelen, mert a Kisielina patakon átvezető híd ütegek részére járhatatlan, s így kénytelenek az ütegek a Kisielina patak innenső partján a Wal-Ruda–Zabawa felé vezető országút mindkét oldalán állást elfoglalni. Csakhamar elhelyezkednek az ütegek, lovak mind fedél alá kerülnek, kezelők pedig lázas sietséggel fognak hozzá fedezékeik megépítéséhez. Az ezredparancsnokság Wal-Rudán, a hadosztály és a tüzérdandár parancsnokság pedig Curylon rendezkedik be.

Kíváncsian nézünk az első háborús karácsony elé, nyugton hagy-e a muszka, vagy a szeretet e szent napját is megszentelteleníti véres gyilkolásával? Ez utóbbi feltevés látszik valószínűbbnek, mert 24-én délután 5 óra 30 perc és 6 óra 30 perc között Biskupice irányából nagy erőkkkel támadnak. Éber ütegeink a történekről értesülve, azonnal élénken tüzelnek, erélyes gyors fellépésüknek tudható be, hogy a támadás szétveretett, ellenségnek nagy veszteségei vannak. Az ezred ezen működéséért dicséretet kapott.

Ezek után elcsendesedik a harctér, s legénységünk távol szeretetteiktől, künn a szabad táborban ülhetik meg a csillogó karácsonyfá alatt az Úr születését. Az ütegek a lövegállásokban fényes karácsonyfát állítottak fel. Kockacukrot, dohánypélét, gyalogsági lövedékeket, hüvelyeket színes papírokba tekerve, pántlikákkal díszítve akasztanak fel és szent dalokat énekelve gyűjtják meg a kis gyertyákat. Megható kép! Az embernek akaratlanul is könny gyűlik szemébe, látva az öreg családos katonák szomorú, az ünnep szentségétől áthatott arcát. Egyszerre subás bundás alakok közelednek: itt vannak a betlehemesek. Tüzeink kis jászolt vive, betlehemeseknek öltözve, víg szónoklattal köszöntik fel a 2. ütegnél lévő ezredparancsnokukat, tisztjeiket.

Karácsony első napját csendben és békeességben töltjük, a második nap ünnepi csendjét megzavarja a tüzérdandár parancsa, amely a 3. és 4. üteg részére állásváltogatást rendel el. Az ütegek csak a sötétség beálltával hagyják el állásaikat. A 3. üteg Przybyslawicetől nyugatra, a 4. üteg pedig Zdrochecnél megy új állásba.

A belövések elvégzése után az ezred parancsot kap a lőszerrel való takarékos-

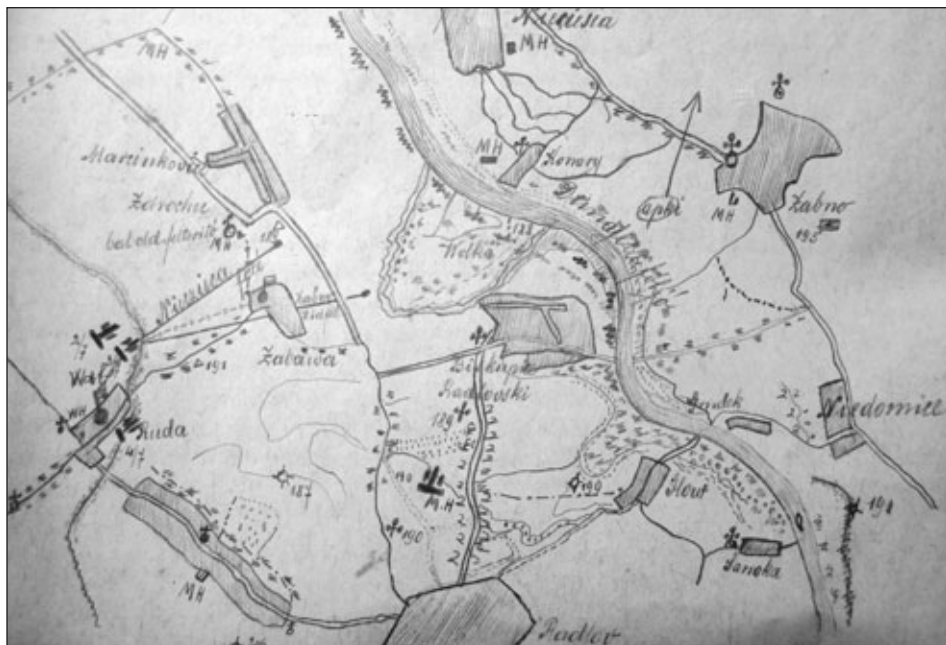

Ütegállás a Dunajec előtt, Przybyslavice mellett. Forrás: HM HL II. 1000 m.
kir. 7. honv. tábori ágyúezred, ütegnaplók és hadműveleti iratok

ságra, mert belátható időn belül lőszerpótlás nem várható. Miután ez időtől kezdve a védelmi állás is kevesebb tűztevékenységet kíván, a legénység fedezékek építésével, az álláshoz vezető út szabályozásával foglalkozik. Szilveszter éjjelén a parancs szerint pontban éjfélkor a dandártól adott jelre az összes ütegek 2 össztűzet adnak le, majd az ezáltal felzavart ellenséges gyalogságot egész éjjel lassú ütegtűzzel nyugtalanítják.

Újév napján megérkeznek elkésve az ezrednek szánt sok gonddal és szeretettel összeválogatott, becsomagolt karácsonyi szeretetadományok. 12 hatalmas láda foglalja magába mindazt a sok édességet, dohányfélét, apró szükségleti cikket, mellyel a hátszországban levők kedveseiknek, ha csak rövid pár percre is, az otthoni karácsonyi ünnepeket akarják elővarázsolni. Bőven kap minden egyes legény süteményt, cigarettát, téli holmit, sőt még levelet is. Meghatók ezek a kis

levélkék, melyeket legtöbbszörre kis iskolásleányok írtak és mellékeltek egy-egy meleg harisnyához, hósapkához. Természetesen mindenki választ kért a hazájáért szenvedő hőstől, s katonáink e tekintetben örömmel tettek eleget a felszólításnak, s szabad idejükben szorgalmasan írogatták a rózsaszínű köszönő lapokat.

Az ütegek elhelyezkedése a Dunajec mellett december végén.

A térkép bal oldalán Wal-Rudánál látható a 2., a 3. és a 4. üteg, míg az 1. üteg Radlów felett foglalt állást. Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszerez, ütegnaplók és hadműveleti iratok

1915.

Az újesztendő első napjaiban a küzdelmek ellanyhulnak. Az ellenség ereje kitartó arcvonalunkon megtörött. Saját tűztevékenységünk a minimumra csökkent, ütegeink legtöbbszörre csak az ellenséges gyalogság munkálatait zavarják, főként pedig Zabno községben a déli órákban érkező vonat befutását akadályozzák meg. Az ellenségnél is észrevehető, hogy nagyobb erőket von ki, s azokat igyekeznek más harctereken felhasználni. Beköszönt a szigorú tél, s ez is nagyban hozzájárul, hogy ezen az arcvonalon is egy időre lassanként minden elcsendesjék.

Amint a harctéri helyzet tisztázódott, s elvált, hogy hosszabb állóharcban lesz részünk, a mozdonyállások kissé hátrább és oly helyre helyeztetnek, ahol a lovak a téli hideg ellen jobb pajtákba voltak elszállásolhatók. Megindult a szorgos lóápolás, vasalás, a szerszámzat javítása. A tüzelőállásokban a legénység megjavította a kezdetleges férőhelyeit, a földbe ásott fedezékeit, a földbe vájt tűzhe-lyekkel fűtöttek. Az élelmezés ellen sem merült fel nagyobb kifogás. A legénység naponta megkapta kenyér és hús illetékét, csak a lovak zabadagja lett mindig kevesebb, s kísérletek történtek a zabot pótló lótáp etetésével is.

Sebesüléséből felgyógyulva bevonult Rumpelles Mihály százados és Takács Géza főhadnagytól ismét átveszi az 1. üteg parancsnokságát.

Az ezred létszáma 1915 januárjában⁵⁰

Alegység	Ütközetlétszám		Löveg	Jármű (fogató)			Beteg	
	Ember	Ló		2	4	6	Ember	Ló
Cs. és kir. 12. tábori								
á. e., 3. üteg	171	127	6	5	–	13	3	5
Ezredtörzs	30	19	–		2		–	–
I. osztály	317	240	9	6	3	23	–	3
II. osztály	331	245	8	6	2	17	3	5
Összesen	849	631	23	17	7	43	6	13

Január közepe táján az 1. üteg állást változtat Zdarzecre. A 3. üteg is kénytelen állást változtatni, mert az üteg ellenséges repülőktől felfedezve, intenzív tüzet kap. Az üteg körletét is nagyon lövi az ellenséges tüzérség, sőt a kastélyt, melyben a tisztek lakása volt, szét is lövi. Az üteg előzetes szemrevételezés után Przybyslawice déli sarkánál foglal el új állást.⁵¹

Az új állásokban berendezkedve, házi ünnepek keretében, lelkes beszédek kíséretében adják át az illető ütegearcparancsnokok a galíciai, de főleg morskói harcokban kiérdemelt nagyszámú legénységi kitüntetésekét. Köztük az 1. ütegnél két arany vitézségi érmet is. Nagy az öröm a kitüntetettek között, mégis némileg elszomorodik a legénység annak tudatában, hogy az arany és a nagy ezüst vitézségi éremmel kitüntetett bajtársak között sokan súlyos sebek, sőt életük feláldozása árán kapták meg az érmeiket.

Január 23-án a 2. üteg előre vonatik és Biskupice M. H-nál⁵² foglalja el új állást. 28-ra virradó éjjel parancs értelmében a 4. üteg is elhagyja a régi állását és Zdarzec községtől nyugatra vonul. Ugyancsak 28-án hajnalban az ezredparancsnokság is Zdarzecre költözködik.

6. Hadosztály felváltása és a kárpáti harcok

Február 8-án bevonul a pótütegtől Csikvándy Béla százados és átveszi a 2. üteg parancsnokságát. Bevonulásakor értesültünk, hogy a hadosztályt valószínűleg kivonják és más harcterre viszik. Találgatjuk nagyban, hova és mikor kerülünk el innen és bizony kissé nehezünkre esik elhagyni a már megszokott, de főleg jól berendezett és kiépített állásokat. Előzőleges tájékoztatás céljából február 9-én megjelennek a felváltó üteg (F. K. Rgt. 41.⁵³) tisztjei és alapos szemrevételezések után 10-én hajnalban elfoglalják helyüket az ütegek, egyúttal pedig az ezred a curylói I. H. előtt gyülekezve megindul Borzecin felé, hogy ott pihenve, Strzelce-Wielkiben éjjelezen. Az ütegek önállóan menetelnek Bochniara, hogy az új hadművelleti körletbe való utazáshoz bevagonírozzanak. A berakodó tiszttel teendőinek elvégzésével Danilovics János hadnagy bízott meg, aki az ezred beérkezése előtt mindent elintézett úgy, hogy mire az ütegek a megparancsolt időben megérkeztek a vasúti állomásra, mindent rendben és készen találtak és a berakodás délután 2 órától délután 12 óráig az egyes ütegek által a lehető legrövidebb idő alatt elvégeztetett. Útirány Krakau–Oderberg–Teschen–Zsolna–Kassa–Nagyimihály–Homonna. Az I. osztály Kiskőrösön át irányított.

Hat hónapi véres küzdelmek keserves viszontagságai után újra hazai földön jártunk. Még élénken él emlékeinkben hadbavonulásunk valóságos diadalútjának képei. Ez nem volt ilyen utazás! A kevés magyar arcán, kiket hazai állomásokon láttunk, aggódó szorongás ült: az orosz akkor intézte legdühösebb támadásait a kárpáti vonalunk ellen. Hadosztályunk éppen ide rendeltetett a védőcsapatok segítésére. Homonnán kivagonírozva, önállóan menetelve Cirókahosszúmezőn át az ezredtörzs 2. és 3. üteg Szinnán éjjelezik, míg az 1. és 4. üteg Cirókabélán. Február 18-án az ezred 4 ütege Cirókafalun gyülekezik és február 26-ig itt pihenőben marad. A pihenőt az ütegek természetesen tisztogatásra, löveg és fegyelmi gyakorlatokra használják fel. A lovak téli vasalt sarkot kapnak, a legénység meleg ruhával, vadonatúj mundérral szereltetik fel, csak a szántalpakat adjuk le, mert még a Dunajec melletti vontatási kísérletek meggyőztek arról, hogy nem használhatók.

A tavasz első lehelete már érzik. Galíciából, a Dunajec mellől ragyogó napfényben indultunk el, de túl a hegyen, ahonnan elhangzik az ágyúk dörgése, még mindent hó takar, a kemény hideg erősen megviseli a harcosokat.

Az előkészületek sikeres befejezése után február 27-én indul meg ezredünk Magyarpolányon (*Takcsány vagy Nagypolány*), Zemplénoroszin (*Oroszruszka*) át, újból elhagyva az alig viszontlátott hazai földet. Csnán áthaladva Zubraczén éjjelezik az ezred. A 19. hadtestnél jelentkezve ezredparancsnokunk azt az uta-

sítást kapja, hogy két üteggel másnap reggel vonuljon előre, a Wola Michowa mellett a Chliwny patak völgyében foglaljon el tüzelőállást.⁵⁴ Minél jobban közeledünk a kijelölt állásokhoz, annál nagyobb nehézségekkel kell megküzde-nünk. Az utak rosszak, nedvesek, síkosak, s szinte méteres hóval vannak fedve, csak igen lassan tudunk előre jutni.

Az I. osztály egy napi pihenőt tart Zubraczén azután Solinkára menetel, s onnan pár napi pihenő után Wola Michowán át a 34. tüzérdandár által kijelölt állásba indul. Út nem vezet oda, azért csak lövegek vitetnek fel, azok is mozdo-nyaiktól elválasztva 8–10-es fogatokkal. Az ezred lovai Wola Michowára vitet-nek el, ahol nagyobbbrészt hevenyészett férőhelyeken helyzetnek el.

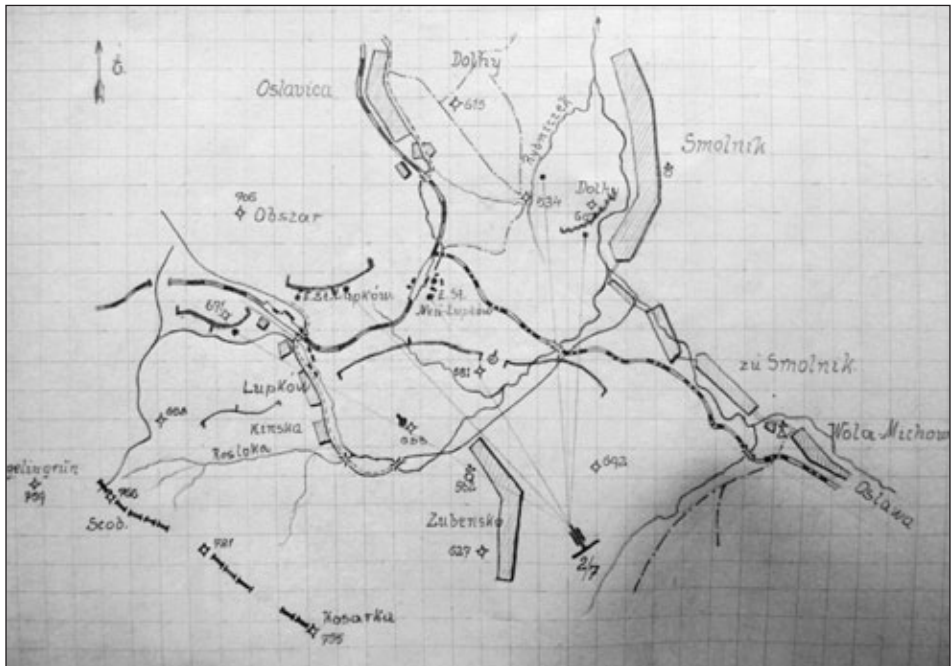
Tél erejét eddig alig éreztük úgy, mint itt a Kárpátok galíciai lejtőjén. Már az első napi menetelés után már egy csomó betegünket kellett kórházba adni. A betegek, de főleg a fagyott testrészekkel sérültek száma napról-napra növekedik. Szánalom végig nézni szegényeket, mint vonszolják magukat csapatostul a leg-közelebbi segélyhelyre, tábori kórházakba. Aki megsebesül, vagy útközben rövid pihenőre hajtja le fejét, biztos halál fia: megfagy.

A tüzelőállásokban a legénység kunyhókat épít, sátorlapokkal, galyakkal fedi s nagy tömegben havat rak a tetejére, hogy ily módon tűzszünetekben s éjjel védje magát az idő viszontagságai ellen. Elkészülve az állások kezdetleges berendezésével, az ütegek hozzáfognak a belövésekhez. Különös súly fektetik a 906., a 704., 884. magaslatok és a közöttük fekvő ellenséges rajvonalak, az I. osztály részéről pedig Lupków E. St.⁵⁵ – Neu-Lupków és az 581. magaslati pont elleni pontos belövésre, hogy a gyalogságunkat meginduló támadásukban kellő- en támogathassuk.

Március 6-án a gyalogság által tervbe vett támadása a 704. és a 884. magaslati pont ellen félbeszakítatik, mert egy orosz fogoly vallomásából értesülünk, hogy az oroszok is terveznek támadást a 906. magaslat ellen. Ez a támadás tény- leg be is következik, de részünkről visszaveretik. Az előre tervezett támadást hadosztályunk 7-én és 8-án hajtja végre, amikor is hatalmas tüzérségi tűzössz- pontosítástól támogatva sikerült a 913. és a 704. magaslatokat is az egész vidéket uraló Magurycznet birtokunkba szerezni. A tüzérségi tűz iszonyú pusztítóso- kat vitt véghez, az összes akadályok tökéletesen széjjel voltak rombolva és a fedezékekben, valamint azok mögött igen sok iszonyúan eltorzított hullá feküdt. Dél felé tömegekben szállítják be a foglyokat, több mint 1400 legénység és kb 16 tiszt esett fogságunkba. Ezen fényes siker főérdeme a tüzérségé, s hadosztály- parancsnokunk a dicséret legszebb szavaiban emlékezik meg a „Schwartz tüzér- csoportról”, melyhez az ezred II. osztályán kívül még a Hb. Bt. Nr. 8.⁵⁶ és a II/11. számú nehéz tarack üteg két lövege tartozott.

A Magurycznetnél aratott fényes sikerek következményeként birtokunkba

jutott Czartoryja és Chryszczata közötti egész hegyvonal. Az ellenség vonala ágyúink horderején kívül esik, szükségessé válik állást változtatni. A tüzérdandár parancs folytán Smolniktól északra kerestünk új állást, de az állás megközelítése az útviszonyok miatt csak az esetben lett volna lehetséges, ha a megígért utász század az utat előkészíti. Ezen kívül a dandártól kiutalt állás csak tarackoknak lett volna alkalmas. A dandár ezért elrendeli, hogy a II. osztály ütegei, melyek már Smolnikon voltak, menjenek vissza Wola Michowára. Itt a régi állások már nem voltak elfoglalhatók, mert időközben más csapatokat szállítottak be oda, s így az ütegek a szabad ég alatt éjjeleztek. Smolnikon kifogástalan szállások vártak volna ránk, lovaink mind fedél alá, jó istállókba, legénységünk meleg szobába kerülhettek volna, mégis belenyugodtunk a visszarendelő parancsba, különösen mikor reggel megtudtuk, hogy az oroszok éjjel meglepték a 704-es magaslaton levő gyalogságot, majdnem az egész gyalogezredet, sőt az ott levő tüzérség egy részét is elfogták. Ugyanez a sors érte volna ütegeinket is, annál inkább, mert az oroszok épp ott törtek be a faluba, ahol előző nap osztályunk állt készültségi állásban.

A 2. üteg állása Zubensko és Wola Michowa között 1915. március 12-én.
 Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúsezred, ütegnaplók
 és hadműveleti iratok

A 704-es magaslat és Smolnik falu elvesztése újra veszélyezteti a Chlywni patak völgyében álló tüzérséget. Állandóan készenlétben állunk, lovak felszer-számozva, mozdonyok közel a lövegekhez. Egy ízben a helyzet annyira komoly volt, hogy ezredparancsnokunk elrendeli a visszavonulást Maniówra. A helyzet tisztázása után a II. osztály újra elfoglalja régi állását a Chlywni patak völgyében, de csak rövid időre, mert Maguryczne elvesztésével az állások itt tarthatatlanok, s a gyalogság támogatása érdekében szükséges a Maniów környékén kijelölt állások végleges elfoglalása. Fedezékeket, a lovaknak istállókat építünk, ennek ellenére elszállásolási viszonyok rendkívül rosszak, a lovak térdig sárban vannak, szálastakarmány egyáltalában nincs, úgy, hogy még az influenza esetektől eltekintve, a lovak erőállapota napról napra hanyatlik. A legénység betegedése napról napra nagyobb arányú. A rossz elhelyezési viszonyok, erős tél, kedvezőtlen időjárás, a tisztek sorában is áldozatot követel. Dr. Tschurl Károly a 3. üteg t. hadnagya rövid, súlyos, harctéren szerzett betegség után március 28-án a szinnai tábori kórházban meghalt. Mélyen elszomorított a harcos ezred első halottjának esete mindnyájunkat. Őszintén meggyászoljuk a jó bajtársat, kiváló tisztet. Az ezred megbízásából a löszertelep tisztjei vesznek részt a temetésen, s a sírján koszorút helyeznek el.

A maniówi tartózkodás második szomorú esete Przemysl várának eleste, melynek hős védői a 4 és fél hónapi küzdelmek, emberfeletti nélkülözések után kapituláltak. „Przemysl az éhség kényszerítette, hogy ellenséges kézbe kerüljön.” – szólott a hadsereg-főparancsnokság értesítése.⁵⁷ Az események rövidesen megmutatták, mit jelent ez a kárpáti küzdelmekben. Az ellenséges nehéztüzérség eddig nem tapasztalt mennyiségben vonult fel rövid arcvonalunk előtt. A tábori tarackokat a legnehezebb kaliberű mozsarak lövedékei mülják felül. A tüzelőállásban, különösen az I. osztály részére szinte lehetetlen a tartózkodás; alig száz lépésnyire lángokkal ég egy szalmaviskó, máshol közvetlenül az üte-gállások mellett a nehéz lövedék szerte lapít egy szalmafedelű házat, vagy paj-tákban lovakat ver agyon. Viszonzásul ütegeink Smolnikot lövik hevesebben, néhány házat fel is gyújtanak, de erre megint még hatalmasabb erővel szólal meg az ellenséges tüzérség.

Március 25-én a 14. cs. és kir. tüzérezredtől felváltva az I. osztály három heti viszontagságos küzdelmek után kiválik a 34. tüzérdandár kötelékéből, s a szomorú emlékü Wola Michowán átvonulva a Maniówon régi kötelékébe, a 41. honvéd hadosztályhoz tér vissza, ahol 26-án az ezred vonalában állást foglal.

Hogy esetleges visszavonulás esetén az ütegeknek nagyobb mozgékony-ság biztosíttassék, a tüzelőállásban ütegenként csak négy löveg és két lőszerkocsi marad. A többi járművek az útközetvonathoz Balnicára küldetnek, hogy ez az intézkedés milyen előrelátó és helyes volt, azt a későbbi napok csakhamar bebi-

A m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnoki kara. 1. Schay Gusztáv altábornagy, a hadosztály parancsnoka. 2. Foglár József tábornok, a 40. gyalogdandár parancsnoka. 3. Schamschula Rezső vezérőrnagy a 82. gyalogdandár parancsnoka. 4. Capp Gusztáv ezredes, a 41. táborig tüzérdandár, korábban a 7. hv. táborig ágyúezred parancsnoka. 5. Hautzinger (később Jány) Gusztáv vk. százados (utóbb vezérezredes)

Forrás: SCHAY, 77. Kajon Árpád gyűjteményéből

zonyították. Az oroszok március 30-án támadnak. Eleinte sikerrel áll ellent gyalogságunk a mind sűrűbben érkező ellenséges hullámoknak, de később túlerővel szemben csak visszavonulás, vagy teljes feláldozás marad hátra. Az I. osztály Szczerbanówkától nyugatra foglal állást, miután még előbbi állásában a visszavonuló gyalogságot fedezendő, erős tüzzel köti le az ellenség gyalogságát, míg a II. osztály Balnicára vonul, ahol a kijelölt tüzelőállás a beállott sötétség miatt nem volt elfoglalható. A március 31-re virradó éjjel erős tűzkészültségben álltunk, csak mikor virrad, s a hegyeket elborító köd elszáll, kezdjük meg az üldöző gyalogság feltartóztatását. Ezt az állást sem tarthatjuk sokáig. Az ellenség úgy látszik Przemyslnél felszabadult összes erőit a Kárpáti Hadsereg erősítésére vetette be. A túlnyomó ellenséges erőnek Cisanánál nagyobb sikerei lehettek. Erre április 1-én hadosztályunk is parancsot kap az általános visszavonulásra a magyar határ felé.

A szeptemberi visszavonulás óta ezredünk nem szenvedett annyit a harcokban, mint itt, Wola Michowa körül. Az élelmezés megjött ugyan minden nap, de a lovak alig kaptak zabot, s keveset kaptak az azt helyettesítő melaszból is. Szalma, széna a kis falvakban már az első napokban elfogyott, az utánpótlás a nehezen járható utakon igen bajos volt. Az éhes lovak a hevenyészett férőhelyek fáját rágták, a szalmaviskó tetején lévő rothadt szalmát is megették. A gyakori állásváltoztatás miatt rendes férőhelyek sem készültek tüzeink számára, kik a nagy hidegben valóságos istenáldásának tekinthették a forró feketét. A legénység és a lovak erőállapota erősen meggyengült. Veszteségkimutatásainkban soha annyi betegünk nem szerepelt, mint ezekben az időkben. A betegek között eltávozott Wolf őrnagy, dr. Fancsali-Joób ezredorvos, Engelbach százados, Rumpelles százados és Giczey főhadnagy. Az I. osztály parancsnokságát Csikvándy százados vette át, míg a 2. üteg parancsnokságát átmenetileg Kesseő hadnagy, majd tőle Payer főhadnagy, az 1. üteget pedig Rumpelles századostól ismét Takács Géza főhadnagy veszi át.

Az ezred létszáma 1915. március 31-én⁵⁸

Alegység	Ütközetlétszám		Löveg	Jármű (fogatú)			Beteg	
	Ember	Ló		2	4	6	Ember	Ló
Ezredtörzs	25	22	–		2		–	–
I. osztály	295	231	9	9	5	20	4	7
II. osztály	318	233	10	12	1	21	6	12
Összesen	638	486	19	21	8	41	10	19

A magyar határvédelem

Április 1-én kapcsolt fel az I. osztály Szczerbanowkán, hogy a parancs értelmében Majdanon át Méhesfalvára meneteljen. A Cisna–Baligród felől menekülő csapatok azonban erősen igénybe veszik a magyar határon át vezető egyetlen jobb utat. Az előrejutás lehetetlen, az osztály legfeljebb csak éjfél után sorakozhatnak be a 4. hadtest visszavonuló oszlopába. Nagyon veszélyes dolog itt továbbra is várni, azért ezredparancsnokunk elhatározza, hogy amint a majdani (*Majdan település*) lőszerraktárból az osztály lőszerkészletét kiegészítette, Solinkára menetel. A síkos, fagyott úton nagy erőfeszítéssel menetelve, már az éjszakával éri el Solinkát, ahol az osztály nagy része táborban éjjelezik. Menetközben a 2. üteg egyik lövészeres kocsija a Solinka patak mély medrébe esik. A

lovakat nagy nehezen sikerült kimenteni, a lőszerkocsi kivontatására már nem marad idő, kénytelenek vagyunk a nagy sietségben felrobbantatlanul otthagyni. A gyorsabb menetelést nagyban megakasztja a lovak teljesen kimerült állapota. Az 1. üteg lovai pl. teljesen kifulladásig úgy, hogy a rövid 3 órás pihenő alatt a 2. üteg lovai küldetnek vissza az elmaradt járművek elhozatalára. Hajnali három órakor az osztály folytatja útját Balnica felé. Csaknem 12 óráig tart, míg az ütegek megosztott, és a 12 lóval fogatolt járműveket Balnicától az ország határáig húztatják. A II. osztály visszavonulása is nagy nehézségekbe ütközik. A rossz úton a majdnem küllőig érő sárban az egyes járműveket csak akkor tudják előre vinni, amikor az utászok félig-meddig helyre hozzák az utakat és egy foglyokból álló nagyobb munkásosztalag kötelek segítségével húzza a lekapcsolt lövegeket, lövészeres kocsikat. Így aztán a határon való átkelés nagyon sok időt vett igénybe. A 3. üteg egy szakasza az országhatáron kikülönítették és feladata az, hogy esetleg továbbra is az előnyomuló ellenséges gyalogságot feltartóztassa.

Méteres hó feküdt még a Kárpátok galíciai lejtőjén és a határon. Amint leérünk az Udava völgyébe, a tavasz teljes pompájával mosolyog ránk. Erdő, mező, zöld szőnyeggel vannak borítva, a gyümölcsfák virágoznak, virág nyílik mindenfelé és teljes melegével süt le ránk az áldást hozó tavaszi nap. A legdühösebb télből a legragyogóbb tavaszba jutunk. Nem sokáig élvezhetjük a tavasz ébredését, parancsunk továbbmenésre kényszerít és a feneketlen híg sár, s a visszavonuló oszlopok bizony elfeledtetik velünk hamar, hogy tavasz van.

Eredetileg Méhesfalvára kellett volna menetelni az egész ezrednek, csakhogy a majdnem 24 órás egyfolytában való menetelés, elképzelhetetlen nagy sár, rossz utak, a lovakat teljesen kimerítik, csupán az ezredtörzs és a 2. üteg jut el Méhesfalváig, míg a többi ütegek Telepócson megpihennek és ott éjjeleznek.

Tekintettel azon körülményre, hogy a kárpáti harcokban a lövegek nagy része hasznavehetetlenné vált, a lovak leromlottak⁵⁹ és a legénység egészségi állapota is sok kívánni valót hagyott hátra, ezredparancsnokunk indítatva érezte magát a dandárnál, illetve a hadtestnél, a további harckészség érdekében az ezred sürgős retablírozását⁶⁰ kérni. Már-már úgy látszott, hogy a magasabb parancsnokság eleget tesz kérésünknek, s a Méhesfalvára való útbandítás a retablírozást jelenti, amikor rövid fél napos pihenő után az ezred újra előre vonatik és Telepócznál a 487-es magaslattól keletre fekvő völgyben utaltatik ki részére tüzelőállás. A 2. üteg teljes kimerülése folytán Vendégin pihen, s április 6-án Felsőalmádtól északkeletre fekvő 689. magaslat körletében foglalja el tüzelőállását. A 3. üteg egy szakasza Emmer Antal főhadnagy parancsoksága alatt a 602. magaslatra különítették ki. A meredek és rossz út miatt fogatokkal a lövegeket nem lehet állásba vinni, s így emberi erőt kell igénybe venni. Az egyes lö-

vegeket lekapcsolva 30-40 ember vonja fel és így is csak késői délutáni órákban sikerül a szakaszt elhelyezni.

Április 9-én gyalogságunk magaslati állásait feladja, ezredünk is hátrább vonul, s Alsóalmád malom közelében áll fel. 10-én gyalogságunk támadásra indul, a támadás különösen a 788. magaslaton jár sikerrel, amelyet az ellenség hatalmas tüzünk miatt kénytelen kiüríteni. Miután a 788. magaslat visszafoglalásával a védelmi vonal számunkra kedvezően állapotított meg, az Alsóalmád malom melletti tüzelőállást elhagyva, Vendégitől délre megyünk állásba, s itt egy ellenséges hegyi üteg felvonulását és beépítését zavartuk meg. 13-án az ezredparancsnokság Csukaházára menetel, s ott az I. osztály két ütegeből egy harcos üteget alakít. A 3. üteg marad Vendégin, míg a 4. üteg Nagymihályra megy, s ott retablíroz. Eleinte arról volt szó, hogy az egész ezred retablíroz, később a hadtestparancsnokság úgy intézkedett, hogy most csak egy üteg menjen, a többi majd sorjában azután.

Miután a 4. ütegek volt a leggyengébb lóállománya, s a lövegei is mind elromlottak, ezredparancsnokunk parancsára április 19-én az üteg Nagymihályra indul, magával víve az ezred összes rossz lövegeit, javításra szoruló lövészeres kocsijait, mozdonyait. A Telepóc–Zellő közötti védelmi vonal már egészen kialakult, a gyalogsági állások hatalmasan megerősítettek. Saját gyalogságunk mindvégig megtartva eredetileg elfoglalt állásait, ellenakcióra készül. Sajnos gyalogságunk akciója nagyobb sikereket nem eredményezett, az első vonalban nem állott be lényegesebb változás.⁶¹

A kárpáti harcok viszontagságaiban lövegeink pontossága nagymértékben csökkent. Némely lövegnek oly nagy szórása volt, hogy a belövést nemcsak naponta, de a nap több szakaszában is meg kellett ismételni.

Április 22-én a 41. honvéd hadosztály gyalogságát Csukaházán tartalékba vonják, a helyében a cs. és kir. 14. hadosztály gyalogsága megy. Az ezred azonban állásban marad, s a 14. tüzérdandár (Ripper ezredes) alá rendeltetik.

A védőállás mind hevesebb és hevesebb tűztevékenységet kíván. Az ellenség támadó ereje egészen eltűnt. Úgy látszik a Dunajec melletti – nekünk örvendetes – események az ellenség kárpáti offenzívájának végét jelenti. Május 5-én még egyszer megelégnünk a harc. Május 7-én már világossá vált a gorlicei áttörés⁶² nagysága. Az ellenség nem csak, hogy nem folytathatta oly hatalmas lendülettel kezdett, s annyi véres áldozat után is hiába erőszakolt kárpáti offenzíváját, hanem még a megszállt állásait sem tarthatta. Míg egyfelől mi május 7-én már minden előkészületet megtettünk az ellenség üldözésére, addig másfelől az orosz május 8-ra virradó éjjelen elhagyta állásait, s az országhatáron át elmenekült.

A kárpáti harcok első felének kemény megpróbáltatásaiért a csukaházi tüze-

lőállással a sors mintha kárpótolni akart volna. Amily keservesek voltak a Wola Michowa körüli harcok, oly nyugalmasak a csukaházaiak. Az országhatáron túl a legzordabb tél dühöngött, a Kárpátok déli lejtőjén a legragyogóbb tavasz virult. Amott hetekig álltak a lovak hevenyészett tető alatt éhségükben az almul vetett rothadó szalmát éve, itt minden ló istállóban volt. Volt elég széna is, s már április utolsó harmadában legeltethettük lovainkat. Túl a határon az ellenséges nehéztüzérségtől alig volt nyugtunk. Itt nehéztüzérség nem vonult fel ellenünk. A határon nehezebb egységeit nem merte az orosz utánunk hozni.

A nyugalmas állás rövidesen visszaadta a nehéz próbákon átesett útegeknek régi erőállapotát. Az éltető napsugár embert, lovat új erővel ruházott fel.

Így indultunk útnak május 8-án délután 5 órakor a 41. hadosztály kötelekében a visszavonuló ellenség üldözésére. Másnap Vendégiig jutunk, ott táborban várjuk, amíg a szerpentinén ránk kerül a sor.⁶³ Május 10-én a hadosztályt jobbra eltolják. Visszafordulunk Szinnán–Takcsányon át Cirókafalu határán ér a parancs, hogy ismét vissza kell fordulni. Cirókafalun éjjelezünk, s pihenünk 12-én is. Itt csatlakozik az ezredhez az eddig Nagymihályon retablirozó 4. üteg is.

Május 13-án Darán, Végászón, Utczáson, Révhelyen keresztül Nagybereznára menetelünk, ahol rövid pihenőben maradunk és ahol a hadosztályt újra bevagonírozzák.

Ezzel az aktussal két és fél hónapig tartó kárpáti szereplésünk véget ér. Amilyen szorongó szívvel siettünk február közepén a Kárpátokba, oly ujjongó lélekkel távoztunk most onnan. Az utolsó talpalatnyi hazai föld is megtisztult az ellenségtől a hónapokon keresztül százezrek vérével csak múltó sikereket ért el az orosz. A Kárpátok és a magyar honvéd megtették kötelességüket.

7. Orosz- és lengyelországi harcok

Rövid pihenő után, mely idő alatt az útegek a lóállományt és a legénység ruházatát rendbe hozták és az utazáshoz szükséges takarmányt és élelmet megszerezték, (május) 16-án megkezdik a bevagonírozást. A berakodás Kisbereznán, Nagybereznán és Sóslakon történik. A bevagonírozás szokottnál hosszabb ideig tartott. A kicsiny állomásoknak nincs rakodójuk, a lovak kis bakokon jutnak a kocsikba. 17-én, mint az ezred utolsó szállítmánya, a 3. üteg az ezredtörzssel vagoníroz be. Ismét megindulunk a hazán keresztül, Sátoraljaújhely–Debrecen–Budapest–Pozsonyon át haladunk. A galíciai nagy diadal feletti örömet erősen lehűtötte az úton hallott hír, hogy régi szövetségünkben, az olaszban új ellenségünk támadt. Marchegg⁶⁴ felé irányítatván, azt hisszük, hogy az új harctér felé megyünk, de rövidesen Jagerndorf–Oderberg felé halad vona-

tunk. Krakauba (*Krakkóba*) érünk és nemsokára Tarnów állomáson vagonírozunk ki. Tarnowon át kitűnő országúton, gyönyörű tavaszi időben menetelve, Dabrowán éjjelezünk. Másnap a menet folytatódik, Szczuczínál átkelve a Visztulán ez alkalommal már harmadízben lép ezredünk ellenséges földre. A további menetelésre kiutalt út igen rossz, mély homokba gázolunk Pacanów–Olesnica–Strelce–Niziny–Grzybówon át Straszówba visz utunk. Az eligazítás szerint e kis városka az ezred gyülekező helye. A rossz útviszonyok miatt az egyes ütegek nem érik el a kijelölt időben a kis községet, s azért az I. osztály, amint két ütege együtt van, a 82. gyalogdandár kötelékében⁶⁵ megindul, a megingt rossz, homokos úton Wola Oscwa–Chancza–Raków–Lipiny falvakon át Wola Lagowskáig jut előre. Május 23-án – mint a Kielce hegyvidékért harcoló hadseregcsoport tartaléka – a dandár Lagów irányában nyomul előre. Dél előtt Lagów előtt, délután tovább keletre Piórków előtt foglal el az osztály készenléti állást. A tűz megnyitására azonban sor nem kerülvén, az éjjelt Piórkówban elszállásolva töltjük. A II. osztály Chanczán gyülekezik, a tovább folytatva a menetet a hadosztály parancsára Lagówban éjjelezik és pihen ott egy napig. 24-én délután az osztály Piórkówwra menetel és ott várja a további parancsokat.

Piórkówról a gyalogsági vonal megállapodása után az I. osztály Olszownicáig nyomul elő, s a patak keleti partján az ott lévő faszor leple alatt állásba megy. A II. osztály először Nieskurzów Starytól délkeletre vonul állásba, majd Schamschula gyalogdandárnak alárendelve, a vett parancs értelmébe Wronów községtől délkeletre lévő erdő szegélyén foglalja el új állását. Elhelyezkedve az új állásokban, az ütegek megkezdik a belövéseket Goloszyce, Goloszyce-Gutre és az ott húzódó ellenséges rajvonalakra. A megfigyelők Witoslawicenál lévő erdő szélén, honnan kifogástalan kilátás nyílik az egész előttünk fekvő terepre, helyezkednek el. A tűzszünetekben az állások leplezésével foglalkoztunk. A zöldbe borult lombokból egész ligetet teremtünk a lövegek elé. Fedezéket már nem kell építeni: hála a tavaszi melegnek, már sátrakat verhetünk. A lovak egy része van csak pajtákból elhelyezve, nagyobb részük gyümölcsösökben, szabadban volt elszállásolva.⁶⁶

Minthogy az állás a nyugalmas védőállások közé tartozott, legénységünk az elmúlt télen oly sokat nélkülözött, tisztálkodásra kínálkozó alkalommal szívesen élt. A kis patak vizét fürdővé duzzasztották fel, s a szabad óráikban vígan ott lubickolnak tüzeink. A tüzéségi anyag jó karban tartásáról sem feledkeztünk meg. A mozdonyállásokban a lótap feljavítására a közelben fekvő falvakban lóherés vásároltatott, ahova a lovak legelni jártak, s ahonnan az etetéshez a hajtók mindig kaszálhattak a lovak elé. A lóápolásra szigorú gond fordított. Tehettük azt annál is inkább, mivel a hosszú – úgyszólván pihenő – állásban alig lóttunk.

A leadott lövések rendszerint a rajvonalát kiépítő ellenségre, vagy az előretolt figyelő őrsre mentek. Az ellenség tüzésége nem vette fel többé a harcot.

Június 8-án az egész 41. honvéd hadosztály a harcokból kivonatik. Az ütegek az F. K. Rgt. Nr. 6.⁶⁷ ütegeitől felváltva, délután 6, illetve 8 órakor hagyják el állásaikat. Piórkóóra az ezred gyülekező helyére vonulnak és ott éjjeleznek. Az a hír terjedt el, hogy a hadosztályt innen bevagonírozzák és viszik le Olaszország felé. Ezt a hírt megcáfolja csakhamar ama parancs, mely a II. osztályt a 31. honvéd gyalogezreddel együtt már másnap reggel tovább menetelteti Peclawicere. Az I. osztály a 20. honvéd gyalogezreddel, illetve 82. gyalogdandárral, mint a Kirchbach hadseregcsoporthoz tartaléka, 11-ig pihenőben Piórkóóban marad.

Június 12-én a visszamaradt csoport utazómenetben megindul a hadosztály után. Ellenállásról már alig van szó, az orosz nagy henger, mely minket akart eltaposni, visszafelé fut, nagy tömegben kergetve maga előtt (*sajátjait*) a hátráló ellenségünket.

Mint az I. hadsereg tartaléka Peclawicetől Wiázownicera, innen pedig Osick–Baranów–Knapy–Majdan–Lipnica–Ranizów–Zielonka–Sokolów–Trebos–Rakszawa–Zolynián át Sicnawara menetelünk rossz úton, mély homokban, vagy feneketlen sárban. Trynczán átkelünk a Wyslockán, Ubieszynnél pedig a Sanon.

Hadosztályunknak részt kellett venni a sieniawai áttörésben, de mire megérkeztünk, az áttörés megtörtént és mi ismét hadseregtartaléknak osztattunk be. Weeber (*Ede*) ezredes⁶⁸ csoportja, melynek tüzéségét ezredünk képezte, megbízott a sieniawai hídfő védelmével arra az esetre, ha netán csapataink visszaverettetnek. Gyalogságunk rögtön elfoglalja a kijelölt állásokat, részükre pihenő nap engedélyeztetik, mely pihenő alatt ezred, osztály, ütegparancsnokok megfelelő állások szemrevételezésére indulnak. A hídfőállás elfoglalására nem kerül sor, az ellenség folytatja a nagy visszavonulását, mi is megindulunk – továbbra is tartalékban maradván – Rudkára és ott három napig pihenünk. Itt csatlakozik az ezredhez az I. osztály. A hosszú fárasztó menetek után az itt élvezett pihenő jótékony hatással van az alig feljavult lóállományunkra. A tavaszban az ütegek állapota a legjobbra fordul és harcértéke teljesre emelkedett. Rudkán egy majorban és téglagyárban jól elhelyezkedve ezredünk néhány víg napot tölt. Cieplicén – hadosztály-parancsnokságunk székhelyén – naponta térzenét tartanak, s ezen a hadosztály úgyszólván összes tisztjei és a legénység nagy része rendszerint részt szokott venni. Három napi pihenő után folytatjuk a menetet Majdan Sieniawskyra.

Június 22-én határtalan lelkesedéssel értesülünk, hogy csapataink bevonultak Lembergbe, illetve a várost elhagyva már a hadtestparancsnokság ott székel.

Tüzéreink ennek örömeire fáklyás és gramofonzenés menettel járulnak az ezredparancsnokság elé. Ugyanaznap délutánján a pótütegtől egy nagyobb pótlás érkezett meg, s magával hozta a pótüteghez érkezett – harctéren levő tisztek – kitüntetéseit. Ezredparancsnokunk az alkalmat felhasználva, lelkes beszéd kíséretében átadja Takács Lajos századosnak, Saxer Oszkár és Vörös főhadnagyoknak a „Legfelsőbb dicsérő elismerés”-t (*Signum Laudis*) kifejező érmeiket.

Négynapos pihenő után június 25-én déli 12 órakor a hadosztály által elrendelt riadóra az ezred hadosztálykötelékében délután 2 órakor megindul és óriási zivatarban az erdők járatlan útjain keresztül menetelve, Cewków–Dachnow és Dabrowkán, Podemsczyzna délkeleti szegélyén kijelölt tüzelőállást foglalja el és tűz alatt tartja a Rudka északi szegélyén beásott erős ellenséges hátvédeket. Június hó 27-én a visszavonulókat a hadosztály üldözi, az üldöző harcokban az ezred Lówczán és Zlomy között foglal állást.⁶⁹ Az éj folyamán az ellenség folytatja a visszavonulást, s mi Lówczán áthaladva Narol-Wiestót elhagyva Paarynál, s e hadjáratban immár negyed ízben ismét az ellenség földjére lépünk, s M. H. Skwarkitól délre az erdőszegélyen szabadban táborozunk éjszakára. Másnap Kunkin, Stanislawówon át Gornikiig folytatjuk az előnyomulást. Itt még szabadban táborozunk, de 30-án Szopowen át Lipowiecre érve már elszállásolhatunk. A visszavonuló ellenséget még 1-én sem érjük utol. A hadosztály, mint hadseregtartalék a 11. hadosztály mögött menetel. A 11. hadosztály jobbszárnyához már a porosz 22. hadosztály is csatlakozik. Ez az első eset, hogy hadosztályunk szorosabb viszonyba kerül a szövetséges német csapatokkal. A hadosztály kötelékében Gródkiiig folytatjuk az ütközetmenetet. Itt búcsúzik a hadosztályunktól Schay Gusztáv altábornagy,⁷⁰ addigi szeretve tisztelt parancsnokunk, aki egyelőre 6 heti szabadságra indul, de akinek visszajövetele az előjelek után ítélve és mindnyájunk legnagyobb sajnálatára nem valószínű. A hadosztályparancsnokságot Schamschula Rezső vezérőrnagy veszi át.

Július 2-án a 45. hadosztályhoz beosztva Tokarynon át menetelve Otrocztól északnyugatra megyünk tüzelőállásba, s onnan a 306. magaslattól keletre elfoglalt tüzelőállásból az ellenségnek a Pór patak mentén megszállott rendkívül erős állásait igen élénk tűzben tartjuk. A tüzelés különösen július 4-én délelőtt élénkül meg, még pedig oly hatalmas mértékben, hogy az ellenség gránátzapor és bekerítés veszélye elől menekülve, be sem várja a gyalogsági támadást. Július 5-én az ellenség újabb védelmi vonalán ismét felveszi a harcot. Az ezred rövid előnyomulás után újra állásba megy, még pedig az M. H. Katy és Urszulin között és ott három napot harcban, bár a nagy por által elárulva, erős ellenséges tüzérségi tüzet von magára. Az ellenséges gyalogsági állásokat hatásosan lövi és az állást július 8-án csak ezredparancsra hagyja el és vonul éjjelezésre az M. H.

Katytól délre, miután az események olyképp mutatkoztak, mintha gyalogsági vonalunkat áttörték volna. Az ezredet felváltó ágyúosztály beérkezésekor az I. osztály felderítője jelenti, hogy az oroszok Galeczów, Zaraszów vonalon áttörték és a szomszédos Szende dandár visszavonul. Az útegek parancsot kapnak, hogy meneteljenek azonnal M. H. Dabrowkától délre fekvő három út keresztezéséhez, s ott menetkészen várják a további parancsot. Reggel felé, amikor a helyzet tisztázódott, s saját gyalogságunk az előbbeni állásait ismét megszállta, az ezredünk a 45. Landwehr hadosztálynak rendeltetik alá, majd a 45. tüzérdandár parancsára a Starawiestől északra foglal el új állást. Alig hogy ebből az új állásból a belövések befejeződtek, a II. osztály állásváltoztatásra kap parancsot és ennek a parancsnak értelmében Starawiestől északra megy állásba.

A 45. hadosztály-parancsnoksághoz bevonulva, a 45. tüzérdandár feletti parancsnokságot Capp ezredes úr veszi át. Ez a beosztás nem tartott sokáig, mert Capp ezredes úr csakhamar bevonul ismét a 41. honvéd hadosztályhoz és a 45. feletti parancsnokságot Knötgen alezredesnek adva át. Ezredparancsnokunk Schwartz őrnagy a starawiesi tartózkodás alatt értesül alezredessé történt kinevezéséről.

Az ellenség ebben az állásban nem képes sokáig késleltetni az előnyomulást. Július 18-án már kiüríti főállásait, s visszavonulását csak hátrvédekkel fedezi. Az I. osztály parancsot kap, hogy vonuljon a 45. hadosztály jobbszárnyához szomszédos 11. hadosztályhoz, hol további parancsok várják. Az II. osztály a 45. hadosztály kötelékében ismét előre nyomul. Az ellenség immár a harmadik és Lublin előtt úgy látszik utolsó védőállásban veszi fel a harcot. Piórków északi szegélyén foglaljuk el a kiutalt állásokat, s ezeket csak július 30-án adjuk át. Az ellenség gyalogsági fedezékeit az első napokban erős tűz alatt tarjuk, később csend van, alig tüzelünk.

29-én hatalmas erővel élénkül fel a harc, általános támadást készítünk elő, mely támadásnak fő célja Lublin városának elfoglalása. A tüzelés ereje megtöri az ellenséges vonalakat, a gyalogság rohamára már nincs is szükség, az ellenség megkezdi újbóli visszavonulását. Július 30-án reggel 8 órakor kapjuk az értesítést, hogy az ezred menetkészen várja az indulási parancsot, mert az ellenség jobb szárnyunk előnyomulása következtében állásait elhagyta és Lublin irányába vonul. Lublin előtt kb 8 km-re még egy kisebb ellenállást fejtenek ki, miközben mind nagyobb kárt igyekeznek okozni, úgy a város előtti földeken lévő gabonákban, mind pedig a város katonai épületei között. A piros kakas reá száll a városra, de mielőtt elhatalmasodna, a büszke turulmadár és a hatalmas germán sas reácsap és újabb garázdálkodásának útját állja. Délután 2 órakor jelentő lovas hozza már az új hírt: „*Járőreink bevonultak a városba, az ellenség a várost*

elhagyva tovább vonul vissza.” A hadosztály erre Lublinba nyomul elő, s onnan északkeletre kergette az ellenséget. Július 31-re számított negyedik napon a 45. hadosztály is megkezdte az előnyomulást, vele ezredünk is.

Sobiánowicén éjjelezünk készültségben, amikor a 41. hadosztály parancsa szerint ezredünk Lublinon át ide tartozik bevonulni. Még az éj folyamán megindulunk, s elhagyva a 45. hadosztályt, augusztus 4-én Lublinba érünk, ahol rövid pihenő rendeltetik el.

Városi élettől már elszokott a szemünk alig győz betelni a lengyel nagyváros szépségeivel. Mindenütt pezseg az élet, nagy a sürgés-forgás, az ember alig meri elképzelni, hogy itt még napok előtt véres csata dühöngött, s a város lakosságának nagy része félelemtől meggörnyedve mert csak az utcán mutatkozni. Víg zenezővel a lengyel légió újoncai vonulnak végig az utcákon és nyilvános helyeken gyakorlatozva, minél több hívet igyekeznek toborozni a lengyel légiónak, a lengyel szent ügy védelmére.

Harctéri szereplésünk jelen fejezete alig gazdag különösebb eseményekben, s nagy menetek, a nyár szokatlan forrósága embereknek, lovaknak alig ártottak meg.

Ezredparancsnokunk 2 heti szabadságra indul, az ezredparancsnokságot Wolf Henrik őrnagy veszi át. Az ezrednél egyéb változások is történtek. A honvéd tüzérség tarackot kap, s az újonnan felállítandó tarack ezredek részére harctéri ismeretekkel rendelkező tiszteket kell a pótüteghez útba indítani. Az ezred giczei Giczey György, Saxer Oszkár főhadnagyokat és Mérey Pál hadnagyot indítja útba. Helyettük Sütő László főhadnagy, Kalus Ágost t. főhadnagy és Gärtner Ferenc hadnagy vonulnak be a pótütegtől.

Előnyomulás Breszt-Litowsk védővonaláig

Augusztus 4-én délután indul meg ezredünk Lublinból és még ugyanazon napon a 41. hadosztályhoz vonulván be, az éjszakát Dombrowskától északkeletre elterülő erdőtisztáson, a tüzelőállásra egyedül alkalmas helyen az egész ezred egy vonalban vonul fel.⁷¹ A belövés befejezése után 6-án gyalogságunk lelkes éljenzése adja tudunkra, hogy Varsó elesett. Csakhamar a hadosztály vezérkari főnöke e hírt megerősíti és kiegészíti olyképpen, hogy Ivangoród városában saját csapataink vonultak be. A gyalogság éljenzése visszhangra talál, s megszólatatván ágyúinkat, összütéssel adjuk tudtára az oroszoknak a magyar honvédtüzerek örömét.

A nagy sikerek mintha a mi arcvonalunk előtt is éreztetnék hatásukat. Az erős ellenséges háttvédek augusztus 7-én délelőtt részben megadják magukat, részben

elhagyják állásaikat és futva menekülnek. Az üldözés nyomban kezdetét veszi. Az 1. üteg 1. szakasza Sütő László főhadnagy parancsnoksága alatt az üldöző különítményhez osztatik be. A főcsapat zöme 7-én Baran déli szegélyén éjjelezik, 8-án a főcsapattal tovább nyomulunk előre, s elhagyván Kunów mellett elfoglalt készülségi állást, Wola Starowiejkaig haladunk előre. A következő napon a visszavonuló ellenség újabb üldözésére csatlakozunk az előnyomuló ezredhez, s az éjszakát Kockban táborban töltjük.

Augusztus 11-én hadosztályunk az erős hátvédekkel ismét harcban áll. Ezredünk Wola Chomejowatól délnyugatra foglal állást. 12-én kisebb ellenséges osztagok a Radzyn felé vezető úton Biela előtt újból megállítják hadosztályunk előnyomulását. Megingatásukra egy szakasz nyílt állásba megy előre, s csakhamar sikerül az ellenséget elűzni állásaiból. Az ezred többi része ezalatt menetoszlopban, készülségben áll, s bár az egész ezred az ellenséges gyalogság tűzkörletében van, veszteségünk nincs. Az éjszakát az erdőben táborban töltve, másnap Radzynon keresztül Lisiowólkaig megyünk előre, ahonnan 14-én Przegaliny mellett megyünk tüzelőállásba. A légnyomás okozta, sötét háttérben erősen feltűnő porfelhő az ütegalásokat elárulja. Az ütegek erős ellenséges ágyútűzbe kerülnek, úgy hogy az állások tarthatatlanokká válnak, s okvetlen állást kell változtatni. Az ütegekben több sebesült van, a 2. üteg hadnagya Gärtner Ferenc oly súlyosan sebesült, hogy eszméletét vissza sem nyerve, néhány napi szenvedés után hősi halált halt. Alig hogy elvégezte a katonai akadémiát és megismerte az életet, kikerült a harc mezejére, ahol hazájáért és királyáért áldozta fel ifjú életét. Nagy reményekre jogosító fiatal bajtársunkat mélyen meggyászoltuk.

Az ellenség ellenállása itt is megtörvén, hadosztályunk újból megkezdí az üldözést, Witoroz–Danówkán, Flecirskin át Terebelába. 17-én Witulin–Komarno–Polinowon át Buczyce–Nowiig megyünk, ahol rövid pihenőt tartunk, majd a sötétség beálltával Bubel-Granna és Bubel-Lukowiska között az előre szemrevételezett készülségi állást foglaljuk el. Augusztus 18-án a hadosztály kivonatik a harcból, ezredünk Ciciborra vonul vissza pihenőre. Nem sokáig örülhetünk e pihenőnek, mert csakhamar megváltozik a parancs és 19-én kora hajnalban, ugyanazon az úton, melyen 17-én áthaladtunk Bubel-Lukowiskaig nyomulunk előre, ahonnan még a sötétség előtt Nawasiolkira rendeltettünk. Ezzel átléptük a Bug vonalát is. Augusztus 20-án Nawasiolkától keletre foglalunk állást, s ezen, valamint a következő napokon élénk tüzeléssel tartjuk tűz alatt az ellenségnek Wolcyn és Zlonysl között elfoglalt állásait. 21-én ismét Nawasiolkra vonatunk vissza, ahonnan 22-én a támadásra induló német gyalogság munkáját hatásos tűzünkkel lényegesen megkönnyítjük. Az erélyes támadás sikerre vezetett, az ellenség visszavonult.⁷² Hadosztályunk kötelékében részt veszünk az üldözés-

ben s Wysoko-Litowskon, továbbá a Fulwa patak hídján, vasúti töltésen át, augusztus 24-én éjszakára a felgyújtott Biasnó község déli szegélyén éjjelezünk. Innen Koszczéniki községen át a Toczja patakig megy ezredünk, majd hosszú pihenő után délután 3 órakor ügetésben vonulunk fel a német tüzérség mellett előre szemrevételezett állásba.

Az esti órákban az égboltozaton észlelhető élénk pirosság kelti fel figyelmünket. A tűz egyre élénkebb lesz, s a látható fellobbanásokat tompa moraj kíséri. Az irány Breszt-Litowsknak felel meg. Nem merjük még hinni, hogy az orosz védelemnek e hatalmas bástyája is meghódolt volna. Szabadságról bevonuló ezredparancsnokunk csakhamar megerősíti a hírt: „*Breszt-Litowsk vára elesett!*” Az ellenség ellenállása ennek következtében itt nem tart sokáig, már 26-án újból ütközetmenetben áll hadosztályunk, s ezredünk Sielachowiczrye megy, ahol elszállásolási helyül Zamosty község utaltatik ki. 27-én teljes pihenőben, táborban tartózkodunk. Itt kapjuk a parancsot, mely szerint a 41. honvéd hadosztály a további harcokból kivonatik, messze az arcvonalt mögé vonatik vissza, s vasúton más hadiszíntérre szállíttatik, hogy hosszú diadalaink sorát újakkal szaporítsa.

Visszapillantásul az orosz lengyelországi harcainkra, de különösen annak utolsó fázisára, meg kell emlékeznünk arról a csodálatos teljesítményről, melyet tüzereink műveltek. Örökös harcok, mindennap új és új izgalmak, fárasztó, hosszú, sokszor éjszakába benyúló nagy menetelések soha meg nem bénították a harcokésztséget, sőt az elért nagy sikerek legmagasabbra fokozták azt.

Állandó verőfényes nap melegén kívül, mindebben nagy szerep jutott az egész offenzíva alatt példásan működő élelmezésnek. Nem volt nap, hogy a legénységünk a redukált szabványos adagot ne kapta volna. A lótáp javítására pedig mindig sok szálastakarmány akadt. Jóllehet a visszavonulók mindezt barbár módon megsemmisíteni igyekeztek. Lőszerünk is mindig volt elég, s a legnehezebb helyzetekben mindig kellő időben érkezett meg a pótlás is. A körülmények mindig meggyőztek arról, hogy óriás mértékű offenzívának sikerülnie kellett, oly gondosan volt az előkészítse a legapróbb részletekig.

A hadosztály eltolása. Wolhynia

Zamostyból augusztus 28-án indul meg az ezred hadosztálykötelékben, rendes utazómenetben. Direkte délre mutató irányból arra következtetünk, hogy Cholm menetelésünk végcélja, s ott is történik az esetleges bevagonírozás. Útirány Lipna–Krugiel–Rudawice–Bojary–Ostomiczewó–Legi–Bogukaly–Moskrany Nw. Eleinte hadosztálykötelékben a 82. gyalogdandár csapatai

mögött menetelünk. 30-án a tüzérség külön válik, s önállóan folytatja útját Terespolon át Brest-Litowsk nyugati erődjeinek érintése után Okczynig, majd innen Koden–Jablocznó–Parosla–Liszna–Hanna községen át Rózankáig.

Szeptember 2-án Wlodawa előtt Krzitekk (*helyesen: Křitek*) altábornagy⁷³ a 17. hadtest parancsnoka menetközben megszemléli a tüzérséget, s ezredparancsnokunknak a lovak kiváló állapotáért és a legénység kifogástalan megatartásáért a legteljesebb meglepedését és dicséretét fejezte ki. E napon a menet Zlobekon ér véget. Itt kapjuk eligazításban, hogy hadosztályunk az eddigi déli menetiránytól eltér és útját délnyugati irányban folytatja, mert Lublinban fog vagonírozni.

Luta–Hansk–Ujazdów–Urszulinon át Dambowiecra megyünk éjszakára, másnap pedig Garbotowska–Buczaczow elhagyása után Luszczówon szállunk meg. Innen másnap Lublinba megyünk. A nagy forróságban, mély homokban lovaink és legénységünk sokat szenvednek és így aránylag rövid 25-30 km-es napi önálló menetek sem jelentenek megkönnyebbülést. Lublinba az ezred a város nyugati szegélyén épült tüzérlaktanyában szállásoltatik el, míg a tisztok a városban lévő nagyobb szállodákban, magánházakban helyeztetnek el. A városban csak a nagy számban ott levő katonaság, élénk autó és kocsis forgalom árulja el, hogy háború van, egyéb nyom alig észlelhető. Az utcákon víg élet folyik, színházak, kávéházak telve emberekkel, főleg katonákkal, s az utóbbiak mohó vágygal esnek neki az élvezeteknek, szinte egyszerre akarják pótolni a mulasztottakat.

14 napig marad pihenőben az ezred, s ez idő alatt valóságos kaszárnyaéletet élt. A sok vihart látott anyag, szerszám javítása, a gondos loápolás, a legénység tisztálkodása, mind olyan dolgok, amelyekre lublini pihenő alatt bőven jutott idő. A romlott lövegeink helyett a javítótelepen jókat kaptunk, használt és sok helyütt megromlott mozdonyainkat a lőszeroszlopoknál cseréltük ki, szóval az egész ezrednek ismét 6 löveges harcképes ütegei lettek.

A szokásos előkészületek után szeptember 13-án délután vagonírozott be Lublin orosz rakodóján az ezred első szállítmánya, s megindult Galícia felé. A készülő szerbiai offenzíva híre eljutott hozzánk is, valószínűség szerint odaszállításunkra gondolhatunk. És tényleg a hadosztály egyes szállítmányai már magyar földön jártak, amikor az orosz Tarnopolnál offenzívát indított. Erre hadosztályunk is ide rendeltetett. Egyes szállítmányaink csak Kassán szereztek tudomást az átirányításról és Mezőlaborcon–Zagorzen–Chyrowon–Przemysln és Lembergben át utazva Krasnenen vagoníroznak ki. A legtöbb szállítmány Rozwasów–Przeworskön át vitetett Lembergbe és innen Krasnéba. Kivagonírozás után rögtön pihenőt tartva, az ütegek önállóan menetelnek Poworzanyon át az ezred részére kiutalt gyülekezési helyre, Radzinchówba.

A rövid önálló menetelések alatt az élelmezés igen rosszul működött, sem kenyér, sem hús nem volt elegendő mennyiségben felvételezhető. Eső utáni nagy sárban az utak rosszak voltak, lovaink erőállapota néhány nap alatt nagyon is észrevehetően legyengült.

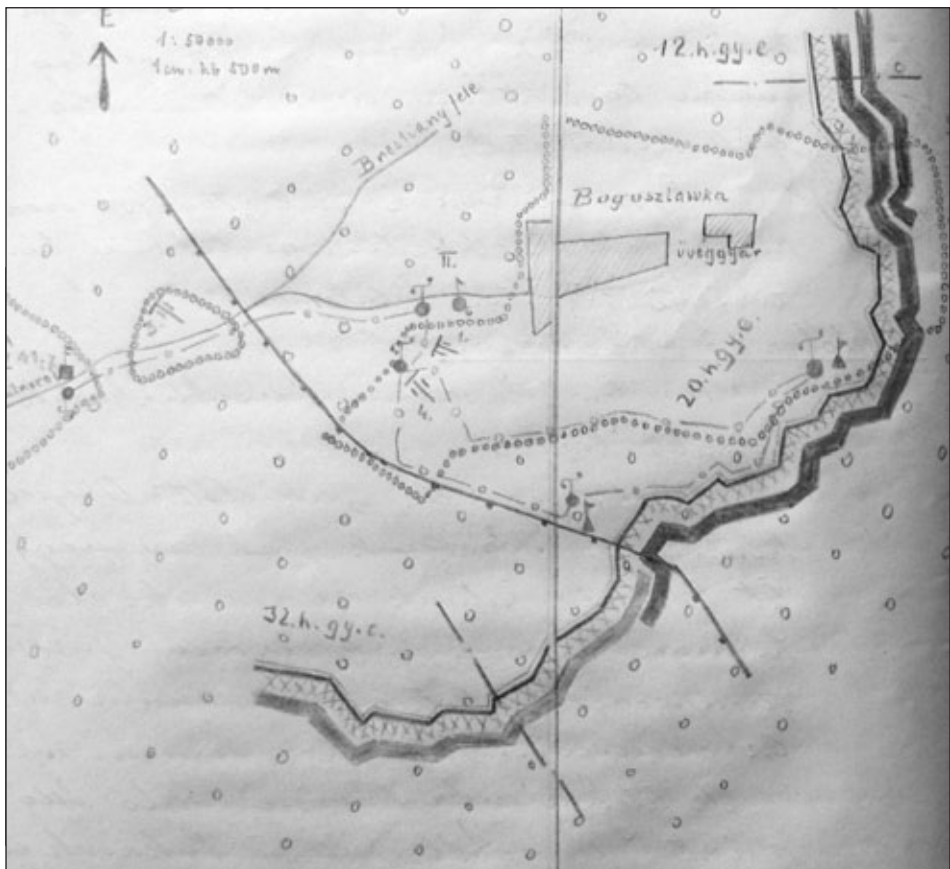
Szeptember 19-én Belzac–Krasnón át Osztrówra érünk. Szeptember 20-án a menet Buakon át Jablonowkán keresztül Karaniecig folytatódik, 21-én Cholojz–Radziechówon keresztül Pleweig jutunk.

A hadosztályparancsnokság a hadosztály részére pihenőt rendel el. A parancsot követi csakhamar egy újabb parancs, mely elrendeli, hogy az ezred folytatja útját Gorochów felé. Sztojanówig még országúton menetelünk, de innen, különösen az immár ötödször orosz határon túl, megint mély, nehezen járható homokra érünk. Sielec–Gorochówon áthaladva Skobielkán éjjelezünk. Másnap a hadosztály kötelékében folytatódik a menet Toroszkowiec–Bludowón át. Éjjelezés Nieswicen. 24-én Ternikiig menetelve az ezred a 40. honvéd gyalogdandár támogatására kap parancsot, miután az ellenség csapatainkat Lucknál visszaszorította és Luckot ismét birtokába vette. Később a parancs megváltozik és az

Átkelés előkészítése a Styr folyón. Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred, ütegnaplók és hadműveleti iratok

ezred továbbmenetel észak felé Usici–Ulaniki községeken keresztül, ahol a hadosztály Linsingen vezérezredes⁷⁴ hadcsoportjába osztatik be. Szeptember 25-én Kol–Gliniszczeig megyünk előre a 82. gyalogdandár kötelékében. Másnap a menet ugyanebben a kötelékben folytatva Pozarkin áthaladva Sokul községtől északra fekvő erdőben táborozik. 27-én fedezvén a Nawoz és Niezwir között építendő hadihíd munkálatait, majd elkészülte után átkelünk a Styron, s a dandár kötelékében Trostjeniec–Ignatówkán át Kol–Jozefinbe érünk, ahol elszállásolva éjjelezünk. Szeptember 28-án keleti irányban folytatjuk a menetet Dermanka–Horodyszczén át Sibnóig az erdőbe, majd éjszakára Szálnóra térünk vissza. Másnap Boguslawkától nyugatra állásba megyünk. Az itt elfoglalt állásunk már téli szállásunknak készült.

Ütegállások a boguslawkai tisztáson (1. 4. üteg). Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszereg, ütegnaplók és hadműveleti iratok

Wolhyniai harcok

Szeptember 30-án az ütegek a védőállás előtti terepre megkezdik belövéseiket. Éppen a kellő időben, mert az ellenséges gyalogság előretörést kísérel meg, amely végeredményben már a tüzérségi tűzben összeomlik. Ütegeink hatásos támogatásukért a 20. honvéd gyalogezred parancsnokság meleg hangú táviratban mondott köszönetet. Arcvonalunk előtt az ellenséges járőrök kisebb felderítő osztagok ismételten nyugtalanzkodnak, gyakran közelítik meg állásainkat. Október 10-étől kezdve a harci tevékenység ismét fokozódik, az ellenséges tüzérség is megkezdí működését. 17-én éri el a tüzérségi előkészítés a maximumát, nyilvánvaló az oroszok támadása, hogy még a téli időjárás beállta előtt megjavíthassák állásaikat. Kora reggel már nehéz tarack lövi be magát a boguslawkai tisztáson lévő gyalogsági állásokra, majd tűz alá veszi az 1. és 4. ütegből alakult II. osztály előtti tisztást is, ahol saját tüzérségünket – nyilván a hang és az előző napokon elszórtan előforduló éjszakai tüzelés felvillanásai alapján – sejtí. A nehéz- és tábori tüzérség lövedékei egész nap elárasztják a lövegállások környékét, gyakran becsapnak a löveg és mozdonyállásokba, anélkül azonban, hogy bármí veszteségeket okoznának. Az ellenség reggel 8–10 óráig a 20/III. honvéd gyalogzászlóalj állásai ellen több ízben intéz rohamot, ezek azonban a saját gyalogságunk erős tüzeben, támogatva az ütegek úgyszólván megszakítás nélküli egyes tüzétől, összeomlanak.

(Október) 18-án az ellenséges tüzérség, melynek ereje az orosz foglyok bmondása szerint a 2 nehéz tarack és kb. 20 tábori ágyús üteg volt, szürkülettől kezdve tűz alatt tarja a 20. honvéd gyalogezred állásait, az állás mögött elterülő tartalékokat, ahol a tartalékokat sejtí. A tűz kiterjed a lövegállásokra is, éppen olyan veszélyesen, de éppen oly eredménytelenül, mint az előző napon. Reggel 7 órakor az ellenséges gyalogság rohama eredményre vezet, betör a boguslawkai tisztáson lévő állásainkba. További előnyomulását azonban a hirtelen bevetett tartalékok megakadályozzák. Az ütegek egész nap megszakítás nélkül tüzelnek. Az 1. és 4. üteg 1–1 szakasza állandóan tűz alatt tartja az ellenség által elfoglalt saját állásainkat, egy másik szakasza az első terepre ló, hogy az orosz tartalékok bevetését az áttörés helyén megakadályozzák.⁷⁵

Délután 3 órakor saját gyalogságunknak főként kézigránátokkal keresztülvitt ellentámadása, melyet a roham pillanatában néhány telitalálat a leghatásosabban támogat, visszaszerzi az elvesztett állásokat. Az árkaikban lévő oroszok, mint-hogy a visszavonulási utat az ütegek állandóan egyes tűz alatt tartják, megadják magukat. Az elkésve érkező ellenséges segítséget gyalogságunk a II. osztálytól támogatva, rövid idő alatt visszaúzi.

A nap hátralévő részét az ellenséges tüzérség mindig gyöngülő tüzelése tölti be, az ellenséges gyalogsági akciók megszűntek. A jól végzett munka után az elismerés nem maradt el. Frigyes főherceg tábornagy, a hadsereg főparancsnoka, Linsingen vezérezredes hadseregpáncsnok, Gehrock gyalogsági tábornok hadseregcsoport parancsnok, Krzitekk gyalogsági tábornok, hadtestparancsnok elismerő táviratokat intéznek a hadosztály-parancsnoksághoz, különösen kiemelve a 20. honvéd gyalogezredet és a 7. honvéd ágyúezred 1. és 4. ütegének eredményes működését. Ővük a főérdem, hogy a túlnyomó erejű ellenséges támadásokat visszaverni sikerült.⁷⁶

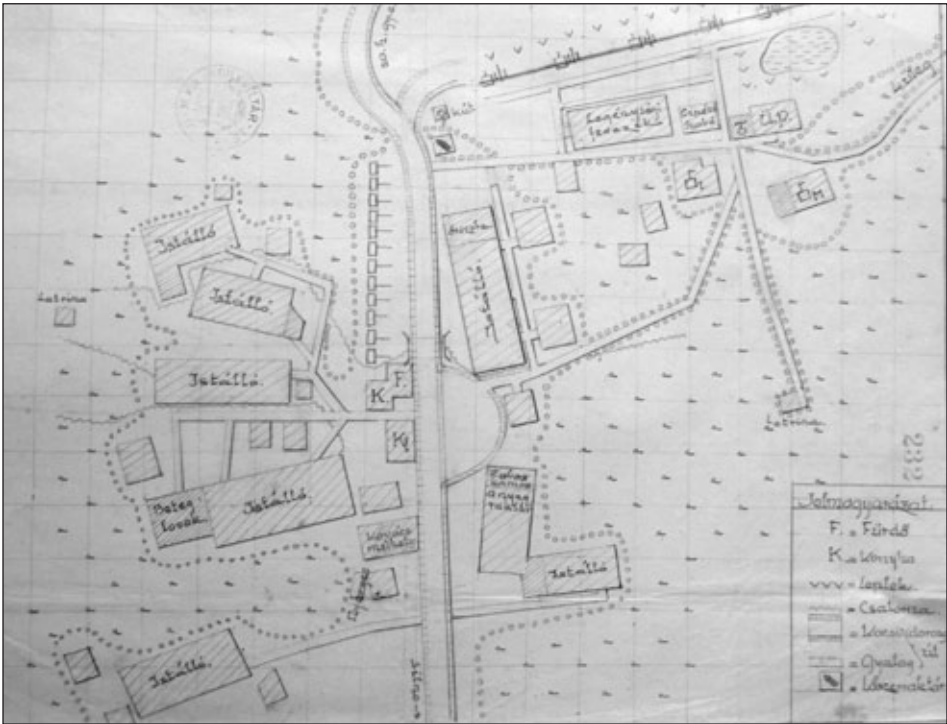
Téli állás

Az orosz támadó kedve (*október*) 18-ától megtört, a harci helyzet elcsendesedik, mindinkább nyilvánvalóvá válik, hogy újabb támadásról alig lehet szó, az ütegek hozzáfoghatnak a téli állások kiépítéséhez. Az 1. és 4. üteg kénytelen állást változtatni. Szükségessé tette ezt harcászati okokon kívül – jobban oldalazó állásra volt szükség – az is, hogy az ellenséges tüzérség, ha nem is pontosan, de körülbelül ismerte mindkét üteg elhelyezkedését és tisztán szerencsés véletlennek volt tulajdonítható, hogy az előző napokban súlyosabb veszteségek nem érték az ütegeket.

A kikülönített szakaszok bevonultak, a II. osztály ütegei befejezték az állás-változtatást és rövidesen megtörténtek a belövések ugyanazon tereprészekre, melyeken a 18-iki orosz támadás történt. Az új állások már egészen védőállás jellegűek. Tűzszünetekben a légénység maga számára is készít fűthető férőhelyeket, majd az állásokat leplezi a repülőgép felderítői ellen, a tűzharc csak új kiutalt belövésre és az ellenséges tábori őrsök zavarására szorítkozik.

November hava is nagy nyugalomban telt el. Az orosz és saját tábori őrséink közötti összetűzések ugyan sokszor vonták maguk után – gyakran még éjjel is – az ütegek beavatkozását, de azért a viszonylagos nyugalom megengedi, hogy az istállók, légénységi fedezékek jobb állapotba helyeztessenek.

A nyugalmas napokon a tüzérdandár parancsnoka Capp ezredes, majd Krzitekk gyalogsági tábornok, a 17. hadtest parancsnoka szemléli meg állásainkat. A nagy nyugalom megengedi azt is, hogy a hadjárat kezdetétől a harctéren lévő légénységünk nagyobb turnusokban engedtessek szabadsága, továbbá az is, hogy az időnként megérkező légénységi kitüntetések nagyobb ünnepekkel osztassanak ki. Mindenütt szorgos munka folyik, gyakran lószerszám és anyagvizsgát tartunk, és hogy a harckészség soha ne szűnjön meg, menetriadót is tartunk.

A kiépített tábor helyszínrajza. Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred, ütegnaplók és hadműveleti iratok

December hónapban még nyugalmasabban telt el, mint a november hava. Az ütegek alig lőttek, akkor is csak az ideges gyalogság megnyugtására. A hó vége felé a karácsonyi ünnepek alatt nem kellett tüzelnünk.

A szent ünnepeket ájtatos legénységünk zavartalanul ünnepelhette meg a pazarul díszített karácsonyfa alatt. A hó többi napjain pedig építés, fedezékek, istállók javítása, szerszám, anyag, lóápolás folyt szorgalmasan. A mozdonyállásokban fürdő is készült a legénység részére. A férőhelyek lakályosak, a kedvezőtlen idő ellenére is alig-alig akadt betegünk. A nagy rend feletti megelégedés az ütegeket szemlélő Gehrock porosz gyalogsági tábornok kifejezésre is juttatta.

Az osztályok biztosítására felállított őrség fölött osztály ügyeletes tiszt és altiszt rendelkezik, hogy esetleges áttörésnél előretörő kisebb osztagok ne veszélyeztessék állásainkat. Az osztályok kétsoros drótkerítéssel, a hozzájáró utakon egy-egy raj számára készült fedezékekkel erősítve vétetnek körül. Így kellő nyugalomban, biztonságban élve, az ütegek, a hátszágbeli emberpótlással, javítók-ból visszakérült lövegekkel ismét harcképességüknek teljességét érték el.

A hosszú telet napjaiban az élelmezés is alig hagy kifogásolni valót, a hadi élelmi adagok ugyan – többszörös indoklások után – mindig kisebbek lesznek, de azért sokat dolgozó legénységünk részéről soha panasz nem érkezik arról, hogy éheznek. Ruhával, téli felszereléssel is bőven el vagyunk látva, az ács munkákhoz szükséges – eddig keservesen nélkülözött anyagok – lassan lassan megérkeznek, az építkezések mind tökéletesebbek lesznek. Még az eső ellen óvó kátránypapírt is kapunk istállóink, épületeink befedésére.

A harci tevékenység hadosztályunk arcvonala előtt úgy az ellenség, mint a mi részünkről is csaknem teljesen szünetel. A gyalogság részéről – különösen a sötétség leple alatt – felderítő járőrök gyakran mennek ugyan az ellenség felé, – az ilyen vállalkozásokban megfigyelőink is részt vesznek – a járőrök összeütközésbe is kerülnek az ellenséggel, az összeütközések azonban tüzéségi beavatkozást nem vonnak maguk után.

A harcban beállott szünet bőségesen kihasználható. Az idő naposabbra fordultával mind gyakrabban megjelenő repülőgépek üldözésére a jobbszárny lövegek előtt magas állás épített. Az ütegek körletének biztosítását célzó művek is tökéletesítették. Az istállók még egészségesebbre, világosabbra építették ki. Lóállományunk kisebb mértékben kiszabott tápadag ellenére is a régi jó formáját tartotta meg. A legénység között is, bár az idő egészségtelen, nedves hidegre fordult – alig fordultak elő megbetegedések. S amíg a gyakori üdülési szabadságok a hangulatemelést határozottan szolgálták, addig a hátszárnyból érkező pótlások – fiatal tisztjelöltek, fiatal legénység – az erők frissítését célozták. Személyi változások úgy is beálltak, hogy harctéri szolgálattal bíró idősebb tisztek a veszprémi pótüteghez vezényeltettek új alakulásokhoz.

A II. osztály parancsnokságot a más ezredhez áthelyezett Engelbach Adolf százados helyett gyulafalvi Bulyovszky Jenő százados vette át, az I. osztály parancsnokságát Csikvándy Béla százados, akitől viszont a 2. üteg parancsnokságát átmenetileg Emmer Antal főhadnagy veszi át. Az 1. üteg parancsnoka Takács Géza főhadnagy századosná neveztetett ki.

1916.

Február 6-án Károly Ferenc József Őfensége trónörökös megszemléli a hadosztályunkat, s egy napot tölt ott. Ezredünktől Emmer Antal főhadnagy vezetése alatt ütegenként 6–6 kitüntetett altiszt vett részt a díszszemléjén.

A harci tevékenység március havában sem nagyobb, mint az előző időben.⁷⁷ A hó első felében a hideg és fagy szolgált akadályul a nagyobb taktikai mozdu-

latoknak, másik felében pedig a hirtelen bekövetkezett olvadás rongálta meg az állásokat, de különösen az állásokhoz vezető utakat úgy, hogy első sorban is ezek megjavításáról kellett gondoskodni. Március 7-én a 2. üteg értesítést kap, hogy eddigi tüzelőállást hagyja el és Karpilowkánál foglaljon új állást, hogy eddigi célrészeit oldalozva a karpilowkai részt is löhesse. Az állás kiépítése – melyhez segítségül a hadosztály összes ütegeitől rendeltetett ki emberek – serényen folyik, s 24-én az üteg el is foglalja már az új állását.

A hó utolsó napjaiban jutott még arra is idő, hogy ütegenként egy harmadik megfigyelő – Bereztianitól délre – is létesíttessék.

Április első felében a hóolvadást követő nagy víz idején éppen olyan csendes a front, mint az utolsó hetekben. A hónap közepén azonban az olasz arcvonalon készülő offenzívánkhoz számos hadosztályt visznek el a keleti arcvonalról. A balról szomszédos hadosztályt is kivonják, s az egész vonalat a 41. honvéd hadosztály veszi át. Így az ütegek célszakasza is kiszélesedik. 18-án az 1. és 2. üteg – melyet újra az I. osztályt képeznek – felkészülődnek, hogy közel 12 km-es menet után Lopatentől keletre a 13. cs. és kir. tábori ágyúszred I. osztályának állásait átvegyék. Tüztevékenységünk ettől kezdve nem csak az új célokra való belövésekben merül ki, hanem arra is kiterjeszkedik, hogy április közepe óta mindinkább feltűnő ellenséges előretöréseket még csírájában visszafojtsa. Ez a nyugtalanító tüzelés éjjel sem pihen, sőt éppen éjjel lövünk legtöbbet. Az éjjeli lövések időpontját a felettes tüzércsoport parancsnokság rendeli el. Mind e mellett bőven jut idő arra, hogy az új állást a mi igényeinknek, s a mi szükségleteinknek megfelelően építsük át. Anyag bőven volt az új építkezésekhez, tapasztalat még több. Mód és anyag volt ahhoz is, hogy a kezelők részére gránátmentes fedezékeket építsünk, olyat, mely nem csak az ellenséges lövedékeitől, hanem az esetleg csőben robbanó – új gyártmányú – időzített ekrazit gránátjainktól is megvédje őket.

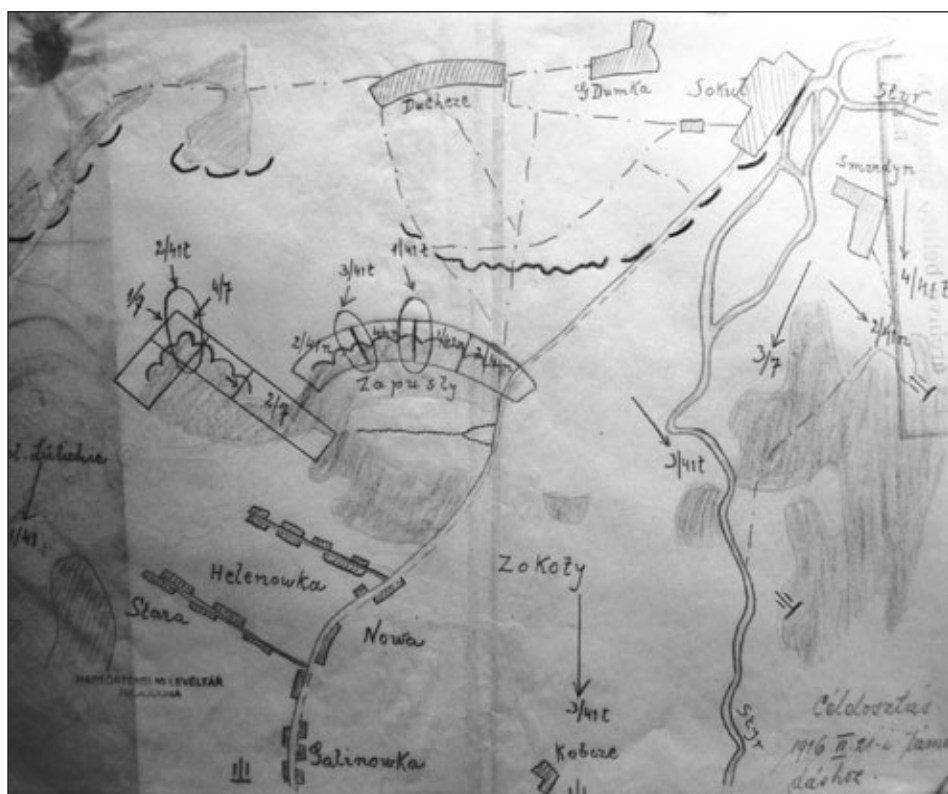
Lovainknak az egész eddigi háború alatt nem volt olyan istállója, mint itt. Fel is javultak rövid idő alatt, mert fű itt gazdagon termett részükre a nedves réteken. A legénység ételmezésén is meglátszott, hogy a készletek felhasználásában nagyobb a rendszeresség, mint a múltban. A hosszú háború tanulságait még a háború alatt meg lehetett szívlelni.

Közben a szabadságolások sem szüneteltek. Személyi változásokban is volt részünk. Rövid időre Knall Győző őrnagy vette át az I. osztály parancsnokságát, majd a hó végén új alakulás élére küldetvén, ismét Bulyovszky százados lett az I. osztály parancsnoka.

Minél inkább előrehaladott a tavasz, annál inkább érezhetővé vált, hogy az ellenség új erőpróbára készül.

Bereziánival szemben a riasztás keleti szegélyén majd minden virradatkor új földtúrások jelentek meg. Csendes éjjeleken a föld és famunka zaja az ellenséges árkokból egészen a figyelő helyekig elhallatszott. Nem maradhattunk mink sem tétlenek. Előbb a tüzercsoport parancsai szerint, majd a gyalogzászlóalj parancsnokságok eligazításai alapján minden éjjel ágyútüzzel ütöttünk rajt a dolgozó ellenségen. Ha a lőszerrel való nagy takarékoság miatt nem is akadályozhattuk meg az ellenség munkálatait, legalább késleltettük azokat. Járőröket is szétugrasztottunk, támogattunk saját járőrvállalkozásokat is. A terepen egyre élénkülő mozgás mind arra vallott, hogy nagy napok előtt állunk.⁷⁸

Az ellenségtől átszökött foglyok, élénk repülőjáratok, a mind számosabban feltűnő ellenséges kötött léggömbök, mind erre mutattak. Mi is készültünk. A lövegállásokban lövegenként 160 lövést halmoztunk fel, megerősítettük a közel-

Célelosztás az 1916. június 21-i támadáshoz a 7. hv. ágyúezred és a 41. hv. tarackos ezred között. Forrás: HM HL II. 714. m. kir. 7. tábori tarackos ezred, ütegnaplók.

harchoz szükséges védőépítményeket. A hó végén mind feltűnőbbé válik az ellenséges tüzérség tevékenysége.

Mindenki bizalommal tekint a jövőbe, a hangulat is – különösen a hó utolsó napjaiban – a diadalmas tiroli offenzíva hírére lelkes és emelkedett.⁷⁹

Ugyanakkor a helyzet állandóan feszült. Az ellenséges tüzérség, különösen a hadosztály balszárnyához csatlakozó L. I. R. 8.⁸⁰ arcvonalára végez belövést, nagyobb kaliberrel. Hadosztályunk előtt is időnként járőrök jelennek meg. Az ütegek állandóan tűzkészek, s július első három napjaiban, hol az éjjeli órákban, hol kora hajnalban, majd meg délután egyes lövésekkel zavarja az ellenség gyakorlását.⁸¹

IV. AZ OLASZ HARCTÉREN

1. Indulás az olasz frontra

Teljes erővel folytak az előkészületek az „Abendrot” (*Naplemente*) akcióra, amikor váratlanul, meglepetésszerűen jött 1916. december 6-án a parancs, hogy az ezred le lesz váltva és bizonytalan helyre megy. Óráról órára érkeznek részleges parancsok. Felesleges lőszer lesz adva és általános készülődés a leváltásra. Délben a 85. német tüzérezred ütegparancsnokai megérkeznek, tájékozódnak ütegeink állásairól, zárótűz célszakairól, s már délután 4 órakor a németeknél ismeretes rendben és gyorsasággal megtörténik a leváltás úgy, hogy az ütegek még napnyugta előtt elhagyják állásaikat és a kapott parancs értelmében további intézkedésig a hátrahagyott mozdonyállásba mennek.

Itt tudjuk meg, hogy az ezred be lesz vagonírozva és más frontra megy, de hogy hová, azt senki sem tudja. A következő két nap az élelemdagok kiegészítésével és a felmálházással telik el. 8-án délután kapja az ezred a részleges parancsot a bevagonírozásra. 9-én reggel 6 órakor – indul Pohinkyre, ahova a szerelvények vannak rendelve. Bevagonírozási sorrend: 1. üteg, I. osztály törzs, 2. üteg, GH parancsnokság, 3. üteg, ezredtörzs, 4. üteg. Az ütközet vonat járművei az ütegek között lettek egyenlően felosztva. A transzportok álneve Hornia, száma pedig 134260-263.

Az utolsó vonat du. 6 órakor indul Pohinkyről, s ezzel az ezred 27 hónapi dicsőséges küzdelmek és harcok után búcsút mond az orosz harctérnek, hogy új, eddig ismeretlen fronton is, fegyvereink dicsőségét hirdesse és babérokat szerezzen.

Útirány: Kowel, Cholm, Radon, Lublin, Tizebinyje, Oderberg, Wien, Graz, Pragerhof, Laibach, Sesana, St. (*Sankt – Szent*) Daniel,⁸² ahol az ezred 7 napi fáradtságos utazás után kivagoníroz. 2 órás időközökben érkeznek meg az ütegeket hozó vonatok és 14-én reggelre az egész ezred kivagonírozva áll St. Daniel mellett lévő nagy telep téren. Az orosz fronton 9°-os hidegben, hóvihárban vagoníroztunk be, az olasz fronton pedig nyáriás, enyhe zivatarban vagoníroztunk ki.

A hadosztály a VII-ik hadtest kötelékébe fog tartozni és ezredünk a hadtestparancsnokságtól kapott rendelet értelmében még 14-én Lipára menetel, hogy másnap Kostanjevica és Temnica között állába menjen. Az ütegparancsnokok állást és figyelőket keresnek és minden előkészület megtörténik, hogy az ütegek 15-én este állásba menjenek. 6 órakor indulás Lipáról. A 2. üteg és a 4. üteg már állásban is volt, a többi ütegek pedig menetközben voltak a Lipa–Temnicai úton,

amikor a lovasküldönc hozza a parancsot, hogy az ütegek azonnal Skrbinára menjenek vissza, ahol a további parancsokat meg fogják kapni.

A békés nyugodt orosz front után szokatlannak és elviselhetetlennek tűnt fel mindnyájunknak az olasz front, s rövid pár napi tapasztalat után nagy kétséggel néztünk a jövő harcok elé. A közlekedési utak állandó tüzérségi tűz alatt állottak, a terepen pedig több km mélységben nappal mozogni sem lehetett. A különböző kaliberű lövedékeknek, amelyek között az eddig csak hírből ismert olasz 28-asok is szerepeltek, a Karszt zord sziklái között rettenetes hatásuk volt. A felcsapódó gránát nyomán többszáz méter körletben valóságos köeső hullott, s legtöbbször nem is a szilánkok, hanem a lehulló kődarabok sebesítettek. Nappal a terepen mutatkozni sem lehetett, mert az olasz tüzérség még egyes emberekre is lőtt.

Lövészárokrendszer az olasz frontszakaszon. A fotót Linsingen főhadnagy készítette 2500 m magasságról. Forrás: HM HL II. 714. m. kir. 7. tábori tarackos ezred, ütegnapló.

Szomorú szívvel gondoltunk vissza az elhagyott orosz frontra és az ott szépen kiépített állásainkra. Kétséggel néztünk a jövő elé, mert tudtuk, hogy e körülmények mellett itt mindnyájan el fogunk pusztulni, s éppen ez a hely volt az, Trieszt kapuja, ahol az ezred legdicsebb harcait vívta és hőstetteit, sajnos nagy áldozatokkal, véres betűkkel örököltette meg a hadtörténelem számára.

Skrbinán kapja az ezred a parancsot, hogy az egész hadosztállal együtt Divaca vidékére menetel és itt bizonytalan ideig retabliroz. 18-án indul az ezred Skrbináról és Comen, Sesanna, Divacán át este 6 órára a kiutalt szálláskörletbe érkezik. Ezredparancsnokság Britofban, 1. üteg és I. osztály parancsnokság Unteruremben, 2. és 4. üteg Famljében, 3. üteg és ütközetvonat Oberuremben szállásolja el magát.

Itt pár napig kipihen a ezred a hosszú utazás és vándorlás fáradalmait, a kellemes, jó szállásban boldogan telnek el a karácsonyi ünnepek és ismét friss erőben van az ezred, amikor bizonytalan jövőjével ránk köszönt az új esztendő.

1917.

1917. január első napjaiban kapjuk a hadseregparancsnokságtól a rendeletet, hogy meg kell kezdenünk az ezrednek a karszti harcokra való kiképzését. E végből az ezred tiszteket és legénységet vezényel 10 napos felváltással a Hermada vidékén álló 10-es tábori tüzérezredhez és a közvetlen, tengerparton álló, Duinó előtt levő 43. landwehr tábori tüzérezredhez, hogy a kint lévő ütegek belszolgáltatát, berendezését, építkezési módjait és az ellenség viselkedését tanulmányozzák. Közben a szálláskörletekben szapőr⁸³ csapatok oktatják a legénységet a kavernák kiépítésére és robbantásokra. Állandó kiképzésekben és munkában, de közben a megfelelő pihenéssel telnek a napok, amikor egész váratlanul február hó 6-án reggel 2 órakor kapja az ezred a parancsot, hogy a Stara Lockva és Vojsica között álló 8. honvéd tábori ágyúezredet váltja le. Reggel 6 órakor az ezredparancsnok az osztály és ütegparancsnokokkal és a felderítő tisztekkel a 8. honv. tábori ágyúezred parancsnokságához lovagol, amely Vojsica mögött levő mélyedésben volt. Az ütegparancsnokok megismerik az ütegeket, figyelőhelyeket és mozdonyállásokat. Este 8 órakor az ezredparancsnokságnál az ütegparancsnokok azt a parancsot kapják, hogy a leváltás 7-én este fog megtörténni. Közben az ütegek, amelyek a szálláskörletből dél előtt 9 órakor indultak el, délután 5 órára Gabrovizzára érkeznek, ahol megéjjeleznek. Másnap reggel az első tisztek is be lettek rendelve, hogy az ütegállásokat szemrevételezzék. Délután 6 órától 8 óráig a legnagyobb rendben, az

ellenséges tüzérség minden zavarása nélkül megtörténik az ütegek leváltása. Az ezred zárótűz célszakaszul, minthogy fő elv az oldalozás, az északi szomszéd 17. hadosztály területén lévő kote⁸⁴ 378 és a kote 363 közötti területet kapta, amely az ütegek között a következőképpen oszlott meg: 18–19 szekció: 4. üteg, 20–21 szekció: 2. üteg, 22–23 ½ szekció: 1. üteg, 23 ½–24 szekció: 3. üteg. Az ezred összekötő tisztet küld a kote 378-on lévő zászlóalj parancsnokához.

Az ezredre nagy munka vár, az átvett állások roppant kezdetlegesek, kiépítve nincsenek és úgy a fedezékek, mint a lőszerraktárak csak esőmentesek. Egy megkezdett kaverna csupán a 3. üteg állásában van.

Az ellenőrző belövés befejezte után, amelyeket a csoport és dandárparancsnokság is ellenőriznek, lázas munka kezdődik meg az ütegállásokban. Mint szorgalmas kis hangyák, úgy dolgoznak embereink, fúrják, faragják, csákányozzák a szürke sziklát, mert tudják, hogy munkájuk tisztán a saját érdekük, a saját életük biztosítását szolgálja. Biztatás, figyelmeztetés nem szükséges a munkánál, csupán a szakszerű vezetés, mert az olasz tüzérségnek az ütegállások környékén felcsapódó nehéz gránátjai meggyőznek bennünket arról, hogy ezek ellen csupán az erős, löbbiztos fedezékek és kavernák védenek.

Az egész nap folyamán fúrják a sziklát, este pedig a kifúrt lyukakba ekrazitot és dinamitot helyezünk és robbantunk. A robbantás eredményeként levált sziklát és kötörmelégeket még az éj folyamán kitisztítjuk. A legénység felváltva dolgozik: egyik része éjjel, a másik része pedig nappal.

Az első osztály először taktikailag Bleier őrnagy úr csoportjához tartozik, de március végén az osztály ismét az ezred kötelékébe megy át.

Az ütegállások kiépítésével egyidejűleg készülnek a megfigyelő helyek is. És pedig az 1., 4. ütegek a Stara-Lokván, a 2. üteg a Golnekon, úgyszintén a kábelvezetők a 378–363 kote-kon lévő ezred összekötőkhöz.

Az ezred egyesített mozdonyállásai Ivanigrad község környékén vannak, ahol idővel a kezdetleges istálló helyébe nagy, tágas istállók és ütegraktárak épülnek. Az ütközetvonat és a gazdasági hivatal Gabrovizzán van elhelyezve.

Az ütegeknek a lövegállások közelében vannak elhelyezve az úgynevezett készülségi mozdonyállásai, ahol a lövegek rudas lovai vannak elszállásolva. Célja ennek a rendelkezésnek az volt, hogy veszély esetén a rudas lovak húzzák ki a lövegeket addig, míg a hátratólt mozdonyállásokból az előfogatok megérkeznek. Ez a rendelkezés március végével véget ér, mert ez a vidék állandó ellenséges tűz alatt áll, s az ütegek legértékesebb lovai állandó veszélynek vannak kitéve, s a rudas lovak a hátratólt mozdonyállásokba bevonulnak.

Az ütegek élelmezése csak az est folyamán történhetik, amikor is a hátratólt mozdonyállásokban lévő konyháktól este kocsin hozzák be az ételmezt, a legény-

ség és tiszték egyszerre kapják meg reggelit, ebédet, vacsorát és felvételezést. A munkában kifáradt legénység az élelmet egyszerre elfogyasztja, s így másnap estig kell koplalnia.

Ezen segíteni nem lehet, mert a konyhák áruló füstje miatt azokat közelebb hozni nem lehetett és az élelmet nappal az utak nagy beláthatósága miatt nem lehetett az állásokba beszállítani. Legnagyobb hiány az ivóvízben volt, amit Laibach vidékéről kellett az úgynevezett vizes vonatokon szállítani, s így egy személy naponta csak fél liter vizet kaphatott. Tehát ciszternákba gyűjtöttük az esővizet, hogy a legénységnek a tisztálkodásra elegendő vize legyen.

Mire a húsvéti ünnepek beköszöntöttek, az útegek állásai teljesen elkészültek. Süllyesztett lövegállások, bombamentes legénységi lakások és löszerraktárak, két bejáratú kavernák állnak készen. Az ezred a vizsgáló előjáróktól a legnagyobb dicséretet és elismerést kapta a szorgalmas munkáért és a kiépített állásokért.

Az útegek időnként a csoport parancsára rajtaütéseket adnak le az ellenséges felvonulási utakra és a zárótűz célszakaszok elé, ahol az ellenséges gyalogság főleg a 363 kote előtt az utóbbi időkben kezdte magát erősen dolgozni.

Az ezred útegei biztos, erős állásaikban bizalommal és megnyugvással néznek az elkövetkezendő nagy harcok elébe.

2. A 10. isonzói offenzíva

Napsugaras, meleg nyári idővel köszöntött be a szerelem hónapja, a gyönyörű szép május. A Karsztnak eddig kopasz fái és bokrai zöld lombozatot hajtottak, befedve a nagy szikla és kőtengernek jókora részét, s barátságos, szép vidéké varázsolta a kanyargó Isonzónak sziklás, köves környékét, a még nevééről is borzalmat keltő Doberdót. A napsugarak vígan táncoltak a virágzó fákon, zöld bokrokon és hamuszürke gránitsziklákon, a kis dalos madarak pedig harmonikus énekükkel a természet legszebb motívumait csattogták.

S mikor az ember egy ilyen harmatos, pompázó májusi reggelen valamelyik magaslatról végigtekintett a comeni fennsíkron, egy festői kép tárult szeme elé. Élő lelket egyáltalán nem látott a vidéken, s a magaslatokon lévő szétlőtt községek pedig úgy tűntek fel, mint valami régi, középkori várak romjai, amelyeknek hatalmas falait évszázadok vasfogai emésztették meg. Csupán a távcsőben megjelenő hosszú, kanyargó barna kettős drótkerítés enged következtetni arra, hogy nem is olyan barátságos, festői szép vidéken állunk, hanem egy modern harcmezőn, ahol a kettős drótkerítés elválasztja egymástól az ellenfelek állásait. És ha erősen belenézünk a nagy tűzérési távcsőbe, észrevesszük a kanyargó barna sáv

mögött az állást, a rajvonalat is, amely kőfalával és kőtörmelékek tömegével kitűnő mimikrit játszik a tereppel. De sehol egyetlen egy katona sem látszik.

Pedig a Karszt kőszikláinak között ügyesen leplezett, jó mélyen berobbantott kavernáikban gyalogságunk legkitűnőbb ezredei fekszenek. A géppuskák és aknavetőik százai biztos óvóhelyeken tüzelésre készen állnak, hátrább pedig a sűrű zöld bokrok és kőhalmazok mögött eme front leghatalmasabb fegyverneve, a tüzérség foglal helyet. A legkisebb kalibertől felfelé a 42 centiméteres tarackig, és a sűrű bokrok és kőtörmelékek közül az ágyúknak százai tátogatják torkukat az ellenség felé. A fák ágain pedig a telefonvezetékek százezrei, a földön levő kábelek nagy tömege a parancsok gyors továbbítására és intézkedések kiadására készen állnak. Szóval Boroevics hadserege⁸⁵ felkészült és biztos győzelembe vetett reménnyel és tudattal várja az olaszok 10. isonzói offenzíváját.

Mintha hatalmas darazsak keltek volna szárnyra, olyan zümmögés hallható az égen. Saját repülőink mennek az olasz állások felé, hogy fontos híreket hozzanak a parancsnokságainknak. Egész repülőrajok kóvályognak a levegőben, szemlélődnek és fényképeznek, s este jön az értesítés, hogy repülőink nagy és erős ellenséges erők felvonulását jelzik. Azonkívül az ellenséges tüzérségnek, de főleg a nehéztüzérségnek délutánonként történő egyes lövései mind arra engednek következtetni, hogy az ellenségnek újonnan érkezett nehéztüzérsége belövi magát állásainkra. Az ellenséges repülők erős tevékenysége, amelyek naponkint erős rajokba jönnek állásaink fölé, a közelgő vész, a 10. isonzói nagy csata közeledte mellett tesznek bizonyosságot.

Május 9–10., 11-e a legteltesebb csendben telt el, de ez a nagy csend gyanús volt. S mint egy szép meleg nyári napon a nagy hőség után irtózatossá válnak a levegőben, úgy kezdődött meg az isonzói hadseregnél is a 10. isonzói offenzíva.

Május 12-én reggel 5 órakor irtózatossá válnak az ágyúszóra ébredtünk. Mintha az egész pokol kiszabadult volna és a tüzes Isten hajszolta volna rettenetes alantosságát előre, amelyek sípolva, bűgva csaptak állásainkra és irtózatossá válnak ezer halált és rémes pusztulást hoztak ránk.⁸⁶

Sietve rohanunk a megfigyelőnyíláshoz, s belenézve a távcsőbe, már nem lehetett látni semmit. A Fajtji hribtől Kostanjevicáig terjedő állásaink az ellenséges nehéztüzérség és aknavetőinek tüze alatt állottak. Az egész vidék egy füsttengerben állott, amelyből csak néha-néha lehetett észrevenni egy-egy nehéz gránátnak vagy aknának a robbanásánál előállott vörös tüzet, s az utána toronymagasságig felcsapódó fekete füsttömeget. De pár pillanat múlva ez is eltűnt abban a már összefolyt füsttengerben, amely a nagy nyári hőség és szélcsend

miatt olyan véstjósloán lebegett a hosszúkás katlan felett és nem engedett betekintést nyújtani a tüzérségi megfigyelőknek.

A mi tüzérségünk sem maradt tétlen. Már reggel 6 órakor kapjuk a parancsot, hogy saját tüzérségünk az előre kidolgozott terv szerint a harcmozzanat B-t löjje, amely szerint minden üteg a saját zárótűz célszakasza elé zárótűz hullámokat ad le és azonkívül állandó tűz alá veszi a célszakasz előtti ellenséges előretolt és főállásokat. A zöld bokrok és hatalmas szürke kőrakások mögül megdördülnek a mi rejtett ütegeink és ágyúinknak százai; srapeljeink és gránátjaink pedig mint vércse a prédájára csaptak le sisteregve, zúgva, az olasz állásokra. A füst megkétszereződött és a szép felhőtlen nyári napot egészen elborította. Kísérteties, borús, ködös fény feküdt a tájra, ahol az acéltorkok bömbölő zajának káoszában az emberek egymás szavát sem hallották, s ez a pokoli zene, ez az irtózatos dübörgés, a kedélyek izgatott állapota az idegeket a végsőkéig feszítette.

A sötét füsttömegből és a ködbe borult magaslatainkról, ahol gyalogsági állásaink húzódtak, az időnként fel-feltűnő fehér rakéta meggyőzött bennünket arról, hogy a hatalmas pergőtűz alatt álló állásainkat gyalogságunk szilárdan, erősen megszállva tartja és még nincsen semmi baj.

Megkönnyebbült szívvel és szinte örömteljes hangon jelentik a tüzérségi megfigyelők a csoportnak, hogy a már elvesztettnek hitt kote 363 és kote 378 magaslatokon, amelyeken húzódó állásainkat a hatalmas füsttömeg és pergőtűz miatt tizenötszörösen⁸⁷ sem lehetett látni, felrepült a megnyugtató fehér rakéta, vagy mikor a gyenge északi szél kissé belefúj az izzó katlanba és láthatóvá tette egy pillanatra az előterepet, láttuk, hogy habár állásaink borzalmasan össze vannak löve, s a drótkerítésnek sok helyen már nyoma sincs, azért még állásaink kezeink között vannak.

De nemcsak a rajvonal és előterep, hanem a háttéreg, a tüzérségi vonal és a felvonulási utak is erős ellenséges tüzérségi tűz alá kerülnek.

S ez az irtózatos romboló előkészítés – amely az éjszaka néhány órájában kissé elcsendesedett és így lehetővé tette úgy az élelem, mind a lőszerutánpótlását – három napig tartott megszakítás nélkül.

A harmadik napon, május 14-én de. 9 óra tájban a tüzérségi és aknatűz a maximumra hágott. Nyilvánvaló lett, hogy nagyon közel van már az ellenséges gyalogság rohamra indulásának ideje. 11 óra tájba, a nagy füsttömegből kibontakozik a valóság: az ellenséges tüzérség hátrahelyezte a tüzet, zárótűzet ad a mi állásaink mögé, hogy a gyalogsági tartalékok felvonulását, bevonását meggátolja és így nyilvánvalóvá lesz az ellenséges gyalogsági támadás megkezdése.

Száz és száz izgatott tüzérségi megfigyelő kutatta tizenötszörösevel az előterepet és leste a pillanatot, hogy mikor fog az ellenséges gyalogság a rohamkapu-

kon át támadásra indulni. 11 óra 30-kor a Fajtji hrib nyugati oldalán lefelé rohanó ellenséges gyalogságot vesszük észre és mikor távcsövünket ezredünk zárótűz célszakaszára irányítjuk, látjuk, hogy a 20., 21., 22., 23., szekciók előtti bokros terep is csak úgy hemzseg az ellenséges gyalogságtól.

A tábori telefon villámgyorsan továbbítja a parancsot: „Zárótűzet leadni!” A következő pillanatban megindul a mi rettenetes zárótűzünk, lövedékeink ezrei vágnak az ellenség közé és a robbanó gránátok százai valóságos áthidalhatatlan falat emelnek az ellenséges előretörő gyalogság elé, amely egy valóságos pokolba kerül. Aki élve maradt, az vagy hanyatt-homlok rohan vissza az állásba, vagy kétségbeesve keres menedéket a Karszt szikláinak között. Ekkor megszólalnak a mi géppuskáink és felrepülnek a piros rakéták, melyekkel gyalogságunk a zárótűzet kéri. Most az egyszer megkéstek, mert a zárótűz már rég ott van, s azt a néhány embert, aki zárótűzünkön át tudott jutni, géppuskáink tették tönkre. Tehát az ellenséges gyalogság sehogy sem tudta megközelíteni állásainkat.

12 órára vége volt az első támadásoknak, amely az olaszok teljes vereségével végződött.

Ekkor az ellenséges tüzérség újból elkezdte löni állásainkat, de már nem olyan hevességgel, látszott rajtuk, hogy nagyon deprimálólággal hatott rájuk az első csúfos vereség. Délután 2 óra 10 és 3 óra 30-kor újabb hullámok próbálkoztak előretörni, ezen támadásaik is már ütegeink zárótűzében összeomlottak. 4 órakor a legerősebb tüzérségi tűz alá kerültek a Kostanjevicától Hudi Logig terjedő 26–41 szekciók, amelyek már a 23. hadtest területén vannak. 4 óra 45-kor megindult a támadás, amikor is már nyilvánvalóvá lett, hogy az ellenség itt akarja áttörni frontunkat. De az északról és délről kitűnően dolgozó ütegeink, amelyben az első osztály ütegei is részt vesznek, melyek a 30., 33. szekciót lövik, megakasztják a támadást és gyilkos tűzzel fogadják az előretörő gyalogságot. Ideálisan fekszik a zárótűz, mint valóságos acélfal emelkedik az ellenség és saját állásaink között. A rajvonalból visszatért sebesültek és küldöncök elragadtatással mesélnek tüzérségünk mindent felülmúló tevékenységéről, a hadtestparancsnok pedig személyesen telefonál a csoportparancsnokságnak, háláját és köszönetét fejezi ki az ütegeknek, mert mint ő mondta: „Az összes támadások visszaverésénél a fő érdem a tüzéréké.”⁸⁸

5 óra 15-kor ismét az északi 17–22 szekciók kerülnek erős tűz alá és rövid, de heves előkészítés után, erős ellenséges gyalogsági támadás indul meg, amikor is az ellenségnek a két rajvonal között húzódó bokros és erdős terep leple alatt sikerült észrevétlenül megközelítenie az ezen szakaszon legelőbbre ugró állásainkat és egy lendülettel, rohammal betör a 378 koten levő állásainkba. A 18., 19. szekciókba, melyek már annyira szét voltak löve, hogy gyalogságunk

feladta és az I.b. vonalait szállta meg, amely száz méterre mögötte van az első vonalnak.

Az ezred összes ütegei erre a két szekcióra a vett parancs értelmében koncentrált tüzet adnak le és rövid, erős tüzérségi előkészítés után, ami alatt az ellenség mögé az ütegek erős zárótüzet adtak le, lehetővé tette azt, hogy a vitéz szegedi 46-os bakáink egyik zászlóaljja, minden veszteség nélkül visszafoglalja állásait és a bennlévő 400 olaszt elfogja.

*Rohamozó honvédek fogságba ejtik a védekező olasz katonákat.
Forrás: A Nagy Háború, Magyar Katonai Szemle 1941/5., 391.*

Estére ismét kezeink között voltak az összes állásaink, s a nap folyamán az ellenségnek állásaink ellen indított négy támadása már derék, jól szervezett tüzérségünk pusztító zárótüzetben meghiúsult.

A következő napokban az ellenséges tevékenység a nagy kudarc miatt egészen ellanyhult, az ellenség rettenetes veszteségeket szenvedett. Állásaink előtt ezrével feküdtek a halottak és sebesültek és a nagy hőség miatt bomlásnak induló holttestek elviselhetetlenné tették a levegőt.

Az ütegek a lőszeret pótolták, lövegeket rendbe hozták, de azonkívül állandóan zavarótüzet adtak az első ellenséges állásokra, felvonulási utakra és a hátsó gyülekező helyekre.

Ütegeink eme állandó tevékenysége késleltette az ellenséges friss erők újabb felvonulását, a harcokban kimerült csapatok leváltását. Napról-napra csökken mindkét részről a tüzérségi tevékenység, de tisztába vagyunk azzal, hogy ezzel még nem fejeződött be a 10. isonzói-offenzíva, hanem még újabb, nagyobb, véresebb fázisok következnek. Május 25-én az ellenséges tömegtűz ismét megújul és a Fajtji hrib-től a tengerig terjedő állásaink a leghevesebb előkészítő tűz alatt állnak.

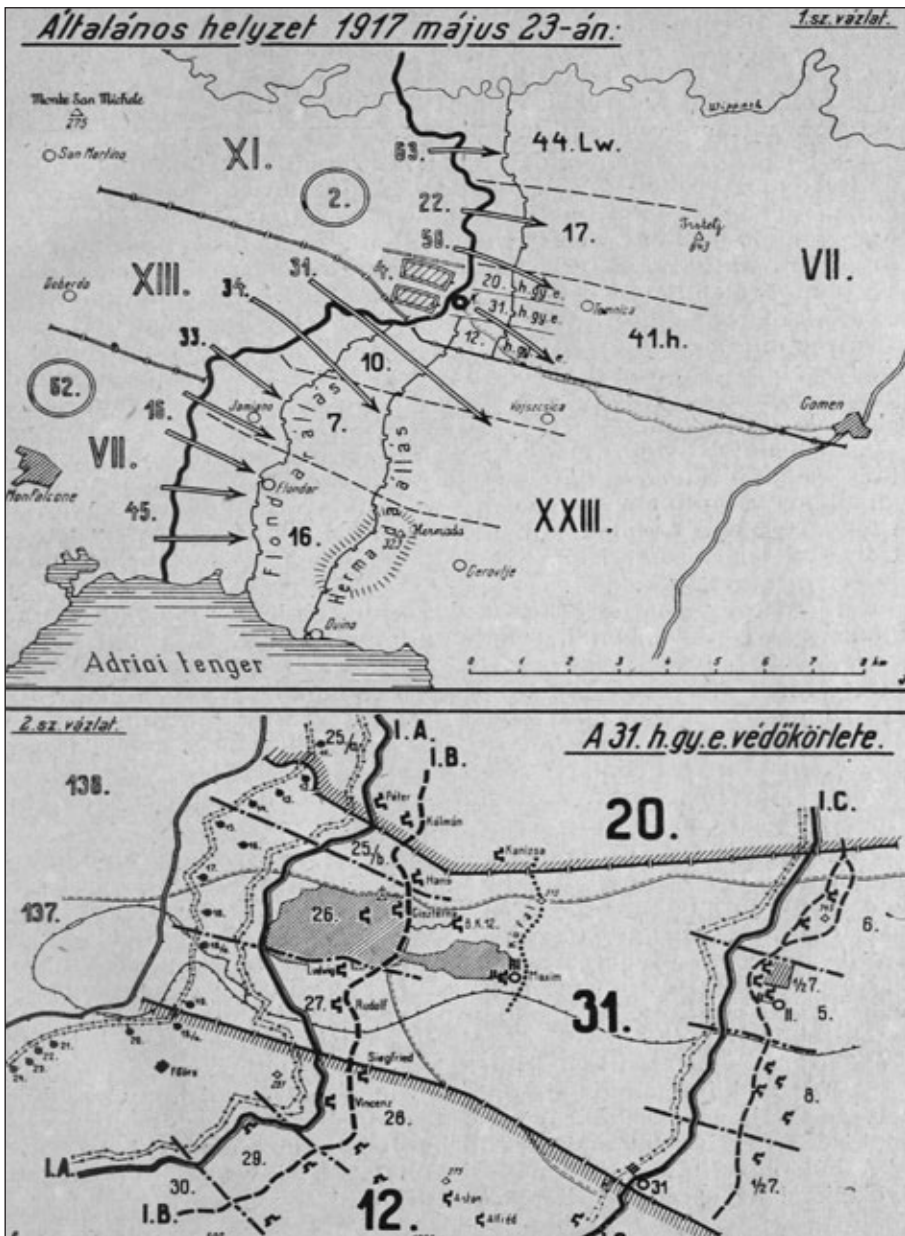
Az ezred zárótűz célszakasza előtt, mivel ütegeink állandó tűzhullámokat és rajtaütéseket adnak le, az ellenséges támadás már csírájában meg lesz állítva. A 23. hadtest előtt azonban a helyzet kezd kritikussá válni. Az ezred ütegei támogató tűzzel lönek Kostanjevica elé a 26–31. szekcióra és zavaró tüzet Kostanjevica, Lokvica, hudi logi utakra, ezek között lévő gyülekező helyekre és Opatje selóra. Az egész háttérp igen erős ellenséges tűz alá kerül, s az ütegek állásai állandó tűz alatt vannak.⁸⁹

Legtöbbet szenved a 4-ik üteg, amelynek állása hamar fel lett fedezve. Több löveget telitalálat ért és egy csőrobbanás, amely miatt két halott és négy sebesült lett, lehetetlenné tette az üteg további harcképességét. A 2-ik üteg és környéke az ellenséges nehéztüzérség pontlővései alá kerül, azonban direkt találat az üteget nem éri. Az 1. és 3. ütegek, minthogy jó fedett állásokban vannak, csupán ellenséges srápneltűz alá kerülnek. Az ellenséges repülőek nagy rajokban jönnek az ütegek állásai fölé, s egész alacsonyan szállva bombázzák és géppuskázzák a zárótüzet lövő ütegeinket. A repülőek bombázása, az ellenséges zavaró és megsemmisítő tűz azonban nem zavarja az ütegeket, és vitéz tűzereink rettenthetetlen bátorsággal szolgálják ki lövegeiket, a záró- és zavarótűz hullámok pedig, majd a csoport parancsára, majd a figyelő értesítésére a kellő időben és kellő gyorsasággal adatnak le.⁹⁰

Visszatekintve, (május) 15-én az ezredparancsnokság vidéke is erős srápneltűz alá kerül, Bulyovszky őrnagy úr, helyettes ezredparancsnok, srápnel golyótól találva megsebesül és 17-ig, míg Schwartz alezredes úr meg nem érkezik, az ezredparancsnokságot Csikvándy százados úr vette át.

(Május) 24-én az 1. üteg állása is a legerősebb ellenséges tűz alá kerül, az üteg kavernájának egy kijáratát telitalálat éri, s a bent levő telefonközpontot, telefonistákat, sebesülteket úgy kell kiásni. Délután az 1. üteg Stara-Lokván lévő figyelője is telitalálatot kap, s a felderítő járőr néhány tagja megsebesül. A 4. üteg állása borzalmasan össze van löve, s 2. lövegének állásából már a harmadik löveget lőtte ki az ellenség.

Az ezred zárótűz célzakasza előtt minden rendben van, csupán délről nem tudunk semmit. Hudi Log az ellenség kezén van. Az ezred ütegei a déli szom-

Általános helyzet Kostanjevicánál és a 31. hv. gy. ezred védőkörletea tűz-támogatást biztosító hetes tüzérekkel. Forrás: Kostanjevica visszafoglalása 1917. május 23. Magyar Katonai Szemle 1941/5., 309.

széd 23. hadtest elé támogató tüzet lönek, a 26–31 szekciókig. Délen az ellenség betör és Hudi Lognál lévő kiugró raj-vonalrészét elfoglalja és gyalogságunk a hátrább lévő szelőállást szállja meg. Ez az előreugró állás már annyiból is tarthatatlan volt, mert a Monfalcone felől oldalozó ellenséges ütegek ezt a rajvonalrészét teljesen hátba lőtték.

A 3 napi irtózatot küzdelemnek, amely (május) 27-ig tartott, elenyésző csekély eredménye volt. Az ellenségnek 2 km fronton 500 m mélységben sikerült csak vonalunkat benyomni. A 7. hadtest vonala azonban szilárdan áll.

27-től, minthogy az ellenség a támadásban kifáradt, a harci tevékenységben nyugalom áll be. Az ütegek szétlőtt állásaikat javítják. Rendbe hozzák az ellőtt telefonvezetékeket, a 4. üteg pedig állást változtat az ezredparancsnokság körül lévő dolinák egyikére.

A következő három nap csendben telt el. 31-én részleges parancsok jönnek, hogy a Fajtji hrib ellen indítandó szekcióra, amely egy megtévesztő támadás lesz. Célja: elvonni az ellenség figyelmét egy, a délen meginduló hatalmas ellentámadásról. (Június) 1-én megtörténnek a belövések, amikor is az ezred ütegei Fajtjótól a 309-ig terjedő első ellenséges vonalat kapják célszakaszul. 2-án és 3-án egész nap tart a romboló előkészítésünk, amely nem tömegtűzből, hanem egyes megfigyelt pontlövészekből áll. Az ütegparancsnokok személyesen vezetik a tüzet és az ütegeknek kiutalt célszakaszban levő ellenséges állásokat fokozatosan lövik szét.

Pergőtűzzé ez a tüzelésünk csak 3-án délután 7-kor fajul, amikor is az összes ütegek a legnagyobb teljesítőképességgel, leghatalmasabb tömegtüzet zúdítják az ellenséges állásokra. 7 óra 45 perckor a 464-ről (magaslatról) megindul a saját támadásunk, amikor is a 39-eseknek⁹¹ egy, és a 46-osoknak⁹² két zászlóalja minden veszteség és ellenállás nélkül elfoglalja a Fajtjót, az állásokban levő 5 tisztet 300 főnyi legénységet és 6 géppuskát elfogja. Abban a pillanatban, amikor saját gyalogságunk támadásra indult, az ütegek zárótüzet lönek a Fajtji mögött levő abba a mélyedésbe, amelyben Fajtji község fekszik.

Az egész éjszaka folyamán az ütegek erre a zárótűz célszakaszra időnként tűzhullámokat adnak le, hogy az esetleges ellenséges ellentámadásokat megakadályozzák. Reggel 4-kor saját gyalogságunk parancs értelmében visszatér az eredeti állásba és kiüríti a Fajtjót. 5-kor az ellenséges tüzéség erős előkészítő tűz alá veszi a Fajtjót, amely már részünkről teljesen ki van őrítve. 5 óra 30 perckor a szürkületben kakastollas alpinieket veszünk észre, akik Fajtji községből kiindulva az üres állások ellen ellentámadásokra indulnak, az ezred ütegei azonban tűz alá veszik őket, s a kitűnően fekvő és oldalozó zárótűz rettenetes pusztítást visz végbe köztük, s lehetetlenné teszi részünkről az üres állások visszafoglalását.

A reggeli órákban ez a támadás háromszor ismétlődött meg, de mind a háromszor az ütegek zárótüzén kudarcot vallott. Déli 11 óráig Fajtji egyik fél részéről sem lett megszállva, csupán 11 óra után, amikor is az ellenség nem támadásszerűen szállta meg az állást, hanem egyes alakok a futóárkokból és a szomszédos rajvonalrészekből egyenként szállingóztak a teljesen szétlőtt állásokba.

Délelőtt 11 órakor dél felől rettenetes ágyúzás hallható, amely csak 30 percig tart, s utána megindul a hatalmas ellentámadásunk, amelynek eredménye az, hogy az eddigi támadások alatt elvesztett összes állásaink ismét kezeink közé kerülnek és vitéz csapataink 10 000 foglyot ejtenek. Ennek a támadásnak a leplezésére szolgált a mi Fajtji elleni támadásunk. Az ellenség kezén csupán Hudi Log község előtt levő kiugró rajvonalrész maradt, amelyet hadvezetőségünk tarthatatlan helyzete miatt végleg feladott.

A következő napokban fokozatosan elcsendesedett mindkét részről a tevékenység. Nyilvánvaló lett, hogy az ellenség a támadásokban teljesen kimerült, a rettenetes veszteségek elcsüggesztették és újabb támadásokat ezekkel a demoralizált csapatokkal kezdeni nem lehetett, s ezzel a 10. isonzói offenzíva a mi részünkről a legteljesebb győzelemmel befejeződött.

Mikor a szemlélő a pompázó májusi reggeli tájképe után most tekintett végig comeni fennsíkon, teljesen más kép tárult szemei elé. A zöld bokrok és lombos fák helyén leperzselt, száraz ágak meredeztek az égnek, a gránitsziklákon pedig

Ütközet után. Forrás: GIGANTE–VISINTIN 2008., 13.

mintha kötőrőgépek haladtak volna keresztül. A községek romjainak már csak néhány része maradt meg, a kettős, kanyargós, formás drótkerítésnek pedig sok helyütt nyoma sem volt már. Ezt tették a pergőtűz és ennek a három hétnek irtózatok küzdelmei.

Kétséggel gondolt a szemlélő arra, hogyan lehetett ezt az irtózatot tüzet, ezeket a nagy harcokat idegekkel, ebben a rettenetes pokolban kibírni. Pedig a szétlőtt fedezékekben, megrongált kavernákban, összelőtt ütegállásokban, a nehéz napokat épségben átélt legénység kitűnő hangulatban, páratlan lelkesedéssel mesélgette egymásnak a nagy harc egyes fázisait és boldog volt az ellenségen aratott győzelem miatt. Mindnyájan vígak és boldogok voltunk, s szívünk csupán akkor szomorodott el nagyon, mikor a hátrább fekvő hősök temetőjén végignéztünk. Naponként százával sorakoztak az új kis fakeresztek a többiek mellé és a hősök gárdája naponként sok százzal és ezerrel szaporodott. A bajtársak kegyelme, az otthonmaradt hozzátartozók örök szeretete és a haza hálája kísérté sírjukba a névtelen hősöket, a gyönyörű júniusi nap pedig glóriát vont a hősök temetője fölé.

3. Nyár a Karszton

A 10. isonzói offenzíva befejeztével a szép júniusi meleg nyári hónap következő napjai már aránylagos harci nyugalomban teltek el. Bizonyos volt azonban, hogy az ellenség az elmúlt offenzívában szenvedett nagy veszteségei ellenére is még e nyáron újra megkísérli a Triesztet védő front áttörését.

Alig múltak el a súlyos megpróbáltatások napjai, újból megkezdődött a munka. A 2. és 4. ütegnél az újonnan elfoglalt állás kiépítése, az 1. és 3. ütegek-nél pedig az összelőtt állások kijavítása és a legfőbb, az állások ügyes leplezése.

Értékesítjük az utóbbi offenzíva alatt nyert tapasztalatainkat, s azok szerint történik az ütegek berendezése. Az ütegek részére váltó állás lesz keresve, azt teljesen kiépítjük arra az esetre, ha az üteg főállásából ki lesz löve, s ebben az esetben az ütegek a már előkészített helyen sokkal hamarabb tudnak új tüzelőállást foglalni. A meglevő főállások gondosan lettek leplezve, s gyakran tartottunk gázriadót, oktatást a gázzal, az álarcok rendben tartásáról, mert a most elmúlt offenzíva mindenkit meggyőzött a gázvédelem fontosságáról. Az ütegeknek előírt 6000 lövés pedig nem egy helyen, hanem az ütegállás körül szétszórt esőmentes raktárakban, vagy bombamentes kavernákban lesz elhelyezve. Az ezred ágyúinak létszáma ki lett egészítve és az összes lövegek St. Danielben rektifikálva⁹³ és újra belöve lettek. Sürgős legénységi pótlást pedig a beállott veszteségek kiegészítésére az ezred a 17. hadosztály gyalogezredeitől kapott.

Az ezredben is változások történtek. Az I. osztály parancsnokságát a megsebesült Bulyovszky őrnagy helyett Takács Géza százados, az I. üteg parancsnoka vette át.

A II. osztály parancsnoka Csikvándy Béla százados lett. Az I. üteg parancsnokságot Herzl Kálmán tart. főhadnagy, a honvédelmi minisztériumba vezényelt Kalmár Aurél főhadnagy helyett, a 3. üteg parancsnokságot Phleps Sigfried tart. főhadnagy vette át.

A nagy, nehéz harcokat június második felétől kezdve a legnagyobb csend és nyugalom váltotta fel és a szép tavaszi hónapok elteltével beköszöntött a Karszton a forró nyár; a maga elviselhetetlen hőségével és tikkasztó melegével. A tüzes nyári nap áthevítette a sziklatengert és az átmelegedett sziklák nemcsak nappal, de éjjel is elviselhetetlen hőt sugároztak ki.

Emellett a legénységünk, megértve a munka fontosságát, lázasan dolgozott. Az ütegeket munkájukban nagyon segítette az, hogy a 17. hadosztály az ezred rendelkezésére bocsájtott egy kőfűrő gépet, amely főleg az új állásban levő 2. és 4. ütegeknél gyorsítja a munkát. Július közepére az ütegek állásai már teljesen ki vannak újból építve, s meg vannak erősítve.

Közben az ütegek az ellenség minden mozgását figyelemmel kísérik, s a csoport parancsára, amely közben az Ellenberger főcsoport parancsnoksága alá került, amely a déli Isonzó hadsereg tüzérségi védelmét tervezte, új belövéseket eszközölnék az ellenség előretolt árkaira és igen gyakran ellenőrző lövéseket adnak le régi céljaikra.

A nagy, tikkasztó hőség és a legénységnek és tiszteknek késő esti órákban történt élelmezése egy gyakori lázas bélhurutot idéz elő az ezredben, amely pár nap alatt a legjobb erőben levő embert is teljesen megtörte. Az ezred legénységének majdnem 25%-a kórházba lett szállítva, s a ragályos betegség szükségessé teszi egy üdülőtelep létesítését. Az ezred ilyen üdülő telepet a gazdasági hivatal felügyelete alatt Gabrovizzán állít fel, ahol az enyhébb lefolyású megbetegedettek pihennek mindaddig, míg ismét fel nem gyógyulnak és meg nem erősödnek.

Közben az ezred tisztikarát is mély gyász érte. A kegyetlen sors a legtragikusabb módon szakított le egy fejlődő, reményekkel telt ifjú szép életét. Megrendülve kapjuk a gyász hírt, hogy Vass Tibor tart. zászlós, aki a 3. ütegnél teljesített szolgálatot, s a 10. isonzói offenzíva nagy harcai alatt, mint felderítő tiszt páratlan hősiességgel viselkedett, s a legszebb kitüntetésre lett felterjesztve, kétheti üdülési szabadsága alatt otthon gégetályog következtében, mielőtt az orvosi beavatkozás lehetséges lett volna, váratlanul elhunyt. Mindnyájunk örök szeretete kísérte sírjába szeretett, kis hős bajtársunkat, akit bár a leg súlyosabb

harcokat haláltmegvető bátorsággal vívta át, otthon ádáz betegséggel pusztított el a kegyetlen halál.

Az ezred lóállománya a hiányos, minimumra redukált lótapadag a nagy, tikasztó hőség, a nagy vízhiány, s a páratlan nagy munka következtében teljesen leromlott. A lovak részére, amelyek főleg a 10. offenzíva nagy lőszer és építőanyag szállításai tettek tönkre, a Wippach völgyben levő Lenchyban állítunk fel üdülő telepet, ahol bőséges legelő volt részükre. De ez nem segített az agyondolgozott, kiéhezett lóállományon. Részben a Laibachban (*Ljubljana*) felállított pótszakaszhoz leadott lovak, másrészt a kimerültségtől elpusztult lovak nagy száma annyira csökkentették az ezred lóállományát, hogy a 6-os fogatú páncélos lőszerkocsik kettős fogatú országos járművekkel cseréltettek fel, az ezred mégis menetképtelen lett, s az ütegeknek 28–36 ló között állott a lóállományuk.

Az ezredparancsnokság helyét, amely eddig Vojscica között levő dolinában volt, az ellenséges tüzérség felfedezte, s helyéről kilötte. Az ezredparancsnokság dolinája több telitalálatot kap és Schwartz alezredes ezredparancsnok fedezékét gránátalálat éri és tisztiszolgája hősi halált halt. Az ezredparancsnokság eme tarthatatlan helyzet miatt állást változtat és az új ezredparancsnokság helye a Vojscica–Ivanji Grad összekötő út mellett lévő Bihula erdőben létesül.

Az ezred felsőbb parancsra a Bihula erdőben és az Ivanji Grad mellett levő erdőben ezred-lőszerraktárakat létesít, amelyekben az ütegek részére, a kint lévő 6000 lövéseken kívül, 24 000 lövés és 8000 gázgránát lesz elhelyezve. Harc esetén az ütegek az első lőszerpótlást eme közel fekvő lőszerraktárakból eszközlik. Ezen ezred lőszertelepnek dr. László Mór tart. főhadnagy lett a parancsnoka.

Az ezredparancsnokság Vojscicán a templom alatt csoportfigyelőt állít fel, amely az összes ütegekkel kábelvezetékkel lesz összekötve, s azonkívül különféle rakéta és szignál jelzések lettek létesítve az ütegekkel való összeköttetések fenntartására, arra az esetre, ha a nagy tüzérségi tűz közben a kábelvezeték összeköttetés az ütegekkel megszakadna. Harc esetén a csoportfigyelő pontot Csikvándy Béla százados, a II. osztály parancsnoka szállta meg. Ő volt az, aki a zárótűz leadására egy igen érdekes, az ellenség előtt egyáltalán fel nem fedezhető jelzést létesített. A csoportfigyelő közelében volt a Vojscicai temető. Itt egy eldült sírkeresztet csináltatott, amely a csoportfigyelőből egy zsinórral volt összekötve és az ütegek állásaiból látható volt. Ha zárótűz kellett lőni, ezt a fakeresztet a csoportfigyelőből az összekötő zsinórral felhúzták, és az volt a jelzés az ütegeknek a zárótűz leadására.

Az ellenséges tüzérség még július első heteiben nem fejtett ki tevékenységet, de augusztus elején már, különösen az utakra, ütegeinkre és gyülekező helyeinkre való nagy és legnagyobb kaliberű lövegekkel eszközölt belövésekkel, vala-

mint mind gyakoribb repülő-tevékenységével elárulta, hogy az új offenzívája nemsokára bekövetkezik.

Teljesen felkészülve, erős, biztos fedezékeinkben, az előző 10. offenzíva tapasztalatai alapján, kiválóan megszerkesztett tüzérségi védelemmel vártuk a reánk következő újabb nagy harcokat.

4. A 11. isonzói offenzíva

Augusztus 19-én még a múltkorinál hatalmasabb tüzérségi előkészítéssel kezdődött meg az ellenségnek a 11. offenzívája, az olasz front legnagyobb csatája. Szóval leírni nem lehet azt a rettenetes ágyú és aknatüzet, amellyel az ellenség megfeszítve minden erejét, át akarta törni frontunkat. Az ellenség rejtett ütegeinek száza, a Valloné völgyben lévő 28-as nehéz ütegek örült nagy tömege, a Sdokka félszigeten és úszódokkokon elhelyezett lövegek kitűnően oldalozó messze hordó ütegei, s Monfalconénál álló hadihajó raja irtózatot zúdítottak állásainkra.

A tüzérségi előkészítés reggel 5-től kezdve megszakítás nélkül tart egész napon át, s egyelőre nem állapítható meg, hogy hol készíti elő az ellenség a betörési helyet, mert a Fajtji hribtől Kostanjevicáig és innen dél felé a tengerig, a vonalat mindenütt elárasztja mindenféle lövegeinek s aknavetőinek lövedékeivel.

Eltérőleg májusi offenzívájától, már az első napon is a mögöttes terepet, az utakat, s ütegeket is tűz alatt tartja, s a rajvonal mögött 5-7 km mélységben az egész terep pusztító tűz alatt áll. Az első vonalakra kizárólag csak az ellenséges aknavetők száza ontják pusztító tüzüket, a hátrább fekvő tüzérségi vonalaink pedig az ellenséges nehéztüzérség tüze alatt állnak, felvonulási útjainkat tábori lövedékeivel árasztja el, s teszi járhatatlanná, a hátrább fekvő községek pedig messze hordó ütegei tüze alatt vannak. Ivanji Grad, Mohorini, Komen, St. Daniele, csak úgy füstölnek a felcsapódó gránátok füstjeitől s porától. Monfalconénál és Gradonál álló hadihajó egységeivel, s ezeknek messzehordó lövegeivel hátul fekvő vasúti állomásainkat, Triesztet, Opcinát, s Dutoljet veszi rombolótűz alá. A Sdokka félszigeten vaspontonokon felállított kitűnő messzehordó ütegei pedig a mohorini völgyet, a comeni fennsíkon felállított ütegeinket és Hermadát hátulról lövik.

A repülők száza, amelyek között igen sok a francia és angol gép, alacsonyan szállva, a zárótüzet lövő ütegeinket igen sikeresen bombázzák, s közülük sokat elhallgattatnak, de bombázzák a hátrább levő községeket és gyülekező helyeket is.

Az ezred ütegei a csoporttól kapott parancs értelmében a már előre kidolgo-

zott terv szerint a harcmozzanat „A”-t lövik „B”-vel felváltva, amelyek szerint az első ellenséges vonalakat, felvonulási utakat és gyülekező helyeket veszik puszító tűz alá.

Az első nap az ezred zárótűz célszakasza előtt nem történt támadás, s az ellenség hatalmas gyalogsági tömegeit 18-án délen a Hermada ellen, északon pedig Hétközség fensíkján⁹⁴ indította támadásra. Sem az északi, sem a déli támadások eredményéről nem kapunk biztos jelentéseket.

Ez a hatalmas tüzérségi tűz, amelyhez hasonló még nem volt, amely méreteivel felülmúlta az eddigi offenzívákat és amely a maga borzalmaival az idegeket a végsőkig feszítette, az éj beálltával sem csökkent, sőt hevessége még fokozódott.

A sötét éjszakában a felcsapódó gránátok ezrei és az állandóan villogó ellenséges ütegek százai borzalmas képet varázsoltak a szemlélő elé. Mintha ezer meg ezer lidércfény járná vad táncát a sziklák között, amelyhez a zenét az irtózatos dübörgés és moraj, a vészes ágyúszó szolgáltatta.

Egész éjszaka a legnagyobb éberséggel dolgoztak ütegeink, s bár éjjel az összes ütegek hatalmas ellenséges gáztámadás alá kerültek, amikor is az ellenséges tüzérség nagy mennyiségben lőtte klórgázzal töltött gránátjait, amelytől legtöbbit az első üteg szenvedett. Mindez meggátolta ütegeinket a munkában és a legnagyobb teljesítőképességre képzett legénységünk gázmaszkban szolgálta ki lövegeit. Az egész éjjel az ezred zárótűz célszakasza elé lőttünk tűzhullámokat és az előterepet tartottuk állandó tűz alatt, hogy állásainkat a váratlan támadások elől megvédjük.

19-én reggel csoportunk ütegállásai a leghevesebb tüzérségi tűz alá kerülnek. Úgy látszik, az ellenség pontosan van tájékozódva kitűnően oldalozó ütegcsoportjaink elhelyezéséről, s azokat veszi hatalmas előkészítő rombolótűz alá, amelyeknek zárótűz célszakasza előtt támadni készül.

Az ütegek nagyon sokat szenvednek az ellenséges tüztől, különösen az 1-ső 2-ik üteg állásai. 8 órakor megindul az ellenség főttámadása az északi szekciók ellen a 17–26-ig, Kostanjevicáig. A nagy támadás már az ütegek hatásos zárótűzében részben megakadt, s az ellenségnek csupán a 363. magaslaton sikerült állásainkba betörni. Rögtön meginduló ellentámadásunk az ellenséget ismét kiveti állásainkból úgy, hogy de. 11 órára összes északi állásaink ismét kezeink között vannak.

Kora reggel óta a hátterep a Stara-Lokva és Vojscica között igen erős ellenséges tűz alatt áll úgy, hogy a Stara-Lokván levő megfigyelőkkel, ahol az 1. üteg figyelőjében, „Lublinban” Takács Géza százados, az I. osztály parancsnoka van, megszakadt minden összeköttetés, s az 1. és 4. ütegek, amelyeknek figyelőjük-

kel összeköttetésünk nincs. „Vakablaktól” Vojscicán lévő csoportfigyelőtől kapott értesítések alapján lönek, ahol Csikvándy Béla százados, a II. osztály parancsnoka van.

Legtovább működik a telefon összeköttetés a második ütegnél a figyelővel, amely az 566 -os magaslaton van. A telefonvonalat helyreállítása a Stara-Lokván levő figyelőkkel csupán a déli órákban sikerült, amikor is az ellenséges tüzérségi tűz a Krapencára csökkent.

Telefonistáink a legnagyobb munkát végzik. Emberfeletti fáradtsággal és rettenthetetlen bátorsággal szaladgálnak a vonalon és iparkodnak az összeköttetést helyreállítani. Közülük sokan kötelességük teljesítése közben hálnak hősi halált, s nagyon sokan pedig megsebesülnek. Lublinnal az összeköttetés a déli órákban néhány órára helyreáll, ellenben a csoporttal az 1., 2. és 3. ütegeknek egyáltalán nincs összeköttetésük, mert ez a terep rettenetesen tűz alatt áll és a telefonvonalak helyreállítása lehetetlen. Ezért levélküldönc staféta lesz felállítva. Ez a küldöncstaféta szintén sok áldozatot követel a nagy tűzben.

Az ütegek zárótűzet a „Vakablak”-tól kapott jelzések alapján adnak le, s különben harcmozzanat „A” és „B”-t lövik felváltva úgy, hogy az ütegek állandó munkában vannak éjjel és nappal.

Délután 2 órakor a 309-ről indul ismét egy hatalmas támadás az északi szekciók ellen. Minthogy „Lublinnal” az összeköttetés éppen megvan, az ütegek egyesített tűzét Takács Géza százados vezeti igen hatásos eredménnyel úgy, hogy az ellenség támadását ütegeink tüze már csírájában megállítja.

Ezután „Lublinnal” az összeköttetés ismét megszakad úgy, hogy a du. 5 órakor megindul hatalmas támadást az északi vonalaink ellen az ütegek „Vakablak”-tól kapott értesítések és jelzések alapján állítják meg.

A hátterepre és felvonulási utakra a tüzérségi tűz az éjszaka folyamán annyira csökkent, hogy élelmet, vizet és lőszert is lehetett beszállítani az ütegeknek. Az est folyamán az ütegeknél a lőszerállomány ki lett egészítve.

A mozdonyállásba visszatérő lőszerkocsikat a Felső és Alsó Vojszica közötti medencén keresztülvezető úton hatalmas ellenséges gáztűz fogta el úgy, hogy a hajtó és kísérő-mozdonyos altisztek része gázmérgezéssel kórházba lett leadva.

Az ütegek a csoport parancsára az éj folyamán a felvonulási utakat, ez ellenséges gyülekező helyeket szórótűz alá veszik és időnként szórótűz hullámokat adnak le a főállás előtti terepre.

Augusztus 20-án reggel 6 órától kezdve az ellenség rettenetes tüzet zúdít Kostanjevicától délre felevő vonalainkra, ütegeinkre. 8 órától kezdve pedig a Stara-Lokván levő megfigyelő helyekre. Természetesen a Stara-Lokván levő megfigyelőkkel az összeköttetés megszakadt. Az előkészítő tűz, melynek heves-

sége eddig páratlan volt, csak 3 óráig tartott, s utána az ellenséges gyalogság nagy tömegekkel indult támadásra.

Mínthogy az ellenséges tüzéség erre a helyre lövő északról és délről kitűnően oldalozó ütegeinket jó részben teljesen szétlőtte, vagy elhallgattatta, s zárótűzet ezek az ütegek nem lőhettek, gyalogságunk a nagy tömeget a tüzéség segítségével nélkül leküzdeni nem tudta, az ellenségnek sikerült behatolni a rommá lőtt árkaikba és egészen a kribei magaslatig előnyomulni, ahol gyorsan bevetett tartalékjaink az 1/k. vonalat szállják meg nagyon gyengén. Az ezred ütegei közül az 1-ső, 2-ik és 3-ik igen kritikus helyzetbe kerültek. Mínthogy ütegeink délről az északi szekciók felé oldalaztak, éppen eme betörési hely mögött voltak felállítva, de olyan arcvonallal, hogy eme hely felé támogató tűzet még saját intenciójuk alapján sem lőhettek éppen a felállítás miatt és így az ellenséges gyalogsági támadást részben oldalról, részben hátulról kapták.

Mínthogy az ütegeknek a figyelőkkel és a csoporttal a hatalmas tűz miatt összeköttetésünk nem volt, az ütegek eme kritikus helyzetben teljesen magukra maradtak. Az olaszok az 1. és 2. üteg előtt húzódó kribei magaslatokon és a Stara-Lokva előtt vannak, amelyet az ütegeállásokból is tisztán lehetett látni. A 2. üteg két löveget kitolat a selói útra és onnan kartácsolja az előnyomuló olaszokat, az 1. üteg pedig egy szakasszal frontot változtat és közvetlen irányzással az első tiszt vezetése alatt lövi a Kribeire felnyomuló olaszokat, majd pedig fokozatosan előrehelyezett tűzhullámokkal támogatja a Kribeiről meginduló ellentámadásunkat. Közben az ütegekben minden előkészület megtörténik a közelharcra. Kézigránátok és karabélyok lesznek kiadva a legénységnek. A kiadott repülő üldöző géppuskák pedig a szárnyakon lesznek felállítva. Az ütegek járőröket küldenek előre, oldalukat pedig tábori őrsökkel biztosítják. Az északi zárótűz-szakaszainkban ezen idő alatt csend uralkodik és az ütegek harcmozzanat „B”-t lőnek. Délben az 1. üteg hírszerző járőre jelenti, hogy a Kribeiről meginduló ellentámadásunk Keritéig jutott előre, ellenben az ellenség Sélót és a körülötte lévő magaslatokat, ahonnan ütegeállásaink teljesen beláthatók voltak, elfoglalta. Gyalogságunk Kostanjevicától délre az 1/k. vonalat tartja megszállva.

Délelőtt 11 órától kezdve a fenyőerdővel borított Stara-Lokva kerül hatalmas tűz alá. Az ellenséges nehéztüzéség először gyújtó tűzgránátokkal felgyújtotta az erdőt, s mikor az erdő és a leplezés leégett, a hatalmas kiépített tüzéségi megfigyelő helyek láthatók lettek, 31 cm-es messzehordó nehéz ágyúval és 28-as mozsárral egyenként vette a figyelőhelyeket tűz alá és lőtte őket rommá. Azalatt az erdő és figyelőhelyek környéke nagy srápneltűz alatt állott úgy, hogy az egész egy ürgeöntéshez volt hasonló. A fedezékeket az állandó srápneltűz miatt nem lehetett elhagyni, míg a nehéz gránátok pedig egyenként verték szét a figyelő-

ket. Csakhamar romokban hevert a 3. üteg és 1. üteg figyelője, ahol Takács Béla százados könnyebben, Kende Ferenc hadnagy súlyosan megsebesültek, dr. Erdélyi Gyula hadnagy pedig légnyomást kapott. Csak a 4. üteg figyelője nem kap találatot és sebesült tisztjeink ide menekülnek, s itt várják be az estét. A Stara-Lokva képe hihetetlenül megváltozott. Az erdőnek jóformán nyoma sincs, az összes fedezékek és figyelőhelyek rommá löve, az utak tele halott tüzértisztekkkel és telefonistákkal.

Minthogy az 1. és 3. ütegek figyelőinek helye ennek következtében a Stara-Lokván tarthatatlanná vált, ezen ütegek figyelőhelyüket az ezredparancsnokság beleegyezésével Vojsicára helyezik át.

Az éj folyamán az ellenséges tüzérség az utakat és a hátterepet olyan erős tűz alatt tartja, hogy az előrébbálló 1., 2., 3. ütegekhez sem élelmet, sem lőszert beszállítani nem lehet.

Az 1., 2., 3. ütegek az éj folyamán ismét gáztámadást kapnak, azonban a kellő időben alkalmazott gázmaszk megvédi a legénységet úgy, hogy gázmérgezés nem történik. Az ütegek egész éjjel harcmozzanat „B”-t lőnek, a felvonulási utakra és gyülekező helyekre pedig szórótűzet adnak le.

21-én szürkülettől kezdve, minthogy az ellenséges tüzérségi megfigyelők 241. és 258. magaslaton az éj folyamán teljesen berendezkedtek, az 1. és 2. ütegek, amelyek már teljesen nyílt állásban álltak, nagyon kritikus helyzetbe kerültek. Az ellenséges tüzérség kora reggeltől kezdve teljes erővel ráfeküdt ezekre az ütegekre, de elhallgattatni mégsem tudta őket. Rettenthetetlen bátorsággal és ügyes vezetéssel mégis dolgoztak ezek az ütegek, aránylag roppant csekély veszteséggel és pedig úgy, hogy a felesleges legénység kavernába lesz küldve, s a lövegeknél csak az a minimális legénység marad, amely a lövegeket éppen ki tudja szolgálni. Ezek is úgy dolgoztak, hogy a lövegek mellett levő fedezékből kiugrottak, néhány lövést leadtak és a hatalmas tűz elől ismét fedezékeikbe menekültek vissza. Ez a legénység a kavernákban lévő legénységből óránként lett váltva. Csak így lehetett már dolgozni, hogy az idegeik kibírják a rettenetes megpróbáltatásokat.

Dél előtt 11 óra tájban dél felől a helyzet ismét kritikus. Az ellenség l/k. vonalunk ellen támadást indít. Az ütegek állásából tisztán látni az ide-oda hullámozgó harcot Selo körül. Az ellenségnek sikerült ismét a Kribei magaslatokig előrenyomulni. Azonban rögtön meginduló ellentámadásunk ismét visszazorítja őket. Az ezred ütegei ezt a támadást tüzrel nem támogatják, mert az ellenség Kostanjevica előtt húzódó állásainkba betör és az ütegek ide lőnek erős zárótűzet. Itt vívják vitéz veszprémi 31-es bakáink legdicsőbb harcukat, amikor is sikeresen keresztül vitt emberfeletti kézitúsában az olasz alpinieket kiverik az állá-

sokból és elvesztett állásaikat ismét visszafoglalják, s az olaszok közül 1200 embert elfognak.

Mínthogy dél felől az ütegek helyzete ismét kritikussá válik, az ütegek ismét biztosítják magukat és a közelharcra készülődnek. Az első és második üteg közvetlen közlről lövi az előnyomuló olaszokat. Az ezen ütegek mögött álló közös cseh nehézütegek már felrobbantották lövegeiket és elhagyták állásaikat, ezredünk összes ütegei azonban helyen maradtak és a közelharcra elkészülve tovább lőttek.

A Kribeiről meginduló ellentámadásunk az ellenséget ismét visszaszorítja és a délután 2 órakor és 4 óra 15 perckor az északi szekciók ellen meginduló ellenséges támadásoknál az ütegek egész nyugodtan és biztosan lőhetnek már zárótüzet. Közben a csoport ütegei parancsot kapnak a dandártól, hogy az összes dolinákat és ellenséges gyülekezőhelyeket tűz alá vegyék, mínthogy azok ellenséges gyalogsággal és tartalékokkal vannak tele.

Az ellenséges tüzérség 6 óra 30-kor a Fajtjítól a tengerig hatalmas pergőtüzet zúdít állásainkra. A füst megkétszereződik és a lenyugvó nap hátulról világítja meg a nagy füsttengert és a nagy tüzet. 7 órakor élesen rajzolódnak be az est szürkületébe az egész vonalon felreppenő vörös rakéták kontúrjai és az ellenség az egész vonalon megindítja főtámadását állásaink ellen. Rögtön megindul hatalmas zárótüzünk, amely immár egységes, mert a déli szomszédos hadosztályok ütegei, amelyeknek állást kellett változtatni, új állásaikból szintén lőhetnek. Ez a kítűnően fekvő egységes zárótűz az egész vonalunk előtt megállítja az ellenséges főtámadást és a támadás este 10 órára mindenhol vissza van verve. Az éj beálltával mindkét fél tüzérsége elcsendesedik. A nagy harcokban kimerült légénységnek és tisztikarnak élelmet lehetett beszállítani és a lőszerpótlás is eszközölhető volt. Az oszlopok és autók szállítják az ütegeknek a lőszeret és az ütegeknél a lőszerállományt az előírtnak 3/4-ed részére lehetett kiegészíteni. Az ezred lövegvesztése a St. Danielből hozott új lövegekkel pótolva lett. Az éj folyamán a csoport harcmozzanat „A” és „B”-t lő felváltva, de csökkentett lőszer dotációval. A nyugodtabb és csenedesebb éjszakáit teljesen kimerült légénységünk némileg kipihenheti magát a következő nehéz napok harcaira.

22-én 4 óra 30 perckor és 5 óra 30-kor az ütegek romboló tűzhullámokat adnak le az ellenséges főállásokra, mert a gyalogság jelenti, hogy az ellenség erősen megszállta állásait.

Délelőtt folyamán a csoport ütegei igen erős ellenséges tűz alá kerülnek. Az ellenség felfedezte, hogy az ezen kritikus helyen álló ütegcsoport rendületlenül kitart és nem változtat állást, s ez az egyetlen akadály további előnyomulásának. Teljes erejével ráfekszik ütegcsoportunkra és annak környékére. Legtöbbet

ismét az 1., 2., és 3. ütegek szenvednek. Az ellenséges nehéztüzérség 28-as és 31 cm-es messzehordó nehéz lövedékeivel elárasztja az ütegállásokat és annak környékét. Az irtózatossá tüzben az ütegek tevékenysége a minimumra száll alá, mert a nagy veszteségek következtében deprimált és a nagy fáradtságoktól kimerült legénység a rettenetes pergőtűzet idegrendszerileg nagyon nehezen bírja. A leg súlyosabb harcokat és legkritikusabb helyzeteket átélte legénység közül többen ideggörcsöket kapnak, s előfordult az az eset, hogy egy küldönc aki, mivel a telefonvezeték teljesen szét volt löve, az írásbeli jelentést a 3. ütegtől az 1. üteghoz hozta, a pár száz lépésnyi területen, amit meg kellett futnia, megőrült. Legjobban szenved az 1. üteg, amelynek délutánra 5 lövegét lőtte ki az ellenséges tüzérség. A második ütegnél kettő, a 3. ütegnél szintén két löveg kap telitalálatot. Az ütegállások környéke is a felismerhetetlenségig össze van löve. Az első üteg állása közelében lévő egyik dolinában elhelyezett 2400 lövéssel teli, tartalék lőszerraktár találat következtében levegőbe repül. Jellemző, hogy az ütegállás milyen hatalmas tűz alatt állott, mert napközben nem vették észre a 2400 lövés felrobbanását, csupán este, amikor a lőszerpótlást innen akarták eszközölni.

Az ütegek, különösen már amennyire a helyzet és a nagy tűz megengedte „B”-fázist lőttek. Az ellenség a délelőtti folyamán délen, Jamianónál, Medezánál és Selónál folytatta támadásait és már eddig elért területnyereségét iparkodott kiszélesíteni. Azonban minden kísérlete megghiúsult. Délelőtti 11 óra 30-kor az ellenség minden tüzérségi előkészítés nélkül támadást indít az északi szekciók ellen. A Vojszicán lévő figyelők rakéta és táblajelzéseire az ütegek, dacára annak, hogy nagyon erős tüzérségi tűz alatt állnak, a számba vehető lövegekkel igen erős zárótűz hullámokat lönek, 12 órára a támadás vissza van verve. Az ütegek addig „C” fázist lönek, azután ismét „B”-re térnek át.

Délután 5 órakor az ellenség hatalmas tüzérségi előkészítéssel ismét megújítja támadásait, az északi szekciók ellen és sikerül neki a 378. magaslatra betörni a 19–20 szekciókba. A csoport elrendeli az összevont rombolótűzet az elfoglalt állásokra, amely este 8-ig tart, amikor is egy lendületes ellentámadással sikerül az ellenséget a 378. magaslatról ismét kivenni és elvesztett összes északi állásainkat visszafoglalni.

Az est folyamán mindkét fél tüzérsége elcsendesedik. Az ütegek nagyon siralmas állapotban néznek ki. A rettenetesen szétlőtt ütegállásokban néhány, a nagy tüzeléstől füstölgő löveg tátogatja száját kimerülten az ellenség felé. Itt egy szétlőtt és betemetett löveget ásnak ki, ott egy másik szétlőtt lövegnek darabjait szedik össze és rakják szekérré, amott gyenge világítás mellett, hogy az ellenség meg ne lássa, a szétlőtt és betemetett fedezék alól kötéllel húzzák ki a szétroncsolt holttesteket, s a gyenge fénynél beesett szemmel, elváltozott sötét arccal,

mint a kísértetek járnak-kelnek embereink, arcukon a rejtelmes kérdéssel: vajon holnap fognak-e még élni, s vajon ezek az idegbontó harcok meddig fognak tartani?

Pedig az ellenség szintén belefáradt a nagy küzdelmekbe. A hiábavaló próbálgatások és folytonos támadások felmorzszolták minden erejét, felhagyott frontunkon a további támadásokkal és összes erejét a Hétközség fennsíkjára a Monte St. Gabriellára koncentrálja, hogy az ott elért nagyobb sikereit kibővítsé.

Szögesdrótakadály és az olasz lövészárkokrendszer; háttérben a St. Michelle csúcsa. Forrás: GIGANTE–VISINTIN 2008., 19.

A következő nap csendesebben telt el. A legénység az éjszaka és a délelőtt folyamán kipihente magát. Délután 5 órakor az ellenség rövid, de már nem olyan heves előkészítés után megtámadja az újonnan elfoglalt l/k. vonalunkat. A csoporttól kapott parancs értelmében az ütegek egy-egy szakasszal támogató tüzet lőnek a 26–31-ig terjedő szekciókra, a többi lövegekkel pedig készen vannak egy, az esetleg az északi szekciók leküzdésére. A támadást mindenütt visszaverjük és ez a támadás volt az ellenségnek frontszakaszunkon az utolsó támadási kísérlete.

Az ellenség a támadási napok alatt óriási veszteséget szenvedett. A borzalmasan összelőtt rajvonalaink előtt tízezzrel fekszenek a holttestek, s a tikkasztó hőségben a napokig ott heverő és bomlásnak induló tetemek rettenetes büzt terjesztenek az egész vidéken.

Az ütegeknél megkezdődik ismét a munka. A rommá lőtt fedezékek és a lőszerraktárok kijavítása és a leégett és leperzselt lepezés megújítása.

A következő napokban fokozatosan elcsendesedik mindkét fél tüzérége és a titáni nagy küzdelmes napok után halotti csend és nyugalom borul a tájra és a bekövetkezett nyári zivatar pedig elveri a szétlőtt vidék porát, életre kelti az agyonperzselt növényzetet és lemossa a Karszt szikláiról azt a hiába kiömlött sok drága ifjú vért.

Az ütegek az éjszakák folyamán „A” fázist lőnek, majd időnként az egyes gyülekező helyeket és dolinákat veszik szórótűz alá. Az ellenséges tüzérés pedig időnként a Golnokon 566-on, Selon és Vojszcicán levő figyelőinket lövi nehéz- és kézigránátokkal. Az ellenséges repülők pedig időnként a hátul lévő községeket bombázzák.

Későbbi napokban az ellenséges tüzérés nagy időközökben rajtaütéseket ad le első vonalainkra és a háttérepre is. Az ütegek a csoporttól kapott parancs értelmében, a reggeli órákban az első ellenséges főállásokra adnak le romboló tüzet, hogy az esetleges ellenséges gyülekezéseket megakadályozzák.

Lassanként az ütegek lövegveszteségeiket, amely a harci napok folyamán az egész ezredben 31 darab volt, a St. Daniel-ből kapott lövegekkel pótolják. Hasonlóképpen a lőszerállomány is pótolva lesz. A lőszeroszlopok, autók és az ütegek lőszerkocsijai rövid időn belül pótolják az előírt lőszerállományt.

Az ütegek mozdonyállásai szintén sokat szenvedtek a harcok alatt. Az 1–3., 4. ütegek mozdonyállásai több találatot kapnak úgy, hogy az első üteg mozdonyállásainak pár napra állást is kellett változtatni.

Az ezred megmaradt loállományát is nagyon megviselték a nagy harcok, a nagy lőszerszállítások és lövegszállítások. Szerencse azonban, hogy az új termékből már nagyobb mennyiségű zab és széna felvételezést kaptunk és így az elgyengült lovak kondícióját rövid időn belül ismét fel tudtuk javítani.

Szeptember 1-én a reggeli órákban Schwartz alezredes, ezredparancsnok úr, meglátogatja az ütegeket, megköszöni a tisztikarnak és legénységnek önfeláldozó, hősi, csodálatraméltó magatartását, amellyel az ezred a legkritikusabb helyzetben is megállotta helyét és rettenthetetlen bátorsággal tartóztatta fel az ellenséget. Majd minden egyes tüzérrel kezét fogva, ismételten kifejezte köszönetét minden egyes embernek önfeláldozó szolgálataiért, a legénység pedig minden ütegnél lelkesen megéljenezte szeretett ezredparancsnokát.

Az ezred nagy veszteségeket szenvedett. Csekély létszámából az ezrednek 54 halottja és 183 sebesültje lett úgy, hogy az ütegeknél alig maradt ember. Gyors legénységi pótlást az ezred ismét a 17. hadosztály gyalogezredeitől kap addig, míg az igényelt nagy legénységi pótlás a póttesttől meg nem érkezik.

(Szeptember) 4-én hajnalban megkezdődik a mi részünkről egy ellenakció, a vállalkozás neve: „*Behrmaschine*”. Az ezred ütegei a zárótűz célszakaszok előtti ellenséges főállásokat veszik rövid, de nagyon heves előkészítő tűz alá, majd 6 óra 30 perckor rohamjárőreink megtámadják az ellenséges főállásokat, zavarják és lekötik az ellenség figyelmét. Ezzel egyidejűleg délen, Selónál és Jamianónál megindul a hatalmas ellentámadásunk. A csoport ütegei ezt a támadást annyiban támogatják, hogy Opachiasellára, Natbregemra és az attól délre fekvő erdőre időnként rajtaütéseket adnak le, mert a repülőink ott nagy ellenséges tartalékok felvonulását és gyülekezését jelzik. Az 1. üteg pedig a 278. magaslaton az ütegállásból szabad szemmel látható felvonuló tartalék géppuskás századokat veszi közvetlen irányzással, 3 löveggel erős tűz alá és sikerül őket szétszórnia.

Az ellenség ezen támadásunk ellensúlyozására, amely szép sikereket eredményezett, délután 5 órakor megtámadja Kostanjevica előtt levő állásainkat és sikerül neki a 26–31 szekciókig betörni. Az ütegek a csoport parancsára a 26., 27., 28. szekciókra koncentrált támogató tüzet lönek. Ellentámadásunk ismét kiveti az ellenséget elfoglalt állásainkból. Estére megérkezik a jelentés a déli harcok eredményéről, amely szerint csapataink a 10. offenzíva után elfoglalt állásaikat visszafoglalták és 800 foglyot ejtettek.

Ez az egy harc volt az utolsó fellobbanása a 11-ik offenzívának, s ezzel azután be is fejeződött a Karszt legrémesebb és legvéresebb csatája.

Mindenki csak bámulni tudta a csapatok hatalmas kitartó erejét, azt az önfeláldozó lelkesedést, amellyel minden talpalatnyi helyet rettenthetetlen bátorsággal védtek. Ezredünk joggal sorakozott bátor és önfeláldozó viselkedésével a többi ezredek közé és a 7-es honvédtüzérek híre elterjedt immár az olasz fronton is. Bakáink nyugodtak és boldogok voltak, ha a 7-es tüzérek állottak mögöttük és összekötő és felderítő járőreinket, bárhol jelentek is meg a rajvonalakban, nagy lelkesedéssel fogadták és önzetlen szeretettel és bizalommal rajongták körül. Míg ezredünk híre az orosz fronton nagy és gyors mozgékonyaságával terjedt el, addig hírnevünket az olasz fronton, kitartó, önfeláldozó, rettenthetetlen bátorságunkkal, Trieszt kapuja ellen intézett hatalmas támadások sikeres visszaverésével alapoztuk meg. S mi mindnyájan boldogok voltunk, hogy ennek az ezrednek a kötelékében szolgálunk, amelynek minden egyes tagja át volt hatva attól a tudattól, hogy a nagy harcok alatt nagy dolgokat mívelt.

Dacára a nagy veszteségeknek, a legénység hangulata az ellenségen aratott nagy győzelem miatt emelkedett. Tudatában vagyunk mindnyájan annak, hogy a Karszton, rövid időn belül, még egy nagy csatát kell megvívunk, amelyben azonban mi leszünk a támadók azzal a cézzel, hogy felszabadítsuk határainkat

és a birodalomba betolakodott, a nagy támadásokban kimerült ellenséget kiűzük. Ezzel a biztos tudattal és reménnyel néztünk mindnyájan az elkövetkező nagy harcok elé.

A nagy harci napok elmúltak, a 11-ik véres isonzói offenzíva befejeztével és a szép őszi szeptemberi hónapban ismét a régi, rendes élet indult meg a frontunkon.

Az egymásután érkező hatalmas tiszti és legénységi pótlások lehetővé tették, hogy a megmaradt, a nagy harcokban kimerült tisztjeinket és legénységünket nagyobb mennyiségben szabadsgoljuk, de egyszerismind, mint fiatal, erős, friss munkaeő segítségére voltak az űtegeknek, a rájuk nehezedő nagy munkákban.

A teljesen szétlőtt lövegállások, fedezékek, kavernák és lőszerraktárak újraépítése ismét megkezdődik és rohamosan halad, mert mindenki tudatában van a munka szükségességének.

Kiépített fedezék és lövészárók hálóval befedve a kőzigránatok ellen.

Forrás: Forrás: GIGANTE–VISINTIN 2008., 10.

Legtöbb a munka az 1. űtegnél, mert ez az űteg az ellenség kezén maradt 251. és 278. magassági pontról teljesen belátható és nyílt állásban van. A dandár és a csoport engedelmével az űteg állást fog változtatni a Temnica, Vojscica felé vezető utak kereszteződésének közelébe. Az új állás kiépítése és a segítségül kapott fűrógép és a friss pótlás segítségével gyorsan halad.

Közben azonban ütegeink az ellenséget folytonosan nyugtalanítják, főleg éjszakánként. Az „A” fázis szerint az ütegek a nekik kiutalt felvonulási utakra gyülekezési helyekre és főállásokra éjszakánként rajtaütéseket adnak le, azonkívül az ütegek az újonnan felvételezett lövegekkel ellenőrzik a zárótüzet és új belövéseket eszközölnek.

Közben a legénység részére megérkeznek a jól megérdemelt kitüntetések. Büszkén tekintenek végig az ütegpáncsnokok legénységükön most, mert akkor, amikor az ezred az orosz frontról az olasz frontra lejött, alig volt néhány ezüst vitézségi érem az ezredben, addig most minden ember mellén ott csillog a kis, vagy nagy ezüst vitézségi érem. Az, hogy az ezredben kevés vitézségi érem volt az orosz fronton ennek nem az volt az oka, mintha az ezred az orosz fronton nem harcolt volna hasonló odaadással, bátorsággal, hanem a 41. hadosztályúak parancsnokának Schamschula altábornagynak⁹⁵ az volt a nézete, hogy csak a gyalogos a katona, míg a tüzér semmi és a tüzér nem érdemli meg az ezüst vitézségi érmet. S íme, egy idegen hadosztály a 17-ik, amelynek kötelékében csak pár hónap óta harcolt ezredünk, méltányolni tudta kiváló működésünket és bőven kárpótolta ezredünket a múltban rajtunk esett sérelmek miatt.

Ezalatt a 4. üteg parancsnoka Emmer százados a szolgálatmentes tiszteknek naponta iskolát tart a légköri viszonyok befolyásáról és hatásáról a lövedék pályájára. A legénységnek pedig naponta a gázzról és a gázvédelemről tartunk előadásokat.

Állandó munkában és tevékenységben telik el a szép őszi szeptember, mikor is a hónap végén beállott postazáratlából a szabadságolások betöltéséből a szabadságról visszatérők elbeszéléséből, amelyek szerint éjszakánként nagy csapatszálítások történnek, amelyek között nagyon sok a német és bajor csapat, arra következtetünk, hogy részünkről a felvonulás már nincs messze.

5. Az áttörés és a vele kapcsolatos harcok

Október 10-én a legnagyobb titoktartással kapcsolatban megkapjuk az összes terveket és parancsokat az akcióra vonatkozólag. Ezen tervekből világos lett, hogy az áttörés Telmeinnél fog megtörténni, míg frontszakaszunkon előkészített támadás csak egy kísérő fázisa lesz a fő támadásnak. Ezen támadásunk a Fajtji, a Hriback és vele kapcsolatos Pecinka magaslati vonal ellen fog irányulni a Volkovayak, Fajtji 378. és 363. magassági pontról kiindulva. A tolmeini áttörést fokozatosan fogja követni dél felé a támadás Görz ellen. Ha ez is sikerül, akkor pedig a mi támadásunk az előbb említett magaslati vonal ellen, amelynek elfoglalása megnyitná az utat csapatunk részére a Vippach, majd a Valloné völgyek-

be, megszállása esetén a déli olasz hadsereg visszavonulási útja el lenne zárva.

Az egész támadás 3 napra van számítva és pedig az n-2, n-1 és az n-edik nap. Az első nap az előkészítő tüzérségi munkát foglalja magában, míg az n-edik nap délután indul gyalogságunk támadásra.

Az előkészítő tüzérségi tűz két részre oszlik: és pedig egy előkészítés a Fajtji–Hribach–Pecinka vonal ellen és egy előkészítés a Kostanjevicától délre fekvő ellenséges állások ellen. Tehát a támadásra rendelkezésre álló tüzérségre két feladat vár: megoldozni, előkészíteni a valódi támadás helyét, majd megtévesztő tüzet leadni a Kostanjevicától délre fekvő ellenséges állásokra, hogy az ellenség ne legyen tudatában annak, hogy tulajdonképpen támadás hol fog megtörténni.

Az ezred főtámadásra kiutalt rombolótűz célszakaszul Hribach magaslat északi peremén húzódó ellenséges 3-ik állást; a megtévesztő tűzcélszakaszul a 30–31 szekciókkal szemben húzódó ellenséges 2-ik állást kapja, amelyeket az ütegek között a csoport oszt fel, míg gázcélul az ezred részére a Fajtji község, a Segeti tábor és a 278. magassági pont között álló ellenséges ütegcsoportot utalták ki.

A belövések és ellenőrző lövések, amelyeket a csoport és dandárparancsnokságok is ellenőriznek, (október) 10-e és 20-a között megtörténnek. Ezalatt az ütegek a kiutalt 8000 lövést is felvételezik és az állásokba hordják, 22-én pedig a kiutalt 600 darab B és C gázgránátokat vételezik fel az ütegek.

Az ütegek tisztjeinek és legénységének az ütegpáncsnokok és az első tisztek oktatást tartanak az előkészítés menetéről és tervezetéről, hogy minden egyes tiszt és tüzér tudja, hogy az előkészítés minden órájában és percében hogyan és mint kell dolgoznia.

Alapos előkészületek után teljesen felkészülve várjuk a parancsot a támadás megkezdésére. Már-már azt hittük, hogy a beállott hirtelen őszi esős időjárás késleltetni fogja a támadás megkezdését, amikor is október 23-án az ütegek írásbeli parancsban megkapják, hogy „n” nap október 26-a, tehát n-2 október 24-e.

Október 24-én kora reggel az előre kidolgozott terv szerint megkezdődik az előkészítés. A csoport ütegei reggel 2 órától 6 óráig 1-1 üteggel gáztűz alá veszik Fajtji községet, míg a többi löveggel állandó lassú tűz alatt tartják az első ellenséges főállásokat, 6 órától kezdve az ütegek a nekik kiutalt célszakaszokat veszik lassú, rombolótűz alá. 11 órától 12 óráig az egész tüzérség a megtévesztő célra, Kostanjevicától délre fekvő állásokra lő. Délután 3-tól 4-ig szintén erre a célra, a többi órákban pedig a rombolótűz célszakaszra lőnek az ütegek. A tüzelés hevessége 6 óra felé délután fokozatosan erősödik és 6 óra után ismét elcsendesedik. Az éjszaka folyamán az ütegek a kiutalt rombolótűz célszakasz-

kat tartják állandó srappeltűz alatt, hogy az ellenség az állásaiban a nap folyamán történt rombolásokat ne tudja kijavítani.

A fő irányelv tüzéségünk működésében nem a tömegettűz, hanem a lassú megfigyelt lövésekből álló rombolótűz. Fokozatosan megfigyelt lövésekkel kell szétlőni először a drótakadályokat, azután az ellenséges főállásokat.

Az ellenséges tüzéség ellensúlyozó tevékenysége a mi akciókkal szemben roppant csekély, csak néhány rajtaütésre szorítkozik.

Ez a fokozatos, lassú előkészítő tűz hasonló módon folytatódik az n-1-ik és n-ik napon is. Az n-ik napon, október 26-án a rombolótűz az ellenséges állásokra fokozatosan erősbödik és maximumát délután 3 óra és 4 óra között éri el. Csak úgy zeng, dübörög a föld a hatalmas ágyúzástól és egy pillanat alatt a gránátok tízezrei csapnak az ellenséges főállásokra. Látjuk, hogy téves volt eddig az a felfogás, hogy az olaszok abszolút tüzéségi fölényben lettek volna, mert mi még hatalmasabb megsemmisítő tüzet zúdítottunk állásaikra, mint ők a 10. vagy 11-ik offenzívában.

Október 26-án délután 3 óra 45 perctől 4 óra 5 percig saját tüzéségünk teljes erővel gáztűz alá veszi az ellenséges ütegcsoportokat. A legénység soha nem látott kedvvel dolgozott. A nagy tüzeléstől füstölgő ágyúkat hihetetlen jókedvvel szolgálta ki és az ágyúk úgy szóltak, mint a géppuskák, s gázlövésnél mindegyik lövedékhez fűztek valami jókívánságot, mert boldogok voltak, hogy visszaadhatták a kölcsönt az olasz tüzéségnek a 11. offenzívában ellenünk intézett gázlövés miatt.

A gázlövés roppant nagy hatással volt, mert amikor saját gyalogságunk 4 óra 5 perckor támadásra indult, az ellenséges ütegek egyáltalán nem lőttek zárótüzet és gyalogságunk minden nagyobb ellenállás nélkül elfoglalta a Fajtji hribet, 366. és a 393. magaslatokat és 3400 foglyot ejtenek.

Repülőink és hidroplánjaink gyönyörűen támogatták a támadást. Egészen alacsonyan szállva az állások fölött az ellenséges gyalogságot géppuskázta, másik részük pedig a Wippach és Valloné völgyekben álló ellenséges nehéz ütegeket igen hatásosan bombázták úgy, hogy ezek az ütegek sem tudtak lőni. Abban a pillanatban, amikor saját gyalogságunk támadásra indult az összes ütegek zárótüzet lőttek az elé a vonal elé, amit gyalogságunknak el kellett foglalnia.

Az ellenség ellentámadást nem kísérelt meg, s az ütegek munkája csak időnként leadott zárótűz hullámokra szorítkozott.

Estefelé már megkapjuk a parancsokat és terveket a támadások folytatására és pedig a Pecinka vonal ellen, s ezt követni fogja délen Selónál egy másik támadás.

Október 27-én reggel az újonnan kiutalt célszakaszokra reggel 7 óráig az ütegek belövik magukat és 7 óra után megkezdődik az előkészítő rombolótűz. A tüzelés menete teljesen azonos az előző napokéval. A tüzelés maximumát délután 3 órától 3 óra 45 percig éri el. 3 órától 4 óra 5 percig ismét gázlövés egy ellenséges ütegcsoportra. 4 óra 5 perckor megkezdődik támadásunk, amely minden ellenállás nélkül elfoglalja az előírt vonalat.

Különben délután megkapjuk a jelentést, hogy Tolmeinnél az áttörés sikerült, a németek az olaszok hátában előnyomulóban vannak, délfelé Görzöt az olaszok feladták és repülőink diadallal jelentik, hogy az olaszok az egész vonalon megkezdtek az általános visszavonulást. Még 6 órakor az ellenséges könnyűtüzérség egy hatalmas rajtaütést ad le Kostanjevicától délre húzódó vonalainkra, de azután elcsendesedik minden. A hatalmas robbanások és felvillanások, s óriási tüzek az egész vonalon azt jelzik, hogy az ellenség megkezdte a visszavonulását. Ugyanekkor az ütegek parancsot kapnak, hogy amilyen nagy távolsággal csak lőni tudnak, lőjék a Vallone völgyben levő utakat és útkeresztezéseket, mert gyalogságunk és lovasságunk már megkezdte az ellenség üldözését.

Le nem írható öröm töltötte el szívünket, amikor láttuk, hogy első komolyabb jellegű támadásunk az olasz fronton milyen hatalmas dolgokat eredményezett és a büszke olasz, amely 11-szer döngette Trieszt kapuját, most véres fejjel fut vissza hazájába, s mi pedig büszkék voltunk, hogy azon csapatok közé tartoztunk, amelyek ezen küzdelmekben részt vettek, s részesei vagyunk a birodalom megszállott területeinek felszabadításában.

Az ellenség kétségbeesetten robbant és gyújtogatásai a mi örömtüzeink voltak, eszeveszett futása és menekülése pedig a mi győztes diadalutunk lett. A legénység az ágyúk és lőszerraktárak tetején állva, mert immár nem kellett félnie az ellenséges tüzérség hatásától, boldogan, örömmel nézte az ellenség robbantásait. Majd önkénytelenül lerepültek a katonasapkák a fejeikről és a nagy tüzeléstől fekete arcú, kormos kezű legények ajakán megcsendült a Himnusz. A magyar ima dicső hangjait élesen verték vissza a Karszt agyongyötört szikláit, amelyek annyi ifjú magyar vért ittak és amelyek örök hirdetői lesznek a magyar honvéd vitézségének.

Az előnyomulás

Október 28-án délután 1 órakor kapja az ezred a telefonon a parancsot, hogy az ezred a 17. hadosztály kötelékében megkezdje az előnyomulást.

Mínthogy az ütegeknek nagyon kevés lovuk van, ezért az ütegek csak egy szakaszt küldenek előre 6 lőszerkocsival. A többi legénység, kocsi, löveg és ló a

további intézkedésig a régi állásban visszamarad. Az ütegek harcosszakaszai reggel 6 órakor hagyják el állásaikat és Temnica községben gyülekeznek.

Megindultan hagyjuk el régi állásainkat, ahol több, mint egy fél esztendeig álltunk, ahol legvéresebb és leghatalmasabb harcainkat vívtuk, s ahova a sok, fáradságos, szomorú véres napokon kívül annyi sok kedves emlék is fűződött.

Hatalmas köd ereszkedett a tájra, majd 8 óra tájban valóságos felhőszakadás kezdődött, amely egész nap megállás nélkül tartott. Mosta a leömlő víztenger a véres színpadot, a Karszt poros, puskaforos szikláit és leperzselte fáit, hogy eltüntesse a véres dráma utolsó felvonásának maradványait.

Elhagyott dolina, sírokkal a kősvatagban, a küzdelem után.

Forrás: GIGANTE–VISINTIN 2008., 30.

Az ezrednek egész nap délután 4 óráig Temnicán kellett várakoznia a szakadó esőben, mert a szétlőtt állásokon átvezető utakon utászok dolgoztak, hogy azt járhatókká tegyék. Minthogy a Kostanjevicán átvezető út hamarabb elkészült, így az ezred megfordul és Kostanjevicán át kezdi meg előnyomulását. Már sötétedik, amikor az ütegek az állásokon átmennek, de azért mégis láthatók egyrészt pusztító tüzünk nyomai, másrészt pedig bámulva csodáljuk azt az ügyességet és csínytet, amellyel az olaszok állásaikat kiépítették.

Az ezred Opachiaszellán át menetel és éjjel 11 órára Devetachira érkezik, ahol elszállásolja magát. Itt az elhagyott olasz raktárakban nagymennyiségű

élelmiszert és zabot találunk. A kocsikat és lövegeket alaposan felmálházzuk zabbal és agyoncsigázott lovainkat, amelyek már olyan régen láttak zabot, erősen etetjük. Az éj folyamán még megkapjuk a parancsot, hogy az ezred a 17. hadosztály kötelékében, hadsereg tartalékban marad, s mint olyan, Opachiaszellán, a hátul maradt részekkel együtt gyülekezik.

Az ezred másnap reggel tehát visszamegy Opachiaszellára és itt elhagyott nehéz ütegek állásaiba elszállásolja magát. Az est folyamán pedig az ütegek visszaküldik lovaikat a hátul lévő részek előreszállítására.

Ez a vidék nagyon veszedelmes. Mindenütt alá van aknázva, különböző formájú és alakú bombák, kézigránátok vannak elszórva az utakon. Legtöbb volt az olyan bomba, amely a mi konzervdobozunkhoz hasonlított és nagyon nagy mennyiségben volt elszórva az úgynevezett citromgránát is. Egy napig állt itt az ezred, s két szerencsétlenség is történt. A harmadik ütegnél Virth Aladár tűzmeszternek a kezében robbant fel egy bomba, amely mindkét szemét kiverte és súlyosan meg is sebesítette úgy, hogy később a kórházban meg is halt. Az első ütegnél pedig Magyar János hajótűzérnek kezében robban fel egy citromgránát, amely jobb kezét könyökben leszakította. Egy, a közelben meg nem állapítható okokból felrobbant olasz tűzérési raktárból szétrepülő szilánkok pedig az első üteg legelésző lovai közül egyet halálra sebeztek. Szigorú parancs lesz a legénységnek kiadva, hogy mindennemű idegen anyaghoz a további szerencsétlenségek elkerülése végett ne nyúljon.

A következő nap, október 30-án reggel az ütegek hátramaradt részei a GH-val együtt megérkeznek és az ezred déli 1 órakor a harcok szakaszokkal ismét megkezdi előnyomulását.

Értesítéseket kapunk, hogy az olaszok nem álltak meg az Isonzó mellett, a németek észak felől már olasz földön nyomulnak előre és Civaldét már elfoglalták, a déli olasz hadsereg pedig óriási zsákmányt hátrahagyva olyan tempóban menekül, hogy üldöző csapataink és az ellenség között nagyon laza az összeköttetés.

Az ezred gyönyörű verőfényes őszi időben menetel Devetachin, Rubián át a Vallone völgyben, majd a Vippach völgyben és innen az Isonzó völgyében. Lassan elhagyjuk a Karszt kopár sziklás vidékét és Görz alatt, elkerülve a termékeny tropikus déli növényzettel telt völgyekbe érve, a kanyargó Isonzónak átlátzó smaragdzöld vize, a környező pálma, fenyő és citromfákkal festői látványt varázsolnak elénk.

Az utakon mindenütt az olasz eszeveszett menekülésének nyomai láthatók. A nagy mennyiségű tűzéréség, főleg a nehéztűzéréség még az állásokban maradt. A Valone völgye tele 28-as mozsarakkal, amelyeket már nem volt idejük elszállí-

tani. Az utak mentén árokba fordult tábori lövegek, géppuskás málhakocsik hevernek, a Görz–Sagradó vasúti vonalon pedig tele vonatok maradtak vissza élelmiszerekkel, gyógyszerekkel, új lövegekkel, lőszerrel és sebesültekkel, amelyeket már nem bírtak elszállítani.

A visszavonuló olasz trének romjai. Forrás: FELSZEGHY 1938., 305.

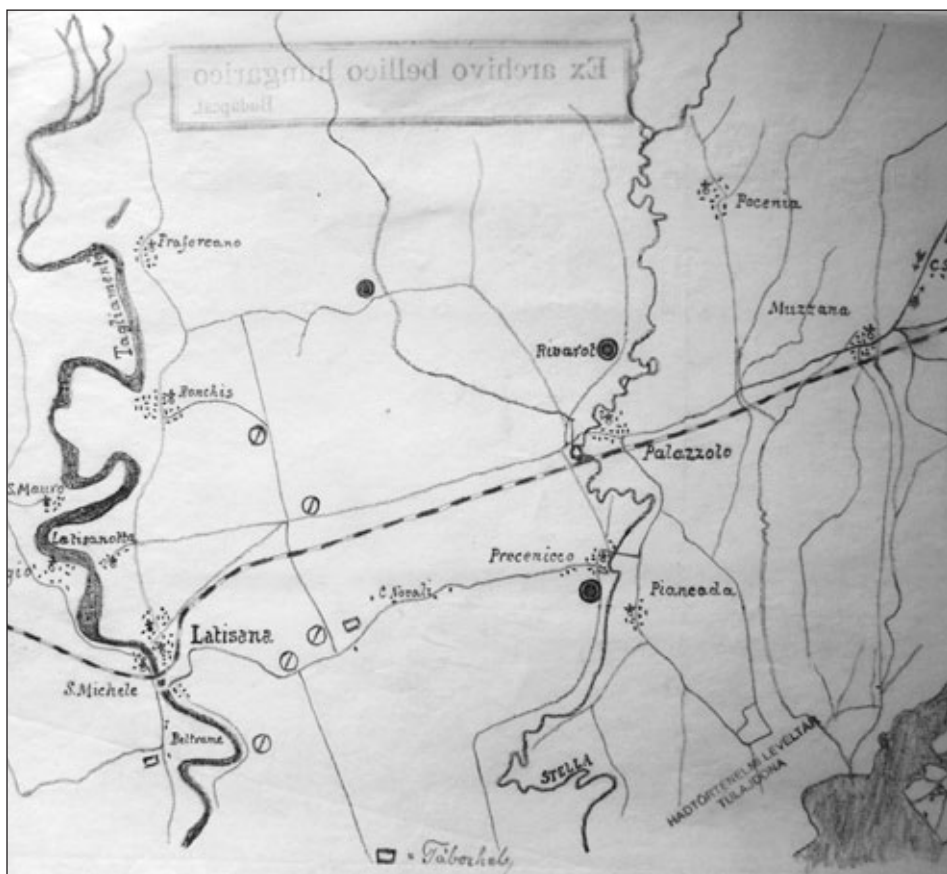
Az ezred este 11 órára Sagradóba érkezik, ahol az egész ezred a nagy olasz kórház épületeiben lesz elszállásolva. Itt a felrobbantott Isonzó hídján dolgoznak pionírjaink. Másnap pihenő az egész ezrednek. Itt mond fájó szívvel búcsút ezredünk a 17. hadosztálynak, amelynek kötelékében olyan hosszú ideig, olyan méltó hősiességgel harcolt. Felsőbb parancsra a 41. honvéd tüzérdandár a 41. honvéd hadosztály kötelékébe megy át és tovább előnyomulását régi hadosztályunk kötelékében folytatja.

Közben Opachiaszellán maradt részeket ismét előre szállítjuk és a dandár parancsára a megmaradt lovakból harcos ütegeket szervezünk, mert ez a részletekben való vontatás egyrészt nagyon kellemetlen és fáradságos a lovak részére, másrészt pedig a tüzérség a gyalogság előnyomulásával nem tud lépést tartani. Az 1. üteg átadja lovait a 4. ütegnek a 3. pedig a 2. ütegnek és így egy harcos osztály lesz felállítva. A harcos osztály parancsnoka Csikvándy Béla százados, az üteg parancsnok pedig Emmer százados és Hartner főhadnagy. November 3-án a harcos osztály megkezdi előnyomulását az ezredparancsnok-

sággal együtt. A hátul maradt osztályt pedig, amelynek lovai nincsenek és amelynek parancsnoka Takács Géza százados, a lőszeroszlop lovai az Isonzón túl fekvő Mortessins községbe vontatják, ahol az osztály elszállásolja magát.

A harcos osztály a 41. hadosztály kötelékébe vonul előre. Útirány Cervignáno, San Giorgió, Zellina, Muzzana, Latisanánál átkelés a Tagliamentón, Fossalta, Sumaga, Annone, Mottánál átkelés a Livenzán és 13-ra az osztály mélyen az olasz földön, a velencei síkságon, Ceggián át San Dona városhoz érkezik, hogy támogassa gyalogságunk átkelését a Piavén, a Piave deltába.

A menet mindenütt egy valóságos diadalmenet volt. Az utakon a menekülő olasz hadsereg hátramaradt holmijai hevernek szanaszét, ami nagyban megnehezítette csapataink előnyomulását. Latisana előtt, a Tagliementónál 10-15 km

Átkelés a Tagliamentón, irány a Piave deltája.

Forrás: HM HL II. 714. m. kir. 7. tábori tarackos ezred, ütegnaplók

hosszan állt az úton az olasz déli hadsereg trénje,⁹⁶ s ezeket a kocsikat először az árkokba kellett fordítani, hogy a további előnyomulást lehetővé tegyük.

Bámulva csodáljuk mindenütt azt a nagy gazdagságot, amely itt, ezen a termékeny vidéken, a győzők rendelkezésére állott. Az emberek és lovak részére bőven találtunk élelmiszert és a Karszton kiéhezett embereinket és lovainkat most bőségesen és kiválóan tudjuk élelmezni.

A termékeny vidéken sűrűn fekvő községek templomainál a harangok zúgnak-búgnak és csilingelnek, s egész vidék visszhangzik a harangzúgástól. A lakosság fél a győzőktől és templomaiba menekülve harangozással köszönti bevonulásunkat. Pedig a félelemre nem szolgáltatunk sehol sem okot, mert mindenütt a leghumánusabban bántunk a meghódított területek lakosságával épp úgy, mintha nem is lennének ellenségeink.

A lakosság lassanként megbarátkozik embereinkkel, s így igen érdekes jeleneteknek leszünk szemtanúi. Itt egy jóképű magyar szakaszvezető udvarolgat egy ijedt arcú, feketeszemű olasz lánynak, ott egy élelmező tiszt alkudozik egy öreg, digó bácsival, amott meg egy öreg tréncocsis veszekedik egy olasz asszonnyal az istállóban, természetesen olasz és magyar nyelven folyik a társalgás, kézzel, lábbal magyaráznak, de azért a nép egyszerű fiai mégis megértik egymást. Lassanként embereink elsajátítanak néhány olasz szavat, de azokat is a könnyebb kiejthetőségük miatt a saját szájuk ízének megfelelően alakítanak át, s a legmulatságosabb szórakozások közé tartozik végighallgatni egy magyar ember olasz társalgását.

November 14-én hajnalban a harcos osztály ütegei rövid előkészítő tüzet adnak le a Passarellánál lévő ellenséges hídfőállásra, azután pedig gyalogságunk minden ellenállás nélkül átkel a Piavén és a tőlünk délre levő 48. hadosztállyal együtt megszállja a szigetet és a Piave Vecchiát, majd Cavazuccherina (*Jesolo*)–Cortellazzo úttöltést foglalja el, a balszárny pedig a tengerre és a Lagunákra támaszkodik. Az ütegek a kapott parancs értelmében még aznap átkelnek pontonokon a szigetre és Passarella di Sotto előtt állásba mennek és főbb pontokra belövik magukat.

Közben a Mortessinsben hátra maradt osztály a lőszeroszloptól lovakat kap és 6 nap alatt ismét menet és harcképes lesz, és november 14-én retablirozó helyéről Takács Géza százados vezetése alatt megindul és 21-ére beérkezik az ezredhez. Az osztály a sziget déli részén megy állásba és bizonytalan időre a dandár parancsára a déli tüzércsoporthoz, Vigh ezredes gruppéjához (*csoportjához*) lett beosztva.

Az a látszat, hogy az olaszok a Piave vonalát tartani fogják. A hirtelen bevetett tartalékokkal, de főleg a segítségül kapott nagy mennyiségű angol és francia

csapatokkal, főleg tüzérséggel, már kész állásba várták csapataink felvonulását. Mi pedig nehéz helyzetben voltunk, mert a közlekedési utak nagyon el voltak foglalva, a vasúti hálózat még nem volt helyreállítva és a lőszerutánpótlás nagyon nagy nehézségekbe ütközött. Idő kellett tehát a további harcokra, a csapatokat gyülekeztetni kellett és így kénytelenek voltunk a gyors tempóban keresztülvitt, gyönyörű előnyomulás után megállani.

Harcok a Piave deltájában

A sziget, ahova az ezred az előnyomulás után érkezett, a Piave legsalsó folyásánál feküdt, déli oldalát a tenger és lagúnák (*Laguna Veneta*) övezték, keleti oldalát a nyugati Piave, nyugati és északnyugati oldalát pedig a Piave Vecchia határolták. A sziget kb. 22 km hosszán és legszélesebb helyén 12 km volt. Az északi részét megszállva tartotta a 41. hv. gyaloghadosztály egy dandárja, déli részét pedig a 48. hadosztálynak egy gyalogdandárja. A szigeten volt elhelyezve még eleinte az egész 41. hv. tarackos tüzerdandár (*t. t. ddr.*) és a 48. tüzerdandárnak egy ezrede.

A sziget egy valóságos paradicsom volt. A sűrűn fekvő gazdasági és majorsági épületek mind ennek a vidéknek nagy termékenysége és bősége mellett tanúskodtak. Minden egyes épületben minimum 30-40 marha volt és megszámlálhatatlan tömegben találtuk a sok sertést, aprószárnyast, bort, gabonát, zabot, kukoricát, szénát és a sűrűn fekvő lugasok csak úgy feketéledtek a rengeteg szőlőtől, amelyből még január közepén is tudunk enni. Hónapokra elégséges élelmiszert találtunk itt úgy, hogy az élelmiszer utánpótlást egy időre meg is szüntették. Az ütegek felszerelték magukat úgy élelmiszerral, mint ló táppal néhány hónapra.

Mínt hogy a sziget megszállása nagyon hirtelen történt és az ellenséges tüzéség, főleg az ellenséges hadihajók igen erélyesen védekeztek és a sűrűn fekvő házcsoportokat, mint gyülekezésül szolgáló helyeket vette hatásos tűz alá, s ennek következtében nagyon sok civil egyén vesztette életét, szükségessé vált a sziget minél gyorsabb polgári kiürítése. A civilek, amint Agenziánál a híd elkészült, mindenüket hátrahagyva tömegesen menekülnek a szigetről.

Az ütegek tevékenysége az első időben belövésekben, rajtaütésekben és zavaró tüzek leadásában nyilvánult meg. Az ütegek állásai rendszerint lugasokban vannak, ahol a növényzet jó fedezetül szolgál. Fedezékek építése majdnem lehetetlen, mert a sziget jó része majdnem víz alatt áll. Az olaszok ugyanis a Piave Vecchiát eltorlaszolták és a sziget jó része víz alá került. A hátrább fekvő vidéken, ahol nincs víz, ott is a talaj olyan nedves, hogy leásni nem lehet. Az üte-

gek legénysége eleinte házakban lakik, később pedig az ellenséges tűzhatás elől, amely főleg a házakra irányult, sátrokban, s később pedig az ütegállások közelében épített barakkokban húzódnak. A sík vidéken a megfigyelési viszonyok nagyon kedvezőtlenek. Megfigyelő helyekül szolgálnak egyes magasabb házak padlásai, magasabb fák és kevésbé a rajvonal, illetve tábori őrsvonal, mert a sűrű kultúra miatt rajvonalból nem lehet látni semmit. A magas házak padlásai tele vannak tüzérségi megfigyelőkkel, ahonnan tiszta időben Velence is látható, amelytől mindössze 22 km-re vagyunk.

November 26-án az első osztály, amely eddig a sziget déli részén volt állásban és a Víg csoportozathoz tartozott, felsőbb parancsra északra lesz koncentrálni és az 1. és 3. ütegek 27-re virradó éjjelen C. Gradenigó körül mennek állásba. Így az ezred ütegei ismét együtt vannak.

Részünkről egy átkelési kísérlet van készülöben a Piave egész vonalán, amelyre vonatkozó parancsok már ki is lettek adva. A tüzérség meg lesz erősítve a szigeten és a 17. dandár tábori tarack ezredei Passarella és St. Dona körül állásba mennek, sőt egy nagyon nehéz osztály szintén megérkezik, hogy támogassa az átkelést. Az ezred ütegei ennél az akciónál a bressanini hídfőállásra fognak hatni és a belövések november 29-re meg is történtek.

Közben azonban a németek Montellónál megkísérik a Piavén való átkelést, azonban igen nagy ellenállásra találunk és így a Piavén való átkelés forszírozása elmarad nálunk is, és csupán egy, a bressanini hídfőállás lefoglalására redukálódik.

December 9-én reggel 5 órakor a tüzérség megkezdte működését. Az ezred ütegei 6 óráig zavarótűzet lönek a Sile csatorna mentén húzódnó töltésre és ellenséges tábori ütegekre, 6 órától 6 óra 30-ig pedig romboló tűzet adnak le a hídfőállás első vonalaira. 6 óra 30-kor a 32. honvéd gyalogezred első zászlóalja elfoglalja a hídfőállást és 8 tisztet, 6 géppuskát és 250 embert ejt foglyul.

Ellentámadást az ellenség egész nap nem kísérelt meg, ellenben tüzérsége az egész nap folyamán igen hatásosan működött és tevékenysége tisztán a háttérre szorítkozott. Messzehordó ütegei igen hatásosan lötték ütegeinket, felvonulási útjainkat, a községeket és a nagy, Piavén lévő hidakat. Sokat szenvedett ettől a tűzhatástól az 1., 3. és 4. üteg. Az 1. ütegnél Boária–Bressaninnál lévő figyelőjét találat éri, ahol Mattburger Henrik szakaszvezető és Prikler Ernő telefonista hősi halált halnak, 2 telefonista pedig megsebesül. A 4. ütegnél délben menázi kiosztásánál kap telitalálatot a ház és 3 halott és 8 sebesült lett.

Az éjszakai órákban az ellenséges tüzérség működését az aknavetők tevékenysége váltotta fel, amelyek kizárólag az általunk elfoglalt hídfőállást lőtték. Éjszaka 1 óra óta az összes figyelőkkel és felderítő járőrökkel a telefon

összekötetés megszakadt és csupán az 1. üteg felderítő járőrétől küldött írásbeli jelentésből értesülünk, hogy az ellenség a sötétség és köd leple alatt észrevétlenül csónakokon és pontonokon átkelve Caposilénél a Vecchián, megközelítette és elfoglalta a hídfőállást. Az ezred összes ütegei reggel 5 órától kezdve a csatornára zárótűzet lönek, 6 órától 6 óra 30-ig pedig rombolótűzet adnak le a hídfőállásra. A 6 óra 30-kor részünkről meginduló ellentámadás azonban az ellenséges gyalogság és tüzérség keresztűzében és a hatalmas ellenséges aknatűzben meghiúsul. Az ütegek 9 óráig zárótűz hullámokat adnak le a túlsó partra és csatornára, 9 óra után azonban a tüzelés az ezred parancsára be lesz szüntetve.

Az 1. és 4. üteg a következő napokban állást változtat, minthogy eddigi állásában igen erős tűzhatás alatt állott. Az első üteg Passarellától délre megy állásba, a 4. üteg pedig C. Baiától délre. A 3. üteg félüteggel a C. Serpo felé vezető út mellé, C. di Mezzához megy állásba, hogy a bressanini hídfőállás elé tudjon oldalazni.

December 18-án még egy átkelés lesz megkísérelve. Az ezred összes ütegei nem romboló, hanem zárótűzet lönek a hátravezető töltés utakra. A 31. honvéd gyalogezred egy zászlóalja nagy veszteségek mellett átkel a Piave Vecchián és C. Lungánál egy hídfőállást létesít. Az összes ütegek az egész nap folyamán zárótűzet lönek az új hídfőállás elé. Minthogy a hídfőállást megszálló csapatoknak sem élelmet, sem lőszert a nagy ellenséges akna és tüzérségi tűzben átszállítani nem lehetett, sem erősítéseket a túlsó partra átküldeni nem lehetett, a hídfőállás az éjszaka leple alatt ki lesz ürítve és az elől lévő csapatok vissza lesznek vonva.

Lassanként a beállott esős időjárás következtében a harci tevékenységben szünet áll be. Amilyen kellemes volt a szigeten való tartózkodás a megszállás idejének kezdetén, idővel folytonosan kellemetlenebb lett. Az ellenséges angol és francia tüzérség, amelyek főleg Cavazucherina, a Sile csatorna mellett és Kusilétől nyugatra állottak, valóságos keresztűz alá vették a szigetet és a rajvonalat több helyen teljesen hátba lőtték. Messzehordó ütegeik és a Cortelazzohoz időnként befutó ellenséges hadihajók pedig Agenziánál, Passarellánál, Tombolinnál és Grisorelánál lévő hídjainkat állandóan tűz alatt tartották úgy, hogy előfordult az, hogy néha napokig nem volt hátra összekötetés.

Ez a körülmény készítette hadvezetőségünket arra, hogy az értékesebb tarack és nehéztarack ezredeket a szigetről kivonja és a nagy Piave ág mögé vigye állásba. Így a szigeten tisztán csak a mi tábori ágyús ezredünk és a hegyi osztály maradt. A fokozódott tüzérségi tevékenység a szigeten lévő házcsoportokra arra készítette az ezredparancsnokságot, hogy az ütegek szigeten lévő mozdonyállá-

sait és lovait a szigetről hátravonja. December 20-án az ezred összes lovai és kocsijai a Torre di Mosto körül kiszemelt egyesített mozdonyállásba mennek, míg a szigeten az ütegek részéről csak a készülségi fogatok, a 6 pár rudas ló és néhány háttas ló maradnak. A hátul lévő különítménynek, amely nagyon kényelmes és kellemes helyen, jó meleg istállóokban szállásolta el magát, Herzl Kálmán tart. főhadnagy lett a parancsnoka.

Időközben az ezred tisztikarában is változás állott be. A honvédelmi miniszter rendeletére Takács Géza százados, aki az ezrednél a háború kitörése óta teljesített szolgálatot és 3 éven át az első üteg parancsnoka, az utóbbi időben pedig az I. osztály parancsnoka volt, a budapesti 40. pótüteg parancsnokának nevezte ki. Helyette az I. osztály parancsnokságot a pótütegtől bevonult Kerényi Rezső százados vette át. Fájó szívvel válik meg az egész ezred szeretett vitéz kapitányától és az ezredparancsnokság pedig az alábbi tiszti parancsban⁹⁷ mond búcsút egyik legkiválóbb és legbátrabb tisztjének távozásakor.

A pótütegtől bevonult Makay Imre százados az I. üteg parancsnokságot veszi át, míg Herzl Kálmán tart. főhadnagy, az ezred mozdonyos tiszti teendőivel lesz megbízva.

A 4. háborús karácsony a harctéren a legnagyobb csendben telik el. Az olaszok a rajvonásban december 23-án plakátokon kérnek bennünket, hogy az ünnepek tartamára szüntessünk be minden ellenségeskedést. Erre a dandár elrendeli, hogy az ütegeknek csak legszükségesebb esetekben szabad löni.

Az öreg harcosok gondolata szárnyat ölt a szép karácsonyi éjszakán. A képzet, a fantázia segítségével áthidalja az 1000 km-es távolságokat és átröppenne idegen országokon, az édes magyar hazába tér és belopódzik a csendes kis otthonok családi körébe. A piszkos, sáros fedezékeinkben csak a testek maradnak, a lélek, a gondolat, a szív pedig a szeretett szülők, hitves, család, jegyes körében boldogan örül a karácsony éjszakájának. Mindnyájunknak ilyen boldog látomása van, amely megvígasztal bennünket, elhagyatottságunkban és nyomorúságos helyzetünkben. A front elaludt, az ágyúk, aknavető, puskák elhallgattak, rakéták nem roppentek a levegőbe, a fényszórók nem kutatják villogó szemükkel a rejtelmes éjszakát, s az egész tájra csendesen sötétség és nyugalom borult és a karácsony éjszakáján a szigetre lehulló első hó pedig fehér lepellel takarja be a boldogan álmódó harcos feleket.

Az ünnepek alatt pihenő van az egész ezredben. Legnagyobb ajándékunk a hatalmas posta, amely az ünnepekre az egész ezredhez érkezett. Az otthon lévő hozzátartozóink hosszú levelekkel keresnek fel bennünket, hogy így tegyék kellemessé részünkre az ünnepeket.

S tényleg a legnagyobb ajándék részünkre a posta. Ez az egyetlen, ami örö-

met tud szerezni nekünk, ha hozzátartozóink édes sorait olvashatjuk. Ha az otthonlévők tudnák és megértenék, hogy leveleikkel milyen kimondhatatlan örömet tudnak a harctéren lévő katonának szerezni, akkor mindig írnának és nem hagynának bennünket heteken, sőt néha hónapokon keresztül is hír és levél nélkül. Mindnyájunkat az a boldogító remény tölt el, hogy a következő karácsonyt már otthon, békében, szeretteink körében fogjuk eltölteni.

Az ünnepek után az ütegek az újonnan kiutalt zárótűz célszakaszokra belövik magukat, s minden üteg egy fél szakaszt különít ki, amely az ütegtől távol lesz felállítva. Célja ennek az intézkedésnek egyrészt az, hogy a csoport és dandár által elrendelt gyakori rajtaütéseket ezekkel a kikülönített lövegekkel adjuk le, míg az ütegek csak zárótűzet lőjenek és a felesleges lövöldözéssel ne áruljuk el ütegállásainkat, másrészt pedig az, hogy kikülönített félszakasz az üteg lövésekor szintén lőjön, segítsen az ütegeknek, hogy ezáltal az ellenséges hangmérő osztagok munkáját a két különböző irányból jövő hang megzavarja.

A december hónapban keresztülvitt véres vállalkozás után úgy látszott, mint ha csendesebb napok következnének a szigeten lévő csapatokra. Ilyen auspiciumok között köszöntött be az 5. háborús esztendő, az 1918. A harcizaj egy időre elnémult és az ütegeknél megindul a munka, amely az állások kiépítésére és azok megerősítésére szorítkozik.

1918.

Január 3-án meglátogatja az ütegeket Sipnievszky tábornok, helyettes hadosztályparancsnok és lelkes buzdító beszédet mond a legénységnek. Hangoztatja, hogy ebben az évben még befejezzük a háborút, s munkára és kitartásra buzdítja a legénységet.

A hatalmas esőzések következtében a szigeten, de még a hátrább fekvő vidékeken is az utak hihetetlenül megromlanak és az élelem, s lőszer utánpótlása óriási nehézségekbe ütközik. Három napba is belekerül, míg az ütegek lőszerkocsijai Ceggiáról egy fordulóval megérkeznek. A Torre di Moston lévő tréningtől a felvételező kocsik négy lóval is csak három-négy nap alatt érkeznek be az ütegállásokba. Természetesen ezeken a rettenetes utakon az ágyúk és lövegek vontatása lehetetlen.

A harci csend azonban január 13-án hirtelen megszakadt. Egy kisebb ellenséges osztag megtámadja a bressanini hídfőállás előtt húzódó vonalunkat. Az ütegek zárótűzetet lőnek és az ellenséges támadási kísérlet megghiúsul. A következő nap, január 14-én teljes erővel tört ki a harc Bressanin körül. Az ellenségi gyalogság minden tüzéségi előkészítés nélkül hirtelen megtámadja állásainkat és

azt csakhamar el is foglalja. Az ütegek erős zárótüzet lőnek Bressaninra, az 1. és 4. ütegek pedig az ellenséges felvonulási utakat zárják el. Hasztalan volt rögtöni meginduló ellentámadásunk, a hatalmas ellenséges ágyú és aknatűz megbénítja gyalogságunk előrehaladását, mire ezek a pár száz méterrel hátrább fekvő második vonalba húzódnak vissza. A nap folyamán az összes ütegek tüze koncentrálva lesz a bressanini állásokra és ez a rombolótűz egész éjszaka is tart. 15-én reggel 6 órakor a tüzet hátrafektetjük és ugyanakkor gyalogságunk ellentámadásra indul. A déli támogató csoportnak sikerül is betörni az ellenséges állásba, ahol 5 tiszt és 250 főnyi legénység esik fogolyként kezünkre, de a középső és északi csoport a nagy ágyú, akna és géppuskatűzben képtelen előbbre jutni, így a déli csoport helyzete is tarthatatlanná válik és kénytelen visszavonulni. A vezetőség a további támadások folytatását a nagy veszteségek elkerülése végett beszünteti és gyalogságunk Bressanin előtt a második vonalat szállja meg.

Az ütegek 15-én egész nap és egész éjszaka lassú zárótüzet lőnek, de 16-án reggelre ez a tüzelés is be lesz szüntetve és a hatalmas köd miatt az ellenséges tüzérség is elcsendesedik.

Ezen harci napok alatt az ezrednél több szerencsétlenség történik. A 3. ütegnél egy nap alatt a 17/15a. jelzésű⁹⁸ gránátoktól 5 löveg robban fel és az ütegnél 3 halottja és 11 sebesültje lett. A 2. ütegnél egy löveg ment tönkre és ez a csőrobbanás egy halottat és három sebesültet eredményezett. Minthogy a 3. ütegnél a támadások alatt igen fontos célszakasza volt, az ezred parancsára az 1. és 4. ütegek 2-2 löveget adnak át a 3. ütegnél.

Ez volt az ezred utolsó harca a szigeten. 18-án már parancsok érkeznek, hogy a hadosztályt a 10. hadosztály váltja le és hadosztályunk pihenőbe megy. Az ütegeknél megkezdődik minden előkészület a leváltásra. 20-án megérkeznek a 10. tábori tüzérezred szemrevételező tisztjei. Megszemlélik az ütegeállásokat és tájékozást nyernek mindenről. Minthogy az utak szinte járhatatlanok, s az ágyúk bevontatása és kiszállítása lehetetlen, az ezredparancsnokság úgy intézkedik, hogy az ezred lövegeit az állásban átadja a leváltó ezrednek, míg a 10. tüzérezred lövegeit hátul Pravidomini községben elhelyezi és ezredünk ezeket majd át fogja venni.

A hatalmas, hihetetlenül sűrű köd nagyon kedvező a leváltásra. A leváltó ütegek csak a mozdonyokkal 21-én már délután 4 órára beérkeznek, s ezredünk ütegei szintén az üres mozdonyokkal 6 órakor indulnak. Az ütegek Passarellánál kelnek át a hídon és Ceggiára menetelnek. Az esős, ködös időjárás nagy segítségére volt az ütegnél, a leváltás és kivonulás a szigetről minden ellenséges beavatkozás nélkül történt meg.

Elhagytuk a szigetet, ahol hősiiesen, oly sok harcban vettünk részt és ahol

olyan sok derék magyar honvéd vére folyt el, s ezzel az ezred történetében ismét egy fejezet záródott le.

Az ütegek egész éjszaka, roppant nagy nehézségek között Ceggiára menetelnek. A hatalmas sár szügyig ér a lovaknak és az emberek csizmája is bennragad a nagy sárban. Az üres mozdonyokat 12 lóval kell húzatni és a kocsikba 6 lovat kell befogni. Egész éjjel vesződnek az ütegek a vontatással és 12 km keserves út után reggel 7 órára Ceggiára érkeznek, ahonnan már valamivel jobbak az utak. Innen rövid pihenés után az ezred Pravidominire mehet el, ahova délután 3 órára beérkezik, és itt elszállásolja magát. Itt gyülekezik az egész ezred és itt találkozunk a hátul lévő mozdonyállások kocsijaival és a trénnel. Az ütegek átveszik a 10-esek által leadott lövegeket, áttisztogatják és felmálhazzák, mint-hogy közben megérkezik a parancs, hogy az egész hadosztály északra menetel a Montellóhoz és bizonytalan időre a 24. hadtesttartalékába megy.

Január 24-én megkezdí az ezred menetelését. Útirány Pravidomini, Quartarezza, Meduna, Mansue, Portobuffolé, Gaiarine, Bibanó, Pianzano, San Fior, Colle Umberto, San Giacomo, ahol az ezred 2 napig pihen. Itt kapjuk a végleges parancsot, hogy az ezred Vittoriótól északra szállásolja el magát.

29-én az ezred végleges szálláskörletébe érkezik. Nogardó községben az ezred I. osztályparancsnokság 1. és 2. üteg, valamint a trén lesz elszállásolva, míg a II. osztályparancsnokság, a 3. és 4. ütegek a 3 km-re fekvő Giustiána községben lesznek elhelyezve. Az ütegek szállása kitűnő. A legénység pihen és tisztálkodik.

Február 1-én Ő Felsége megszemléli a hadosztályt, amely szemlére az ezred minden egyes ütege két-két gyalogoszakaszt vezényel. Az egész hadosztály a Vittorio felé vezető út mellett áll fel és pedig a két gyalogdandár között a 41. honvéd tüzérdandár. 11 óra 30-kor Ő Felsége megérkezik kíséretével autón. Fogadja Capp ezredes úr dandárparancsnok és Schwartz alezredes úr, ezredparancsnok jelentését, velük barátságosan elbeszélget, majd a legénység előtt autójával lassan elhaladva, magyar nyelven barátságos és buzdító szavakat mond. A szemle végeztével Ő Felsége ismét elhalad a csapatok előtt, azoknak kitörő és lelkes éljenzése közepette. Emmer százados vezetése alatt Ő Felségét az ezredtől egy küldöttség fogadta, amelyben mindegyik ütegtől a legszebben dekorált altiszt volt vezényelve. A szemle utáni napok pihenéssel, tisztogatással, majd gyalog és lövegygyakorlatokkal telnek el.

A kapott parancs értelmében a retablirung alatt megtörténik a dandár kerületin belül a tüzérezredek átszervezése, amely szerint a tábori ágyús tarackezredek megszűnnek és tábori tüzérezredekke alakulnak át. Eme átcsoportosítás alkalmából az ezred a „41. honvéd tábori tüzérezred” elnevezést kapja, míg a

volt 41. tábori tarackezredből „141. tábori tüzérezred” lesz. Az átcsoportosítás következtében ezredünk 2. és 3. ütege átmegy a 141-hez, míg a 141-től a 2., 4. és a 6. tarackos ütegek ezredünk kötelékébe csoportosulnak.

Fájó szívvel búcsúzunk a távozó 2. és 3. ütegtől, amely az anya-ezred kötelékében hosszú éveken át olyan hősieen harcolt és az ezred hírnevét oly sok hőstettel dicsőítette meg. Nehezen válunk meg a kabalás „7” számtól is, amelyet eddig olyan büszkén viseltünk a sapkánkon. Mindnyájan el vagyunk telve azonban attól a gondolattól, hogy a 41-es számnak ezredünk részéről épp olyan híre lesz, mint a régi 7-es.

Az ezred átcsoportosítással a következőképpen alakul meg és az alábbi tisztek vannak az egyes ütegekhez beosztva

Ezredtörzs	megyesi		
	Schwartz Jenő	alezredes	parancsnok
	Bíró Zoltán	főhadnagy	ezredsegédtiszt
	Klaus Ágost báró	főhadnagy	2. ezredsegédtiszt
	Gudénusz József	t. főhadnagy	telefonos tiszt
	Dr. Encsy Pál	ezredorvos	ezredorvos-főnök
	Szávay Jenő	főhadnagy	g. h. főnök
	Dr. Hajdú László	t. zászlós	I. oszt. g. h. főnök
	Rózsa Jakab	t. hadnagy	ezred éllemező tiszt
I. osztálytörzs	Kerényi Rezső	százados	osztályparancsnok
	Leschner Ottó	t. zászlós	osztály segédtiszt
	Dr. Balázsy Kálmán	t. főorvos	osztályorvos
II. osztálytörzs	Csikvándy Béla	százados	osztályparancsnok
	Girárdói Róbert	t. zászlós	osztály segédtiszt
1. üteg (ágyús üteg)			
	Makay Imre	százados	ütegparancsnok
	Takács Nagy József	főhadnagy	1. tiszt
	Marek László	t. hadnagy	felderítő tiszt
	Murányi Viktor	t. zászlós	szakaszparancsnok
	Stepper Vilmos	e. é. önk.	szakaszparancsnok
		szakaszvezető	
2. üteg (tarackos üteg)			
	Kesseő László	főhadnagy	ütegparancsnok
	Haidekker László	főhadnagy	1. tiszt
	Bárány Zoltán	t. hadnagy	fogatos tiszt

	Izsák Tibor	t. hadnagy	felderítő tiszt
	Szakall Béla	t. zászlós	szakaszparancsnok
3. üteg (tarackos üteg)	Vörös János	főhadnagy	ütegparancsnok
	Máté Ferenc	t. főhadnagy	1. tiszt
	Goldperger Viktor	t. főhadnagy	fogatos tiszt
	Auerbach Rezső	t. hadnagy	felderítő tiszt
	Csomány László	t. zászlós	szakaszparancsnok
	Lauschmann Géza	t. zászlós	szakaszparancsnok
	Márkus Ernő	t. zászlós	szakaszparancsnok
4. üteg (ágyús üteg)	Emmer Antal	százados	ütegparancsnok
	Petőcz Miklós	főhadnagy	1. tiszt
	Zoltán Béla	t. hadnagy	fogatos tiszt
	Szente Béla	t. hadnagy	felderítő tiszt
	Lukács Miklós	t. zászlós	szakaszparancsnok
5. üteg (tarackos üteg)	Denk Ágoston	százados	ütegparancsnok
	Bíró Miklós	t. főhadnagy	1. tiszt
	Adamecz Elemér	t. hadnagy	fogatos tiszt
	Lovász László	t. hadnagy	felderítő tiszt
	Csöndes István	hadnagy	szakaszparancsnok
	Lehrer Dezső	t. zászlós	szakaszparancsnok

Így alakult tehát át ezredünk. A retabliering és a kellemes pihenés nem tartott sokáig. Február 13-án a dandár parancsot kap, a Montelló szakaszon álló 13. közös tüzérandár leváltására.

Állóharcok a Montelló északi részén

Az ezred február 13-ról 14-re virradó éjjelen leváltja a cs. és kir. közös 13. tüzérezredet. A leváltás a ködös, esős időben, a legnagyobb rendben és minden ellenséges zavarás nélkül történt meg.

A terep, ahova az ezred került, nagyon kellemetlen és tüzérségi szempontból nagyon kedvezőtlen. Az ellenség a Piave túlsó oldalán húzódó Montelló magaslatról és kötött léggömbjeiről kitűnően belátja a terepet és az amúgy is gyéren leplezett ütegállásokat rögtön felfedezi. Az ütegek nagyon kellemetlen helyzetbe kerülnek. Amint a belövéseknél és ellenőrző lövéseknél néhány lövést leadnak, a

szemben álló angol és francia tüzérség csakhamar a leghatásosabb tűz alá veszi őket és állásaikból kilövik. Az ütegek tehát nagy veszteségeket szenvednek.

Hogy az ütegek állásaikat az ellenséges tüzérségi tüztől megóvják, beszüntetik a tüzelést a főállásból. A belövést, illetve ellenőrző lövéseket egyszerre adják le az ezred összes ütegei, főleg a reggeli órákban, s aztán az ütegek a főállásokból a tüzelést megszüntetik. A zavaró és rajtaütésszerű tüzeket az ütegek kikülönített szakaszai, vagy félszakaszai adják le, amelyek folytonosan vándorolnak és változtatják állásaikat.

Ez a körülmény tette szükségessé azt az intézkedést, hogy az ütegek két, sőt három tartalék állást is szemrevételezzenek és azt teljesen elkészítsék, hogy kilövés esetén az ütegeknek már elkészített tartalék állások álljanak rendelkezésükre.

Az ezredparancsnokság Farrán van. Az ütegek mozdonyállásai a trénnel együtt, hátul Carbonssén vannak, míg a készülségi mozdonyállások, ahol az ütegek rudas lovai vannak, Posmone községben és Farrán vannak elhelyezve.

A megfigyelési viszonyok a mi részünkről is nagyon kedvezőek. Az ütegalások mögött húzódó magaslati vonal bármely pontja igen alkalmas a megfigyelésre, és az összes tüzérségi megfigyelők itt helyezkednek el. Az ezred zárótűz célszakaszait megszállva tartó gyalogsággal az érintkezést összekötő járőrökkel tartjuk fenn, akik telefonon direkt az ezredparancsnoksággal vannak összekötve.

Az ellenséges tüzérség tevékenysége február 23-a után kezd ellanyhulni, mert mint repülőink jelentéseiből kitűnik, az aktívan működő angol és francia ütegeket az olasz tüzérség váltotta fel. Ettől kezdve a Montelló szakaszon nyugalmasabb élet kezdődik. A szép tavaszi időnek, az ébredő természetnek, a szárnyait bontogató tavasznak mindkét fél örül és a harci tevékenység a repülők állandó felderítésén kívül, a minimumra csökkent.

Az ütegekben a munka szép lassan folyik, amely az állás erős leplezésére, víz és esőmentes legénységi lakások és lőszerraktárak építésére és ahol a talaj megengedte, bombamentes fedezék, vagy rókalyuk építésére szorítkozott. Ezalatt a legénység tekintettel a tavaszi mezőgazdasági munkálatokra, nagy tömegben lesz szabadságotva.

Így munkában és csendben telt el az egész március. A bokrok és fák fakadni kezdenek, lassanként lombokat hajtanak és kitűnő leplezésül szolgálnak. A hosszú, friss, dús tavaszi fű pedig lovainknak szolgál kitűnő takarmánnyul. A lovak eleinte csak reggel és este legelnek, amikor a növényzet kilombosodik, már egész nap a lövegállások körül legelésznek. A lovakat a környéken nagy mennyiségben talált törkölyvel etetjük, amely a felvételezett korpával keverve, kitűnő kemény takarmánnyul szolgál és így sikerül lovaink kondícióját megőrizni.

Az állandó munkával eltöltött hónapok után, beköszöntenek a húsvéti ünnepek, amelyek az egész fronton a legnagyobb csendben telnek el.

Április hónapban az ellenséges tüzéség tevékenysége nagyon megélénkül. Igen erős rajtaütéseket ad le a rajvonalra, felvonulási útjainkra és hátrább fekvő községeinkre. Eme ellenséges tüzéségi tevékenység ellensúlyozására, ütegeink is akcióba lépnek. Az ütegek egy-egy szakaszt tolnak előre a rajvonal közelébe és azzal rajtaütéseket adnak le a Montellón levő házakra, dolinákra és ütegekre. Az ütegek rendszeren ketten egyszerre és pedig egy ágyús és egy tarackos üteg adnak le ugyanarra a célra rajtaütésszerű tüzet. Ha a szakaszok 250-300 lövést gyorsan leadtak, a legénység a lövegeket ott hagyta és így mire az ellenséges tüzéség a szakaszt tűz alá vette, a legénység már nem volt ott és így elkerültük a veszteségeket. A lövegek azután az éj leple alatt ismét hátra lettek szállítva.

Időközben az ezred tisztikarában is változások állottak be, Schwartz alezredes ezredparancsnok ezredes lett, Csikvándy Béla százados a II. osztály parancsnoka, a pótüteg parancsnokának lett kinevezve. Kerényi Rezső százados az I. osztály parancsnoka, a táborig pótüteghez osztályparancsnoknak lett beosztva, Emmer Antal százados a 4. üteg parancsnoka szintén a táborig pótüteghez, Vörös János főhadnagy a 3. üteg parancsnoka a belgrádi vezérkari iskolába, Kesseő László főhadnagy a 2. üteg parancsnoka pedig a Ludovika Akadémiába lettek vezényelve.

Az I. osztály parancsnoka a 39-esektől bevonult Kovács százados lett, a II. osztály parancsnokságot pedig a budapesti egyesített tüzer önkéntesi iskolából bevonult Giczey György százados vette át. A 3. üteg parancsnokságával Goldperger Viktor t. főhadnagy, a 4. üteg parancsnokságával dr. Korek János t. főhadnagy, a 2. üteg parancsnokságával pedig Hrosz Nándor főhadnagy lett megbízva.

Az általános nyugalmat frontunkon csak április 15-én zavarta meg az ellenség egy kisebb járőrvállalkozással. Kisebb ellenséges osztagok a sötétség leple alatt észrevétlenül a 26. szekcióban megközelítik állásainkat. Az ezred ütegei a 25., 26., 27. szekciókra egyesített zárótüzet lőnek. Az ellenséges osztagok egy részének sikerül a túlsó partra visszamenekülni, másik része pedig foglyul esik. Az ütegek a zárótűzhullámok leadását 7 órakor beszüntetik a csoport parancsára.

Az ütegeknél a munka lassanként befejeződik, a főállás és váltóállások készen vannak, s a kényelmes fedezékekben és lakásokban legénységünk éppen hosszú munkájának gyümölcsét akarja élvezni, amikor április 27-én az ezred parancsot kap, hogy az ezredet a 31. táborig tüzezezred fogja leváltani és az ezred az egész hadosztállyal együtt hosszabb időre pihenőbe megy. Először kissé

neheztelve, sőt bosszankodva fogadjuk a parancsot, mert rövid időn belül ez volt a második eset, hogy mire az ezred hónapok alatt elkészült munkájával, kiépítette állásait, akkor le lett váltva és a teljesen kiépített állásokat más ezrednek kellett átadni. Később azonban megvigasztalt bennünket az a tudat, hogy a gyönyörű, szép májust, valami szép olasz községben fogjuk pihenéssel eltölteni.

28-án megérkeznek a 31. ezred szemrevételező tisztjei, akik mindenről tájékoztatást nyernek és az ezred 28-ról 29-re virradó éjjelen le lett váltva. A leváltás ismét a legnagyobb rendben és minden ellenséges beavatkozás nélkül történt meg és az ütegek önállóan menetelnek Possimone, Solighetto, Conegliano községeken át Orsagóba, ahol az egész ezred kényelmesen a jól megérdemelt hosszú pihenőre elszállásolja magát.

Hosszú pihenő és előkészületek

Az ezred a hosszú harcokban és munkában eltöltött évek után most először hosszú pihenőre ment. A nyugalom és pihenés ráfért az egész ezredre. A kényelmes, tiszta szállás, a nyugodt, munkanélküli élet, a szép májusi idő, a sápadt, kimerült emberekre nagyon jótékonyan hatott, új szint és egészséges kifejezést varázsolt arcukra. Délelőtt és délután volt csak rövid ideig gyalog és löveggyakorlat, különben legénységünk pihent. A lovak a dús legelőkön egész nap kint voltak, rendes, gondos ápolás alatt csakhamar jobb kondícióba kerültek. A közelben folyó pataokban nemcsak legénységünk, hanem lovaink is fürödnek és így az egész retablirung úgy tűnik fel, mintegy valóságos nyaralás.

Nem változik a helyzet, sőt még kellemesebb lesz akkor, amikor az ezred felsőbb parancsra Orsagóból Bibánóra és annak vidékére teszi át szállását, mert Orsagóra egy honvéd lovashadosztály lett elszállásolva.

A lovak rohamosan javulnak és az egész ezred loállománya rövid időn belül kitűnő kondícióba jut.

Május 10-én az egész hadosztály gyakorlatot tart a Vittórió körül levő területen, amelyben az ezred is részt vesz. Az ütegek gyakorlat alatt élessel is lönek és ágyús ütegeink 150, tarackos ütegeink pedig 100 lövést adnak le. A gyakorlatot József főherceg hadsereg parancsnok úr is megszemlélte. Ez alkalommal a Veszprémből jött küldöttség átadja az ezrednek és a 31. honvéd gyalogezrednek a Veszprém város által küldött ezüst kürtöket, amelyeket a háziezred Veszprém városától a 10. és 11. isonzói offenzívákban aratott kiváló győzelmeikért kaptak.⁹⁹ Az ezred ezüst kürtjét¹⁰⁰ a zárt vonalban felállt ezred előtt József főherceg jelenlétében Kovács Imre szakaszvezető, az első üteg trombitása fújta meg. Az ünnepség déli 12 órakor véget ért.

A tisztek részére naponta előadások tartatnak, amelyben főleg a léghőri viszonyok hatását a lövedék röppályájára és az ennek kiküszöbölését ismertetik, amely már kapcsolatban van a részünkről meginduló nagy támadás tűzérési előkészítésének megszerzésével.

Nagy csapatzállítások vannak mindenfelé folyamatban és az jelzi azt, hogy részünkről valami nagy támadás van készülöben, amelyre a csapatok felvonulása már megkezdődött.

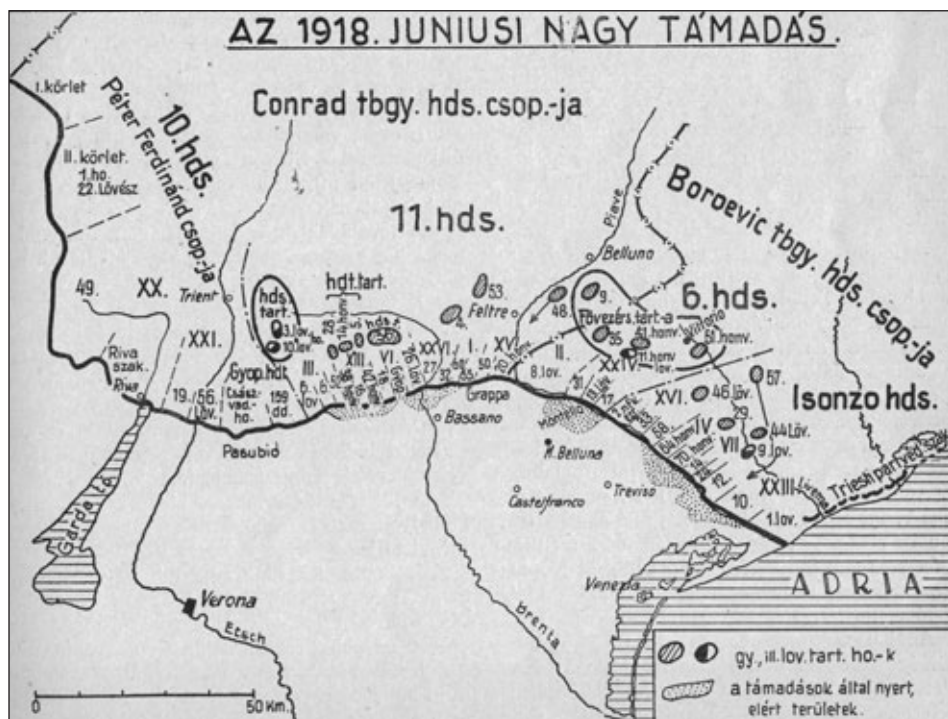
Május 25-én az ezred is megkapja a parancsokat, amelyek szerint a támadásban, amelynek álneve „Albrecht”, a hadosztályból csak a 41. tüzérdandár vesz részt, míg a gyalogságunk egyelőre tartalékba marad. A 41. tüzérdandár pedig, mint a 17. hadosztály erősítő dandára, Susegána és Santa Lucia vidékén megy állásba. Az ezred részére a 17. tábori tüzérezred ütegei keresnek állást, amelyeknek szemrevételezésére az ütegarancsnokok a felderítő tisztekkel már május 26-án a frontra mennek a 17. tábori tüzérezredhez.

Az ütegek a kapott parancs értelmében június 2-án és 3-án a 17. dandár megerősítésére állásba mennek. Az állások csak a támadási napokra alkalmasak. A rajvonalhoz nagyon közel vannak és nagyon könnyei felfedezhetők. Éppen ezért az ütegek állásaiban nappal semmiféle mozgásnak nem szabad lenni. A legénység nappal hátul a mozdonyállásokban tartózkodik, s csak éjszakára megy be az állásba dolgozni.

Rövid idő alatt az előírt brizáns¹⁰¹ és gázlőszer is beszállítva az állásokba. Az ütegek csupán néhány lövéssel a fölőirányba belövik magukat, de különben a hadseregarancs értelmében nem szabad más belövéseket eszközölni, hogy az ellenség a nagymennyiségű tűzérési belövéseinkből támadásunkra és főleg annak helyére ne tudjon következtetni.

Június 8-án megérkeznek a részleges parancsok és lőtervezetek az „Albrecht”-re vonatkozólag. A támadás „X” órakor fog kezdődni. A tűzérési előkészítés, amely egyidejűleg az egész fronton megkezdődik, csak 3 óra hosszáig fog tartani, amelyet egy 70 percig tartó intenzív gázlövés fog megelőzni, amelyet tisztán az ellenséges tűzérés legázolása és harcképtelenné való tétele a célja. A gáz hatására és a hatalmas tűzérési előkészítés heveségére van alapítva az egész támadás, amelynek olyan nagy lendülettel kell megtörténnie, hogy csapatainknak az első nap délután 5 órára a Volpago–Trevisó vonalat el kell érniük. Minden hadosztállyal a nagy lóhiány miatt csak az egyik tábori tüzérezred és a nehézezred megy előre, míg a 100-as tábori tüzérezredek lovaikkal kiegészítve az üldöző ezredek lóállományát az áttörés után ez eredeti állásaikban a további parancsig visszamaradnak.

Eme parancs értelmében az ezred a 141. ezredtől hajtókat és járműveket vesz

Az 1918. júniusi támadás mozzanatai Forrás: FELSZEGHY 1938., 321.

át, amellyel teljesen kiegészíti állományát és az egész ezred komplettül már június 13-án menetkészen áll.

Az ezred ütegeinek a gázolásra a Sovilla község körül álló ellenséges ütegcsoportok utaltattak ki. Rombolótűz célszakaszul pedig a Nervesa község előtt levő ellenséges első töltés állás lett kiutalva. Közben az ütegek az egyes felvonulási utakra zavaró tüzeket és egyes vonalakra pedig zárótüzet is fognak löni.

Az ezredparancsnok az egész támadásról és annak különböző fázisairól az ütegpáncsnokoknak és az alantos tiszteknek többször tart előadást.

Június 12-re elkészültünk teljesen a támadásra és minden nap vártuk a támadás megkezdésére szóló parancsot. A csapatoknak hangulata kitűnő volt. Mindenki vakon bízott a támadás sikerében és mindenki csak a nagy zsákmányról beszélt, amelyet majd kincses Itáliában az áttörés után fognak ejteni. Június 14-én délután kaptuk az írásbeli parancsot, hogy 14-én estig mindenki foglalja el helyét és legyen készen a támadás megkezdésére.

„Albrecht”

Június 15-én reggel 1 óra 30 perckor kapjuk a parancsot, hogy a támadás megkezdésének ideje x-4 óra. A kidolgozott tervszerint a gázlövés x-70 perckor, tehát 2 óra 50 perckor kezdődik.

Az éjszaka folyamán a legteljesebb csend volt az egész vonalon. A sötét éjszaka az átkelő csapatok, oszlopok, a hídveréshez szükséges hídanyag, pontonok előreszállítása, a gyalog csapatok, géppuskás osztagok és kísérő hegyi ütegek felvonulása szakadatlanul tart. A csapatok felvonulása az éj sötét leple alatt a legnagyobb rendben és csendben történik.

2 órakor az egész vidékre sűrű köd ereszkedik. Az álmos olasz fényszórók sugárcskéje megtörik és eltompul a páratelt levegőben és a néha-néha felreppenő rakéták fénye pedig alig tud áthatolni a ködön. Később a fényszórók is kialszanak és az egész vidéken, az éjszaka lesz az úr, a maga sötétségével és kísérteties csendességével. Pedig de sok mindent főd el a sötét északa. A sötétség leple alatt száz és százezer ember támadásra készen, szorongó szívvel várja a percet, amikor cselekvésre kerül a sor.

„*Még tíz perc, még 5 perc van hátra, 3 perc múlva kezdődik!*” – ezek a szavak hallhatók mindenütt, amikor is pont 2 óra 50 perckor az egész olasz fronton megdördülnek ütegeink. Mintha ezer meg ezer szentjánosbogár röpködne a levegőben, úgy villogtak rejtett ütegeink száza az éj sötétjében. Az előkészítés előfázisa a gáznak 70 percig tartó lövetése volt. Az ütegek az előírt tervszerint felváltva lövik a B és G jelzésű gázgránátokat, de kizárólag csak az ellenséges hátterepre, az ellenséges tüzérési vonalra és ellenséges gyülekezési helyekre. A mi oldalainkon valóságos fényjátékot rendeznek ágyúink, míg az ellenséges oldal tiszta sötétben maradt. Gránát felcsapódásokat nem lehetett látni, mert hiszen gázzal lőttünk. Az ellenséges oldal azonban csak 20–30 percig maradt csendben. A Spresiómo, Arkade, Povegliano vidéken felállított ellenséges rejtett ütegek, amelyekre a gázlövés nem terjedt ki, hamarosan tűz alá veszik elől álló ütegeinket, s azon kívül zárótüzet lőnek a folyóra. A 4. és 5. ütegeket az ellenség gázzal lövi. Az ellenséges gáz nem veszélyes, a legénység az ütegeknél gázmaszkban dolgozik és az ütegeket a gáz olyan sűrű felhőbe burkolja, hogy egyes lövegektől a kisegítő céllámpát is eltakarja.

Ezzel egyidejűleg első főállásunk is, amely tele van a támadásra összpontosított gyalogsággal, hatalmas ellenséges aknatűz alá kerül, amely gyalogságunknak még mielőtt támadásra indult volna, nagy veszteségeket okozott. Ez az ellenséges aknatűz csak 4 óra után kezd enyhülni, amikor is a második fázis szerint egész tüzérségünk az első ellenséges vonalakra és főállásokra helyezi át a tüzet és ezekre a leghevesebb romboló tüzet lő.

A felkelő napot és a hajnal pirkadását elsötétíti ezer és ezer gránátunk és aknánk felcsapódásánál felszálló sűrű füst, amely a paradús reggeli levegőben vésztojósloán lebeg a Piave fölött és beborítja az egész Montellót. A hatalmas dübörgésbe és ágyútűzbe most egy újabb éles hang vegyül. Megszólalnak a Tombolán felállított géppuskáink, szám szerint 120, amelyek a Montellót és annak felénk eső lejtőit tartották szórótűz alatt.

6 óra 30 perckor a sűrű füst leple alatt gyalogságunk megkezdí az áthajózást. A Montellót északi oldalról a 31. hadosztály, középen a 13. Schützen Division (*lövészadosztály*), délről pedig a 17. hadosztály ezredei támadják. Alig kezdí meg gyalogságunk az áthajózást, az ellenséges tüzérség igen heves zárótűzet ló a folyóra, erős géppuska fészkekből pedig hatalmas tűz alá veszi a pontonokat. Gyalogságunk az átkelésnél nagy veszteségeket szenved. Sok ponton elsüllyed és az emberek vagy visszavergődnek az innensó partra, vagy pedig a Piaven levó kavicsos szigeteken gyülekeznek. Az a rész azonban, amely eléri a túlsó partot igen heves és elkeseredett támadást indít az ellenséges állások ellen.

Az útegek reggel 6 óra 30 perc óta zárótűzet lónek az előretöró gyalogságunk elé. A túlsó partra átért gyalogság támadása olyan lendülettel és vehementiával lett végrehajtva, hogy 7 óra 10-re már az egész Montelló perem állás kezeink között van és gyalogságunk továbbtámadva eléri a Nervesa, Abbázia di Nervesa és Collesel del Madonna vonalat. Az ellenség Nervesánál nagy ellenállást fejt ki. Az útegek a csoport parancsára koncentrált tűzet lónek Nervesára.

A kidolgozott tervzet szerint a 2. és 3. úteg 7 órakor állást változtat előre a Piave partra. Minthogy az ellenség Nervesában még mindig benn van, géppuskákkal a felvonuló útegeket erős tűz alá veszi és nekik különösen lovakban nagy veszteségeket okoz. A 2. útegnél 17 darab, a 3. útegnél pedig 11 ló esik áldozatul. 8 órára ezek az útegek már az új állásokból a Piave töltés mögül tüzelnek.

Az ellenség makacs ellenállása és viselkedése, tüzérségének heves működése, repülőinek erős tevékenysége azt a benyomást kelti, hogy az ellenség értesülve volt támadásunkról és teljesen felkészülve védekezik.

Az ellenséges repülók nagy tömegben jönnek és igen hevesen bombázzák a hidakat, az átkelő csapatokat és az útegeket, elől pedig a hevenyészett állásokban lévő gyalogságunkat egészen alacsonyan szállva géppuskázzák, s nekik nagy veszteségeket okoznak.

Az ellenség úgy délelött 11 órakor, mint délután 5 órakor, valamin este 11 órakor Sovillából kiindulva heves támadásba kezd, azonban ezen támadásokat gyalogságunk a tüzérség segítségével sikeresen leküzdi. Az ezred ezen támadások alatt St. Andrea és Sovilla közé lótt zárótűzet.

Időközben az időjárás nagyon kedvezőtlenre változik. A hirtelen támadt fel-

hőszakadás megárasztja a Piavet. A megáradt sebes folyású folyó elragadja a hadihidakat, az úszó hadihíd anyag az erősebb alapépítményű hidakat is szétrombolja, az erős ellenséges tüzéségi tűz, de főleg az ellenséges repülőök állandó támadásai lehetetlenné teszik újabb hidak építését és pionérjeink óriási veszteségeket szenvednek. Így az összeköttetés a Montellón lévő csapatainkkal megszakad, s a gyalogsági tartalékoknak, amelyet a Montellón levő csapataink szikratáviró útján kértek, úgy kell átgázolniuk a folyón.

16-án délután 2 órakor gyalogságunk 2 órai tüzéségi előkészítés után, amikor az ezred ütegei Nervesát és a Via Bertinél levő ellenséges géppuskafészeket lőtték, egy lendületes támadással elfoglalja Nervesát és Sovillát. A meginduló ellentámadások elhárításánál az ezred ütegei a Via Bertitől délre húzódó vasúti töltésre lönek zárótűzet. Az ütegek a dandár parancsára az Arkade felől lövő ellenséges ütegeket veszik hatásos tűz alá, s többet közülük, amellyel különösen a hidakat lövik, elhallgattatnak.

Az ellenség igen szívós ellenállást fejt ki. Gyönyörűen lehet megfigyelni távcsővel, hogy az ellenség Trevisóból nagy mennyiségű tartalékot vonultat fel autókon. A hátul levő utak, amelyeket messzehordó ütegeink már nem tudnak elérni, csak úgy füstölnek az állandó hatalmas automobil forgalomtól és tisztán kivehetők a felvonuló nagymennyiségű ellenséges tüzéségi oszlopai. Az ellenség tehát tudatában volt támadásunknak és a front mögött nagymennyiségű tartalékot koncentrált, ahonnan azután a csapatokat oda vonultatta fel, ahol éppen támadásunk nagyobb sikereket eredményezett.

A két napig tartó támadásoknál a Montellón csapataink 8000 foglyot ejtettek és 70 ágyút zsákmányoltak, köztük a híres „Conegliánói batritt” is, amely Conegliánót lőtte állandóan. Az ezred a dandártól parancsot kap, hogy eme üteg átvételére tisztet és legénységet küldjön át a Montellóra, akiknek a lövegeket meg kell fordítani és velük az ellenséget löni. Az ezredtől Máté főhadnagy megy át minden ütegtől 6 emberrel, azonban megállapítja, hogy a lövegek hasznavehetetlenek, mert a závarzatok fel vannak robbantva.

Az eső állandóan esik és a megáradt folyón a hídverés lehetetlen, a pontonokon való közlekedés is roppant veszélyes, mert a víz sodra elkapja a pontonokat. Ez a körülmény lehetetlenné teszi a gyalogsági lőszer utánszállítását és a tüzéségi átkelését a folyón. A 17. dandár ütegei este már menetkészben Minánál (*Negrisia*) állanak, azonban átkelni nem tudnak, mert nincsen híd és így kénytelenek újból régi állásaikba visszamenni. A Montellón tüzéségünk részéről csupán a hegyi ütegek és a kísérő szakaszok vannak, de ezek is a zsákmányolt olasz lövegekkel lönek, mert az ő ágyúik részére nincs lőszer, mert a pótlás lehetetlen.

17-én az ellenség páncélos autókkal és tankokkal támogatva hatalmas ellen-

támadást indít vonalaink ellen. Az ütegek nemcsak erős zárótüzet lőnek, hanem az előretörő páncélos és gyalogságot szállító autókat is tűz alá veszik, s közülük sokat összelőnek. A támadás vonalaink előtt összeomlik, sőt gyalogságunknak egy sikeres előretörése a vasúti töltés irányában azt eredményezi, hogy Casa Douss és a vasúti töltés Casa Fornáig kezünkbe kerül. Az ezred ütegei ezen előretörésénél Casa Baldasimtól délre lőnek tűzhullámokat az előretörő gyalogságunk elé.

Az első és negyedik üteg, amelynek állásai a nervesai hidakhoz nagyon közel van, hatalmas ellenséges nehéz aknatűz alá kerülnek. Ugyanis ezen ütegek állásaival szemben levő parton az ellenség az eredeti állásokban van és a közvetlen közelről tüzelő ütegeinket felfedezte és nehéz aknákkal, mint hogy portéval (*lőtávolsággal*) el tudta érni, tűz alá vette. Egy-egy felcsapódó nehézakna nyomán örült füstfelhő támad, amely az állásokat teljesen beborítja és a hatalmas légnyomás, irtózatosságot, a sok veszteség és a találat, nagyon deprimálólag hat az ütegek legénységére. Hiába kutatják a tüzérségi megfigyelőink a tüzelő nehézakna helyét, nem tudják felfedezni, mert az akna légnyomásra működik és nincs semmi áruló füstje és csötüze. Ez az ellenséges aknatűz az est beálltával megszűnik.

Az ellenség az éj folyamán hirtelen, minden előkészítés nélkül megtámadja a délután elfoglalt állásainkat, a sok támadásban kimerült és sok veszteséget szenvedett gyalogságunk az ellenséget feltartóztatni nem tudja és sikerül az ellenségnek gyalogságunkat Nervesáig visszaszorítani. Az ütegek a támadás alatt csak későn kezdtek zárótüzet lőni, mert gyalogságunknak rakétái nem voltak és így jelzéseket nem tudtak adni. Az éj folyamán a sokat szenvedett 17. hadosztály gyalogezredei le lesznek váltva és a még eddig tartalékban levő 41. honvéd hadosztály egyik gyalogdandára átkel a folyón és szállja meg az állásokat.

18-án hajnalban gyalogságunk minden tüzérségi előkészítés nélkül előretör Nervesából és a vasúti töltést Casa Francescaig elfoglalja. Az ezred ütegei ezen támadás alatt gyönyörűen dolgoznak. A sík terepen menekülő ellenséges nagy tömegeket a figyelők gyönyörűen látják és a tüzet ők vezetik, s a visszaözlő olasz zászlóaljkat pusztító tűz alá veszik és nekik óriási veszteségeket okoznak.

Támadás befejeztével az ütegek Casa Franceskitól délre lőnek zárótüzet. A csoport parancsára később az ütegek az Arkade felől tüzelő ellenséges ütegeket veszik gránát és gáztűz alá és közülük többet sikerült elhallgattatni. Az ellenség este ismét ellentámadást indít, azonban összes támadásai ütegeink zárótüzeiben már vonalaink előtt meghíúsulnak. Az éjszaka csendben telt el.

19-én reggel 9 órakor az ellenség hatalmas tüzérségi előkészítéssel támadást indít hevenyészett állásaink ellen. Az ellenséges tüzérség működéséből észre

lehet venni, hogy teljesen tájékozatlan állásaink elhelyezéséről és tisztán csak terep-tömegtűzre szorítkozik. Zárótűzünkben és gyalogságunk géppuska és kézigránát tüzeiben az összes támadások megtörnek vonalaink előtt és az ellenség óriási veszteségeket szenvedett. Az ellenség egész délelőtt kísérletezett, hogy újabb és újabb támadásokkal állásainkat elfoglalja, azonban minden kísérlete meghiúsult és ütegeink az autókkal egészen Roussig előrehozott nagy gyalogsági tartalékokat pusztító tűz alá veszik és őket még mielőtt harcra felfejlődhetek volna, összelövik.

Délután folyamán az első és negyedik ütegek ismét igen erős ellenséges aknatűz alá kerülnek. Az ellenséges aknák igen nagy pusztítást okoznak az ütegekben és csakhamar több löveg találat következtében harcképtelenné válik. Halottak és sebesültek között van a negyedik ütegnél Lukács Miklós tart. hadnagy, aki karján és lábán sebesült meg, az első ütegnél pedig hősi halált halt Fleschhacker Gusztáv hadnagy, akit egy, a közvetlen mellette felcsapódó nehéz akna darabokra tépett. Szeretett bajtársunkat az élete tavaszán, 19 éves korában szakította le a kegyetlen sors. Alig került ki a Ludovika Akadémiából, rögtön a harctérre került. Először a 20. tábori tarackos ezrednél szolgált, majd májusban ezredünkhöz került, ahol az első ütegnél, mint szakaszparancsnok nyert beosztást. Ambiciózus, fáradhatatlan, derék, bátor tiszt volt, akinek tragikus halála mindnyájunkat mélyen megrendített. Földi maradványait, többi hősi halottunkkal együtt St. Lucián a temetőben temettük el. A temetésen az ezredtörzs és az ütegek kiküldöttei is, – már amennyire a harci helyzet megengedte – megjelentek. Igaz szeretetünk kísérte sírjukba bajtársainkat, emlékeiket pedig szívünkben örökre meg fogjuk őrizni.

Az éjszaka folyamán az ellenség felderítő osztagait részint tűzhullámokkal, részint gépfegyvertűzzel visszavertük és szétszórtuk. Egyébként az éjszaka csendben telt el.

20-án az ellenség minden tüzérségi előkészítés nélkül támadást indít délelőtt 6 órakor és délután 2 órakor vonalaink ellen. Azonban összes támadásai meghiúsultak zárótűzeinkben. Az ezred összes ütegei délelőtt 9 órakor az ezredparancsnokság telefonparancsára a Spresiano–Visnadelló utat veszik lassú tűz alá, mivel ott nagy gyalogsági és autómozgás észlelhető. Nehéz mozsár- és messzehordó ütegeink pedig a Trevisóból kivezető utakon felvonuló nagymennyiségű ellenséges tüzérséget és az Arkadaban gyülekező hatalmas gyalogsági tömegeket igen nagy hatással lötték, s nekik óriási veszteségeket okoztak.

A beállott esős idő miatt a harci tevékenység az éjszaka folyamán és 21-én is majdnem teljesen szünetelt. Az ellenséges aknatűztől sokat szenvedett első üteg a hajnali órákban állást változtat és pár száz méterrel hátrább új állásba megy.

Egész nap folyamán az ellenség rendkívül csendes volt. Ez a szokatlan csend nagyon gyanús volt, s bár repülőrök a borús, esős idő miatt nem tudtak felderíté-
seket végezni, mégis sejtettük, hogy az ellenség nagy ellentámadásra készülődik.

Eme előérzetünk nem csalt. Június 22-én reggel az éjszaka folyamán felvo-
nult ütegei közvetlen közlőről tüzeltek és félkör alakban vették körül a
Montellón elfoglalt nagy hídfőállásunkat. Délután 2 órakor az ellenséges tüzér-
ség kétórai igen heves tüzérségi előkészítés után az ellenség megtámadta vona-
lainkat. Gyalogságunk dacára a nagy veszteségnek, leírhatatlan bátorsággal
védekezett és tüzérségünk segítségével sikerült az ellenség összes támadásait
vonalaink előtt megtörni, sőt egyik századunk, amely Baviariánál előretört, 700
foglyot ejtett és 20 ágyút zsákmányolt. Az esős időjárás, a hídverés lehetetlensé-
ge, gyalogságunk óriási veszteségei, a kedvezőtlen harchelyzet északon, de
főleg délen a Papadopoloi szigeteken és a nagy tüzérségi lőszerhiány arra az
elhatározásra készítették hadvezetőségünket, hogy mivel a támadások folytatása
az ellenség óriási felkészültsége mellett lehetetlen, a további veszteségek elke-
rülése végett feladja az eddig elért és elfoglalt területeket és csapatainkat a
Montellóról a Piave keleti partjára, az eredeti főállásba vonja vissza.

Csapataink visszavonulása Montellóról a sötétség beálltával megkezdődött.
Az ellenség eme mozdulatunkat nem vette észre és a csapatok áthajózása a leg-
nagyobb rendben és minden ellenséges beavatkozás nélkül már este 11 órára
megtörtént. A Montellón csak az utóvéd zászlóaljok maradtak, amelyeknek még
24 óráig kellett az állásokat tartani.

Ezen az éjszakán az ezred ütegei közül a 2. és 3. üteg, amelyek egészen elől,
a Piave töltés mögött voltak állásban, állást változtatnak és Susegánától észak-
keletre a vasúti töltés előtt foglalnak tüzelőállást.

Az ellenség 23-án délelőtt 11 órakor heves tüzérségi előkészítés után megtá-
madta utóvéd zászlóaljainkat. Az ügyesen fekvő zárótűz segítségével sikerült
ezen zászlóaljoknak az ellenség támadását visszaverni és így az ellenség főcsa-
pataink visszavonulásáról nem szerzett tudomást. Az utóvéd csapatainkról még
mindig azt hitte, hogy azok főcsapatok. Az est beálltával ezek az utóvéd zászló-
aljok is a legnagyobb rendben kiürítették a Montellót és a Piave keleti partján
húzódó főállásokat szállták meg. Ezen éjszakán az 1., 4. és 5. ütegek is állást vál-
toztattak hátra és pedig az 1. Susegánától északkeletre húzódó vasúti töltés elé, a
4. és 5. pedig St. Lucia elé.

Az ellenség nem sejtett semmit, fogalma sem volt visszavonulásunkról és
24-én délelőtt hatalmas tüzérségi előkészítés után megtámadta kiürített állásain-
kat. Az ütegek gyönyörűen dolgoztak. A figyelők irányították a tüzet és az elő-
nyomuló olasz tömegeket ideálisan lötték és az ellenség támadásait tisztán tüzér-

ségi tüzzel több ízben visszaverték, s az ellenségnek csak az éj folyamán sikerült visszafoglalnia Nervesét, Sovillát, a Montellót és elfoglalnia az elvesztett régi állásait.

Tehát ezen nagyszabású támadásunk kudarcot vallott a Velence, Trevisó, Paduva és az olasz síkságnak a Póig való elfoglalásának szép ábrándjai meghíúsultak. A csapatok hangulata teljesen deprimált volt a nagy veszteség és a semmi eredmény miatt. A kudarcnak okát nem a csapatoknál kellett keresni, mert hiszen a támadást a hadsereg legkiválóbb, legbátrabb és legharcedzettebb ezredei a legnagyobb lelkesedéssel hajtották végre. A technikai eszközökben mutatkozó nagy hiány és az árulás, amely szerint az ellenség pontosan volt tájékozódva már jó előre támadásunk megkezdésének idejéről és így volt alkalma megfelelő nagyszabású ellenintézkedéseket megtenni, volt e nagy tragédiának valódi oka. Kevés volt a hadihíd anyag és csak annyi ponton és hídanyag állt rendelkezésre, amennyi éppen a meghatározott helyeken vert híd veréséhez szükséges volt. Amikor a megáradt Piave néhány hidat és pontont elsodort, vagy amikor azokat az ellenséges tüzérség összelötte, vagy az ellenséges repülők szétbombázták, tartalék hídanyag és ponton nem volt és így történhetett meg, hogy a 8 nap alatt, míg csapataink a Montellón voltak, alig volt 24 óráig egy ép híd. Nagy volt a hiány a tüzérségi lőszerben is. Az ütegeknek az utóbbi napokban alig volt néhány lövésük és utánpótlás hátulról egyáltalán nem érkezett.

Ezt a rövid kritikát nem azért hoztam a nyilvánosság elé, mintha ez az én privát véleményem lenne, hiszen nekem, mint ezredem történetének megírójának ezt nem is szabadna tennem, hanem minden egyes tisztnek és katonának, aki csak a támadásban részt vett, az volt a véleménye. Ezzel csak ama rágalmakat akartam vitéz bajtársaimról elhárítani, ami rólunk elterjedt, főleg a hátszországban, hogy a piavei offenzíva a csapatok megbízhatatlanságán vallott ilyen csúfos kudarcot, pedig a csapatok a legnagyobb bátorsággal, nem remélt hangulattal és vehemenciával támadtak és a Montelló elfoglalása és annak 8 napig ilyen körülmények között való megtartása örök hőstette marad a magyar katona páratlan vitézségének.

Mindenesetre ez a kudarc és ezek a rágalmak megmételylező hatással voltak az egész hadseregre. Nyilvánvaló lett, hogy ezzel a hadsereggel még egy agreszív jellegű offenzívát kezdeni nem lehet és összes működése már tisztán csak defenzívára szorítkozhatik.

6. Nyár a Piave partján

Mikor csapataink a Montellót kiürítették, a mi dandárunk a további intézkedésig, mint a 17. hadosztály megerősítő dandára a hátrább levő, felvett tüzelőállásokban marad. Június 24-én reggel az ütegeknek megérkezik az ezredtől a zárótűz parancs, amely szerint az ezred ütegei a 6., 7., 8., 9. és 10. szekciókat kapják zárótűz célszakaszul. A belövések ezen szekciókban a folyóra még a reggeli órákban megtörténnek. Az összes intézkedések és parancsok, amelyeket kaptunk mind, egy az ellenség által tervezett átkelési kísérlet megakadályozására és leküzdésére irányulnak.

Az ellenséges tüzérség ezekben a napokban igen erősen tevékenykedett. Az összes utakat, a hátterepet, ütegállásainkat és a hátul levő községeket éjjel és nappal állandóan lőtte.

Közben a 4. üteg a dandár parancsára az állásból ki lesz vonva és mint a hadtesttartalék, a hátul fekvő mozdonyállásában szállásolja el magát. A 4. üteg St. Lucia előtt fekvő állását az ezred parancsára az 1. üteg foglalja el, minthogy ennek az ütegnek előbbi állása fel lett fedezve és igen erős ellenséges tüzérségi tűz alatt állott.

Lassanként az ellenséges tüzérségi tűz is elcsendesedik és a velencei síkságon beköszönt a nyár, a maga forróságával és elviselhetetlen melegével.

Közben a fronton nagy csapateltolások történnek. A 17. hadosztályt Ukrajnából jött 51. honvéd hadosztály váltja le. A 41. hadosztály pedig az északra álló a 13. Schützen Divíziót váltja fel. Gyalogságunk már leváltotta a 13. hadosztály ezredeit, tüzérdandárunk pedig csak július 5-én kap parancsot a 13. tüzérdandár leváltására. Az ezred ütegei július 6-ról 7-ére virradó éjjelen váltják le a 13. táboriezred ütegeit. Az ütegek önállóan menetelnek és San Pietron, Refrontolon át, s a 13. ezred Pieve di Soligotól délre levő ütegállásig menetel. A leváltás az összes ütegeknél reggel 5 órára megtörténik.

Az ütegek állásai nagyon kezdetlegesek, de a rajvonaltól aránylag elég távol, 4-5 km távolságra vannak. Az 1., 2. és 3. ütegek C. Cuccó körül a hegyekben foglalnak állást, ahol már kavernákat is lehet fűrni. Az ezred zárótűz célszakaszul, a Lucie, Margarete, Nelli, Olga, Paula szakaszok, éppen a Piave fordulópontjába legkritikusabb beszögelés lesz kiutalva. Ezen zárótűz célszakaszok az ütegek között a következőképpen lettek felosztva: Lucie 2. üteg, Margarete 1. üteg, Nelli 4. üteg, Olga 5. üteg, Paula 3. üteg. A belövések és ellenőrző lövések 8-án és 9-én megtörténnek és pedig zárótűz a folyóra, zárótűz a rideaura (*védőfalra*) és megsemmisítő tűz az ellenséges árokra.

Az ütegek figyelői közül a 4. és 5. ütege C. Cuccónál, az 1., 2., 3. ütegeké pedig elől G. Terzenéi vannak.

Az ezredparancsnokság taktikai osztályának székhelye C. Cuccó körül egy házban van, míg az adminisztrációs része Federán van. Az ütegek mozdonyállásai Federán és Federa körül vannak, míg a trén és a gazdasági hivatal Corbanessén van elhelyezve.

Időközben a fronton lévő csapatoknál is felüti fejét a hátsószágban már igen elterjedt járvány, a spanyol betegség. Az ütegeknél naponta 30-40 ember betegszik meg. Szerencse azonban, hogy a betegség nagyon könnyű lefolyású és embereink pár nap alatt meggyógyulnak úgy, hogy az egész ezred két héten belül átesik a járványon.

Ezalatt beköszönt az igazi olasz kánikula. Minthogy az ilyen nagy hőségekhez a mi szervezetünk nem volt hozzászokva, úgy elviselhetetlenné válik nekünk az 30-38 C-os hőség. A nap sugarai hihetetlen hévvel árasztják el a vidéket. A sűrű levegő mozdulatlanul áll a környék felett és a föld csak úgy izzik a hőségtől. Természetesen az egész fronton szünetel a harci tevékenység és az ütegeknél a légénység sem dolgozhatik, mert a nagy forróság teljesen elbágyasztja őket és egész nap vagy a bokrok árnyékában hevernek, vagy pedig reggeltől estig a Soligóban fürdenek. Még szerencse, hogy víz van közelben és így fürödhetünk. A légénység és a lovak közül többen kapnak napszúrást és ez arra készíti az ezredparancsnokságot, hogy mindennemű munkát és fuvarozást nappal megtiltson. Végre 10 napi rettenetes hőség után hatalmas nyári zivatar, amely óriási jégesővel volt egybekötve, kissé lehűti a levegőt.

Július 13-án az ezred parancsot kap, hogy három üteget, mint oldalozó üteget a Soligó keleti partjáról a nyugati oldalára a síkságra csoportosítson. Ezen parancs szerint az 1., 2. és 3. ütegek 15-én állást változtatnak és Falzé di Piavetól északra tüzelőállásba mennek. Igaz, hogy az ütegek felállítása taktikai okokból nagyon kedvező, mert egész hadosztályunk előtti frontot és az északi szomszédos 11. lovashadosztály frontját kitűnően oldalozzák, de az ütegek állásai a lehető legrosszabbak. A síkságon lévő állások a Montellóról teljesen beláthatók és a gyér növényzet és leplezés miatt az ütegek fedett felállítása óriási nehézségekbe ütközik. Úgy kell a lövegállásokat éjszakánként mesterségesen leplezni, hogy az ellenséges beláthatóság elől mégis elfedjük lövegeinket. A környéken egyáltalán nincs tüzéség, csupán a mi 3 ütegünk, mert a tüzéségre nézve kedvezőtlen tereptől az ütegek részint Sernaglia mögé, részint pedig a Soligó völgyébe és Collaltóhoz húzódnak. Az ütegek félszakaszokat és szakaszokat különítenek ki és a főállásból csupán néhány ellenőrző lövést adnak le, míg az összes többi lövöldözést a szakaszokkal végzik, nehogy az ellenség az ütegek főállásait fel-

fedezze és őket onnan kilőjje. Időközben az ezredparancsnokság parancsot ad ki, hogy a halálütegeket, mert ennek neveztek el bennünket, csak a legszükségesebb esetekben szabad löni és az összes rajtaütéseket az ezred részéről a hegyek között, fedett állásban lévő 4. és 5. ütegek adják le. Egyébként az ütegek zárótűzcélszakasz beosztása az új felállítás dacára is a régi marad.

Augusztus elején a dandár parancsára az ezredtől egy ütegnak hadtesttartalékba kell ismét menni. Az ezredparancsnokság intézkedésére a halálütegek közül a legkritikusabb és legveszélyesebb helyen álló 2. üteg állásából ki lesz vonva és mint hadtesttartalék Santa Maria di Feletton szállásolja el magát, ahol naponta a hátul lévő tartalék csapatokkal gyakorlatokat tart.

Az ütegeknél az állások kiépítése gyönyörűen halad és az augusztus elején vizsgáló Goglia tábornok¹⁰² hadtestparancsnok úrtól az ezred a legnagyobb dicséretet kapja. A háború folyamán valóságos építőmesterek lettünk, s az állások kiépítésénél és berendezésénél nemcsak a fedezékek erősségére, hanem a tisztaságra és a külső csinoságra is tekintettel voltunk. Kedves kis tanyákká építettük állásainkat és az ütegek egymás között vetélkedtek az állások kiépítésében.

Ezalatt az ezredparancsnok és dandárparancsnok több alkalommal zárótűzgyakorlatot tartanak és a különféle zárótűzeket ellenőrzik.

Az ütegek a később kiadott tűzparancs szerint nemcsak zárótűzet lőnek támadás esetén, hanem támogatótűzet lőnek jobbra az északi és déli szomszédos hadosztályok területére. Azon kívül az ütegeknek a Montellóról a Piavéhez levezető utak lesznek kiutalva és pedig a 14-es a 4., a 15-ös a 3., a 16-os az 1., a 17-es számú az 5. ütegnak, amelyekre éjszakánként az ütegeknek a csoport parancsára rajtaütéseket kell leadni.

A halálütegek lassanként elkészülnek állásaikkal. Az elől álló ütegek állásai drótkerítéssel lesznek körülvéve és géppuskákkal felszerelve, hogy az ütegek közeli támadások esetén sikerrel védekezhessenek. Az 1., 2. és 3. ütegnak C. Tetzénél levő figyelője hátrább C. Cuccó vidékére lesz visszavonva, míg az 1. üteg előbbi figyelője csoportmegfigyelőnek lett kiépítve, ahol az ütegek 3 napi felváltással teljesítettek szolgálatot. Augusztus elején az ezredparancsnokság is a dandár parancsára előre megy és a Collaltó mögött levő gyalogezredparancsnoksággal együtt lesz elhelyezve.

Egy kedves kis ünnepség volt az ezredben augusztus 14-én. Schwartz ezredes, ezredparancsnok ugyanis megkapta a Lipót-rendet és az ezred tisztikara egy kedves kis ünnepséggel egybekötve nyújtotta át szeretett ezredparancsnokának az ezüst plakettel ellátott Lipót-rendet. Az ünnepségen részt vettek az ütegek küldöttségei és a szolgálatban nem lévő tisztek. Az ezredes úr mellére Giczey

György százados, osztályparancsnok tűzte a jól megérdemelt kitüntetést egy szép beszéd keretében, amelyben főleg kiemelte azt, hogy szeretett ezredparancsnokunk, aki háború eleje óta az ezred élén állt megszakítás nélkül, nem a kitüntetést hajhászó parancsnokok közé tartozik. Ő nem alantosai feláldozásával szerezte kitüntetését, hanem az ezred bátor, ügyes és kiváló vezetéséért. Ő mindig került a felesleges vérontást és az ezrednek valóságos atyja volt. Könnyes szemmel mondott köszönetet Schwartz ezredes úr, akit egészen meglepetésszerűen ért a kis ünnepest. Az ünnepest után a 4. ütegnél villásreggeli volt. Az ezredes úr pedig erre a napra az ütegeknél munkaszünetet rendelt el.

Az ezred tisztikarában ismét változások álltak be. Kovács százados, az I. osztály parancsnoka helyett, aki a 37-hez lett vezényelve, a parancsnokságot a 8-as pótütegtől bevonult Stürzer Ernő százados vette át. A tartalékos tisztek közül pedig többen lettek hosszú, 2 hónapi tanulmányi szabadságra szabadságolva. Ennek következtében a tanulmányi szabadságra eltávozott Goldperger Viktor t. főhadnagy helyett a 3. üteg parancsnokságot Kuthy Imre főhadnagy vette át.

A dandártól kapott parancs szerint az ütegeknek tankelhárító lövegeket kell felállítaniuk az egyes felvonulási utak mellé. Ennélfogva minden üteg egy löveget különít ki a Myra, Mina, Collalto és Falzé di Piave felé vezető utak mellé. A lövegek állásai ki lesznek építve, de állásban csak az 5. ütegből marad egy löveg, a többi ütegek tankelhárító ütegei azonban régi állásaikba bevonulnak és kiszemelt állásaikat csupán harc esetén szállják meg.

Augusztus közepén az egész tüzérség parancsot kap, hogy saját 2. és 3. vonal elé is lőjje be magát. Célja ennek a rendelkezésnek az, hogy ha az ellenség ezeket az állásokat támadás esetén megszállná, az ütegek már belőtt elemekkel tudjanak lőni. Erre az alkalommal gyalogságunk felváltva az egyes szakaszokat kiüríti és a belövések az egész hadosztály frontja előtt egy hét leforgása alatt hajnali órákban megtörténnek.

Ezalatt az 1. üteg, mely eddig nagyon exponált helyen, Falzé di Piave mögött, egy kis erdőcskében volt állásban egy fél kilométerrel hátrább levő, már kiépített alternatív állásába húzódik, míg az üteg kikülönített félszakasza ebbe a régi főállásba lesz bevonva, a 4. üteg pedig, amely eddig C. Cuccó előtt volt állásban, C. Cuccó mögé, egy kitűnő fedett állásba változtat állást.

A szép szeptemberi őszi hónap az ütegeknél munkával, majd pihenéssel és kiképzéssel telik el. Az ellenség teljesen csendes és az összes harci tevékenység tisztán csak a repülő tevékenységére szorítkozik.

Október elején a hátszorból kedvezőtlen hírek érkeznek, amelyek frontunkon a csapatok között nagy izgatottságot keltenek. Bulgária kilépett a 4-es szövetségből és az antant a szerbekkel együtt megkezdte offenzíváját Albániában.

Csapataink rohamosan ürítik ki Albániát és Szerbiát és a Duna vonalára jönnek vissza. Az antant hatalmas offenzívája nyugaton, főleg Flandriában szintén megindult és a németek hatalmas tempóban vonulnak vissza. Szó van arról, hogy minden harc nélkül mi is kiürítjük a megszállott olasz területeket és béketárgyalásokba bocsátkozunk az antanttal. Az előző hírek eleinte deprimálólág hatnak a csapatokra, azonban ez utóbbi hír, az 5 évig tartó véres háború közelgő vége ellensúlyozza a csapatok deprimált hangulatát. Később parancsok is érkeznek a kiürítés módozataira és a hadianyag elszállítására vonatkozólag.

Különböző hírekkel és verziókkal telt napokkal múlik az október. Az ütegeknél oktatásokat tartunk a legénységnek, Federa és a hátrább fekvő magaslatokon tartalék és felvételi állásokat szemrevételezünk egy esetleges visszavonulás esetére. Október 14-től 18-ig pedig az ütegek Giczey százados vezetésével az összes lövegek viszonyszámait állapítják meg. Ezen célból az ütegek sorrendben – naponként egy üteg – lövegeiket a 4. üteg kikülönített félszakaszának állásába vontatják, és Giczey százados a lövegeket egymásután a 202. magaslatra belövi és így a viszonyszámokat megállapítja.

Közben az olasz tüzéség fokozott belövései az első vonalra, a háttépre, az ütegállásainkra, az egyes községekre és felvonulási útjainkra, arra enged következtetni, hogy az olaszok offenzívája nemsokára megkezdődik. Részünkről szintén megtörténnek az ellenintézkedések. Az ütegeknél a lőszerállomány 6000-re lesz kiegészítve és nagy tartalékcsapatok vonulnak fel mindenütt közvetlen a front mögé. Október 24-ről 25-re virradó éjjel az ezredparancsnokságnál nyilvánvaló lett, hogy az olaszok a közelgő napokban megkezdik hatalmas támadásukat az egész front ellen. Az ütegeknél a legszigorúbb készség van elrendelve, s mindenki tudatában van annak, hogy ez lesz az 5 éves háború utolsó döntő nagy csatája.

7. Az utolsó nagy csata

Mint szép nyári időben a vihart hozó felhők a szemhatár alján tornyosulnak és mint mikor az égingés csak lassan, fokozatosan erősödik a magas távolból, úgy tört ki fokozatosan az olaszok utolsó nagystílu offenzívája a délnyugati fronton.

Október 23-án egész nap az északról fokozatosan erősödő ágyúszóból nyilvánvaló lett, hogy a tiroli fronton és a Brenta mellett már megkezdődött a tüzéség munkája, 24-én pedig délről, a Piave delta és a Papadopoli szigetek felől hallható dübörgés és moraj jelezte azt, hogy délen a balszárnyunk is már előkészítés alatt áll. Csupán a középső Montelló és Tomba szakaszon volt még teljes

csend. Tudtuk, biztosak voltunk, hogy órák kérdése csak, hogy nálunk is megkezdődjék és ez a várakozás az összes csapatokat óriási izgalomban tartotta. Október 25-én estefelé az ellenséges tüzéség fokozatosan a Montelló szakaszon Vidornál és Tombán is megkezdte működését. Nálunk ezen működése tisztán csak a hátterepre szorítkozott, amennyiben az ellenséges messzehordó ütegek felvonulási útjainkat, a feltűnő magaslatainkat, Refrontollót és Pieve di Soligettót tartották tűz alatt, a Soligó völgyét pedig gázgránátokkal töltötték fel. Az ütegeknél egész éjszaka tűzkészültség volt és a legénység a legnagyobb izgalommal várta az elkövetkező eseményeket.

Az igazi pergőtűz október 26-án reggel 2 órakor kezdődött, amely leghévesebb Falzé di Piave, Chiesola, Collalto, Sernaglia és Fentigo környékén volt. Csak úgy rengett a föld a hatalmas ágyúzástól és dübörgéstől és az olasz fényező villogó szemükkel állandóan kutatták állásainkat és megvilágították felvonulási útjainkat.

Ezalatt a saját tüzéség sem maradt tétlen. Az ütegek a csoport parancsára az ellenséges első állásokra megsemmisítő tüzet lőttek és több ízben a zárótűz célszakaszokra tűzhullámokat adtak le, hogy az ellenségnek hídverési szándékát a hadosztályunk frontja előtt megakadályozzák. Tüzéségi rajtaütéseket adtunk le még azonkívül a 16., 17., 18., 19. és 20. számú ellenséges közlekedési utakra. Hadosztályunk előtt a tüzéségi tűz nem volt olyan heves, ellenben annál jobban lőtte az ellenséges tüzéség a jobb szomszéd 12. lovashadosztály területét.

6 órakor, amikor a nagy köd eloszlott és a reggeli szellő elhajtotta a vésztojósan lebegő sűrű füstfelhőt, látható lett a két hadihíd, amelyet az ellenség az éj folyamán épített a Piavén keresztül. A csoport parancsára a 3. és 5. ütegek ezeket a hidakat hatásos tűz alá vették és a messzehordó üteg segítségével sikerült mindkét hidat összelőni. De ekkor már későn volt, mert az éjszaka leple alatt nagymennyiségű ellenséges gyalogság átkelt a folyón és a 12. lovashadosztály részben tönkrement, részben pedig elfogta, sőt a C. Myránál a hadosztály jobb szárnyán álló II/32. zászlóaljat is hátbatámadta és őket is elfogta.

A halálütegek, amelyek közé a 2. üteg kivonása után az 1/141. üteg (*141. hv. tüzérezred 1. ütege*) is be lett osztva és melyek épen ezen betörési hely mögött állottak, igen kritikus helyzetbe kerültek. Az 1. üteg, amely C. Dalmelánál, a 3. üteg Buzadi Bisollánál és az 1/141. (*Szinnyei*) üteg, amely C. Palazzonenál állott, minden gyalogsági földőzet és támogatás nélkül maradtak és teljesen az elfogatás veszedelmének voltak kitéve.

Ezeknek az ütegeknek a hatalmas tüzéségi tűz miatt az állásaikból kijönni sem lehetett, mert a fogatok a lövegekért az erős tűz alatt álló utakon nem tud-

tak bejönni. Halált megvető bátorsággal és olyan hősiességgel harcoltak ezek az ütegek, hogy a hadtestparancsnokság külön napiparancsban mondott köszönetet és dicséretet a halálütegeknek.

Délelőtt 9 órakor az I/41. üteg (41. hv. tüzezrezred I. ütege) kikülönített félszakaszának, amely az üteg előtt 800 méterre volt elhelyezve, megjelentek az olasz kakastollas alpiniek. A félszakasz két óra hosszáig vett részt a közelharcban, 600 lövést elkartácsoltak. A félszakasz harcát az üteg és a 3. üteg is támogatták, amennyiben erős zárótüzet lőttek a félszakasz állása elé. Mikor a félszakasz löszere elfogyott, a löveg bátor lövegvezetője, Timár Károly tizedes a löveg závarzatát kivette és a félszakasz legénységével bevonult az üteghez.

A halálütegek rettenthetetlen bátorságának és kitartó tüzelésének volt köszönhető, hogy az ellenség hatalmas támadásának első lökése megállott. Ezek az ütegek saját intenciójuk alapján tűz alá vették az előterepet és így sikerült nekik az olasz tömegeket, amelyek már minden gyalogsági és tüzéségi ellenállás nélkül nyomultak előre, – mert a 12. lovashadosztály¹⁰³ gyalogságát elfogták, ezen hadosztály tüzésége pedig éppen a 2. védelmi vonal mögött tartalék állásokba volt átvonulóban – oldaltűz alá venni és megállítani. Az I. üteg Boária Donegált, a 3. üteg Falzé di Piavet és St. Michellét, az I/41. üteg pedig Villa Mottat lőtte.

Délelőtt 10 órakor Schwartz ezredes csoportparancsnokunk személyes megfigyelése alapján kéri a tüzérdandárt, hogy a szomszédos tüzérdandárok és a mi dandárunk ütegeinek tüzet összpontosíthassa a két ellenséges híd előtt készülő hídfőállás kiépítésének megakadályozására.

A dandár erre azt válaszolta, hogy a csoport saját intenciói alapján intézkedjék, minthogy a 31. dandár és a 12. lovashadosztály ütegei éppen állást változtatnak. Az ütközet eredményes kivitele tehát tisztán a Schwartz csoport ütegeire hárult. Minthogy az ellenség a saját védőszakaszt nem támadta meg, az ezred összes ütegei a 12. lovashadosztálynál betört ellenség feltartóztatására lettek felhasználva. Ezen feladatot a csoportparancsnok úgy fogatosította, hogy az összes ütegekkel azokat a helyeket vette tűz alá, ahol ellenség volt látható. Ez délután 4 óra 30 percig tartott és kiváló eredményhez vezetett, mert ahol az ellenség mutatkozott, a csoport 30 löveggel azonnal oda összpontosította a tüzet és így sikerült az ellenségben oly félelmet kelteni, hogy egész napon át komolyabb támadásokba nem kezdett.

A 20. honvéd gyalogezred délelőtt 11 órakor a Soligo völgyéből és Piave del Trevisan községből kiindulva ellentámadást kezdett, amelynek eredménye az lett, hogy délután 6 órára a hadosztálynak a jobb szárnyon elvesztett állásai ismét kezeinkbe kerültek. A szomszédos hadosztály gyalogságáról azonban nem

tudtunk semmit és a 20-asoknak összeköttetésük jobbra egyáltalán nem lévén, a jobbszárny teljesen védtelen maradt. Ezért a 20-asok, hogy jobb szárnyuk biztosítva legyen, az éjszaka sötét leple alatt jobbszárny századjaikat a Soligo völgyére vonták vissza amíg – mint később kiderült – a szomszédos cseh lovashadosztály tartalékcsoportjai közvetlen Piave del Trevisan előtt foglaltak állást.

A tüzérdandár-parancsnokság ezen csapatmozdulatokról nem értesült, és így az ezred részére rendes visszavonulási parancsot nem is adhatott ki. Schwartz ezredes ezredparancsnok azonban csupa elővigyázatból az éj folyamán az értékesebb 2., 3. és 5. tarackos ütegeket a vonalból a Fedora körül már előre elkészített tartalékállásokba vonta vissza. A 4. üteg, mivel a hegyek között és a Soligo déli oldalán teljes biztonságban van, állásban maradt. Ellenben a síkságon álló 1/41. és 1/141. ágyús ütegek, amelyek immár teljesen védtelenül, tulajdonképpen a saját rajvonal előtt, amely Piave del Trevisan előtt húzódott, kb 2 km-re állottak, igen veszélyes helyzetbe kerültek.

Az 1. ütegnél Takácsy főhadnagy már az éj folyamán észrevette, hogy a cseh gyalogság az üteg állása mögött helyezkedett el, megőrizte hidegvérét, az üteggel állandóan az állása előtti előterepet lövette, hogy ezáltal az ellenség meglepetésszerű támadásaitól üteget megmentse. Állást hátra ez a két üteg azért nem változtatott, mert a parancsnokok azt hitték, hogy hátulról erősítés érkezett és az ellentámadás bármely pillanatban megkezdődhetik, másrészt a visszavonulásra parancsot nem kaptak, az olaszok pedig az est és éj folyamán előrébb jönni nem merészeltek, amint azt az első üteg állandóan kiküldött biztosító járőrei jelentették, amelyek az éj folyamán egészen Sernagliaig előrementek, de ellenséget nem találtak.

Az 1. üteg az éj folyamán I mozdonnal és 10 emberrel előrement és az üteg kikülönített lövegét, amely délelőtt óta az olaszok kezén volt, visszahozta és az üteg főállása mögött alternatív állásba vitte. Az 1/141. üteg kikülönített lövegét azonban az olaszok akkor már elszállították.

Amint 27-én reggel megvirradt, eme két üteg parancsnokának áttekintő jelentése alapján az ezredparancsnokság, minthogy meggyőződött eme két üteg leghetetlenebb és legveszélyesebb helyzetéről, azt a parancsot adja ki, hogy ha lehetséges, minthogy a háttérp igen erős és ellenséges tűz alatt áll, az ütegek azonnal vonuljanak vissza, illetve az 1/141. üteg vonuljon be a Víg csoporthoz, az 1. üteg pedig Fedorára jöjjön.

Eme parancs teljesítése lehetetlennek látszott, mert az ütegállásokat megközelíthető Soligo–Falze és Trevisan–Falze-i utak óriási tűz alatt állottak és szinte lehetetlennek látszott, hogy a fogatok a lövegekért be tudnak jönni.

Délelőtt 9 órakor egy kis köd ereszkedett a tájra és ennek leple alatt az

amúgy is nyílt terepen álló ütegeket a mozdonyok nyitott vonalban némileg a bokrok és lugasok védelme alatt galoppban hajtva minden veszteség nélkül megközelíthették.

Az 1/141. üteg Piave di Soligót elterülve bevonult ezredéhez, az 1. ütegnek azonban sokkal nehezebb volt az útja. Ennek az ütegnek az erős tüzérségi tűz alatt álló Pieve di Soligón kellett áthaladnia.

A lövegek egyenként 30 méteres távközzel galoppban hajtva haladtak át a városon. Hol itt csapott le, hol amott vágott bele egy házba a gránát, de a nagy tűzben és hatalmas közáporban az emberek hősiesen viselkedtek. A lovak minden ijedtség nélkül rendesen húztak, hajtóink pedig a nagy tűzben is délcegen ülték a lovaikat. Ennek, s a jó Isten segítségének volt köszönhető, hogy az üteg minden ember és lóvesztés, sebesülés nélkül menekült meg a valóságos pokolból.

Az ezredparancsnokság, amely közben már az éjszaka folyamán C. Cuccótól szintén Federara változtatott állást, már azt hitte, hogy az 1. üteg elveszett és Schwartz ezredes úr örömtől könnyes szemmel fogadta az ütegparancsnok azon jelentését, hogy az üteg minden veszteség nélkül, mind a 6 löveggel szerencsésen megérkezett és Federától nyugatra felvételi állásba ment.

Ezen ütegek példás kitartásukkal a 6. hadseregnek elévülhetetlen érdemeket szereztek, amennyiben az ellenségnek a Vittorió felé vezető utat elzárták és a hadseregnek rendezett visszavonulását biztosították.

Tehát az első káoszból, az első nagy veszélyből az ezred szerencsésen megmenekült, csak az 5. ütegtől veszett el tarack, amely mint tankelhárító löveg Collaltó előtt volt állásban, s a nagy tűz miatt fogattal érte bemenni már nem lehetett, így a legénység felrobbantotta.

Ezalatt az ellenség Vidornál erősen előrenyomulva egy nagy hídfőállást létesített és látható volt távcsővel, amint a Vidornál levő hadihídján a hajnali szürkületben nemcsak nagy tömegű gyalogságot, géppuskás századokat és aknavetőket hozott át az innenső partra, hanem tábori ütegeket is, amely főleg Moriagó Fontigó és Vidor körül mentek állásba és leginkább a Soligo völgyét tartották erős ellenséges tűz alatt. Messzehordó ütegeit a Montelló innenső oldalára egészen a Piave partjára hozta, ahonnan hátul lévő községeinket és felvonulási útjainkat tartotta állandó tűz alatt. Az ellenségnek eme terjeszkedését és a hidakon való átkelését annyira nem állt módunkban megakadályozni, mert egyrészt a szomszédos hadosztály ütegeit elfogták, másrészt a mi messzehordó ütegeink lőszer hiányában nem tudtak lőni, a mi tábori ütegeink pedig, minthogy hátrább lévő felvételű állásainkban voltunk, az említett célokat por-téval elérni nem tudtuk.

Október 27-én a 41. hadosztálynál, miután jobbszárnya és tartalék ezredei a Soligora visszahúzódtak, az ütegek segítségével sikerült az ellenség helyi terjeszkedését egy napra megállítani.

Október 28-án reggel északról és délről az ellenség átkaroló támadási kísérlete ellen a 41. honvéd hadosztálynak, amely jobbszárnyát kivéve az egész frontszakaszon az eredeti állásait még tartotta, a biztos elfogatás elkerülendő, szintén meg kellett kezdenie a visszavonulást.

A hadosztálynak még két út állt szabadon a visszavonulás eszközlésére. Az egyik a corbanesei, a másik pedig a Rua di Felettó a Vittorió felé vezető út.

A corbanesei szerpentin már olyan erős ellenséges tüzérségi tűz alatt állott, hogy a visszavonulás erre nem volt lehetséges. Az ezred ütegei tehát, miután előbb a federai felvételi állásokból Pieve di Soligora és a Soligo völgyére a felvonuló hatalmas tömegű ellenséges gyalogságot egy nagy erővel leadott tüzeléssel megállították és részben szétszórták, Ghiczey százados osztályparancsnok vezetésével Refrontolón, St. Pietrón, Rua di Felletón és Rive di Bagnolon át Carpesica vidékére menetelnek.

Az út nagyon veszélyes volt, mert az ellenség Conegliánót már elfoglalta és a hegyekből levonuló hadosztályunk déli oldalról a veszedelmének volt kitéve. Ezt megakadályozandó 41. rohamászlóalj Conegliánótól északra állást foglalt és önfeláldozó harcok közepette sikerült az ellenséget addig feltartóztatni, míg a hadosztály rendben a hegyektől levonult; másrészt veszélyes volt ezen út annyiból is, mert az ellenséges repülők igen nagy számban az utakon visszavonuló csapatokat megtámadták, bombázták és gyújtó töltényekkel lőtték és ezáltal a visszavonuló csapataink óriási veszteségeket szenvedtek. Egész oszlopok lettek pár perc alatt tönkretéve és szétlőve.

Hála a Mindenhatónak, hogy az ezred ezen kritikus napon szerencsésen átvergődött és az ütegek, amelyek önállóan meneteltek, a repülőtámadásoknál, a kedvező körülményeket ügyesen kikerülve, veszteséget egyáltalán nem szenvedtek. Sőt a 4. üteg legénysége egy alacsonyan repülő francia gépet, reá karabélyokkal tüzelve, lelőtt.

A legnagyobb izgalmakban végrehajtott visszavonulás után este 11 órára az ezred ütegei Carpesica és vidékére megérkeznek, ahol a kiadott parancsok szerint az ütegeknek utóvédállásokba kellett volna menniük, azonban délről és északról az ellenség átkaroló mozdulata olyan veszélyes szituációt teremtett, hogy a hadosztályparancsnokság a hadosztálynak a Livenza folyó mögé a lehető leggyorsabb módon keresztülviendő visszavonulását rendelte el. Ennélfogva Schwartz ezredes, ezredparancsnok a Carpesican összegyűlt ezred ütegparancsnokai előtt ismerteti a helyzet kritikus voltát, megjegyezve, hogy ha az ezred

reggelig, tehát a napfelkelte előtt Sacilenél a Livenzát, amely ide még 34 km-re fekszik, át nem lépik, akkor el vagyunk fogva. Elrendeli tehát az ezred visszavonulását.

Az ütegek itt felesleges szerelvényük, málhájukat és lőszerüket egy helyben lerakják és felrobbantják, s azután önállóan megkezdik a visszavonulást.

Az ütegek különböző, lehetőleg a főutaktól távolabb eső mellékutakon lépést, ügétessel felváltva, a legmegerőltetőbb menetben indulnak vissza, azonban nagy veszély tudatában mégis rendben és fegyelmezetten.

Sacile előtt néhány kilométerrel az ütegeknek a Pordenone–Sacilei műútra kellett felkanyarodniuk, azonban itt a széles úton mozdulatlanul több kilométer hosszúságban állt összetorlódva a sok tüzérség, trén, géppuskás osztagok, kik minden vezetés és fej nélkül az éj sötétjében a legnagyobb káoszban, az elfogatás veszedelmének kitéve veszekedtek, sőt lövöldöztek és gyilkoltak is. Schwartz ezredes úr Ghiczey és Makkay százados osztályparancsnokok és az ezred néhány agilis tisztje a nagy káoszban hamarosan rendet csináltak, közvetlenül a hídon összeszakadt és összetört kocsikat és teherautókat a Livenzába beledobáltatták és az összetorlódott oszlopokat sikerült elég gyorsan, még mielőtt a nap egészen feljött volna, az innenső partra áthozni.

Reggel 7 órára az egész ezred és az ütközetvonat is átjutottak a Livenzán és Sacileban a templom előtti téren gyülekezett.

Ezen erős tempóban keresztül vitt váratlan visszavonulás alatt azonban az ezredet már érzékeny veszteség érte. A hirtelen változott parancs értelmében az ezrednek egészen más irányban kellett visszavonulni és így Belluno felé irányított ezredtörzs iroda kocsiját, az ütközetvonat egy részét, az 1. üteg egy hasznavehetetlen lövegét, 3 kocsiját és a 4. üteg két kocsiját, amelyek Kalus főhadnagy 2. ezredsegédtiszt parancsnoksága alatt már jól előre visszavonultak, az irány és parancsváltozásról értesíteni nem lehetett és így ezek az ezredtől elszakadtak, azonkívül az éjszakai visszavonulás alatt az 5. üteg egyik lövege egy rossz hídon áthaladva a vizesárokba fordult, amelyet azután, minthogy a legénység a nagy vízből kiemelni nem tudott, felrobbantották.

Leszámítva ezen veszteségeket, az ezred aránylag elég komplettül beérkezett Sacilebe. Azonban, minthogy a város tele volt visszavonult csapatokkal és a szép őszi napos időben ismét ellenséges repülőtámadástól kellett tartani, inkább elhagyta a várost és tőle északra néhány kilométerre pihenőbe ment, ahol a két nap rettenetes fáradalmait akartuk kipihenni. Alig pihentünk azonban néhány órát, 29-én délben az ellenség már lovasságával, kerékpáros és páncélautós osztagaival Sacilenél elérte a Livenza vonalat és 31. honvédeink előőrseit megtámadta. A támadás sikeresen vissza lett verve, azonban minthogy a helyzet dél

felől és észak felől összeköttetés hiányában nem látszott eléggé biztosnak, Schwartz ezredes úr elrendelte, hogy az aránylag legtöbbet pihent 3. és 4. ütegek a Livenza mellett utóvéd állásban visszamaradnak, míg a kevésbé harcképes 1., 2. és 5. ütegek a Livenza vonaltól 22 km-re fekvő St. Quirinó vidékére azonnal megkezdik a visszavonulást.

Szerencse, hogy a Sacilen átvezető műút a 41. nehéztüzérezreddel és a hadosztály trénnel el volt állva és az ezred más mellékutakon volt kénytelen visszavonulni, mert így elkerülték ama óriási ellenséges repülőátmadást, amely délután 2 órakor Sacilet és az ebből kivezető utak ellen történt. Ezen repülőátmadás alkalmával a 41. nehéztüzérezred 2. ütege, trénje és nagymennyiségű gyalogsági trén teljesen megsemmisült és rommá bombázva, teljesen szétlőve az utakon maradt.

Így a merő véletlen következtében az ezred visszavonuló ütegei a hasonló tragikus sorsot szerencsésen kikerülve, mellékutakon megkezdték a visszavonulást és este 10 órára St. Quirinóra érkeztek, ahol szabad táborba szállottak. A napok óta harcban állt és nagy menetteljesítményeket végzett ütegeknek jól esett az első nyugodt éjszakai pihenő.

Ezalatt csapataink megkísérelték a Livenza vonal tartását, ami másfél napig sikerült is. Viszont érkeztek olyan hírek is, hogy parlamenterek útján az olasz főparancsnoksággal összeköttetésbe léptünk, hogy kiürítjük a megszállt olasz földet és a határra vonulunk vissza, de az ellenség hagyjon fel a nekünk óriási veszteséget okozó repülőátmadásaival, mert különben kénytelenek leszünk további visszavonulásunk alkalmával az olasz községeket felgyújtani és a lakosságot megtizedelni. Hogy ezen hír valóságnak megfelelt-e, vagy nem, erről biztos tudomásunk nincs, ellenben az valóság volt, hogy október 30-tól kezdve a visszavonuló csapatokat ellenséges támadás már többé nem érte.

Az ezred harcképtelen ütegei október 30-án a dandártól kapott parancs értelmében még hátrább fekvő biztosabb vidékekre összpontosítatnak. Evégből az 1., 2. és 5. ütegek és a 141. ezred, 1., 2., 3. és 5. ütegei délután 2 órakor St. Quirinóról elindulva Foccán át Collinához érkeznek, ahol a Meduna gázlőin éjszaka átkelve reggel 8 órára 52 km menetteljesítmény után Rodeamo Bassó és Altó községekben elszállásolják magukat.

Ezalatt a fronton a Livenzánál a vonal tartása lehetetlennek bizonyult, mivel hadosztályunknak összeköttetése sem dél, sem észak felé nem volt, miután előbb az ellenségnek átkelési kísérleteit Sacilenál Vígh ezredes parancsnoksága alatt visszamaradt ütegek segítségével sikerült több ízben megghiúsítani és nekik nagy veszteségeket okozni, a hadosztályparancsnokság kiadta a visszavonulásra a parancsot a határra.

Ezalatt a dandár harc képtelen ütegei november 1-én a fennemlített községekben pihentek és ez a másfél napi pihenő úgy a lovakra, mint a végleg kimerült legénységre igen üdítőleg hatott.

A visszamaradt 3. és 4. ütegek – a 4/141. üteg kivételével, amelyet az ellenség a visszavonulás alatt bekerített és elfogott – ezalatt szerencsésen bevonultak az ezredhez és 2-án már az egész ezred összes ütegei a kapott parancs értelmében együtt kezdték meg a visszavonulást Povelettóra, ahova az est folyamán beérkeznek.

November 3-án az ezred tovább vonul vissza. A 141. ezred megmaradt négy ütegevel együtt és délfelé már Cividálét is elhagytuk, amikor úton szembe vezérkari tiszték jöttek autón, a csapatoknak tudomására hozva azon hírt, hogy az olaszokkal a fegyverszünet megkötött és további intézkedésig minden csapat maradjon ott, ahol van, vagy táborozik.¹⁰⁴

Mély megilletődéssel és a sok nehéz harcokban és visszavonulásokban kimerülve, bizonyos lelki megnyugvással fogadtuk ezen hírt, azonban tekintve ezen körülményt, hogy az osztrák határtól csak néhány kilométerrel álltunk, az ezredparancsnokság az egész tisztikar véleménye alapján úgy határozott, hogy a menetelést tovább folytatja és átkelve az osztrák határon, táborozási helyét osztrák területre helyezi át. Az ezred tehát este 8 óra körül átkelt a határon és Creden osztrák község mellett szabad táborba szállt.

Ezzel befejeződtek és lezajlottak az olasz fronton a 4 éves háború utolsó harcai és mi a dicsőséges győzelmes harcokkal teli múlt után a mindenhonnan érkező és szállingózó hírek alapján lelkileg megrendülve és kétségbeesve tekintettünk a világtörténelem egyik legkritikusabb napjaiban, amikor évezredek és évszázados birodalmak, országok és trónok dőltek össze és támadtak új országok néhány óra alatt, a kétséges és bizonytalan jövő felé.

V. MENETELÉS HAZAFELÉ

Az ezred már osztrák területen, Creden községben pihent és legnagyobb szerencse volt, hogy átjött a határon, mert 4-én délelőtt az olasz kerékpáros és motorkerékpáros osztagok elérték a határt, azt lezárták és megszegve a fegyverszüneti szerződést az olasz területeken visszamaradt csapatokat foglyul ejtették és lefegyverezték. Így került fogságba a még olasz földön lévő, a fegyverszüneti szerződés értelmében ott pihenő 41. honvéd hadosztály, hadosztályparancsnoktól együtt.

Az ezred, a 141. ezreddel együtt Credenben elhatározta, immár teljesen tudatában a hátszágban történő eseményeknek, hogy minden bel és külellenséggel szembeszállva, minden fáradtságot és nehézséget leküzdve gyalogmenetben, minden fegyvert, felszerelést, lovat, ágyút stb. hazahozva Magyarországra hazatér, hogy az édes hazába betóduló szerb, román, cseh ellenséggel szembeszálljon. Ez a nemes gondolat és lángoló hazaszeretetünk acélozta meg erőnket és ösztökélt bennünket arra, hogy vízben, sárban, hóban, éjjel-nappal menetelve minél hamarabb hazaérkezzünk.

Credenből egy napi pihenés után november 5-én indul el az ezred és egész nap menetelve, immár az új Jugoszláviában, az Isonzó völgyén át Tolminon keresztül Flitschre (*Bovec*) érkezik, ahol szabad táborba szál éjszakai pihenőre.

November 6-án Flitschből elindulva az ezred egész nap menetelve a Predil hágón átkelve, estére Tarvisba (*Tarvisio*) érkezik, ahol a város szélén lévő barakkokban elszállásolja magát. Itt a pályaudvaron már olasz őrség áll. Az olaszok ugyanis, hogy a nyugati frontot még mindig tartó németeket hátba támadhassák, az angolok segítségével a Tarvis–Wien vasúti vonalat megszállták és megkezdtek a csapatszállításokat Bajorország felé, azonban a békésen hazafelé menetelő csapatokat nem bántalmazták.

Midőn 7-én reggel az ezred Tarvisból elindult, a városon, de különösen a pályaudvar környékén levő élelmezési raktár körül a forradalommal kapcsolatos rablás és fosztogatás tünetei láthatók. A feltört kincstári élelmiszeres ládák ezrei hevernek az utakon, s az út, amelyen menetelünk, több száz méter hosszán a szétszórt fehér liszttel van tele úgy, hogy lovaink néhol térdig is lisztben gázolnak. Elszorul a szívünk, látva az édes magyar hazából elrekvirált drága termékeknek illetéktelen elemek által történt elpocsékolását.

Délelőtt 11 óra körül az ezred Villachba érkezik. Itt az újonnan megalakult nacionalista Volkswehr osztagai ezredünket le akarták fegyverezni, azonban

látva, hogy rendesen menetelő, teljesen felszerelt tüzérandár áll velük szemben, minden ellenvetés nélkül áteresztettek bennünket a városon.

Az ezred ezután már nyugodtan menetelve, estére már Radensdorfba érkezett, ahol megfelelő hely hiányában az éjszakára szabad táborba száll.

A szép novemberi időben, 8-án az ezred egész nap menetelve, délután 5 órára a Wörthi tó melletti Welden községbe érkezik, ahol a szép kényelmes villákban elszállásolja magát.

9-én reggel elindulva, egész délelőtt a Wörthi tó és a körülötte levő gyönyörű fürdőhelyek szépségeiben gyönyörködünk. Délben elérjük Klagenfurtot, ahol az ezred a legnagyobb rendben menetel keresztül. A város keleti részén lévő tüzérkaszárnya udvarán és az e mögött elterülő legelőn ezrével állanak gondozatlanul a kincstári, a csapatoktól elmaradt és elhagyott lovak. Itt kicseréljük fáradt és kimerült lovainkat, azonkívül embereinket, még a gyalogosokat is ellátjuk lóval azon elvtől vezéreltetve, hogy minél több lovat ezáltal megmentve Magyarországra visszahozhassunk. Estére Hörtendorfba érkezünk. A szálláscsinálók beosztása szerint a 3. 4. és 5. ütegek itt éjjeleznek, míg az 1. és 2. ütegek a néhány kilométerrel északabbra fekvő Limersdorfban szállásolják el magukat.

Itt az ezred úgy határozott, hogy mivel az érkezett hírek szerint az angolok Triesztben partra szállva Laibachot megszállták, Margburgban pedig a vörös gárda garázdálkodik, Laibachot elkerülve, Weiskirchen, Bruck an der Mur, Graz, Fehring felé vesszük további utunkat.

Ezek szerint 10-én északnak elkanyarodva egész napi menet után estére Enzelsdorfba érkezünk.

11-én továbbfolytatva utunkat, immár steier földön barátságosabb, szelídebb népek között vígabban menetelünk és 48 km megtett út után Birnbaumon át estére Wolfsbergbe érkezünk, ahol kényelmesen elszállásoljuk magunkat.

Teljesen kipihenve fáradalmainkat, 12-én friss erővel menetelünk tovább és délelőtt 11 óra körül Obdachra érkezünk. Itt Schwartz ezredes úr úgy határozott, hogy jóval megrövidítve utunkat, tekintve, hogy az utak mindenütt kitűnőek és lovaink elég jó kondícióban vannak, a Pack szoroson keresztül átkelünk a Stubalpokon.

Eszerint lekanyarodva nekivágtunk a Pack szoros szerpentinjének. Alig tetünk azonban néhány kilométer utat, a szorosban álló hosszú tréncocsisorra találunk. A kapott felvilágosítások után megtudtuk, hogy a 7. lovashadosztály, teljesen komplettül, egész trénnjével menetel előttünk, s mivel az út nagyon meredek és lovaik gyengék és több nap is beletelik, míg a hadosztály átkel a hágón, s addig nekünk ott várakoznunk kell, elhatároztuk, hogy visszafordulunk és Weiskirchenen át, habár kissé meredekebb úton, de átkelünk mi is a

Stubalpokon. Legyőzve nagy nehezen a keskeny szorosban a megfordulás nehézségeit, Obdachon át este 9 órára Weiskirchenbe érkezünk, ahol az ezred helyszűke miatt a Táros mellett szabad táborba száll. A ködös, immár téliesen hideg éjszakában barátságosan lobognak fel a tábornüzek és mi mindnyájan izgatottan tárgyaljuk az átkelés módozatait tudatában annak, hogy utolsó nehéz akadály van már csak előttünk, azután már néhány nap múlva Magyarországon leszünk.

13-án reggel 8 órakor indulunk neki a hegyi útnak. A menetoszlop élén az 1. üteg menetel, tekintve, hogy neki vannak a legjobb lovai. Az út eleinte a szép fenyves erdők között és a meleg napsütéses őszi napon egészen kellemes volt. Később, úgy 11 óra körül immár az ütegek nagyobb térközöket vesznek fel és önállóan kezdik el a meredek úton a vontatást. A lövegeket egyenként 12-es 18-as, végül 24-es fogattal, azután külön-külön a kocsikat 6, 8 és 12-es fogattal kell vontatni. Útközben a lovakat folyton pihentetni és etetni kell, így csigalassúságban haladnak az ütegek a meredek és éles kanyarulatokkal ellátott serpentin felé. Minél előrébb jutunk, annál hidegebb idő van és délután 5 órára az élen menetelő, legjobb lovakkal rendelkező 1. üteg 2100 méter magasságban, óriási hóviharban és csikorgó hidegben átkel a hegyen és lefelé menetelve, este 11 órára Gradenburga érkezik, ahol egy elhagyott gyárpületben elszállásolja magát. Vesződésesebb és nehezebb vontatás után az éj folyamán megérkeznek egyenként a többi ütegek is. Reggel 9 órakor érkezik meg utoljára az 5. üteg, amelynek lovai a leggyengébbek voltak és így a vontatás és húzítás ezen ütegek okozott legtöbb gondot.

13-án egész nap az ezred Gradenburgban pihen és este 7 órakor éjszakai menetet kezd. Köflachon, Tobelbadon át egész éjjel menetelünk és reggel 7 órára Leibachba érkezünk, ahol az ezred rövid pihenőt tart.

Minél jobban közeledünk Magyarországra felé, annál inkább hajt bennünket a honvágy és annál nagyobb meneteket teljesítünk minden nagyobb fáradtság nélkül.

Néhány órai pihenés után tovább menetelünk és Premstadtchennél Graztól délre 8 km-re átkelve a Wien–Trieszti vasúti fővonalon, Fehringg felé vesszük utunkat és egész nap menetelve 92 km menetteljesítmény után Hausmannstadenbe érkezünk, ahol elszállásoljuk magunkat.

Tekintve az előző napi nagy megerőltető menetet, folyó hó 16-án csak 22 km-t menetelünk és délután 4 órára Studenzenbe érkezünk, ahol elszállásoljuk magunkat.

17-én vidáman menetelünk tovább és nem érezve a kétheti menetelés szenvedéseit és fáradalmait, nótaszóval közeledünk az édes magyar határ felé, amely immár csak néhány km-re fekszik tőlünk

Vasárnap lévén, a déli harangszó zúgása mellett lépi át a hős ezred a magyar határt. Könny ül az örömtől valamennyiünk szemében, amikor az öreg csatárok ajkán felzendül a magyar himnusz és amikor a hazájuktól éveken át távol harcoló magyar katonák megcsókolják a magyar földet.

Magyar földön, magyar falvak között meneteltünk tovább és este 9 órára Szentgotthárdra érkeztünk, ahol már várakozik ránk Bíró Zoltán főhadnagy, az ezred első segédtisztje, akit az ezredes úr Köflachról Budapestre előre küldött a magyar hadügyminisztériumhoz a további parancsok kikérése végett és közli velünk a szomorú hírt, hogy a szocialista kormány reakciós hadügyminisztere „nem akar katonát látni” és az ezred Veszprémben leszerel. Ő gondoskodott már kettő 120 tengelyes szerelvényről, amely az ezredet Veszprémbe fogja szállítani.

Az éjszakát zúzmarás, esős időben az állomás épülete körül töltjük el. Reggel 4 órára megérkeznek a szerelvények, de minthogy Szentgotthárdon a rakodó nagyon kicsiny volt, az ütegek tréncocsijai és országos járművei Putnik Ferenc főhadnagy vezetésével a következő, néhány km-re fekvő falu állomására menetelnek és második szállítmányt képezve ott vagoníroznak. Az ezredtörzs és az ütegek lövegei Szentgotthárdon délelőtt 12 órára bevagoníroznak és délután 2 órakor indulnak Szombathely felé, ahova éjjel 11 óra körül érkezünk meg.

Itt barátságos fogadtatásban van részünk. A pótüteg volt segédtisztje Kőhler főhadnagy és Bíró főhadnagy nővérei és a város néhány előkelő családtagja megjelent az állomáson és azt az órát, amit a vonatunk Szombathelyen állt, cigányzene mellett, kellemes vidám úri társaságban töltöttük el, amely iparkodott feledtetni velünk a négy és fél évi szenvedések hiábavalóságának megrendítő tudatát.

Szombathelyről éjfél tájban indulunk Veszprém felé. Közben esik az első hó és csikorgó téli hidegben, amely lelkünk hangulatának igen megfelelt, utazunk tovább és november 19-én déli 1 órára Jutasra érkezünk, ahol a pótüteg tisztikara, élén Csikvándy századossal fogadja az ezredet. Itt a pótüteg megvendégelte ebéddel a legénységet. Délután 4 órakor indulunk Jutasról és 20 perc alatt, fél 5 órakor, háromheti vándorlás után az ezred megérkezett Veszprémbe, ahol este 8 órára az ütegek kivagoníroztak és a barakkokba vonultak.¹⁰⁵

FELHASZNÁLT IRODALOM

Hadtörténelmi Levéltár iratanyagai közül:

II. 336. 4. doboz., m. kir. 82. honv. gyal. dandár, Eseménynapló,

II. 714. m. kir. 7. tábori tarackos ezred, naplók, parancsok,

II. 1000 m. kir. 7. tábori ágyúezred

Tanulmánygyűjtemény: TGY 979: Denk Ágoston, TGY 2037: Elekes Antal, TGY 2268.

FELSZEGHY 1938. = *A magyar tüzér. A magyar tüzérség története.* (szerk.: Felszeghy Ferenc, Reé László), Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat. Budapest, 1938.

BALLA 2010. = BALLA Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyságok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagyságok.* Argumentum Kiadó. Budapest, 2010.

BALLA 2014. = BALLA Tibor et al.: *A magyar tüzérség 100 éve, 1913–2013.* Zrínyi Kiadó. Budapest, 2014.

BIRÓ 1920. = BIRÓ Zoltán tüzérfőhadnagy: A „piavei összeomlás” a magyarság szempontjából. *Magyar Katonai Közöny*, 1920/1–2., 13–19.

FÖLDESI 2012. = FÖLDESI Ferenc: A „Sosemvolt” tüzérlaktanya ürügyén – Veszprém egyes századai közállapotairól. *Veszprémi Szemle*, 2012/1., 3–29.

GIGANTE–VISINTIN 2008. = GIGANTE, Valentino – VISINTIN, Ranieri: *San Michelle. Tragico monte dalle quattro cime.* Sagrado (Gorizia), 2004–2008.

GULYÁS 2013. = DR. GULYÁS Géza alezredes: A fegyvernem megalakulása és a tüzérisztképzés beindítása, a fegyvernem részvétele az első világháborúban. *Honvédségi Szemle*, 2013/4., 45–52.

GULYÁS 2013. = DR. GULYÁS Géza alezredes: Tüzérfelderítésünk kezdetei és működése a Nagy Háborúban (2.). *Honvédségi Szemle*, 2018/2., 123–139.

HADILEVÉLTÁR 1941. = Kostanjevica visszafoglalása 1917. május 23. *Magyar Katonai Szemle* 1941/5., 308–320.

HERCZEGH 1936. = HERCZEGH Géza: *A m. kir. veszprémi 31. honvéd gyalogezred, a 31. 46. és a 79. honvéd menetzászlóalj, valamint a 31/I. népfőlkelő zászlóalj története.* Cegléd, 1936.

JAKUSCH 2011. = JAKUSCH Gabriella: Hajmáskér, tüzérbázis a hátszágban. *Hadtörténelmi Múzeum Értesítője*, 2011/12., 251–258.

MAKAI–HÉRI 1990. = MAKAI Ágnes – HÉRI Vera: *Kitüntetések.* Zrínyi Kiadó. Budapest, 1990.

NYÁRI 1934. = NYÁRI Brauner Iván: A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzó csatában. *Magyar Katonai Szemle*, 1934/7., 1–16.

SCHAY = SCHAY Gusztáv nyug. gyalogsági tábornok: *A 41. honvéd-gyaloghadosztály harcai a Kárpátokban 1915. telén.* In: Szemelvények a világháborúról. A m. kir.

- Hadtörténelmi Levéltár kiadványa. Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó R. T. Budapest, é.n., 75–292.
- STIELLY 1923. = STIELLY Walter: Részlet a m. k. 41. honvéd gyaloghadosztály kárpáti harcaiból 1915 márciusában. *Hadtörténelmi Közlemények* 1922–1923. évf., 23–24. kötet, 290–309.
- TERMINOLÓGIA 2015. = *Katonai Terminológiai Értelmező Szótár*. Szerk.: Berkáné Danesch Marianne. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.

VI. MELLÉKLETEK

1. sz.: megyesi Schwartz Jenő Győző címzetes tábornok életrajza

Született: Sopron, 1866. 01. 17.

Meghalt: Sopron, 1945. 03. 15. (bombatámadás áldozata).

Vallása: római katolikus

Apja: megyesi Schwartz Miklós (1831. 09. 17. – 1916. 10. 23.).

Nemesség, nemesi előnév: 1902. (Királyi Könyvek: 225/1902.).

Ügyvéd és a soproni Ügyvédi Kamara elnöke.

Soproni Katolikus Konvent Elnök (1875–1908).

Magyar királyi udvari tanácsos (1911).

Kitüntetései: Ferenc József rend lovagkereszt (1891), Vatikáni Szent Gergely Rend lovagkereszt.

Anyja: Bayern Mária (1841. 10. 19. – 1912. 3. 8.).

Kitüntetései: Pápai rend: Pro Ecclesia et Pontifice (1909).

Iskolái: elemi (nép) iskola (1872–1876).

Sopron, Benedek Rend Katolikus Főgimnázium I–V. osztály (1876–1881).

Tüzér Hadapród Iskola Bécs (1881–1885).

Nyelvismerete: német (tökéletes); francia (gyenge); szlovák (nincs minősítve).

Címek: magyar nemesi cím és nemesi előnév 1902. 02. 05. (apja után).

Nemesség igazolása: BM 23260/1932.

Tüzér Bajtársi Kör alapító tag.

Tüzérszobor Bizottság tagja (1934–1936).

NYUKOSZ (Nyugdíjas Katonatisztek Országos Szövetsége) Sopron főcsoport alelnöke 1929–33 között, majd elnöke 1933–37 között.

Kitüntetései:

Lipót Rend lovagkereszt (hadidíszítménnyel, kardokkal),

Vaskorona Rend 3. osztály (hadidíszítménnyel, kardokkal),

Katonai Érdemkereszt 3. osztály (hadidíszítménnyel, kardokkal),

Katonai Érdemkereszt 3. osztály,

Ezüst Katonai Érdemérem (vörös szalagon),

Bronz Katonai Érdemérem (hadi szalagon, kardokkal),

Bronz Katonai Érdemérem (vörös szalagon),

Károly Csapatkereszt,

Tiszti Szolgálati Jel 3. osztály,
1912–13 Mozgósítási Emlékkereszt,
Jubileumi Emlékérem (Fegyveres Erők számon),
Katonai Jubileumi Kereszt,
Magyar Háborús Emlékérem (kardokkal és sisakkal),
Magasabb illetményosztályba sorolás (RK 26/1913).

Külföldi kitüntetései:

Német (porosz) Vaskereszt 2. osztály.
Osztrák Háborús Emlékérem (kardokkal).

Előmenetele:

Tüzér hadapród tiszthelyettes	1885. 08. 20. (09. 01.)
Hadnagy	1888. 09. 01.
Főhadnagy	1893. 05. 01.
2. osztályú százados	1901. 11. 01.
1. osztályú százados	1905. 11. 01.
Őrnagy	1913. 05. 01. (RK 23/1913)
Alezredes	1915. 07. 01.
Ezredes	1918. 02. 01. (RK 18/1918)
Címzetes tábornok	1923–1926. között

Beosztásai:

1885. 09. 01-től cs. és kir. 4. vartüzér zászlóalj, Wien,
1891-től cs. és kir. 28. nehéztüzérosztály, Salzburg,
1894-től cs. és kir. 41. hadosztálytüzérezred, Salzburg,
1900-tól cs. és kir. 5. hadtest „Albrecht főherceg” tábori tarackos tüzérezred, Pozsony,
1908. 04. 06-tól cs. és kir. 5. nehéztarackos osztály, ütegparancsnok, Komárom,
Áthelyezve 1913. 01.01-től a közös tüzérségtől a magyar királyi tüzérséghez, a magyar kir. II. tábori tüzérosztálynál, osztályparancsnok,
1914. 05. 28-tól magyar kir. 7. tábori tüzérezred, Veszprém. II. tüzérosztály parancsnoka (RK 13/1914).

Háborús beosztásai:

1914. 08. 01-től a magyar kir. 41. tábori tüzérdandárban, a magyar kir. 7. tábori tüzérezredben a II. osztály parancsnoka az orosz fronton,
1914. 09. 02-től a magyar kir. 41. tábori tüzérdandárban, a magyar kir. 7. tábori tüzérezred parancsnoka az orosz fronton,
1916-tól a XII. hadtest, magyar kir. 41. gyaloghadosztály, 41. tüzérdandár, a 41. tábori ágyús ezred parancsnoka,

1918. 11. 19. visszatérés Veszprémbe (lövegekkel, lovakkal, felszereléssel).

Háború után lakhelyei:

Veszprém, Szabadi u. 11.

1919-től Sopron, Templom u. 8.

1930–32-ben Sopron, Új u. 5.

1933-tól Sopron, Meyne telep 6.

Családi állapot: nős, felesége Stimpfl Klotild (1874 – Sopron, 1955.)

Gyermekei: 2 fiú, 2 leány

Róbert (Salzburg, 1897. 02. 24. – Sopron, 1985. 07. 26.), kanonok, Veszprémi püspökség. (1917. okt. 15-től 1918-ig katonai szolgálót teljesít a 7. (41.) m. kir. tüzérezrednél – Földesi F.),

Alfonz (Pozsony, 1905–1994), Külügyminisztérium beosztottja, 1. o. konzul az 1944. évi adatok alapján,

Klotild (1900 – Sopron, 1937),

Eugénia (nincs adat).

Megjegyzés:

A gimnáziumban döntő többségben megfelelő jegyeket ért el, osztályt nem ismételt.

Eltemetve: Sopron, régi Szent Mihály temető, V. fali csoport, 52. sz. sír, családi kriptá. Gyászjelentése a Levéltárban nem található.

A Tanácsköztársaság idején túsznak jelölve. (Forrás: *Forradalmak sodrában. Tanácsköztársaság Sopronban és Sopron Vármegyében a kortársak szemével.* Sopron, 2014., 105.)

Forrás:

A magyar tüzér – A magyar tüzérség története. Szerk.: vitéz Felszeghy Ferenc ny. tábornok Bp., 1928. (Ree könyvkiadó),

Pannonhalmi Benedek Rend Sopron, Katolikus Főgimnázium évkönyvei 1876/77 – 1880/81

Kais.-König. Militär-Schematismus für Wien, 1886., 1887., 1888.

Schematismus für das Kaiserliche und Königliche Heer 1890–1912-ig

A magyar kir. honvédség és csendőrség névkönyve 1917–1918

A magyar kir. honvédség Rendeleti Közlönyök 1912–1918 között. Készítette: Hegedüs Elemér nyugállományú alezredes

A Schwartz család kriptája Sopronban. Fotó: Hegedűs Elemér

2. sz.: Raskó Sándor főhadnagy:
A m. kir. 7. honvéd tartalék ágyúsüteg története

Ezerkilencszáztizennégy augusztus közepén az anyaezred négy ütege és lövészeroszlopai megkezdtek mindvégig dicsőséges harci munkájukat. A béke fegyelme, rendszeres kiképzése, a harctéren az ellenség előtt bebizonyította a fiatal honvédtüzérség nagyra hivatott voltát. A honvéd büszke magyar tulajdonosai párosultak a hadsereg évszázados hagyományaival bíró tüzérség erényei-

vel és az eredmény az volt, hogy anyagban és számban óriási fölényel bíró ellenség előtt dicsőségesen megállotta a helyét. Az ezred sor-ütegeinek békében kipróbált, bevált tisztikara és legénysége eleven kerete volt a mozgósításkor lelkesedéssel bevonult tartalékos és népfelkelt tiszteknek és legénységnek.

A háború első napjai, az orosz hadsereg óriási tüzérségi fölénye, égető szükségé tették tüzérségünk szaporítását. A hadosztálytüzérségnek háború alatti kifejlesztésének – mely a szervezés, technikai készség valóságos mintaképe volt – első lépése volt a tartalékütegek felállítása, melyre vonatkozó rendelet már 1914. augusztus havában jelent meg. Személyzettel, lovakkal és anyaggal való felszerelése egy hatlőveges ágyús ütegnek lövészeres és élelmezési lépcsővel a menetkészség leggyorsabb elérésének céljával, oly időben, amikor a pótüteg kiképzési munkájának legelején volt és kiképzett altisztek, kezelő és hajtólegénység rendelkezésre egyáltalában nem állottak – volt a feladat.

Ennek megoldására és a felállítandó üteg parancsnokául Tóth Aladár, a HM-ba beosztott volt százados vezényeltetett. Az ő és a pótüteg akkori parancsnokának Csikvándy Béla százados emberfeletti munkájának volt köszönhető, hogy tüzérségileg nyers anyagnak mondható legénység rövid, néhány napi szakadatlan munka árán kiképeztetett.

Az üteg első tisztikarában: Sütő László hadnagy, Köhler József tart. hadnagy, dr. Koreck Béla, dr. Istuanits Ernő, dr. Raskó Sándor t. zászlós és Szabó Benedek t. hadapród foglaltak helyet.

Szeptember havának második fele már a harctéren találta a fiatal üteget a 2. honv. tartalék ágyúsosztály kötelékében Zágróczy Dezső százados osztályparancsnoksága alatt. Homonna, Nagymihály, Munkács a fő állomásai az üteg akkori nagy menetelési teljesítményeinek, mindenütt résen a Kárpátok szorosain beözönleni készülő orosz áradat megfékezésére, anélkül azonban, hogy az ellenséggel közvetlen érintkezésbe került volna. Szeptember hó utolsó napjaiban az oroszok több helyen betörték Magyarországra. Az üteg Técsőn volt, amikor az oroszok Máramarosszigetet elfoglalták, hogy onnan az Alföld felé folytassák könnyűnek hitt hódító útjukat. Huszt és Técső között Pflanzler-Baltin gyalogs(ági) tábornok¹⁰⁶ ekkor a szervezésnek lehetetlennek látszott feladatát oldotta meg. Az orosz invázió előtt kitért hadtáp, vasútbiztosító, hídörző csapatokból, néhány sebtében odavetett menetszázadból, úgyszintén a lengyel légió részeiből hadsereget alakított.

A háború később szervezettsége mellett legendának tűnik ez a vállalkozás. Kellően ki nem képzett, a leghíányosabban felszerelt, Wrendl puskákkal, gépfegyverek nélkül felfegyverzett gyalogsággal mozgó, egészségügyi és élelmezési intézmények híján minden organisációnak csak tervével alakult meg az a had-

sereg, mely eredményesen vette fel a küzdelmet az orosz csapatokkal. Október 6-án Máramarossziget alatt Felsőapsánál Turnau vezérkari alezredes csoportjában az üteg megnyitotta a tüzet az Aknaszlatinánál felállított orosz ütegekre, amelyek nagy külső hatással és még több lőszerpazarlással feleltek. Többrendbeli állásváltoztatás után az ütegek megadatott az a dicsőség, hogy a hanyatt-homlok menekülő oroszok üldözése közben bevonulhatott a felszabadított Máramarossziget városába, ahonnan már egy nap múlva a visszavonuló ellenség üldözésére megalakított 56. gyaloghadosztály kötelékében és a 2. honvéd tartalék ágyúosztálytól kikülönítve folytatta a harcokat. A sebtében felállított hadosztályok számerejére nézve jellemző, hogy az 56. hadosztály egyedüli tüzérséget heteken keresztül a 7. honvéd tartalék üteg képezte. A hadosztály a Tisza völgyében Körösmező irányában üldözte az oroszokat. Az egyedüli tüzérség – hat löveg – ennek folytán ezekben a harcokban, ütegben egyesülve soha nem működött. A szakaszok kikülönítve egyes gyalogsági csoportokkal a Kárpátok hegyi ösvényein, rengeteg terepnehézség legyőzésével harcoltak, összeköttetés és harci felderítés hiányában nem egyszer a saját gyalogsági vonal előtt. Nagybocksó, Lonka jelzik ezeknek a harcoknak főbb helyeit. Rahó és Körösmező megtisztítása után október 20-án már a Tatárhágón találjuk az üteget tüzelőállásban, honnan néhány nap múlva az orosz erős utóvédekkel való folytonos harcok és erőltetett menetek árán Nadworonát is elfoglalta a hadosztály. Nadworonától északkeletre az oroszok nagymérvű csapatösszevonásokkal igyekeztek saját erőink előhaladását megakadályozni. Nagyszámú gyalogsággal és megerősített tüzérséggel fogadták csapatainkat. Az üteg a lengyel légióknak – Durski cs. és kir. altábornagy parancsnoksága alatt – akkor vitézül harcoló részeivel kötelékben, erős és hatásos tüzelő harc dacára sem tudta az oroszok támadásait visszaverni. A hadosztály déli irányban visszavonult és az üteg Mikuliczynnél foglalt el tüzelőállást, egy szakasz pedig kikülönítve a Kleva magaslaton előőrsi állásba vonult; követte őt néhány nap múlva az egész üteg. Néhány orosz támadás sikeres visszaverése és kisebb eredményes előtörés támogatása után a két napos delatyni ütközetben különösen kitűnően, november 21-én az üteg a harcvonal más pontjára rendeltetett. A máramarosi harcok sikerének elismeréséül az üteg parancsnoka, két tisztje és a legénység között többen már ekkor részesültek legfelsőbb kitüntetésben. A máramarosi első harcok minden résztvevője ma is csodálattal gondol vissza arra a számban és felszerelésben oly parányiknak nevezhető csapatokra, melyek a hatalmas orosz áradatnak nem csak gátat tudtak emelni a további előnyomulásra, hanem önfeláldozó és öntevékeny módon távol tartották az ellenséget Magyarország határaitól. Az oroszok a háború további folyamán sem tudták esztelen és barbár pusztításait Máramarosban megismételni.

November végén az oroszok betörése Homonnáig nagyobb erők összevonását igényelte. Az üteg Kisberezsnánál kivagonírozva Kiskolon mellett állásba vonult. A Homonnánál és Takcsánynál ránk nézve sikeres harcok után előnyomult. Az ellenség erős utóvédharcok után a határgerincre vonult vissza, az üteg pedig előbb Nagypolány, majd Cirókaófalú közelében a mélyen fekvő völgy különböző pontjain vette fel a tűzharcot a gerinc mögött kitűnően felállított orosz ütegekkel. A cs. és kir. 8. lovashadosztály kötelékében a harcoknak inkább tüntető jellege volt, de az üteg számára nehéz és küzdelmes napokat jelentettek. A kárpáti tél borzalmái már jelentkeztek, a terep és az időjárás egyaránt kedvezőtlen befolyással volt a támadásra. Mindazonáltal az oroszok nem tudtak ellentállani az állandó és több oldalról jövő nyomásnak.

December 12-én kitűnő állásaikat feladva északi irányban visszavonultak. Az üteg előnyomulása közben meggyőzést szerzett arról, hogy tüzelése mily pusztításokat végzett a jól kiépített ellenséges állásokban. A hadosztály Cína érintése után Baligródig nyomult előre. Két napon keresztül az üteg még részt vett az 56. hadosztály baligródi sikeres harcaiban, utána az erősen megfogyott hadosztállyal visszavonatot. A következő néhány nap pihenésre és apróbb menetelésekre volt szánva.

1915. újéven Vendégin találjuk az üteget tüzelőállásban, innen Taksány és Szinna érintéséből Kisberezsnán át, majd Utczáson, most már Szurmay hadseregcsoportba osztva. Az oroszok 1915. újév hajnalán az uzsoki szorost elfoglalták. A Szurmay csoport legnagyobb részt honvéd és hadseregbeli magyar csapatainak jutott az a nehéz, de dicsőséges feladat az Ung völgyében előnyomulni készülő ellenséget visszaverni. Az üteg a tervezett harcokban különleges megbízatást nyert. Kisebb gyalogsági különítménnyel az Ujszék feletti 606-os (*magaslat*)-ot megszállani, onnan rövid, de erős tüzeléssel a Patakújfalu és Patakófaluban beszállásolt orosz csapatokat meglepni és a saját előnyomuló gyalogság harcát támogatni. Lövegek elhelyezését napokig tartó erős munka előzte meg. A 606. (*magaslat*) lejtője a fogatolt üteg számára járhatatlan volt. Gondoskodni kellett továbbá az üteg menetkésztségéről a további előnyomulásra való tekintettel is. Minthogy a lovak erre a feladatra alkalmatlanok voltak, hosszas kísérletezés után a lövegeket ökröfogattal kellett állásba hozni. Kiválóan célszerűnek bizonyultak a parasztoktól rekvirált ökrösszekerek, melyeknek erejét mozdony gyanánt használta az üteg. Január 20-án éjjel a kiválóan működő ökröfogatok a lövegeket állásba hozták. Másnap 7 órakor gyönyörű napsütéses téli reggelen a hegy lábánál az oroszok nyugalmas tábori életében lehetett gyönyörködni. Gyanútlanul, békésen folyt a békés napi foglalkozás. Néhány perc múlva megvillantak az üteg ágyúí, odalenn pedig a lövedékek pontos becsapódásainál két-

ségbeesett kapkodó szaladgálás támadt. Az oly nyugalmasnak látszott Patakújfalu hangyabollyá lett. Mindenünnen, házakból, istállókból rendetlenül szaladgáló oroszok menekültek. Ugyanakkor a saját gyalogságunk leereszkedett a völgybe puska lövés nélkül; az ütegben az irányzék vezényszava folyton nagyobb távolságra szólott és 1-2 óra múlva már be kellett fejezni a tüzelést. A saját csapataink a falut birtokukba vették. Foglyok és tekintélyes zsákmány, de főleg az oroszok eszeveszett menekülése igazolta a vállalkozás meglepetésszerű, kiválóan megoldott és a harc vonal többi részére nagy kihatással bíró eredményét. A terepbeli nehézségek miatt, az ellenségnek lehetetlennek látszott tűzérési támadás nagy befolyással volt az Ung fővölgyében történt előnyomulásra. Még ugyanaznap az üteg a gyalogságot előnyomulásában követte. Az ökrös-fogatok lassú, de biztos segítségével leereszkedett a fagyos meredek lejtőn. A Szurmay csoport előnyomlását az oroszok már nem akadályozhatták meg és az uzsoki szorost kénytelenek voltak feladni. Fenyvesvölgy, Ligetes, Szuhapatak és Uzsok érintése után január 31-én az uzsoki szorosnál az üteg átlépte az országhatárt, majd Siankin keresztül Beniozován állásba ment a templom melletti temetőbe. Megfigyelőállás a Byczokon lévő rajvonalon volt.

Az üteg harcainak egy új fejezete kezdődött.

Az 1915. év kárpáti tele teljes erejével dühöngött. Saját vállalkozások, majd pedig az ellenség tömeges, szakadatlan támadásai a nagy hideg, óriási hózivatarok folytán lehetetlennek mutatkoztak. Az időjárás oly áldozatokat követelt, mint az elkeseredett harcok. Február és március hónapja az uzsoki harcok világraszóló eredményeiről tanúskodnak. Az oroszok tömegtámadásai párosulva az időjárás kegyetlenségeivel, nem tudták megingatni csapataink erejét. De bármily borzasztók is voltak e küzdelmek, válságosakká akkor lettek, amikor április elején az oroszok teljes ütőerejükkel, megszaporodott nehéztűzérőségükkel az uzsoki harcvonalra vetették magukat, csapataink pedig a galíciai völgyek és lejtők birtokát feladni és a határt képző magaslatokra voltak kénytelenek visszavonulni. Az üteg a Határszeg feletti 1149. (*magaslat*)-on foglalt állást. Az állás elfoglalását hosszas előkészítő munka előzte meg.

A magas hó és nehéz terepviszonyok miatt napokig tartott, amíg a lövegek a 828. (*magaslat*)-on levő fatelephez vezető iparvasút és a kivezényelt gyalogság segítségével állásba kerültek. Az ütegállás elfoglalása után néhány nappal saját gyalogsági vonalunk is már az 1149. és 1107. (*magaslat*), Halics magaslatokra került. Minden testi és lelki erőfeszítésre szükség volt. Az üteg a rajvonalon állott május 8-ig. Az oroszok a legkétségbeesettebb erőfeszítéssel iparkodtak a Szurmay csoport új vonalát áttörni. Magaslatokon elhelyezett csapatok szenvedéseit az ellenség túlnyomó számerején, erős tűzérésén és az időjárás borzal-

main kívül most már az élelmezési és lőszer utánpótlási nehézségek is szaporították. Annál nagyobb dicsőségére válik az uzsoki csapatoknak, hogy az oroszok folyton megújuló támadásai eredménnyel nem jártak. Április első felében az oroszok egy borzalmas éjszakai támadással birtokukba vették az állást oldalozó Halics magaslatot. Innen kezdve az ütegállás három oldalról volt tűz alatt. A veszteségek emberben és anyagban napról napra szaporodtak. A lövegek egymástól 5-600 lépésnyi térközben a rajvonalban működtek, s csak folytonos állásváltoztatásokkal, ügyes leplezéssel tüzelhettek. A legrövidebb távolságokra, állandóan közvetlen irányzással, nagy veszteségeket okoztak az ellenségnek. A keskeny és meredek hegyháton az elhelyezkedés másképp lehetetlen volt, de kedvező céltábláját képezte a nyílt ütegállás a nagyszámú nehezebb kaliberű orosz tüzérségnek, a gépfegyver és fegyver tüzeinek. A sziklába robbantott és jól leplezett lövegállások mellett mindazonáltal napról napra újabb meglepetéseket okozott az üteg. Hol a 828. (*magaslat*)-nál levő fatelepen elhelyezett orosz parancsnokságot sikerült néhány jól irányzott gránáttal lakásváltoztatásra bírni, hol egy békésen etető ellenséges vonatoszlopot szétszórni, majd a legrövidebb távolságról két gépfegyverállást megsemmisíteni. Mindez nagy sikerrel, de a lövegek elvesztésének állandó veszélyével történt. Az orosz tüzérség igyekezett is az oly alkalmatlan üteget elhallgattatni. Egy saját lövés elegendő volt a különböző kaliberű ütegek sortűz sorozatainak kiváltására. Az ellenséges tüzérségi megfigyelő az 1273. (*magaslat*) elfoglalása után, e magaslaton még az üteg tüzelési előkészületeit is megfigyelhette. Az oldalozó gyalogsági tűz is az üteg elhallgattatását célozta. Több ízbeni kisebb próbálkozás után április 21-én hajnalban hatalmas támadást kísérelt meg az ellenség. Rövid tűzharc után rohamra indult az orosz gyalogság. Támadást azonban a 24. honvéd és a cs. és kir. 6. gyalogezred zászlóaljai elkeseredett kézitusában visszaverték. Az üteg előre időzített srappal, majd kartácstűzzel lőtte az ellenséges támadó hullámokat. A kézitusa alatt pedig hatalmas zárótűzzel akadályozta meg az ellenséges tartalékok előrevonását és a támadók visszaözlését. Az eredmény közel 1200 fogoly, rengeteg halott, sebesült és a támadás teljes megghiúsulása volt. Ha eddig az orosz tüzérség figyelmét az üteg eléggé foglalkoztatta, úgy ez az április 21-iki harc után még csak fokozódott. Nagy lőszerpazarlással és elég pontossággal lőtték a lövegállásokat; emberben, anyagban tekintélyes károkat okozva, de ezzel csak fokozottabb figyelmet váltottak ki az ütegből. A telitalálatokkal elhallgattott lövegek néhány óra múlva már újakkal kicserélve ismét tüzeltek, újabb és újabb vállalkozások nyugtalanították az ellenséges vonalat, míg május 9-én a gorlicei frontáttörés eredményei az uzsoki szakaszon is láthatókká lettek. Előző nap már lázas készülődést jelentett az üteg, melyeket tüzelésével állandóan meg-

zavart – az ellenség kénytelen volt visszavonulni. Az üteg ismét megoszlott. Az egyik szakasz az oroszoktól kiűritett Halics magaslaton foglalt állást, a másik a völgybe ereszkedett. Mindkét szakasz az előnyomuló gyalogsággal a visszavonuló ellenség üldözésére (*indult*). Jablonka-Nysnanál a szakaszok egy napra ismét egyesültek, utána az első szakasz erőltetett menetekben, kikülönítve üldöző különítménybe osztva, Drohobyczig hatolt előre. Az üteg többi részével csak napok múlva Dobrovlanyyn egyesült. Az oroszok Drohobycz mellett hasztalanul igyekeztek a német Súdarmee kötelékében harcoló Szurmay csoport támadásainak ellenállani. Csak pár km-el északra állott meg a harc néhány napra. Az üteg miután május végéig Dobrovlany melletti állásból sikeresen támogatta a gyalogság harcait, június 10-ig a folytonosan hullámzó mozgó harcokból vette ki erős részét, Hrusow, Krynicza, Dersów, Bilcze, Lisyaticze, Teisarów voltak a tüzelőállások főbb helyei. Naponként nem egyszer 3-4 tüzelőállást változtatott az üteg. Jó lóállományával ügetésben, sőt vágatában oldotta meg a harc követelte mozgásokat. Cuculowce és Tuadinnál kétszer is a legváltóságosabb helyzetbe került, ahonnan csak az erős harci fegyelem és szerencse mentette meg az elfogatás veszélyétől. Június végéig folytonos mozgó harc és erőltetett menetelésekben volt része az ütegeknek. A Dnyeszter átkelés kierőszakolása volt a harcoknak célja. Közben az oroszok Lemberget is kénytelenek voltak feladni, az ütegek alkalmá volt Galícia felszabadított fővárosa lakosságának örömet látni. A Zamczysko erdőben, majd a Mitulin feletti tüzelőállásban az üteg július 10-ig erős harcban állott, de a szakadatlan küzdelmek nem maradtak nyomok nélkül. Az üteg számban és erőben nagyon megfogyatkozott. Legénység, lovai, sőt a tüzérségi anyag is annyira leromlott, hogy harckésziségről már nem lehetett szó. Az 51. hadosztály akkor megalakított ágyúezrede, mely két honvéd és két közös menetütegből állott az üteg még megmaradt legénységét, lovait és anyagát előbb a többi üteg közt felosztotta, utóbb pedig az üteg részei Lembergbe, majd a pótüteghöz kerültek átfegyverzés végett. Az ütegpáncsnok Tóth Aladár százados osztályparancsnokként a harctéren maradt. Az üteg legénysége pedig a pótütegnél felállított 41. honvéd tarackos osztály második ütegébe beosztva 1915. október havában ismét a harctérre került.

A 7. honvéd tartalék ágyús üteg megszűnt. De emléket híven megőrzik azok, kiket a katonasors az üteghöz vezényelt. Erős, harcban csaknem a kíméletlenségig fokozódott fegyelem, de egyébként emberséges bánásmód jellemezte az üteg tisztí és altisztí karát egyaránt. Az „önálló” menetütegek összes hátrányai, állandó magasabb parancsnokság, gazdasági hivatal, orvos és állatorvos hiánya mellett az üteg mindenkor az anyaezred és a többi honvéd tüzér alakulatok harckész önfeláldozásának hasonmása volt. A máramarosi és uzsoki harcok ideje alatt a

„Honvédbatterie” harcaival nem egyszer hívta fel a figyelmét a magasabb parancsnokságoknak és a „Tóth-üteg”-ről Szurmay Sándor (*tábornok*)¹⁰⁷ mindenki előtt a legnagyobb elismerés és dicséret hangján emlékezett meg.

Emlékezzünk meg az üteg halottairól, kik életükkel fizették meg a harcok dicsőségét. Dr. Istvanits Ernő hadnagy az ungvári katonatemetőben az üteg sok más halottjával alussza örök álmát. A Kárpátok és Galícia szétszórt temetőiben várnak a feltámadásra halottaink.

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúsezred, ezredtörténet

3. sz.: M. kir. 7. honvéd ágyúsezred elhelyezési vázлата Hajmáskéren

M. KIR. 7. HONVÉD TÁBORI ÁGYÚS EZRED

9. szám

sgt – 1913.

Elhelyezési vázlat

a m. kir. 7. honvéd ágyúsezredről 1914. IV. 1-vel Hajmáskér táborban

Ad 1.) Az ütegek állandó laktanyaszerű elhelyezésben Hajmáskér-tábor ügynevezett felső laktanyájában. Fölösszámú legénység a tábor 25. sz. épületében van elhelyezve.

Pótkeret, konyhák: a legénységi épületben.

Gazd(*asági*) hivatalok, ezred- és osztálytörzsek: a tiszti épületben.

Ad 2.) A táborban lévő nyitott lovardák közül a két osztály számára csak egy van kiutalva.

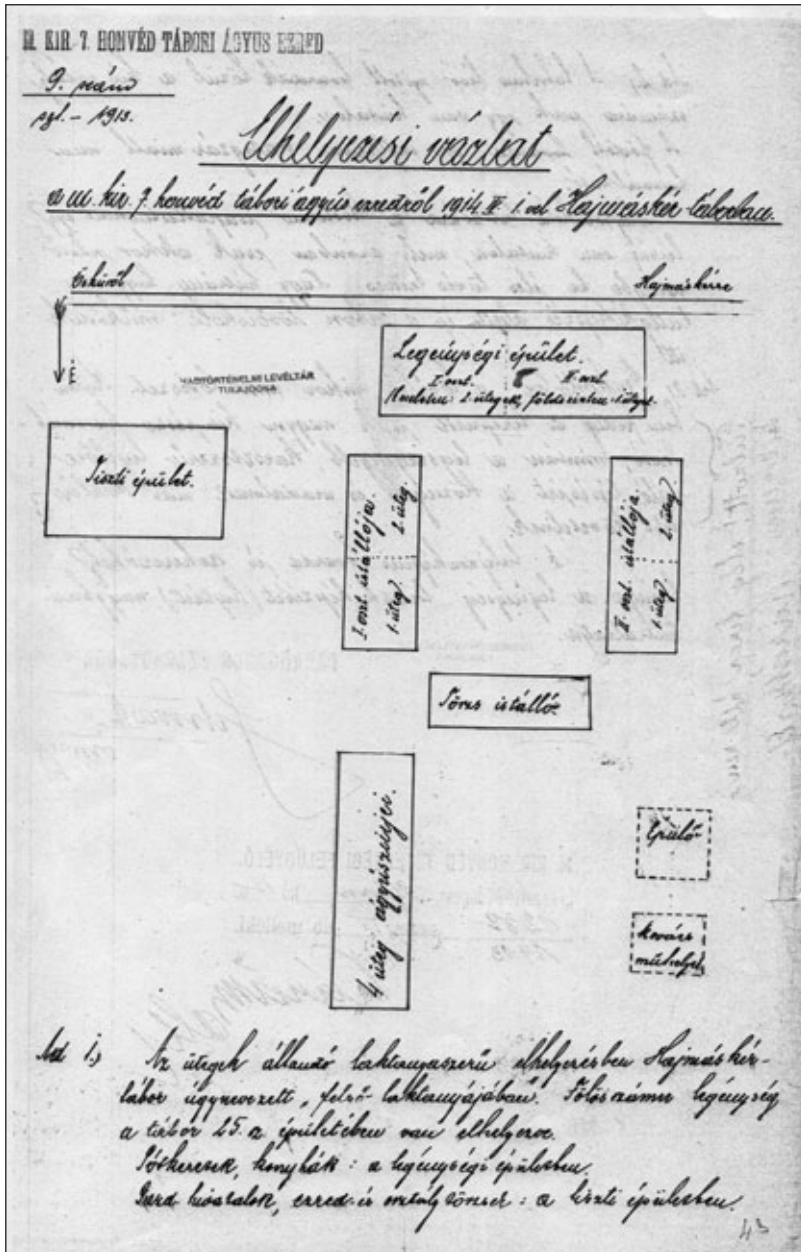
A földött lovarda az influenza vesztegár miatt nem használható.

Hajtóiskola tartására a lövőtéren csapattestenként egy térség van kiutalva, mely azonban csak akkor vehető igénybe, ha éles lövés nincs. Nagy hátrány, hogy az üteggiképzés alatt ép(*p*) a tábori lövőiskola működik itt.

Ad 3.) Gyakorlótér: a lövőtér, mikor nincs lövészet. Különben pedig a terepnek csak nagyon kis része használható, miután a legszegényebb, karsztszerű legelőre való lépésért a községek és uradalmak már kártérítést követelnek. (*Kárász altábornagy jegyzete: Túlzott! elég terep áll rendelkezésre.*)

A tulajdonkép(p)eni lovarda és szekerező hely hiánya a legénység lovaskiképzését (hajtást) nagyban hátráltatja.

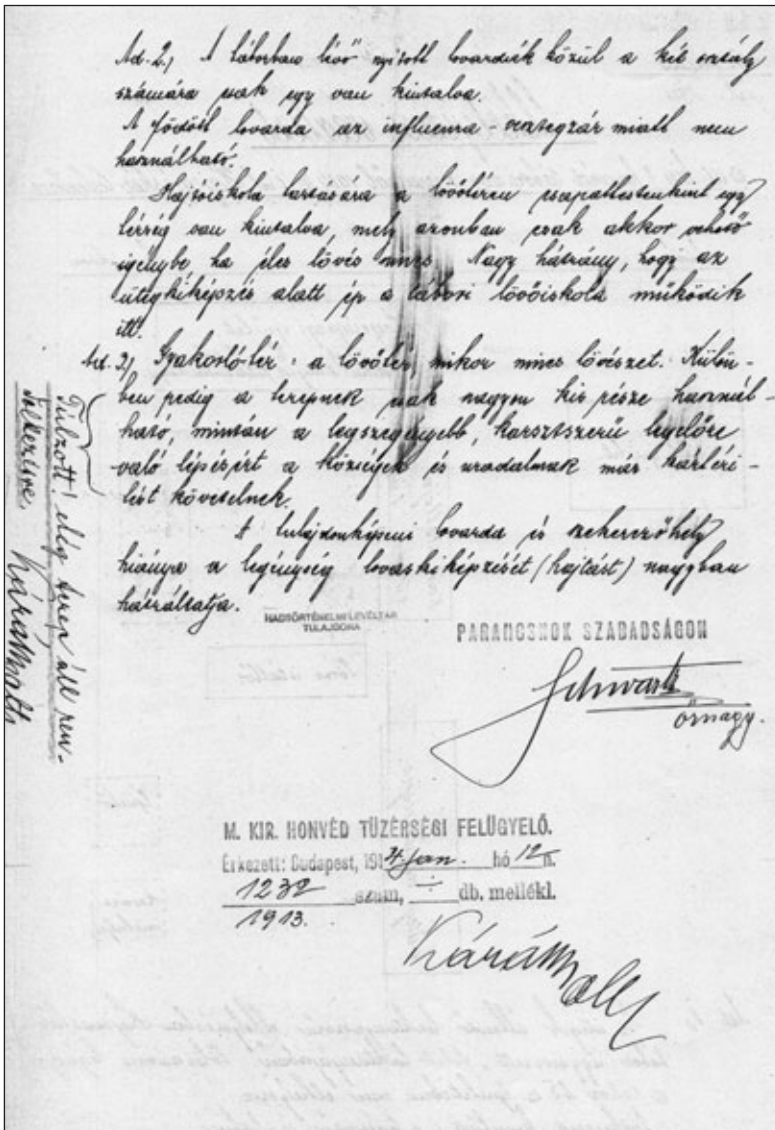

Parancsnok szabadságon
Schwartz őrnagy

Láttamozásnál.

1914. jan. 12. Kárász altábornagy (tüzérségi felügyelő)

Forrás: Varsányi István gyűjteményéből

4. sz.: Tiszti parancs a napiparancsok betartásáról

M. KIR. 7. HONVÉD TÁBORI ÁGYÚS EZRED

128 szám/K. t. – 1914.

Tiszti parancs

Ismételten tapasztaltam, hogy a napiparancsban elrendeltek gyakran egyáltalán nem, gyakran csak részben s hanyagul, megkésve lesznek teljesítve.

Így pl. a 106. számú napiparancs 6. pontjában bekövetelt reggeli jelentés, mely az ezredpar(ancsnok) reggeli jelentésének alapját képezi, összesen egy alosztály küldte be, a többi egyáltalában nem.

A tegnap délutáni eligazításon kiadott – a gyakorlatok tartamára vásárolt lovak elosztására vonatkozó parancsra – csak egy üteg küldte idejére a lovakat, azok között is volt idegen ló, málhásállat, a többi ütegektől a lovak nem voltak itt, s csak ½ 8-kor kaptam jelentést, hogy megjöttek.

Midőn utalok arra, hogy a parancsoknak különösen mozgósítás idején íly mérvű teljesítése a csapat hiányos fegyelmére vall, elvárom, hogy hasonló esetek a jövőben nem fognak előfordulni, mert ismétlés esetén kénytelen volnék az illetőkkel szemben teljes súlyával eljárni.

Ha valamely parancs bármi okból nem teljesíthető, úgy mindig van mód azt ide idejében jelenteni.

Ezen parancs az osztály- és alosztály-parancsnokságoknak adatik ki.

Hajmáskér, 1914. aug. 4-én

Capp

A láttamozási aláírások:

Emmer fhdgy, Kesseő hdgy, Makay hdgy, Nagy hdgy, Engelbach szds

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúsezred,
Tiszti parancsok

5. sz.: Elekes Antal százados – A 41. honv. ho. kötelékében működő 41. honv táb. á. ezred harca 1914. VIII. 28-án Uhnównál.

Általános helyzet augusztus 26-án

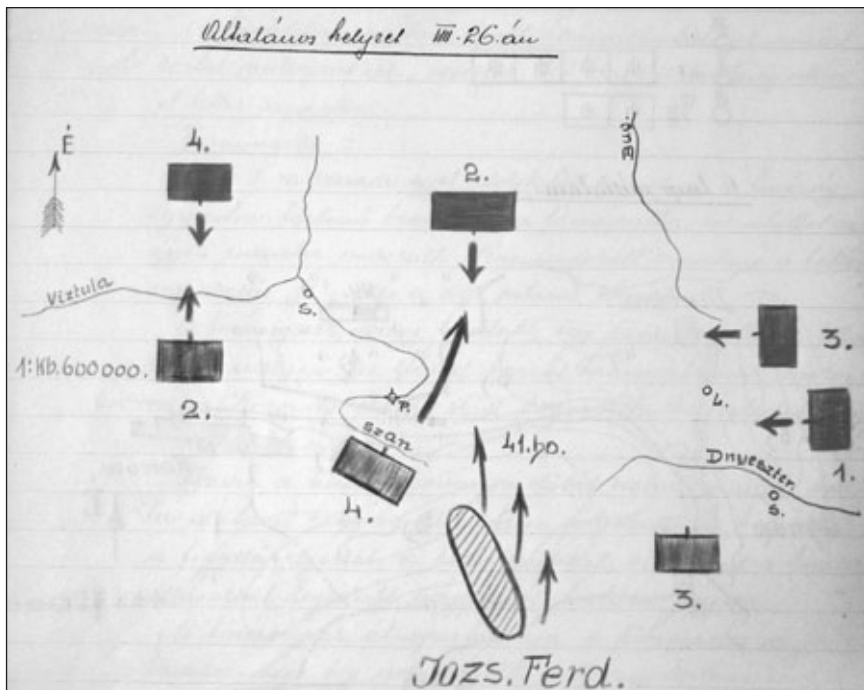
A 3. hadseregnek alárendelt József Ferdinánd csoportnak feladata augusztus 26-ig a 4. hadsereg kanyarodása következtében a 4. és 3. hadsereg között keletkező űrnek kitöltése. Augusztus 26-án a 4. hadseregnek rendeltetett alá azon feladattal, hogy a 2. orosz hadsereg bal szárnyát átkarolva támadja meg és hozza létre a Visztula és a Bug közötti területen a döntést.

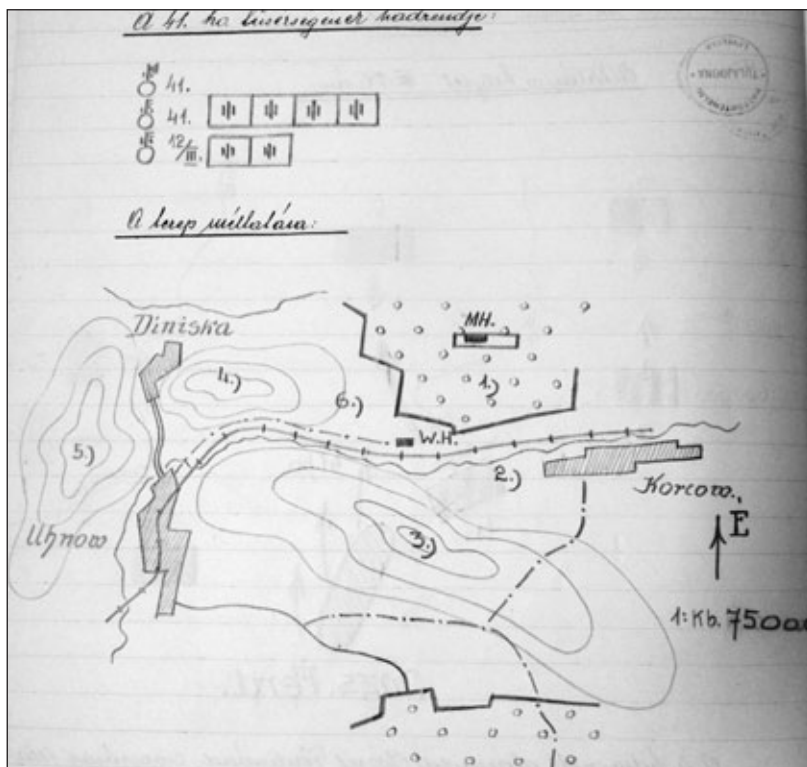
Augusztus 26-án József Ferdinánd csoportjának zöme Niemirów környékén éjjelezett. 27-én és 28-ra virradó éjjel a 41. hadosztály egy menetoszlopban a tüzérség a főcsapatban egyesítve, általános irány Korczów felé előnyomult.

A 41. (hv.) hadosztály hadrendje:

1.) Magas állag 30 m. szálfás lomberdő. Utak, vágások az erdőben nem voltak. Az erdő közepén egy tisztás, kőfallal körülvett, igen jól megerősített majormal.

2.) Mocsaras patak völgy. Gázolható, tüzérségnek akadály. Hidak megromgálva.

3.) Igen jó kilátást nyújtó magaslat É és ÉK-i irányban. A kilátásnak határt szab az 1.)-es erdő és a 4., 5-ös magaslat

4., 5. Jó kilátást nyújtó magaslatok – learatott igen száraz, nagyon poros tarlók. Az 5-ös magaslatról az erdőtisztás és a major látható.

Általában jellemző a terepre, hogy az erdő mögé és az erdőtisztásra betekintés csak az 5-ös magaslatról lehetséges.

Események:

Augusztus 28-án 4 óra 30 perckor a hadosztály elől lévő oszlopai Korczówtól nyugatra a patak medrét elérve gyalogsági és tüzérségi tüzet kaptak északról.

A 41. tüzérezred (ekkor még 7. hv. tábori ágyús ezred) 4 órakor kapja a parancsot, hogy a vázlat szerinti helyzetben, zárt vonalban, arccal észak felé álljon fel és várja be a további parancsokat.

11 óráig az elővéd a Korczów patakot észak felé átlépte. Gyenge gyalogsági és tüzérségi tűz hallható a Korczów pataktól északra fekvő területekről.

Kb. 11 óra 20 perckor kapja említett tüzérezred a parancsot, hogy Uhnóban tartson déli pihenőt.

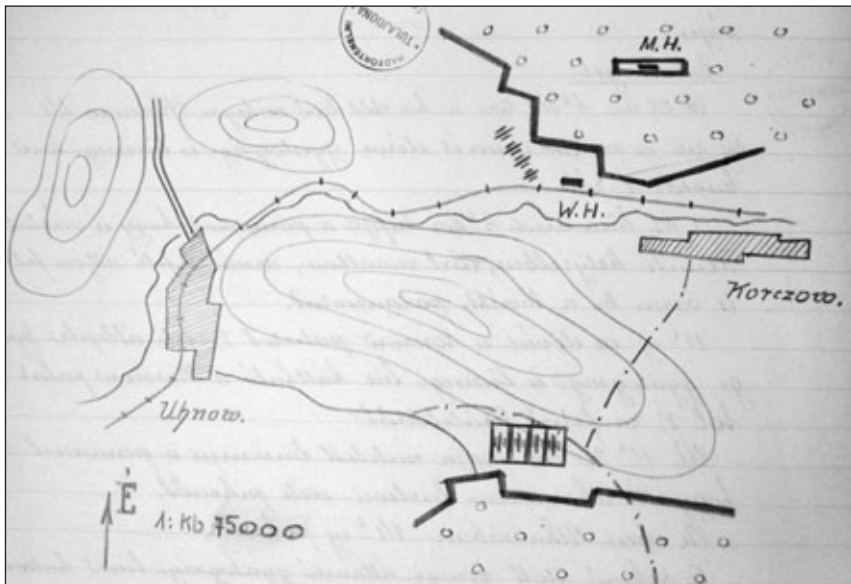
Az ezred Uhnóban 14 óráig pihent.

A pihenőút alatt gyenge, állandó gyalogsági tüzet hallottunk Korczowtól északra az erdőben.

14 órakor érkezik a tüzérezred kivonatosa közölt írásbeli parancsa: „A 20. gyalogezred Diniskánál, tőle jobbra a 31. gyalogezred az erdőben, súlyos harcokat vívnak. Tovább jobbra a Mayer tábornok császárvadász dandára arccal északra az ellenséggel harcban áll. A tüzérezred támogassa a 31. gyalogezred harcát.”

A tüzérezred 14 órakor felriasztatott és a vasútvonal északi oldalán, a taliga úton előre rendeltetik. Ütegpárancsnokok vágóban az ütegek menetvonalán W. H.-hoz rendeltettek ki, ahol a tüzérezred parancsnokság további eligazítását és tájékoztatását kapták.

Az eligazítás folyamán az ütegek felzárkóztak annyira, hogy az ütegpárancsnokoknak részletes szemrevételezésre idejük nem maradt és így az ütegeket gyors elhatározással a vázlat szerinti állásokban lemozdonyoztatták.

A figyelőhelyek szemrevételezésére az ütegpárancsnokok elindultak, a felderítő járőröket hasonló feladattal szintén kirendelték. Eredményt a szemrevételezés nem hozott, mert az 5-ös magaslatra nem tudtak felvágolni, port vevén fel, s így az ellenséges tüzéség tüzeit vonván magukra.

Az összeköttetésre a 31. gyalogezredhez kirendelt felderítők megállapították, hogy a 31. gyalogezred osztagai az erdőben egy tisztáson álló megerősített major

ellen nehéz harcokat vívnak. A majorra a felderítők által megállapított lövő elemekkel azonban az átlövés az erdő magas növésű fáin lehetetlen volt.

Állásváltoztatások rendeltettek tehát el hátra felé, az átlőhetőségi lehetőségeket javítandó.

Az állásváltoztatások a mocsaras réten csak nehezen és sok időbe kerülő munkával voltak keresztülvihetőek. Az új állásokból a major még mindig nem volt elérhető a sajátok veszélyeztetése nélkül, mert a fáiba a lövedékek a röppálya leszálló ágán megakadtak.

A kísérletezések után újabb állásváltoztatások mutatkoztak szükségesnek, melyet 2-3 órai időveszteség után el lettek rendelve.

Tanulságok:

Az augusztus 8-ra virradó éjjel lefolytatott menetnél a tüzérség egyesítve történő beosztása a főcsapatba tekintettel az éjjeli menetre indokolt. Nem indokolt azonban a tétlen várakozás 11 óráig és a déli pihenő Uhnoban.

A tüzérségnek, vagy legalább egy részének állásba kellett volna menjen az elővéd harcát támogatandó, mikor az a Korczów patak előtt készenlétbe helyezkedett, hogy a patakot átlépje.

Célszerű a tüzérséget már az elővéd csatározásainál karba állítani, hogy az működése folyamán a helyzettel, a figyelőhelyekkel, a harcterületekkel, valamint a tüzelőállásokkal legalább nagyjából tisztába jöjjön.

A tüzérségnek átcsoportosítása a főtámadás megindulásakor nem fog nehézségekbe ütközni, különösen akkor nem, ha a tüzérvezetők tudják, hogy alkalmazásuk az elővéd harcainál csak ideiglenes és a figyelő személyzetüket ennek megfelelően játszották ki, illetve a rendszert az ideiglenesség jegyében telepítették.

Az állásba hajtás tipikus példája a háború előtti szabályzatokban lefektetett elvek alkalmazásának.

Az állásba hajtás előtt figyelőhelyek szemrevételezendők és ezek helyzete szerint a pontosan megállapított löirányoknak megfelelően választandók ki a tüzelőállások, különösen ágyúk részére az állásokat nagy körültekintéssel válasszuk meg.

A fenti példa alkalmas annak megvilágítására is, hogy még a gyorsan tüzelő ágyúk is ellátandók rész töltetekkel és, hogy a tüzér köteléket vegyes, tehát ágyús és tarackos ütegekből állítandók össze.

Budapest, 1927. augusztus 10-én

Elekes Antal százados

Forrás: HM HL TGY 2037

6. sz.: Denk Ágoston főhadnagy: Szemtanú leírás (Uhnowi ütközet)

A m. kir. 7. honvéd tábori tüzérezred harca Uhnownál 1917. aug. 28-án és az ezt megelőző menet a 41. h. gy(*alog*). hadosztályon belül

Támadás mozgóharcban

Általános helyzet

A 4. hadsereg augusztus 24-én felvonulása után Radimtotól északra fekvő területen gyülekezett és előnyomulását Cholm, tehát észak felé kezdte meg, jobbszárnyával Miemirow–Rawaruska–Hrubiesów vonalon. A 3. hadsereg Lemberg körül gyülekezett azon feladattal, hogy a 4. hadsereg jobb szárnyát biztosítsa, de egyúttal visszavesse a keleti határon betört orosz erőket akkor, ha Lemberg közelébe jutnak; vagyis részbeni támadás keleti irányában. A két hadsereg divergáló (*szétágazó*) irányai a belső szárnyak közötti hézagot napról-napra kibővítették. Ezen hézagokban nyomult elő József Ferdinánd főherceg csoportja (a 2., 8. gyalog-, a 2. lovashadosztály és a 41. honvéd gyaloghadosztály) azon feladattal, hogy a szükségeshez képest vagy az egyik, vagy a másik szárnyat erősítse. (lásd 1. sz. vázlat) A bekövetkező események folytán azonban, hol a 4., hol a 3. hadseregnél volt baj, ami ezen csoport ide-oda tologatását, megéröltető menetek árán eredményezte. Ezen többszöri irányváltoztatással egybekötött és rossz utakon végrehajtott menetek a csapatoknál nagy lehangoltságot és kimerültséget okoztak, még mielőtt a csapatok ütközetbe léptek volna.

M. kir. 7. honvéd tábori tüzérezred

A 41. hv. gyaloghadosztály kötelékébe lépett. A hadosztályt a 40. hv. gyalogdandár (12., 32. hv. gyalogezred) és a 82. hv. gyalogdandár (20., 31. hv. gyalogezred) a hv. lovasság 4. hv. huszárezred II. osztálya, a 7. hv. tábori ágyúezred 4 ütege és a volt cs. és kir. 12. tábori ágyúezred 3 ütege alkották.

Vasúti szállítás augusztus 17–20-án

Ütegem a 7/1 (*m. kir. 7. hv. tábori ágyúezred 1. ütege*) tábori ágyúsüteg, melynél mint szakaszparancsnok teljesítettem szolgálatot, az ezredtörzzsel augusztus 17-én 17 órakor Jutason rakodott be és három napi vasúti szállítás után, Győr–Budapest–Kassa–Orlow–Neu-Sandec–Storze–Jaszló–Krosnó–Sannok–Chyrow-on át 20-án 24 órakor észak St. Mosciskán rakodott ki, ami napi 233 km-es teljesítménynek felel meg. Kirakodás után az üteg menetét szálláshelyére Laszki-Goscincowébe (St. Mosciskától 9 ½ km délkeletre) megkezdte, hová 21-én 4 óra 30 perckor megérkezett. Itt töltötte augusztus 21-ét, megvárva az ezred másik 3 ütegeinek beérkezését.

Menetek, idő és útviszonyok

Az üteg augusztus 23-án 5 óra 30 perckor kezdi meg a menetet. Menetcél ismeretlen, menetirány Siedliska. Nagy melegben, igen nehéz, homokos talajon fenyvesek között vezet utunk. A mozgó konyhák és otromba szerelések kocsik minden ütegnél lemaradnak. Gyakori kényszerpihenőket kell tartanunk és darab-ról-darabra éllovainkkal vontatni lemaradt járműveinket, melyek a hátsó oszlopot hátráltatják. 30 km-es menet után 17 órakor érkezünk Jaworówra. Itt elszállásolás. Étkezés reggeli óta csak most van. A menetet 24-én 6 óra 30 perckor folytatjuk. Idő és útviszonyok tegnapiakkal azonosak. Az út árkában mind több és több kimerült, menetképtelen gyalogos fekszik. Starziska elhagyása után 14 óra 30 perckor érjük el Stobodyt. Menetteljesítmény 24 km. Elszállásolás. 25-én 5 óra 15 perctől ½ órai pihenővel, 28 km-es menet után Magierow előtt tábor. Ember, ló, egyaránt erősen megviselve. Lovainkon számos törés. Vonat lemaradt.

26-án 6 órakor indulunk, ezredünk, mint főcsoport tüzér, a 32. hv. gyalogezred és a 12. hv. gyalogezred között menetel. Irány Budy–Zamoscen át Uhnów. Igen rossz erdei és dülő utakon haladunk, a rétek víz alatt állnak. A lövegeink és járműveink rúdjai egymás után törnek: löszerkocsijaink egy része megakadt, szerelések kocsink végleg lemaradt. Déli étkezés és pihenő után a menetet 15 órakor eddigi északi irány helyett, majdnem keleti irányban folytatjuk.

Ezen irányból erős ágyúzás hallik, az első ágyúzó (a 2. lovashadosztály ellenséges lovasokkal ütközött össze és Mosty-Vielkire ment vissza – lásd: 1. számú vázlat). Sötétben, erősen kimerülten 22 órakor értünk Butynyre. Főcsapat Butyny és Sosnica között, elővéd Przystan táboroz. Legénységünk már 3 napja nem kapott kenyeret.

Események augusztus 27-én

A csapatok 5 órakor készen állnak, hogy a menetet keleti irányban megkezdjék. Ezredünk főcsapat tüzér és a 12. hv. gyalogezred után sorol. Elővéd a 31. hv. gyalogezred a 12/II. tüzérosztállyal. 6 óra 30 percig a csapatok állnak, hogy a menetet 8 órakor visszafelé nyugati irányban megkezdjék. Menetirány Pryetán át Wolka-Maziecka felé, menetcél Domoszów. 10 óra 30 perckor beérkezünk Wolka-Mazieckára. Itt étkezéssel egybekötött hosszú pihenő. (lásd: 1. számú vázlat.)

Parancsok:

Fentebb vázolt irányváltoztatások az általános helyzetismertetésben elmondottak (a XIV. hadtestnek hol a 4., hol a 3. hadseregnek való alárendelése) eredményei és ezek, a parancsok kiadását siettető körülmények, az alábbi parancs megfogalmazásában is éreztették hatásukat:

A 41. hv. hadosztály-parancsnokság a XIV. hadtesttől 27-én 7 óra 30 percig három intézkedést kapott, melyek közül kettő egymásnak teljese ellentmondott!

Op. No. 101. Mostie-Wielkie VIII/26-án 21 óra 30 perckor (érkezett Butyny VIII/27-én 1 óra 30 perckor közli, hogy ellenséges lovas és gyenge gyalogság Belz–Kristonopol közötti vonalat szállotta meg (lásd: 1. sz. vázlat). Menetet keleti irányban rendeli el! (Op. Nr. 104. Mostie-Wilekie VIII/27-én 2 óra (Érk.: Sosnicától délre 4 óra 30 perc). Előbbi parancsot hatálytalanítja és közli, hogy a hadtest előnyomulását 27-én északi (!) irányban folytatja, út szemrevételezést a hadosztály részére Chlewczany–Belz–Staji irányban rendeli el. Közelfelderítést 7 órai kezdettel Podonche–Woronow vonaltól nyugatra Uhnowitz. (a hadosztály ezen parancs vételekor keleti irányban már útban volt).

Op. Nr. 105. Mostie-Wielkie 4 óra 30 perc (Érkezett 7 óra 10 perc) közli, hogy a hadtest Belz főiránnyal támad. A 41. hadosztály Domoszownál készenlétbe helyezkedik. Menetvonal 41. hadosztály részére Wolka-Mazowiecka–Domoszow (!). A 8. hadosztály útja: Prystan–Clewczyany–Tehlow. Vagyis a 8. hadosztály menetel azon az úton, amelyet Op. Nr. 104. szerint a 41. hadosztály szemrevételez (!), minek eredménye, hogy a 41. hadosztály-parancsnokság Uhnowitztől északra a felderítésre sem intézkedhetett a szükséges mértékben.

A támadási parancsot a XIV. hadtest Op. Nr. 121. 104. Mostie-Wielkie, VIII/27. 16 óra 15 perckor adta ki, mely szerint a Kirchbach csoport (8. és 41. hadosztály) Domoszow–Karow környékén készenlétbe helyezkedjék és a parancs utóiratai szerint pedig „*Uhnowitztől még ma vegye birtokába.*” és tudatja a hadsereg közlését, hogy Tarnoszynnál (Uhnowitztől északra) erős gyalogság van. (Ezt a hadtesttől tudja meg, holott ezt a 41. hadosztály 11 óra 35 perckor már tudta.)! Ezen parancsot a 41. hadosztály Wolka-Mazowieckán kapta 16 óra 30 perckor. Az innen 18 km-re lévő Uhnowitz 27-én már nem volt elérhető.

A csapatok az előnyomulást csak 18 órakor kezdik meg. Ütegünk elővéd üteg. Elővéd: Schamschula tábornok parancsnoksága alatt a 31. gyalogezred, a 7/I. tüzérosztály és a 6. huszárszázad 1. szakasza. Főcsoport: Tanárky ezredes parancsnoksága alatt a hadosztály fennmaradó része. Nagyon lassan menetelünk, a biztosító járőrök a beállott sötétség miatt csak nagyon lassan haladhatnak előre, amit még a posványos, süppedékes út és a fiatal fákkal benőtt mellékterep csak megnehezít. Kb. 21 óra 45 perckor elővéd zöm egy $\frac{3}{4}$ órai állás után azon parancsot kapja, hogy Na-Pilcen át (lásd 2. sz. vázlat) vagyis nyugati irányban folytassa menetét. Mivel ezen útelágazáson a főcsoport legnagyobb része már áthaladt, vissza kellett fordulnia. A főcsoportból a 20. gyalogezred és 7/II. tüzérosztály (vagyis az egész 82. gyalogdandár) szintén ezen útra tért, míg a 40. gyalogdandár menetét északra, – Domoszow felé – folytatta. (Ezen letérés a XIV.

hadtest Op. Nr. 121. 104. Mostie-Wielkie, VIII/27. 16 óra 15 perckor keletkezett parancs alapján Kischbach altábornagy 8. hadosztályparancsnok azon elkésett intézkedésének folyamánya volt, mely a 41. hadosztálynak Grezdán–Karow útirány betartását és a készenlétbe helyezést Uhnownál rendelte el, míg a 8. hadosztály menetvonala Szalaszen át Domoszow. Így került a két hadosztály egymás mögé, ahelyett, hogy egymás mellé került volna.)

A fenti letérés foganatosítása után ütegünk, épp úgy, mint az elővéd zöm, rövid, nehéz menet után, az erősen vizenyős, posványos területen végleg megakadt. Kénytelen volt újra megfordulni és az eredeti menetvonalra visszatérni, irány Domoszow. A besüppedt lövegek megfordítása csak hosszú, fárasztó munka után volt lehetséges. Úgy a gyalogság, mint a saját legénységünk erősen kimerült.

Események augusztus 28-án.

Az elővéd zöm a Domoszowtól délre lévő 228 magaslat tájékára 28-án 2 óra 30 perckor érkezett, s innen már teljesen szétbontakozva folytatta előnyomulását Larow felé. 4 óra 30 percig a 2. sz. vázlaton feltüntetett helyzetét érte le. Az üteg a 231. magaslati ponttól délre a 7/2. üteggel egyetemben fedett tüzelőállást foglalt, főfigyelő a 231. magaslati ponton. Ezen állás a mai lesállásnak minden tekintetben megfelelt. A legjobb összeköttetés, a látó-összeköttetés adva volt. A támadás azonban elmaradt, mivel Karówon nem volt ellenség! Miután az éjjeli 10 és ½ órás bolyongás folytán a csapatok kimerültek és tegnap dél óta nem ettek, ezen helyzetben hosszú pihenő rendeltetett el.

Az elővéd, úgymint a főcsoportnak, csak 11 órakor menetszlopban folytatta menetét Uhnó felé. Míg a 7/2. üteg az elővédhez csatlakozott, ütegem állásban maradt, míg az elővéd Karówon túlhaladt. 12 óra 15 perckor a 31. gyalogezred 1. szakaszának fedezete mellett követte az elővédet. Miután az elővéd ellenállásra nem talált, kb. 13 órakor megszállotta Uhnó, az üteg pedig 14 órakor a 2. sz. vázlatban feltüntetett Uhnótól közvetlen délre lévő 223. magaslat környékén foglalt tüzelőállást. Az üteg ezen állásából sem tüzel.

Hírek és azok továbbítása

A helyzet kellő megvilágítására említést érdemel, hogy a 41. hadosztályparancsnokság már 27-én 11 óra 35 perckor tudta, hogy a 4. hadsereg jobb szárnyán lévő Wittmann lovassági hadtest (a 6. és 10. lovashadosztály) már 26-án délután Rokitno–Zernikie Podlow (Uhnótól 12 km-re északra, 1. sz. vázlat) vonalában erős ellenséggel harcban állott, visszavonulásra kényszerült és Tarnoszyn–Dyniskán (Uhnótól 6 ½ km-re északra) éjjelezett. 27-én 6 órakor lovasságunkat az ellenség megtámadta és Tarnoszyn–Dyniskából kiverte és Uhnó irányába visszavonulásra kényszerítette! A XIV. hadtest valószínűleg

ezen eseményről nem tudott, a főerőt Belz irányában hitte és azon parancsot adta, hogy a hadosztály a „*mozgást további parancsig szüntesse be*”, pihenő Wolka-Mazowieckán. Holott a helyzet északon válságos volt. (lásd az 1. sz. vázlat)

Felderítés

A 41. honvéd hadosztály csak Uhnowitz kapott parancsot a felderítésre, míg Uhnowitztől északra elterülő erdős terület, ahol 28-án a hadosztály támadt, kellő felderítés nélkül maradt.

Így történhetett, hogy midőn az elővéd kb. 14 óra körüli előnyomulását Dyniska irányában a 7/2. üteggel megkezdte és az elővéd zöm Zastaviétól északra lévő vasúti átjárón áthaladt, az 1 km-re keletre lévő erdőből váratlan erős, súlyos veszteséget okozó géppuskatűzet kapott.

Uhnowitz ütközet

A 8. hadosztály egy dandárával (császárvadászok) megerősített 41. hadosztály támadását 15 órakor kezdte meg. A 82. gyalogdandár Uhnowitztől át, a 40. gyalogdandár és a császárvadászok Korczówon át. Ezredünk a 82. honvéd gyalogdandár, a 12/II. tüzérszázada a 40. honvéd gyalogdandár támogató tüzéruége.

Az elővéd viszony megszűnván, ezredünk, mint központi tüzér, előnyomulását csak 16 óra 30 perckor (!) kezdte meg. Ütegünk az Uhnowitz északi kijáratán készenlétebe álló ezredünk másik három ütegehez csatlakozott. Az egész ezred az Uhnowitz–Zastavie-Folw¹⁰⁸ Ulikówon át vezető fásoros úton szorosan felzárkózva a 2. sz. vázlatban feltüntetett tüzelőállásig, kb. 6 ½ km-es távolságot a legerősebb ütegben tette meg, de mégis lekésett. Az ezred 3 ütege a vázlat szerint egy helyen összeszorulva, egymástól alig 50 lépésnyire, kissé hátra lépcsőzve, közvetlen az úttól jobbra ment nyílt állásba (száraz szántóföldön), míg a negyedik üteg (7/3) az úttól balra lévő gabonátáblában foglalt állást. Ütegpárancsnokok az ütegben.

Ütegünk még le sem kapcsolt, midőn egy mélyen időzített srápnelfelhő jelent meg pontosan lövegeink felett. Ezt hét másik követte és egy pár pillanat múlva az ellenség a legpontosabb hatástűzet zúdította reánk. A tüzet északkeleti (Tarnoszyn) irányából kaptuk. Erős, jégesőhöz hasonlóan – mintha marokszám kavicsot dobtak volna reánk – doboltak a srápneltöltelék golyók pajzsainkon, hogy sűrű füst és porfelhőbe burkoljon bennünket. A tűz viszonzása egyrészt a tájékozatlanság miatt, főleg azonban azért nem volt lehetséges, mivel az ütegben szorult ütegpárancsnok az áthatolhatatlan por és füstfelhő miatt a kilátástól teljesen meg volt fosztva és legénységünk, összeszorult bárányokhoz hasonlóan, megtorlás nélkül volt az ellenséges tűzhatásnak kitéve, mely idegeit erős próbára tette. A mienkhez hasonló sors érte a tőlünk jobbra lévő másik két üteget is. A

7/3. üteg kevesebbet szenvedett az ellenséges tüztől és a tüzet – bár gyengén – viszonozta.

Ezen borzasztó tűz kb. 20 percig tartott. Az ezt követő ellenséges tűzszünet alatt az ezred ütegei a hátrafelé való állásváltoztatásra kaptak parancsot. A lövegeknek ezen 300 m-el hátrább lévő állásba való vontatását „*told hátra*”-val, a mély talaj ellenére a legénység szerencsére hihetetlen rövid idő alatt hajtott végre, mivel közben a gyalogságunkat erősen lövő orosz ütegek egy része mozgásunkat észrevéve, tüzüket – az első tüzmegrohanáshoz hasonlóan – újból ránk fektették, s melynek csak gyalogságunk tértnyerő előnyomulása és a közben mind inkább beálló szürkület vetett véget.

Még ma is megfoghatatlan előttem, hogy ezen erős tűz ellenére ütegünkben csak 1 súlyos és 3 könnyebb sebesülés történt. Mozdonyaink az úttól balra lévő kis fűzesben kb. 400 m-re voltak és fogatainkban 4-5 sérüléstől eltekintve nagyobb baj nem történt. Ez magyarázatát csak abban leli, hogy az oroszok csak lefogásunkra és nem leküzdésünkre törekedtek, gránáttűzre való áttérés, figyelembe véve a tűz helyes fekvését, az egész ezred pusztulását eredményezhette volna.

Gyalogságunk sajnos teljesen magára hagyatva óriási lendülettel tört előre és az oroszokat Dyniskától északra lévő előre elkészített állásaikból kivetette és a sötétség beállta előtt Rzeczyeát is birtokba vette. Ezredünk pedig kapott parancsra Uhnokra tért vissza, hol éjjelezett.

Hibák és mulasztások

Határozatlanság és kellő felderítés, és a gyalogságnak a tűzérséggel való együttműködés teljes hiánya. A tűzérés későn (a főcsoport előrehaladása után 1 ½ órával) lett bevetve! Ez sem menti azt a nagy hibát, hogy az ütegarancsnokok törzseikkel nem rendeltettek előre rögtön a főcsoport előnyomulásával együtt. Így módjukban lett volna a feltétlen szükséges tájékozódás, egy megfelelő főfigyelő és tüzelőállás szemrevételezése; az ütegek beérkezésük után a tüzelést azonnal megnyithatták volna, mivel az ütegarancsnokok az ütegektől távolabb állván, a mindenkor számításba veendő por és füst által látásban akadályozva nem lettek volna, miáltal a gyalogság sikeres támogatása kisebb veszteséggel is lehetséges lett volna.

Gyalogságunk pedig a nem eléggé felderített terepen túlságos lendülettel követte az előtte visszavonuló ellenséges járőröket, hogy aztán előre elkészített állásokkal találja magát szemben – melyeket tűzérési előkészítés nélkül, annak támogatását meg sem várva, ellenséges tűzér és gyalogsági tüztől megtizedelve – rohammal elfoglalt. Ezen hagyományos, hősies magyar vitézséggel végrehajtott támadás, bár teljes sikerrel járt, azonban óriási áldozatot követelt. A 31. honvéd gyalogezerednek közel 60 %-os vesztesége volt!

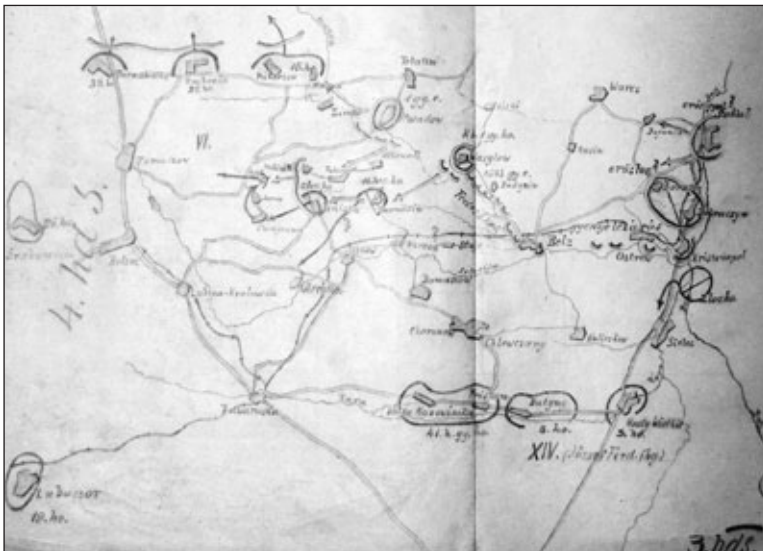
A 40. honvéd gyalogdandár a császárvadászokkal egyetemben Tarnosyn irányában sikeresen támadt és Fohn. Turynánál álló két ellenséges üteget (16 löveget) is zsákmányolt; ezen két ellenséges halott üteg utolsó pillanatig hősiessen, kötelességét teljesítő felkoncolt tisztjeinek és legénységének megrendítő képét 29-i előnyomulásunkkor, melyet ezen irányban folytattuk, láttuk. A két ütegpáncsnok feje törzsétől elválasztva a mozdonyokra rakva pihente örök álmát. Ez a császárvadászok bosszúja volt, kiknek előzetes kétszeri rohamát ezen két üteg óriási veszteséget okozó kartácstűzzel visszautasította.

Következtetés

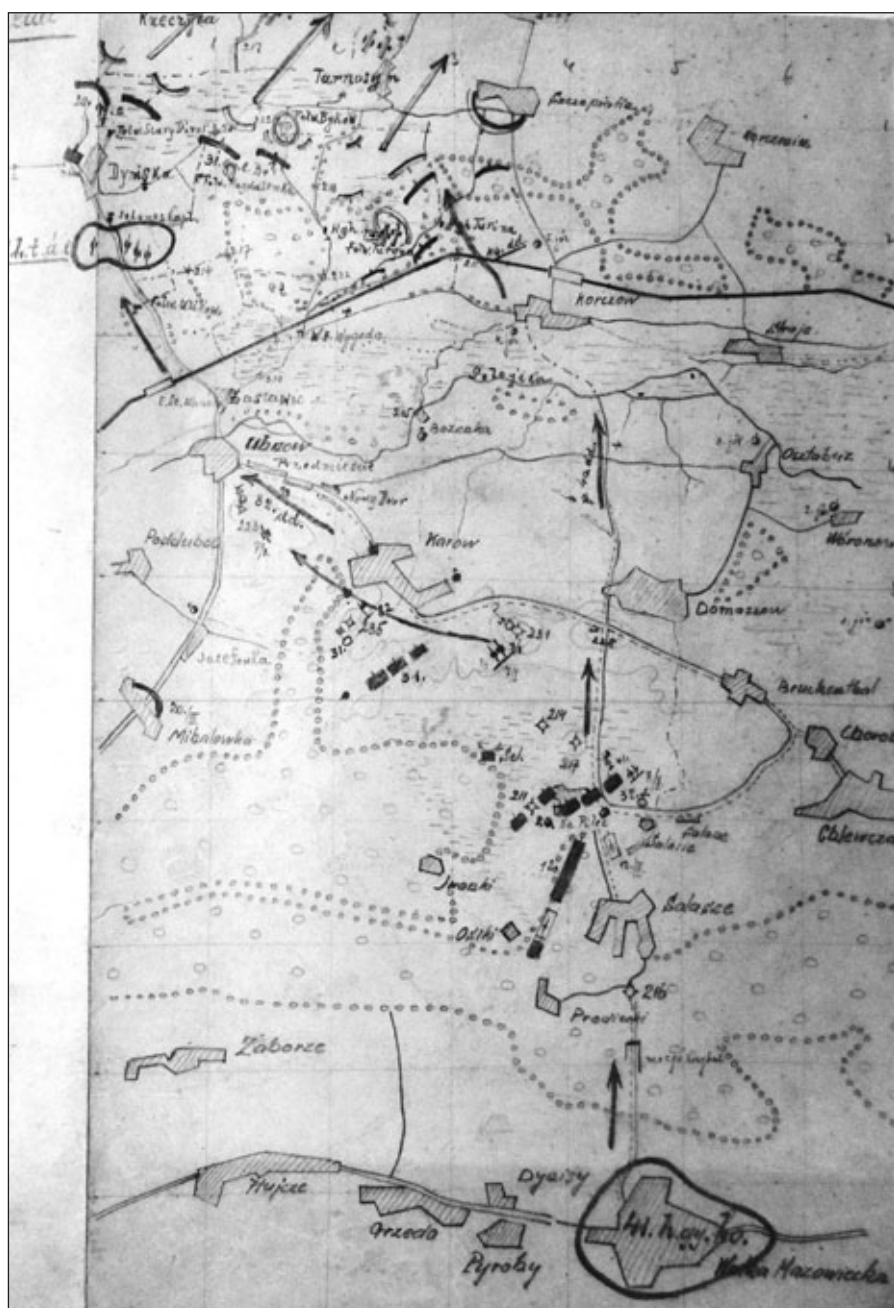
Ha a XIV. hadtest az első rendelkezés szerint állandóan a 4. hadseregnek maradt volna alárendelve, úgy északra való előnyomulása folytatólagos lett volna. Kisebb lett volna a minden hadjárat elején amúgy is fellépő idegesség és következetesen helyesebb felderítést eredményezett volna, miáltal a 41. hadosztály is időben léphetett volna közbe oldalba fogva a Wittmann lovashadtestet támadó ellenséges erőket, miáltal úgy ezen csoport, mint saját augusztus 28-i súlyos veszteségek és napokon át tartó nehéz menetek – mely gyengébb erkölcsi erővel rendelkező csapatoknál könnyen végzetszerű lehetett volna – elkerülhetők lettek volna.

Denk Ágoston

Forrás: HM HL TGY 979

1. számú vázlat

2. számú vázlat

7. sz.: Hadműveleti intézkedés a 41. tü. dandár pk. parancsára

M. KIR. 7. HONVÉD TÁBORI ÁGYÚS EZRED

Intézkedés

1. Szeptember 1914. 10 óra 30 perc del(*előtt*)

A cs. és kir. 41. táb(*ori*) tüz(*ér*) dand(*ár*) par(*ancsnok*) parancsára:

1.) Minden üteg távbeszélő összeköttetést létesít az elől lévő megfigyelővel és az ezredpa(*ancsnok*)kal.

2.) Közvetlen az ütegmegfigyelő mellett lesz egy vártüzér megfigyelő, ez ugyanazt az állomást használja, melytől ő azonban külön vezetéket fektet közvetlen a dandárpar(*ancsnokság*)ra.

3.) A megfigyelők biztonsága érdekében (ezeknek messze elől kell lenni) a dandárpar(*ancsnokság*) vérteket fog kiadni.

4.) Mindazon állomások, melyek rosszak, amennyiben nélkülözhetők, azonnal a dandárpar(*ancsnok*)nak beküldendők.

5.) Az ütegek – a szárnylővegek lépcsőzése által – úgy helyezkedjenek el, hogy a szárnylővegek egyenesen északra és délre is hathassanak.

6.) Az összes vezetékek a 7. h. t. á. e. (*lásd a fejléce*t) által fektetendők.

7.) 82. dand(*ár*) elig(*azítás*): A tüzérség az ellenséges támadások visszautasításában támogatja a gyalogságot. A Targaniovice-i üteg a Vilga völgyét, s a 401. (*magaslati pont*) Podlese-i állás előterepét hosszantozza.

Az Okojur Gen-i ütegek Sierce Kremica közti területen nehezítik meg az ellenség előnyomulását.

A Rzeszotary-i üteg különösen egy ellenséges támadást Smietnik, Gun és attól délre tesz lehetetlenné.

8.) Az állások további megerősítése folytatandó s akadályokkal oly erőssé teendő, hogy a leghevesebb támadás is véres fővel vetessék vissza.

9.) Üres konzervdobozok, régi patkósarkok és szegek továbbá hasznavehetetlen patkók kb. 2 cm³ nagyságú darabokra összetörve, kézigránátok készítéséhez a 82. d(*an*)dár par(*ancsnokság*)hoz beszolgáltatandók.

10.) A lovak téli vasalása a következő napokra okvetlen megtörténjen.

Schwartz m(*egbízott*). p(*arancsnok*).

őrnagy

Helyességéért: Ruzsicska fhdgy

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúsezred, hadműveleti iratok

8. sz.: Jelentés az ezred harcképességéről

M. KIR. 7. HONVÉD TÁBORI ÁGYÚSEZRED

A m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnokságnak

Uhnou

Uhnou, 1914. szeptember 4-én

Jelentem, hogy az ezred erőállapota és élelmezési állapota jó, hiányok lovak és szerszámzatban lehetőség szerint pótolattak, az ezred tehát teljesen harcképes.

Wolf őrnagy IX. 1-én egy ráesett ló nyomása folytán zúzódási sérülést szenvedett és visszaküldetett. Értesülésem szerint kb. 10 nap múlva bevonul.

Távolléte alatt az 1. oszt(ály) par(rancsnokságá)val Herold századost, a 2. üteg par(rancsnokságá)val Giczey f(őhadna)gyot bíztam meg.

Capp alez(redes)

41. hadosz(tály)

Érk.: Uhnou 914. IX. 4. d(él)út(án) 8 órakor.

Op. N. 46.

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúsezred,
hadműveleti iratok

9. sz.: Reggeli jelentés a lőszerkészletről

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
hadműveleti iratok

I/a. osztály. (II.)

A Csoport VII Iktató szám: 1074

7 Lapszám: 1

M. kir. Honvéd tábori ágyús ezred.

Reggeli jelentés.

Jelentem, hogy a fenti ezred lőszerkészlete a következő:

Schrapnel: 450 drb.
Granát : 56 "

Élelmezés : rendben.
Egészségügyi állapot: változatlan.

Jelentem, hogy a fenti ezredben 2 lónál takonykór állapított meg és azok kivégeztettek, a szükséges óvintézkedések megtétettek.

Wola-Pelkinska 1914 évi nov. 3. án

Herold szds.
ezred parancsnok.

A 41. hadosztály parancsnokság

Pelkinie.

Magyar Kir. Honvéd Tábori Ágyús Ezred
A másolat hiteles!
1917. MAJ. 2

10. sz.: 1914 novemberi létszámjelentés

MAGY. KIR. 7. H(ONVÉD) T(ÁBORI) Á(GYÚS) E(ZRED)

41. honvéd gyalog hadosztály parancsnoksága

Grzeska

Magy. Kir. 7. H. Á. E. Sz. 1097-5
 A 157
 1st. Honvéd gyalog hadosztály
 parancsnoksága
 helye: Grzeska
 ideje: 1914 november 5. éndi 3h 15 p

Érendtörvény: 5 tízt 19 ember
 1. osztály: 19 209
 2. osztály: 21 " 294

össen 45 tízt 522 ember
 össen marad 45 tízt 520 ember

Az alábbi napok alatt megsebesült:
 1. Sándor Henrik fővezető 173. an. vadlánygyalog. lövedék. Seadva Szuverénkon.
 2. Sándor Henrik fővezető 174. an. felvételgyalog. lövedék. Seadva Szuverénkon.

Átadó: Aláírás: *[Signature]*

Járásmód: Lépés †
 Az alkalmazandó (járásmód alá- húzandó.) Lépés és ügetés ††
 Ügetés és vágta †††

Átvételi elismervény (csak akkor adandó vissza, ha boríték nélkül érkezett).
 SZ. érkezett: ..... be
 ..... én ..... h ..... p

1914. november 5. du. 3 óra 15 perc

Ezredtörzs: 5 tiszt 19 ember
 1. osztály: 19 (tiszt) 209 (ember)
 2. osztály: 21 (tiszt) 294 (ember)
 Összesen: 45 tiszt 522 ember
 Összesen marad 45 tiszt 520 ember.

Az utolsó napokban megsebesült: Ábel Henrik tüzmaster XI. 3-án bal lábfe-
 jén gyalogos lövedék. Leadva Przeworskon. Scherer Henrik főtüzer XI. 4-én fel-
 sőkarján gyalogs(ági) lövedék. Leadva Przeworskon.

Schwartz őrnagy

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred,
 hadműveleti iratok

11. sz.: A m. kir. 40. hv. gyalogdandár parancsnokság intézkedése

M. kir. 40. h(onvéd) gy(alog) ddr (dandár) par(ancsnok)ság
 Tarnow, 1914. november 9. 9. óra 45 perc (délután)

Intézkedés XI/10-re

1.) XI./10. del(*előtt*) 9 órakor a par(ancsnok)ságom alá rendelt csapatok az állásokat elhagyják, s Tarnowban a városból délnyugatra Wojnicz felé vezető (mű) úton köv.(*etkezőképpen*) gyülekeznek, éllel a pályaudvarnál:

45. mzlj. (*menetzászlóalj*), II/12. á. oszt. (*ágyús osztály*), 32. gy. e. (*gyalogezred*), I/7. á. oszt. (*ágyús osztály*), I/12. zlj (*zászlóalj*) és III/20. zlj., utóbbi mint utóvéd 1500x-re (lépésre).

2.) Az ütközetvonatok Kossy 32. e(*zred*) beli százados par(ancsnok)sága alatt ugyanezen úton, éllel a pályaudvarnál gyülekeznek, s del(*előtt*) 7 órakor indulnak Wojnicz felé. A Dunajec-híd elérése előtt Schamschula vörgy (*vezérőrnagy*) parancsait kéri ki a 82. ddr. (*dandár*) menetoszlopába való besorolásra.

3.) A hadoszt(*ály*) éjjelezési körlete XI/10-én Jadowniki–Slotwina–Brzesko–Okocim) Hosszú pihenő dut (*délután*) 4-ig Wojnicznál; ott intézkedés az éjjelezésre.

5.) Kiadatik: 32. ezr (*ezred*). I/12, 45. mzlj, III/20 zlj, II/12 és I/7. á. oszt(*ály*) par(ancsnok)ságnak.

Tanárky ez(redes)

Tarnow, 1914. XI/10 8^h 25 (olvashatatlan aláírás)

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred,
hadműveleti iratok

M. kir. 10. h. gy. ddr. parság.	
Kön. usg.	
Nr.	
A	
An	I/7. tágyús oszt. 1914. XI/9.
Az elküldés helye	Tarnow
Ort	
Abs. ndungs	
Idője: 1914	XI/9.
Zeit:	9 h 45 p. d. ut.

Intézkedés XI/10. re.

- 1). XI/10. del. 9^h kor a parságom alá rendelt csapatok az állásokat elhagyják s Tarnowban a városból délnyugatra Wojnice felé vezető (nmi) uton kör. gyülekeznek; éllel a pályaudvarnál; 45. m. elj., II/12. p. oszt., 32. gy. e., I/7. d. oszt. I/12. elj. és III/20. elj., utóbbi, mint utóvéd 1500^m re.
- 2). A utkövetvonalok Kossy 32. e. bel. sáca-dos parsága alatt ugyanazon uton, éllel a pályaudvarnál gyülekeznek s del. 7^h kor indulnak Wojnice felé. A Dunajeca-híd előrése előtt Schamuchula vörjy parancsait kéri ki a 82. dde. menetronkopiába való besorolása.
- 3). A hadoszt. éjjelközi körlete XI/10. én Tarnow meli - Slotwina - Brzesko - Okocim
- 4). Flossin pihenő oszt 4^h ig Wojnicenél; ott intézkedés az éjjelközre.
- 5). Kiadatok: 32. oszt., I/12, 45. m. elj., III/20. elj., I/12. és I/7. d. oszt. parságval.

Tanárky ez

12. sz.: M. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnokának,
Nikic altábornagy elkészítő parancsa

M. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnokság

220. szám

HDM 1914.

A m. kir. 7. h(onvéd). t(ábori). á(gyús) e(zred). parancsnokságnak

Branice, 1914. november hó 28.

A San melletti harcok után elrendelt visszavonulás befejeztével a 41. honvéd gyaloghadosztály számára a hadműveletek egyik legnehezebb időszaka vette kezdetét.

Egyik része a Visztulától északra megindult általános támadó előnyomuláshoz rendeltetett, másik részének pedig a Visztulától délre előnyomuló ellenséges erők feltartóztatása lett feladatul kitűzve.

Az előbbieket támadása sikeresen haladt előre immár az ellenséges földön is; az utóbbi rész a vele szemben talált előretolt ellenséges erőket visszaverve, az időközben megerősített ellenféllel szemben is véres harcok árán már sikerrel ígérkező támadásban volt, midőn az általános helyzet újabb feladatot teremtett számára és a Visztulától északra harcoló erők támogatására rendeltetett.

Fáradalmakat nem ismerve, a lehető leggyorsabban egyesült ismét az egész hadosztály új feladata megoldására és mint eddig mindég, ezen nehéz harcokban is halált megvető bátorsággal és vitézséggel küzdött hazájáért és királyáért.

A szívós és mindenütt jelentékeny túlerővel fellépett ellenséggel vívott harcok azonban véres áldozatokat követeltek és a hadosztály gyalogsága tisztjei és legénységének nagy részét elvesztette. Ezen számbeli megfogyatkozás következtében állott be a szüksége azon felsőbb helyről kiadott intézkedésnek, hogy a hadosztály csapatai egyelőre egy dandárba vonassanak össze.

A súlyos veszteségek feletti fájó érzéssel adom ezt tudtára a hadosztály csapatainak és bensőleg átértett őszinte hálával mondok ez alkalommal köszönetet a legfelsőbb szolgálat nevében a hadosztály összes tábornokainak, tisztjei és hasonrangújainak, csapataik vezetésében és szolgálatuk teljesítésében kifejtett azon kiváló és eredményteljes működésükért, mellyel a hadosztálynak mindenki előtt méltán kiérdemelt hírnevet biztosítottak.

E köszönetem és hálám éppúgy illeti meg a hadosztály kipróbált bátor és vitéz altisztjeit és legénységét is, akik a hozzájuk fűzött követelményeknek a legpéldásabb módon tettek eleget és a hosszú, nehéz harcokban és ütközetekben végső erejük megfeszítésével is bátran és vitézül megálltak helyüket.

Elismeréssel párosult köszönetemet fejezem ki külön a hadosztály parancsnokság közegeinek azon fáradhatlan és eredményteljes munkálkodásért, mellyel a vezetés nehéz munkáját számomra megkönnyítve a kivívt sikerek elérését hathatósan előmozdították.

Honvédek és katonák! A 41. honvéd gyaloghadosztály létezése nem szűnt meg. Neve már az eddigi dicsőséges küzdelmek és sikerek által is kitörölhetlenül van megörökítve a hadsereg és honvédség történetében és tündökölni fog abban végtelen időkig hazánk és intézményünk dicsőségére.

Ezen véres harcokban kipróbált seregetest most csupán az anyaország segítségére szorul, hogy emberben és anyagban szenvedett nagymérvű veszteségeit pótolva, újra eredeti erejében álljon ki a tettek mezejére.

Addig is számban megfogyva, de erőben meg nem törve és lelkesedésben nem lankadva, küzdjetek a hadosztály hírnevéhez méltóan, s küzdelmetekhez adjon erőt azon biztos reménység is, hogy a 41. honvéd gyaloghadosztály rövid időn belül teljes erejében fog újra részt vehetni az ellenség leverésében.

Engem a kötelesség jelenleg elszólít a hadosztálytól, s ha ehhez a hadjárat folyama alatt nem is térhetek vissza, az összetartozandóság belső érzésével kísérem a hadosztály működését és kérem reá a Mindenható áldását.

Ha pedig a sors nem engedné teljesülni azon hő óhajtásomat, hogy fényes haditettekben és győzelmekben gazdag hadosztályhoz később is visszatérhessek, az elválás fájó érzésével mondok köszönetet a hadosztály mindenegyres tagjának békében, de különösen a hadjárat ideje alatt a legnehezebb viszonyok között is mindenkor tapasztalt azon kiválóan buzgó, kötelességérgertől áthatott és benső ösztön által irányított tevékenységükért, mellyel az elért eredmények kivívásában osztályrészét mindenki egymással vállvetve kivenni igyekezett.

Ez esetben ezennel búcsút veszek e kiválóan derék hadosztálytól, azon megnyugvással és biztos tudatban, hogy az eddig nagy áldozatokkal szerzett babérokhoz jövőben is minden alkalommal újakat fog hozzáfűzni.

Az Egek ura vezérelje a hadosztályt újabb dicsőségek és győzelmekre!

Ezen parancsom a hadosztály összes csapatainak anyanyelvén való kihirdetés végett kiadatik a 40., 82. gyalog-, 41. tüzérdandár-, 12., 20. 31. és 32. gyalog-, 7. tábori ágyús ezred-, II/4. huszár-, II/12. tábori ágyús osztály-, hadosztály egészségügyi intézet és hadosztály lőszertelep parancsnokságnak és a hadosztály vonatparancsnoknak.

Nikić altábornagy

Ütegeknek nem ment

(Olvashatatlan aláírás) hdgy

Vettem! Olvashatatlan aláírás, 1914. 3/XII 8 h 45 du

Körözésre!

1. Makay hdgy

2. üteg XI./4. Giczey fhdgy

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszereg,
hadműveleti iratok

13. sz.: 138. sz. ezred napiparancs a német csapatok fogadására

M. KIR. 7. HONVÉD TÁBORI ÁGYÚS EZRED

138. sz. ezred napiparancs

1.) XI/28. Dandár eligazítás 2. pont: Megtörténhetik, hogy a mi hadtestünk vállvetve fog német csapatokkal harcolni. Ezen csapatok frissen érkeztek hazájukból, míg a mi csapataink 3 hónapi folytonos fáradságnak voltak kitéve. Dacára ennek, figyelmeztetni kívánok minden tisztet, hogy az első benyomás a legmaradandóbb. A tiszteket külön fogom az osztagaik rendes és katonás magatartásáért felelőssé tenni.

2.) A legénység kedélyhangulata minden eszközzel emelendő, a fontos és szép kötelesség minden parancsnoknak meg kell nekik magyarázni, hogy ezen állásban föltétlenül ki kell tartani, úgy mint eddig tettük, s akkor az ellenségnek el kell véreznie, ha az ellenség még oly nagy túlerővel támadna is. (30. dandár eligazítás. 4. pont)

3.) Az ütegek XII. 2-ig ide jelentsék be, hogy mennyi hajtótüzér, kezelő tüzér és sebesültvivő hiányzik az előírt létszámra.

4.) A 3. ütegtől egy egészségügyi altiszt a 4. üteghez áthelyezendő.

5.) A 3. üteg – mint a dandárparancsnok elrendelte, egy teljes szakaszt küldjön ki a rajvonalba.

Schwartz őrnagy

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszereg,
hadműveleti iratok

14. sz.: 82. dandár parancsnokának harcparancsa az 1914. december 7-i támadásra

Eligazítás folyó hó (1914. december) 7-re

1.) A 82. ddr. (dandár) ma a XVII. hadtest kötelékében támadni fog és pedig a mostani megerősített vonalból az ellenség megerősített vonalára, mely a Siercza, Sanowie, Noznice magaslatokon van. Ha a gyalogság a Siercza, Taszyce, Jankówka magaslati vonalat elérte, további előnyomulás külön parancsra.

2.) 3. üteg: Mayer alezredes csoportjában, ennek feladata a Suice 370 (*magaslati pont*) birtokba vétele, onnan támadás a Vislicétől délre fekvő magaslatokra. Ezen csoport délelőtt 7 óra 30 perckor Targanovice-t éri el.

3.) Az 1., 2. és 4. üteg Istvánffy csoportban. Ezen csoport délelőtt 8 órakor kezdi az előnyomulást, feladata az ellenséget előállásaiból kiűzve a Wielicka–Taszyce–Jankowka-i országút mentén lévő magaslatokat birtokába venni, innen a további előnyomulás – északi szárnyal – Sutkówra további parancsra történik. Az ütegek az előnyomulást a mostani gyalogsági vonaltól támogatják, mihamint a gyalogság Suica–Buzaj vonalát elérte, az ütegek a 376. (*magaslati pont*) és az ettől északkeletre lévő háton vonulnak fel és a támadás továbbvitelét támogatják.

4.) Vonat további intézkedésig Kazanowicén marad.

5.) Ide vezető távbesz(élő) vonalakat azonnal kiépíteni, helyette az 1., 2. és 4. üteg mostani megfigyelő állásból 401. (*magaslati pont*)ra építsen (Ohojnowtól keletre, a vártüzér állomáshoz) ahova délelőtt 7 óra 30-kor a tüzérdandár érkezik.

6.) Az előremenő gyalogsággal, vagy még több előre küldendő járőrök előnyomulására utat keressenek.

7.) Ha távbeszélő vezetékek nem működnek, ütegpá(rancs)nok az egész értelmében önállóan cselekedjenek. Ez esetben a tűzősszpontosítás a magasságban lépcsőzött irányzó lövésekkel lesz elrendelve.

8.) Kiadatik 1, 2, 3, 4 ütegeknek

Eligazítás befejezve dél(*előtt*) 2 óra 30

Schwartz

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred, hadműveleti iratok

15. sz.: Harcparancs az 1. üteg parancsnokának

7. h. t. á. e. (7. honvéd tábori ágyús ezred)

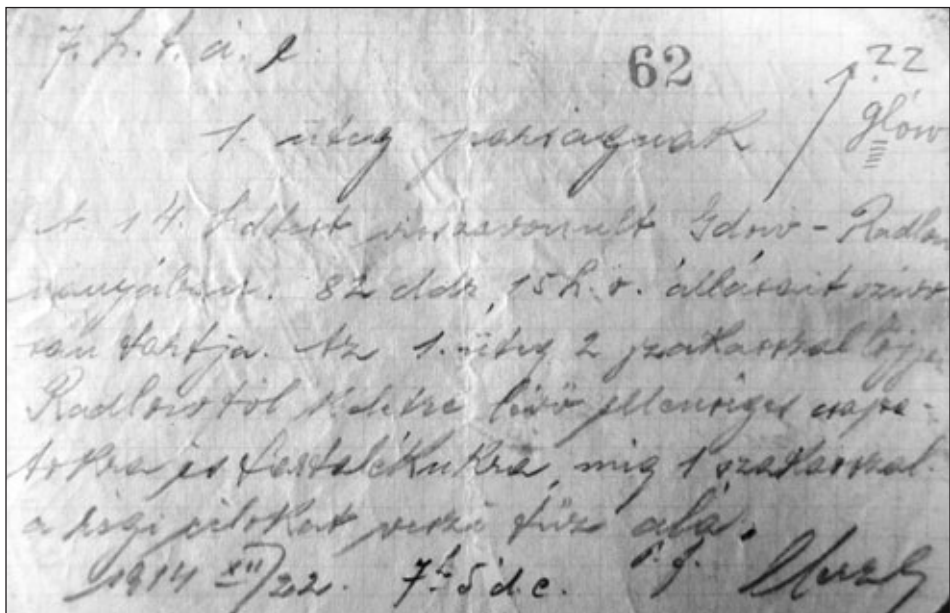
1. üteg par(ancsnok)ságnak

A 14. hadtest visszavonult Gdow (javítva Glów)–Radlów irányában. 82. ddr (dandár), 15. h.o. (hadosztály) állásait szívéosan tartja. Az 1. üteg 2 szakasszal löjjön Radlówtól keletre lévő ellenséges csapatokra és tartalékokra, míg 1 szakasszal a régi célokat veszi tűz alá.

1914. XII. 22. 7 óra 5. de.

(Olvashatatlan aláírás)

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
hadműveleti iratok

16. sz.: A II. tüzérosztály helyzetjelentése, elhelyezési vázlata

M. KIR. 7. HONVÉD TÁBORI ÁGYÚS EZRED

Beküldte: Emmer Antal fhdgy

Ezredparancsnokságnak

Wal-Ruda

Przybyslawice, 1915. január 26.

Helyzetjelentés

13. számú ezred napiparancs 4. pontjára

b.) Sekély lövegállások – a tüzérségi földőzékét jellemző félszakaszonként megszakított vonal helyett a gyalogsági földőzékhez hasonlóan – folyamatosan építve. A 3. ütegnél a tűzállás végig be van fedve úgy, hogy az egy fészert benyomását kelti. A 4. ütegnél félszakaszonként vannak a lövegek ágakkal, egyesek deszkával eltakarva. A fedezékeknek ilyen építése azt célozza, hogy repülők fel ne fedezzék.

A mozdonyok ugyanazon ház pajtájában állanak, ahol fogataik vannak elhelyezve.

A 3. üteg tűzállásának kinézéséről vázlatok mellékelve (1. 2. sz. melléklet)

c.) A gy(al)ogsági rajvonalak végig húzódva az ütegek előtt a Dunajec mentén igen nagy kiterjedésben különösebb biztosítást szükségtelenné tesznek. A 3. üteg közvetlen közelében van a 32/III. mint dandártartalék – a 4. üteg kb. 3500 m-re levén a harcvonaltól az esetleg belálló ingadozások nem veszélyeztetik. Éjjel a 3. ütegnél tartott szigorú készségi szolgálat mellett – tekintettel annak közelségére a harcvonalakhoz – a rajvonalban egy megfigyelő tart szolgálatot.

g.) Ütegállások a vázlatból kivehetők (3. sz. melléklet)

h.) Megfigyelők lásd 3. sz. melléklet.

k.) Lövészer pótlás az ezred útján a naponként beküldött „Lövészer állomány” alapján.

i.) Távbeszélő vonalak 3. sz. melléklet szerint.

l.) Közlekedés a rajvonalakkal 3. sz. mellékletből látható futóárkokon. Telefon összeköttetés a gyalogsággal ugyanezen mellékletből kivehető.

3 drb melléklet.

Emmer főhadnagy

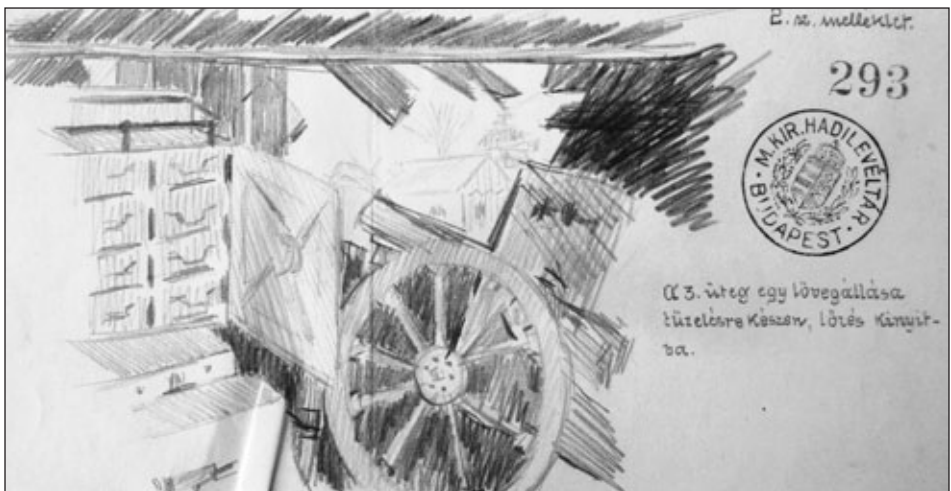
Láttam: Schwartz

Láttam! Engelbach szds

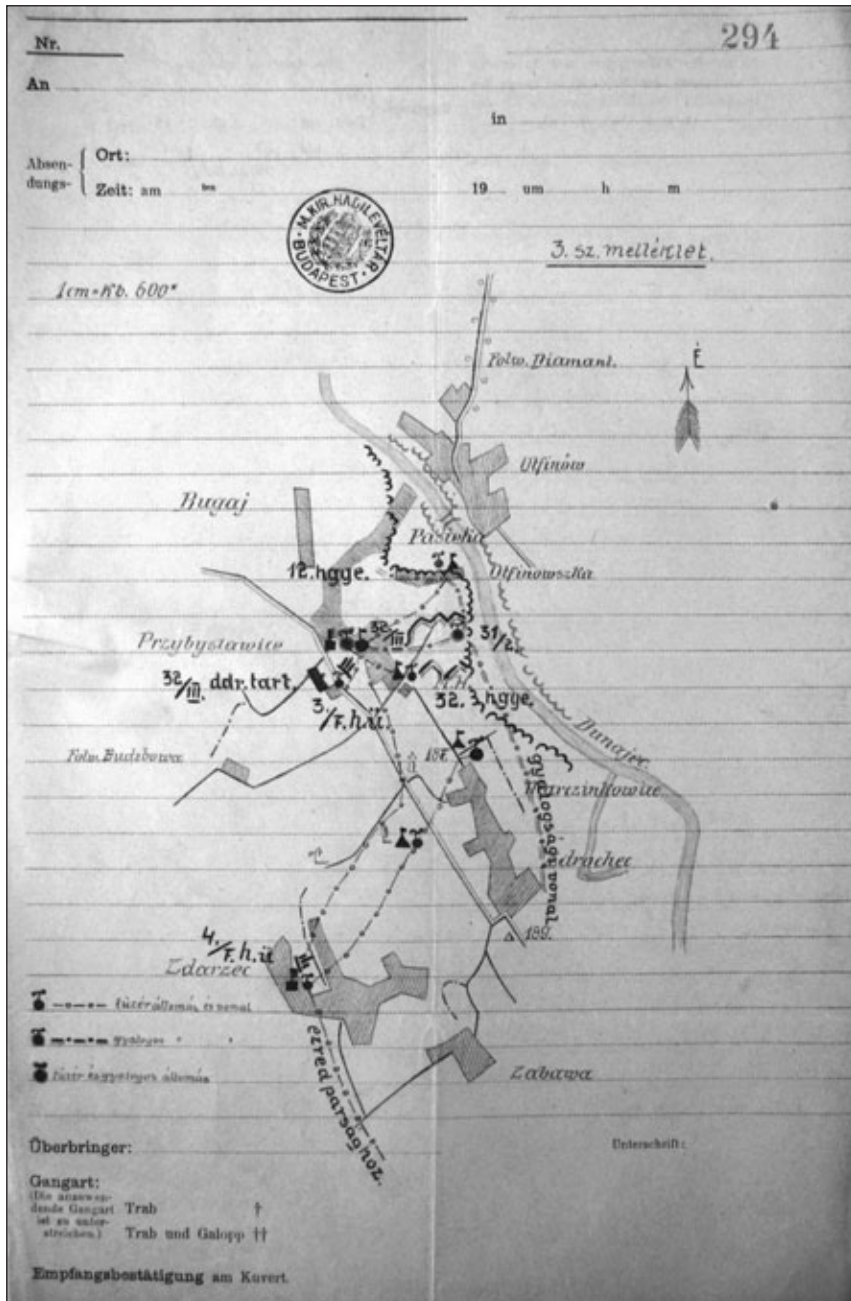
Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred,
hadműveleti iratok

1. számú melléklet

2. számú melléklet

3. számú melléklet

17. sz.: Igazoló jelentés kérése a késedelmes tűzmegnyitásról

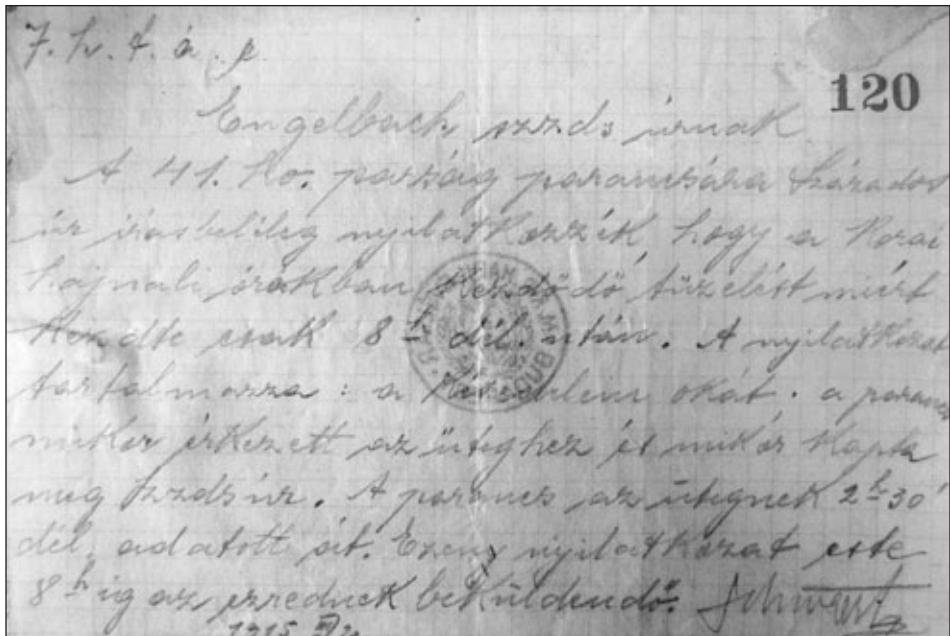
7. h. t. á. e. (7. honvéd tábori ágyús ezred)

Engelbach százados úrnak

A 41. ho(nvéd) par(ancsnok)ság parancsára százados úr írásbelileg nyilatkozik, hogy a korai hajnali órákban kezdődő tüzelést miért kezdte csak 8 órakerék dél(előtt) után. A nyilatkozat tartalmazza: a késedelem okát, a parancs mikor érkezett az üteghez, és mikor kapta meg szds úr. A parancs az üteghez 2 óra 30 perc dél(előtt) adatott át. Ezen nyilatkozat este 8 óráig az ezrednek beküldendő. 1915. III. 2.

Schwartz

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
hadműveleti iratok

M. kir. 7. honvéd t(ábori) á(gyús) e(zred)

Ezredparancsnokságnak

Wola-Michowa

Wola-Michowa

2. marcius 1915. 6 óra 30

Az ezredparancsnokság szóbeli parancsára jelentem, hogy a parancsot reggel 7 (órákor) vettem. Miután a mozdonyállásból, ahol csak dobozhallgató van, nem lehetett a parancsot Engelbach szds úrral közölni, a küldőnccel a lövegállásba az ügyeletes tiszthez lett kiküldve, azon meghagyással, hogy azt azonnal és megbízhatóan Engelbach szds úrral közölje. Ezt a parancs hátlapjára rá is írtam. Kb. 5 óra 15 – 5 óra 30 a küldőnc visszahozta a parancsot azon jelentéssel, hogy a távbeszélő összeköttetés Engelbach szds úrral megszakadt és így a parancs távbeszélő útján nem közvetíthető. Erre a küldőnc újból a lövegállásban lévő ügyeletes tiszthez lett küldve azon paranccsal, hogy ha a távbeszélő összeköttetés létesül, azonnal adják le a parancsot. Küldőnccel azért nem lett kiküldve, mert várható volt, hogy az összeköttetés, amely nélkül az üteg löni nem tudott volna, minden percben létesül. Erre az ügyeletes tiszt távbeszélő útján értesített, hogy a parancsot egy lovasított altiszt által azonnal továbbítsuk Engelbach szds úrhoz, miután az összeköttetés még mindig nem létesült. Lovasított altiszt, ki az utat ismerte volna, nem ált rendelkezésre és így kénytelenek voltunk a parancsot egy kezelőtüzérrel, ki az utat ismerte, elküldeni. Ezen ember kb 6 órákor indult el a paranccsal a lövegállásból.

Liguri hadnagy

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
hadműveleti iratok

A. kir. f. honv. t. d. e. 3. átig

Nr. 1

An Oxeredparamonokszágnak

Ort: Wola-Michowa in Wola-Michowa 121

Absen- dungs- Zeit: am 2. März um 6 h 30 m

KIR. MAILÉVÉLTÁR BUDAPEST

Az oxeredparamonokszágnak próbéli parancsára jelentem, hogy a parancsot reggel 7 óráig vettem. Minőn a mondom állásból, ahol csak doboz hallgató van, nem lehetett a parancsot kiegészítéssel értesíteni, a küldetésrel a lovgállásba, az ügyeleten tisztelt lett kiküldetve, azon megkérve, hogy azt parancsot megvárhatóan kiegészítéssel értesítsék. - Ezt a parancsot hirtelre, jó in vitam. Feb. 5¹² - 5²⁰ a Küldetés vizsgálata a parancsot azon jelentéssel, hogy a tisztelt "jogerő" kiegészítéssel értesítést megvárhatóan így a parancsot tisztelt "jogerő" nem lehetett. - Erre a Küldetés utól a lovgállásból jó ügyeleten tisztelt lett kiküldetve azon parancsot, hogy az a tisztelt "jogerő" kiegészítéssel értesítést adják a parancsot. - Küldetésrel az utó nem lett kiküldetve, mint várható volt, hogy az "jogerő" kiegészítéssel, az utó nem tudott volna, minden esetben kiegészítéssel. - Erre az ügyeleten tisztelt "jogerő" kiegészítéssel értesítést, hogy a parancsot egy lovgállás alatt álltal parancsot továbbítsák kiegészítéssel értesítést, mintem az "jogerő" kiegészítéssel meg mindig nem lehetett. - Lovgállás alatt, ki az utó jogerőre volt, nem állt rendelkezésünkre az ügy kiegészítéssel, a parancsot egy kiegészítéssel, ki az utó jogerőre, a Küldetés. - Erre juttat Feb. 6² midőn a parancsot a lovgállásból.

Überbringer: _____

Gangart: Die anzuwendende Gangart ist an unterstehen. Trab und Galopp ††

Empfangsbestätigung am Kurier.

Unterschrift: Kigany Lody

M. kir. 7. honvéd tábori ágyús ezred

(Küldő) Engelbach százados

Ezredparancsnokságnak

Wola Michowa

Zebrák

3. március 1915. 3 óra dut (*délután*)

A mellékelt parancsra jelentem, hogy a késedelem oka, hogy a parancsot az átvételi elismervény szerint ma del(*előtt*). 7 óra 45-kor vettem át. Liguri hadnagy jelentése szerint 3 óra 30-kor del(*előtt*) érkezett a parancs az üteghez. A 913 (*magaslat*)-ra del(*előtt*) 11 óra 30, a Czarkiryra 1 óra 30-be voltam löve.

1 drb melléklet

Engelbach szds

Láttam!

és ezen megjegyzéssel terjesztem fel, hogy az illető tisztet, aki a fontos parancsot hanyagul továbbította, magam felelősségre vontam.

3 melléklettel.

Schwartz őrgy

Geschen! (*Láttam*)

(*Olvashatatlan jegyzet*)

am 2. marc 1915

Capp

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúsezred,
hadműveleti iratok

M. kir. 7. honv. tábori ágyúszred Bugellach, Németország

Nr. _____

An Borsaparaszquat 119

in Wolke Mecklenburg

Absen- | Ort: Lebiats
dungs- | Zeit: am 3. März 1915 um 8 3/4 - in Abt.

A mellékelt parancsra jelenltem; hogy a kúszócsónak ~~oká~~ ~~am~~ ~~az~~ hogy a parancsok az ábrák elismeréséig perint ma dél 7^h 45^h kor voltak ad, biztosa hogy jelenltem perint 3^h 30^h del érkezett a parancsok az útlethez. - A 913^h ra del 11^h 30^h, a kártyára 1^h 30^h te voltak 1. db. mellékelt leve.

Bugellach Jelenltem.

Lebiats!

is sem megfigyelésel bejártam fel hogy az állító tényleg, aki a fontos parancsokat kinyitással jóról tette meg az újra felismerés szövegére 3. mellékeltével.

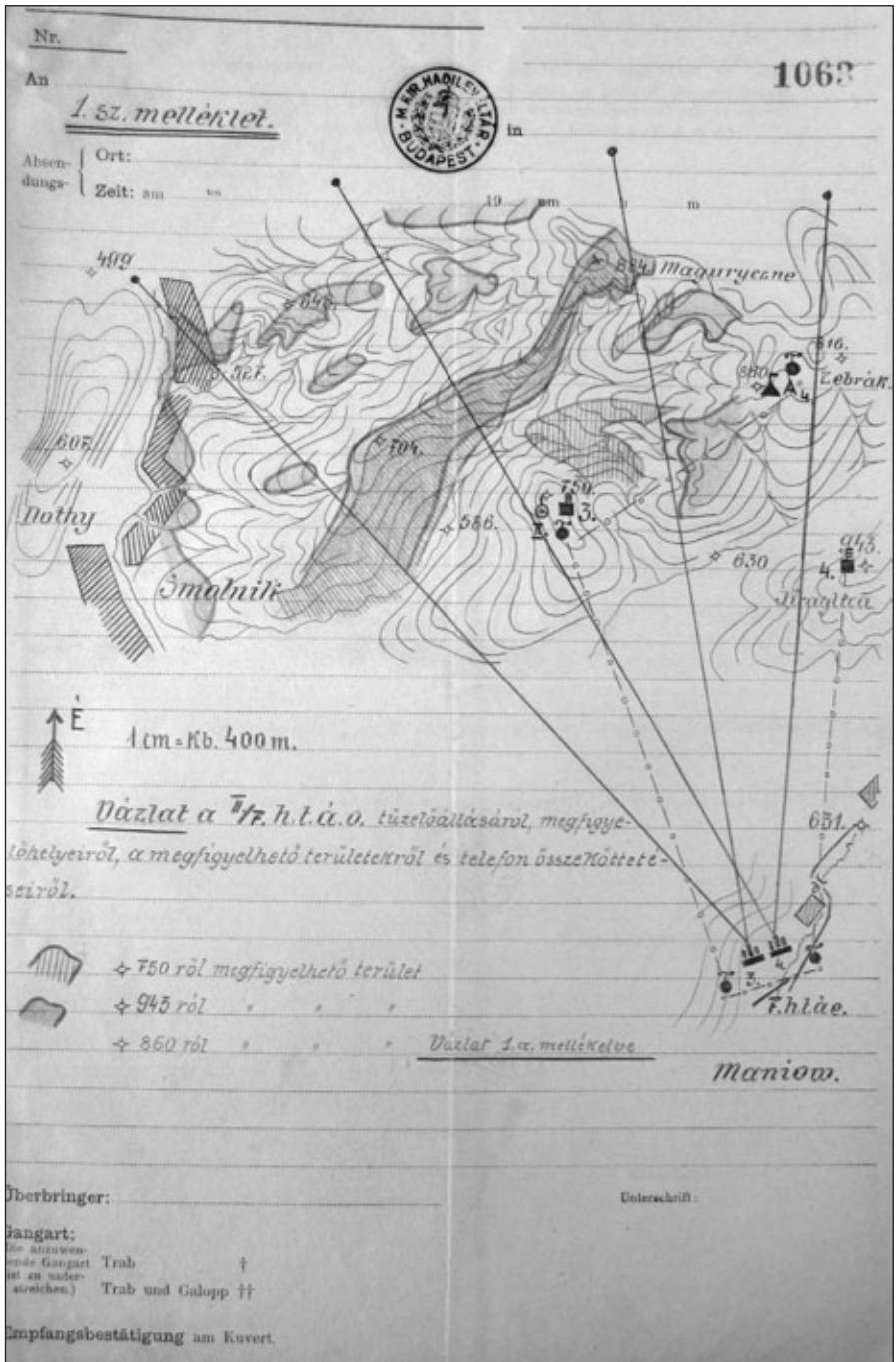
Lebiats

Geschew!
U. F. Pet. Piny Rando
Am 2. März 1915
Capitain

18. sz.: Vázlat a II. tüzérsztály tüzelőállásáról, megfigyelő helyeiről és a telefonösszeköttetéséről (Maniow)

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred, hadműveleti iratok

19. sz.: Jelentés az ezred lovainak állapotáról

Magy. kir. 7. h. á. e. (honvéd ágyús ezred)

Czike Kálmán állatorvos

vos

Ezredparancsnokságnak

Telepóc

Telepóc, 1915. április 5.

Alulírott állatorvos, a m. kir. 7. h. t. á. e. mindkét osztályának lovait megvizsgáltam és 120 hámos, 8 hátsó lovat menetképtelenre találván, azokat lóórházba leadni javaslom.

A lovak hetek óta éjjel-nappal a szabadban voltak, az időjárás viszontagságainak kitéve. Alom és szálastakarmány rendelkezésre egyáltalán nem állott, a minimális abraktakarmányozás mellett pedig a lovak teljesen kimerültek. A folytonos nedves talajon való állás következtében a paták felpuhultak és a köves úton való hajtás alkalmával a lovak talpzúzódást szenvedtek, minek következtében egyelőre menetképtelennek tekintendők.

Czike Kálmán
állatorvos

Láttam:

Schwartz alez.

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
hadműveleti iratok

20. sz.: Az I. tüzérosztály lóállományának egészségügyi állapota

M. kir. 7. honv.(éd) táb.(ori) ágy.(ús) ezred

I. osztály

Csukaháza

3 drb hámos. A Szinnára vitt löveg lovai közül az úton elhullott 1 db. A mai napon 10 ló leadását javasoltam kimerültség miatt. Kímélésre szorul 11 ló.

Az üteg 16 hámos és 10 hátsó ló pótlással szükségletét fedezi.

II. ütegnek lóállománya 77. Elhullott: 1 db üszkös tüdőgyulladásban. A mai nap folyamán 1 hátsó 8 hámos ló kórházba utalását javasoltam, melyek közül 1 bélgyulladás, 1 súlyos fitymalob, 1 általános patagyulladás, a többi 6 pedig általános kimerültség, lesóványodásban szenvedett. Kímélendő 32 hámos és 10 hátsó. Az üteg lóanyagának felfrissítésére 56 hámos és 20 hátsó lovat szükségel.

Általában a lovak – különösen a 2. ütegben – condíciója gyenge, ahol az aránylag rövid menetelés Alsóalmád–Csukaháza (között) elég súlyos letörésre vezetett. Az osztály lovai szállásolása jó, csak az almozó anyag kevés. Az élelmezés az utolsó napokban kifogástalan, elegendő abrak és mérsékelt mennyiségű szalastakarmányban részesültek a lovak.

Havas József

állatorvos

Láttam!

Schwartz

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
hadműveleti iratok

21. sz.: Az I. tüzérosztály igazoló jelentése az áprilisi támadás
tüztámogatásáról

2/7 h. t. á. e. (7. honv. tábori ágyúezred 2. üteg)

Gayer Ernő hadnagy

Nagys.(ágos) Capp Gusztáv ezredes úrnak 41. tüzérdandár parancsnok

Méhesfalva

Csukaháza

24. IV. 1915.

F. hó 23-án vett szóbeli parancsra

F. hó 21-én Belövés: 8 óra 10 perc vm (*délelőtt*) I/7. hov (*I. ágyúosztály*)
 9 óra vm 3/7 há. o. (3. üteg)
 10 óra vm 3/8 Hb (8. nehéztüzérezred 3. üteg)
 3 óra nm (*délután*) o. Hb (*nehéztüzérosztály*)

Támadás előkészítése: 4 óra-*(kor)* nm Hbb. (*Haubitzbaterie – nehézágyúszerezred*) folytatja a belövést, tábori tüzérség megkezdji a hatásos tüzelést. Ennek befejeztével élénk ütegtüz. Csoportparancsnok közlése körülbelül 7 óraker, miután a támadás nincs eléggé előkészítve, elmarad; éjjelen át tüzérségi tüzet folytatni (lassú tűz).

F. hó 22-én: K(*örül*) belül 4 óra 30-kor vm mindkét nehéztüzérség megnyitja a hatásos tüzelést, amely több volltreffert (*telitalálat*) eredményez, a már határozottan állandó tábori erődítés jellegét magán viselő orosz fedezékekben. Hasonlóan a 3/8 Hbb bt egy lövege.

Miután a tábori ágyús ütegek gránátössztüzei is eredménytelenek voltak fenti fedezékekre, ezek inkább a Hb és Hob teletalálatai által eredményezett mozgolódást használták fel arra, hogy a mutatkozó előcélokat srappnel esővel árásszák el. Az ilyen pillanatokot nagyon ügyesen használták ki a támadó csoport géppuskái; legkivált, amelyeket Kozmovszky vezérkari őrnagy (támadócsoport parancsnoka) közelében egy méneskari főhadnagy (nevét nem tudom) személyesen irányított.

Kbelül 10 óra 30-kor vm: támadócsoport megalakítása, felállítása. Kbelül 11 óra 15-kor vm a csoportparancsnok tüzérségi tüzet beszünteti, egyidejűleg a támadást megindítja; azonban a heves ellenséges puskatűz megakasztja és álló tűzharc fejlődik ki.

Kbelül 12 óra 20-kor: gyalogság nem tud tért nyerni, csoportparancsnokhoz nagy veszteségekről érkeznek jelentések. Nehéztüzérség parancsot kap újból intenzív tüzelésre. Tábori tüzérség támogatja, mint már az előbb. 1 vm óra tájt csoporthoz jelentés: jobb és balszárny kevest előbbre jutott, közepet most nyomják előre (a közép éppen a heves és hatásos ellenséges puskatűz miatt a fedezékből nem mozdul; a tiszték például, vakmerően és elszántan viselkednek, előbb említett géppuskás főhadnagy revolverrel, egy 92-es zászlós husággal, Kozmovszky vezérkari őrnagy köveket hajigálva kergetik előre a gyalogosokat. A zászlós kbelül 10 perc múlva, miután az első vonalig hajtotta az embereket, jobb térdkalácsa felett lőtt sebbel saját lábán visszatért és jelentette Kozmovszky őrnagnak, hogy a közép nem mozdítható.)

3 nm óra tájban nem emlékezem melyik rész jelenti, hogy dacára a nagy nehézségeknek, egyenként hason csúszva előnyomul. Egy másik jelentés (alig-

hanem Richter főhadnagyé) a helyzet annyira rosszabbodott, hogy a régi állásba való visszamenésnél féltő, hogy egy bekövetkezendő ellentámadásnál azt tartani nem képesek. A csoport p(*aracs*)nok egy főhadnagy parancsnoksága alatt lévő tartalék bevetését rendeli el. Végrehajtás közben érkezett (ha jól emlékszem) a gyalogdandártól parancs: előbbi állásba vissza, azt feltétlen tartani; a tüzérség lassú tüzzel kösse le az ellenséget.

Kb. 6 és 7 óra között régi állás megszállása végrehajtva (Mikor az előbb említett tartalék is bevonatott.)

A tüzérség parancsot kapott, hogy tekintettel a rajvonalak túl közelségére, csakis a megbízhatóbb ágyúival tüzeljen. II/7. háó (II. tüzérosztály) ennél fogva csak hat ágyúval léphetett lelkiismeretfurdalás nélkül akcióba; ezekből is egyet – 400 m-nél is nagyobb hosszúsági szórás miatt (távolság 48) – ki kellett rekeszteni. Egy másik ágyú – négy helyretoló rugó eltörvén és tartalék rendelkezésre nem állott – tüzelésre képtelenné vált. Egy harmadiknál a délelőtti folyamán bekövetkezett csökiégés folytán annyi csöelőtti robbanás fordult elő, hogy ezt is ki kellett vonni a tüzből. Úgy, hogy az osztály az élénk ütegtűznél 12 ágyú helyett már csak 3-al lőhetett. Eközben újabb rugótörés következtében még egy ágyú vált tüzelésre képtelenné, úgy hogy az osztály már csak két ágyúból állt. A tüzérdandártól érkezett parancsra: tekintet nélkül a csövekre és a lőszerre élénk tüzelést folytatni, az eddigi túl nagy szórású és még ép két ágyú is tüzelésre rendeltetett. Azonban ezen utóbbi kettőnél csakhamar tüzérdandár parancsra az irányzékot 200-al hosszabbítani kellett, miután a gyalogság jelezte, hogy őt veszélyeztetjük.

3/7. htáú (a 3. üteg) csak 1 ágyúval merte a tüzet megkezdeni. Tüzérdandár parancsára azonban egy második ágyúját is hozzá kellett vonni. Azonban a belövést követő lassú tűznél már olyannyira panaszkodott a gyalogság veszélyeztetéséről, hogy kényszerülve éreztem magam ezt a tüzérdandárnak jelenteni a gyalogsági bemondás alapján – ugyanis a s(*aját*) HOB hatásos tüzelésének megfigyelésével lévén elfoglalva, a már belőtt tábori ágyúk lassú tüzének egyes lövéseit nem tudtam megfigyelni – így kénytelen voltam a 3-ik ütegnak, hogy a saját gyalogság veszélyeztetését teljesen kizárjam, 300-al hosszabb irányzékot elrendelni.

Gyalogságunk túlságos kishitúséget mutat irányunkban, ha a hozzájuk oly közelfekvő ellenséges rajvonalat lőjük. Felettük, sőt előttük mutatkozó robbanópontok elegendőek arra, hogy máris veszélyeztetésüket jelentsék gyalogdandár p(*aracs*nok)nak, kivéve azt a kis részét a rajvonalnak, amelyik a tüzérségi megfigyelés előtt látja. Méltányosnak tartom elrendelni, hogy ilyennemű panaszok a náluk tartózkodó és azok jogosságát leginkább megbírálni tudó tüzérségi megfi-

gyelőnek adassanak elő, annál is inkább, mert ez orvosolhatja leggyorsabban. Ez azonban ismét megkívánná, hogy a megfigyelő a lövő ütegekkel telefonice direkt legyen összekapcsolva és ezen vonalak feltétlenül működjenek.

Ez viszont legelsősorban erősebb (vastagabb kábelszerű) drótot igényel és annak lehetőségét, hogy elromlott kézikészülékek, telepek a csapattesten belül is minél előbb kijavíttassanak.

Gayer főhadnagy

Láttam: Csikvándi

24/IV 1915

Cs. és kir 41. tüzérdandár

Capp ezredes

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
hadműveleti iratok

22. sz.: Intézkedés kérése a tüzérdandártól

7. honvéd t.(ábori) ágy(ús) ezred

41. Tüzérdandár par(ancsnok)ság

Balnica

Nordausgang Telepóc (*Telepóc északi kijárata*)

1915. máj. 9.

Jelentem, hogy (*az*) ezred Telepóc északi kijáratán a +-nél táborozik, de. 11 óra óta. A mellettem táborozó 9. á(*gyús*) ezr(*red*)beli százados tudtul adta, hogy ő már 24 órája vár a további menetelésre. Éppen értesültem egy vezérk(*ari*) sz(*áza*)dos által, hogy további intézkedésig a hadtest rendelkezése szerint az ezred táborozzon. Egy fél század (5 szakaszból) a 12. hv. gy(*alog*) e(*zred*)ből mint lövegfedezet rendelkezésemre áll.

Kérem erről Schnetzer ezr(*edes*) dand(*ár*) par(ancsn)okot, valamint a h(*ad*)o(*sztály*) par(ancsnok)ságot értesíteni.

Ezen jelentés átadója további rendelkezések átvétele céljából ott marad. Kérem az ő, valamint lova élelmezéséről intézkedni.

Schwartz

Lássa 40. ddr. par. (*dandárparancsnok*)

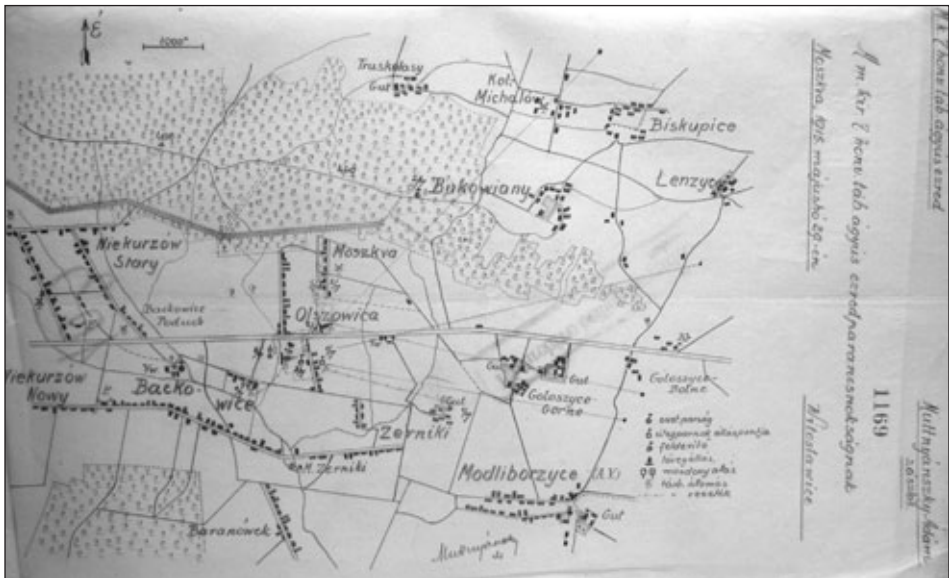
Láttam!

Schnetzer ezr(*edes*)

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred,
hadműveleti iratok

23. sz.: A tüzérsztályok elhelyezkedése 1915. május 29.

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred,
hadműveleti iratok

24. sz.: Szolgálati jegy feljelentésről

K. u. k. Feldhaubitzzregiment Graf von Geldern Egmond Nr. 2.
2. Division
(Cs. és Kir. 2. Gróf Geldern Egmond táborig tarackosezred
2. osztály)

Dienstzettel

Szolgálati jegy

Backovice, 1915. június 4-én

Tegnap, d. u. (*délután*) néhány helybeli paraszt azzal a panasszal keresett fel, hogy éjjel katonák szárnyast és a házkörül lévő holmikat loptak el és revolverrel fenyegették őket. Tegnap este ½ 11 órakor Backoviceban egy ház körül ólálkodva találtam Dulnics József, Sikos Mátyás és Benes János nevű tüzéreket a 7-ik számú honvéd ágyúezred első ütegeből. Nevezettek azt adták elő, hogy este 7 óra óta tojást keresnek vásárlás céljából. A körülmények arra mutatnak, hogy az illetők lopni akartak.

Az esetet azzal hozom az ezredparancsnokság tudomására, hogy a vizsgálatot ez irányban megindítani szíveskedjék.

Olvashatatlan aláírás

A m. kir. 7-ik számú honvéd ágyús ezredparancsnokságnak.

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. táborig ágyúezred,
hadműveleti iratok

25. sz.: Schamschula tábornok harcparancsa

M. kir. 41. honvéd gyalog hadosztály parancsnokság

905/5. hdm. szám

A m. kir. Grp Mjr. Wolf (*Wolf őrnagy parancsnok*) HFK7 (*7. honvéd ágyúezred*) parancsnokságnak

Miecko, 1915. augusztus 5.

Általános intézkedés VIII/5.-ről:

A jelenlegi állásra vonatkozólag kiadott intézkedések kiegészítésül következők rendeltetnek el:

1.) A legközelebbi időre tervezett támadás előkészítéséül az első vonal a szomszéd hadosztályokkal összhangban az ellenséges álláshoz közelebb vonandó.

2.) Ezen első vonalban csakis a legszükségesebb erők hagyandók meg és minél erősebb tartalékok tartandók vissza.

3.) Külön a ho. (*hadosztály*) paracsnokság rendelkezésére álljanak, mint tartalékok:

a 82. ddr-től (*dandártól*) három zlj (*zászlóalj*) Dambrowától 2000x (*lépés*)-re é. k.-re (*északkeletre*) az erdőben.

a 74. ddr-től két zlj Dombrowkán.

4.) Az állások műszaki megerősítése folytatandó; akadályok egyelőre nem létesítendőek.

5.) Az ellenséges állás felderítése folytatandó; különösen megállapítandó annak részletei. (támpontok, akadályok, a fedezékek jellege stb.) továbbá a támadási viszonyok az állás előtti mélyvonalon át. (járhatósági viszonyok)

6.) Tüzérség a tüzérddr. (*dandár*) paracsnokság intézkedése szerint az ellenséges támpontokat tartsa tűz alatt, s egyébként akként vegyen állást, hogy Nowodwortól északnyugatra fekvő terület erős tűz alá vehető legyen és az ellenséges oldalazó állások idejekorán leküzdhetőek legyenek. Ennek megfelelőleg menjen állásba a nehéztüzérség is.

7.) Ha az ellenség állását még a támadás előtt elhagyná, az üldözéshez a honak (*hadosztálynak*) előnyomulási öv gyanánt kiutaltatott:

Keletről Nowodwor közepe és Firlej nyugati szegélye közti vonal, nyugatról Kozłowka keleti szegélye és Baran melletti erdő keleti szegélye közti vonal által határolt terület.

Ezen övön belül az üldözés a 82. ddr. által különítményekkel azonnal felveendő, a ddr. zöme azonban egyelőre csak a Skrobów–Kamienkai mélyvonalától közvetlenül északra lévő magaslatokig vonandó előre a megjelölt öv teljes szélességében.

A 74. ddr. élével egyelőre a Kozłowka–Lubartrówi útig követi a 82. ddr.-t.

Ezen üldözéshez a 82. ddr.-nak a 7. táb. á. ezred és kettő lovasszárad rendeltetik alá.

A tüzérség többi részeinek előrevonására nézve a tüzér ddr. par(*ancs*)nokság fog intézkedni.

A lovasszáradok az előnyomulási övbe eső menetvonalakat és a mélyedéseken átvezető átjárókat is szemrevételezzék, s annak eredményét jelentsék.

Az 1/11. árkászszázad innen fog utasíttatni, hogy a kozlowkai mélyvonal átjáróinak esetleg szükséges helyreállításához a 82. ddr.-hoz előremenjen s ott a ddr. parnokság rendelkezésére álljon.

A ho. parnokság ez esetben a 183. magaslatra megy (Nowodrowtól délre), hova a 82. ddr. parnokság telefon-összekötést létesítsen.

8.) Kiadatik a 74., 82. gyalog és 41. tüzér ddr. parnokságnak (3–3 példányban).

Schamschula tbk

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred, hadműveleti iratok

26. sz.: Csikvándy százados (I. oszt. pk) jelentése az 1915. 10. 18-án történt eseményekről

M. kir. 7. h. t. á. e. (*honvéd tábori ágyúszred*)

I. oszt

Ezredparancsnokságnak

Tűzállás, 1915. 22/X

J. H.

F. hó 18-án délután a 20. h. gy. e. (*honvéd gyalogezred*) ellen irányult erős orosz támadás alatt, kb 3.30-kor a II. osztály a mi tűzállásunk előtt Silno felé vezető úton vágóban menekülésszerűen visszavonult, mert valami „kozák áttörés” hírt kapta.

Amíg a II. oszt.(*ály*) a saját tűzállását elhagyta, a mi tűzállásunk előtt elvonult, a Silnotól keletre fekvő J. H-ban (*vadászház*) lévő ezredparancsnokságnál felvilágosítást nyert a kozák áttörés valótlanságáról és régi tüzelőállásába visszamenve a tüzelést ismét megkezdhetette, legalább 30-40 perc telt el.

Az ellenséges támadás éppen ez időben volt a leghevesebb.

A 3. üteg látta e pánikszerű visszavonulást, sőt hallotta is a II. osztálytól a kozák áttörés hírért, de mindennek dacára – felismerve gyalogságunk válságos helyzetét – tűzállásban maradt és a 20. h. gy. e. (*gyalogezred*) 10. és 4. százada elé oly gyilkos tüzet bocsájtott, hogy ezen két század előtt a támadás teljesen megakadt.

Annál is inkább kiemelendő ez, mert ha ezen üteg éppen a II. osztály távollétében nem zúdít a támadó ellenségre egy precíz és heves egyes tüzet – mely tűz Endrődy és Konkoly százados zászlóaljparancsnokok kijelentése szerint kiválóan hatásos volt, hanem talán a rémhírre menekülő II. osztályhoz csatlako-

zik – úgy nagyon könnyen megtörténhetett volna, hogy a teljesen tüzéségi segítség nélkül maradt 10. és 4. század az ellenséges túlerő által ki lett volna szorítva földözékeiből (amint ez időben már a 6. és 5. század ki is volt szorítva), ami viszont az egész ezredet válságos helyzetbe hozhatta volna.

Eltételezve azon tényről, hogy ezen üteg teljes célrészre a 20. hv. gy. e. előtt fekszik, tehát mind a két ezen ezred ellen irányult, előbbeni támadás visszaverésében is teljes sikerrel vett részt, a f. hó 18-iki erős orosz támadásnál precíz és heves tüzével és nyugodt magatartásával főképpen hozzájárult e kritikus órában a támadás megállításához és visszaveréséhez, mely dicséretreméltó ténykedéséről az ezredpar(ancsnok)ságnak jelentést tenni kötelességemnek tartok, hogy az kellő méltatás nélkül ne maradjon.

Szíveskedj ezt Kozmával leíratni, mert nincs papírom sem gyertyám. Ezt a lapot pedig nekem visszaküldeni.

Csi(kvándy) szds

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred, hadműveleti iratok

27. sz.: Schwartz Jenő alezredes állomásparancsnoki megbízása

Másolat

M. kir. 82. h(onvéd) gy(alog)ddr (dandár) prság (parancsnokság)
353/6 (számú) Dandárparancsnoksági parancs

Álláspont, 1915. október 23.

1.) Állomásparancsnoksággal való megbízás.

A dandárparancsnokság álláspontján az állomásparancsnoki teendőkkkel megyesi Schwartz Jenő alezredest a 7. h. t. á. (honvéd tábori ágyús) ezred parancsnokát bízom meg.

2.) Állomáspar(ancsnok)ság mind a két ezredparancsnokság külön-külön, továbbá ütegek, kikülönített segélyhelyek és gyűjtőállomások, vonat és mozgókonyha telepek önálló állomásparancsnokságot alkotnak. Állomásparancsnok minden egyes alakulásnál a rangban legidősebb tiszt, teendőire és kötelességére nézve utalok a Szolg(álati) Szab(ályzat) I. és II. részben előírtakra. Megkövetelem, hogy minden egyes állomásparancsnoksági körleten belül a legnagyobb rend és tisztaság uralkodjék – egyúttal figyelmeztetek, hogy az ellenséges betekintés (repülőgépek) elleni óvintézkedések (leplezés) is az állomásparancsnok

kötelmei közé tartozik. Elrendelem, hogy bármely körletben is megjelenek, az illető állomásparancsnok (távollétében helyettese) nálam jelentkezzenek.

3.) Kiadatik: Láttamozás végett kiadatik: 12. ezr(ed) prság, 20. ezr. parság, 7. t. á. ezr parságnak. Az ezredparságok kikülönített részeikkel ezen parancsot teljhatalmúlag közöljék. Sypniewski s. k. ezredes

A másolat hitelül: Olvashatatlan fhdgy segédtsizt

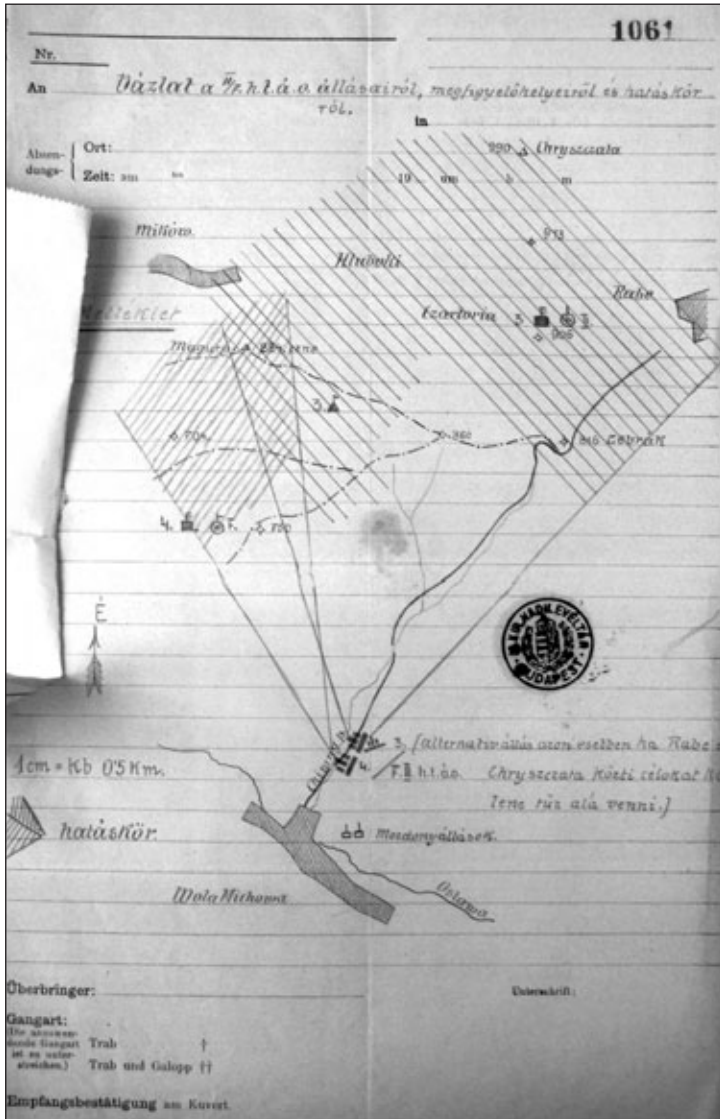
Elrendelem, hogy a 7. h. t. á. ezred I. és II. osztály a 12. t. t. (*tábori tarack*) osztály parancsnokai az állomásparancsnoksággal körletükben megbízassék. Minden osztálynál egy tiszt és altiszt ügyeleti szolgálat létesíttessék, melynek vezénylése az osztályparancsnok kötelessége. Az osztályparancsnok a körletében lévő rend és tisztaságért felelős.

Schwartz alezredes

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
hadműveleti iratok

28. sz.: Térkép-vázlat a II. osztály állásairól, megfigyelő helyeiről és hatásköréről
1915. december

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred, hadműveleti iratok

29. sz.: A 2. üteg tüzerfigyelőjének jelentése

Magy. kir. 7. h. t. á.e. (7. honvéd tábori ágyúszred) 2. üteg
Baloldali megfigyelő

A 2. üteg parancsnokságának

Tábori posta 102

Jelentem, hogy ma a reggeli órákban a gyalogságtól azt az értesítést kaptam, hogy a huszár táboriőrs előtti erdőben hosszabb idő óta nagyobb számú ellenséges erő sietve dolgozik, fákat dönt ki, fűrészrel stb. A felderítő altiszttel a telefonvonalat azonnal kiépíttetem a jelzett táboriőrsig, ahol azonban semmiféle zajt nem hallottam.

A tiszta időt felhasználtam egyes megfigyelések eszközlésére. A táboriőrs elé mintegy 800x-nyire (lépésre) előrehozva megláttam az ellenséges főállás egy részét és egy-két előretolt állást: a mellékelt vázlatot készítettem a látottakról (*a vázlatok hiányoztak*). Mozcél hiányában nem tüzeltem.

1916. febr. 2-án

Bíró Zoltán hdgy

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred,
hadműveleti iratok

214

Magy. kir. f. h. t. á. c. s. ügy. Dobozos megfigyelés

Sz.

A 2. úteg parancsnokságának
Tábori posta 102

Az el- (helye: .....
küldés (ideje: ..... en h p

Telentem, hogy a maga reggeli órájában
a gyalogyalókat már az intézet kapta, hogy a huszár táboriőrök előtt, edőben
hosszabb idő óta nagyobb részben ellensége
sőt sietve dolgozik, fűtő dőntés, fűvel
stb. A felderítő állással a telefonvonalat
aromásal kiépítettem a jelzett táboriőrökig.
ahol aromásban semmiféle zajt nem hallottam.
A tiszta időt felhasználva egyes meg-
figyelések eszközésére. A táboriőrök el-
mintegy 800 m. nyira előrehaladva meg-
látam az ellenség főállás és részét
és egy két előretolt állását, a mellé-
heli várakat beirítottam a lőlehel-
ről. Hozzával hiányában nem tüzeltem

Átadó: 1916. febr. 2. éj

Járásmód:	Lépés	†	Aláírás
Az alkalmazandó	Lépés és ügetés	††	Birovári új
járásmód alá- huzandó.)	Ügetés és vágta	†††	

Magy. kir. 7. h. t. á.e. (7. honvéd tábori ágyúszred) 2. üteg
Baloldali megfigyelő

A 2. üteg parancsnokságának

Tábori posta 102

Baloldali megfigyelő

1916. II. 4-én

Jelentem, hogy a ma kora reggeli órákban Lukács Nándor honvédhuszár főhadnaggyal önként jelentkezett 2 huszár és 2 tüzerből álló járőrrel részben a tegnapi megállapításaim ellenőrzése céljából, részben az ellenséges állások lehető megközelítése céljából, tisztai járőrbe indultam. A felderített terepről a mellékelt részletes vázlatot küldöm (*a vázlatok hiányoztak*).

A vázlaton látottak megfigyelése után az üteget beakarván löni, a telefont „K” pontig kiépítettem. A vezényszó bemondását a kb 200x-nyire (*lépésre*) álló ellenség meghallva, felfedezte megfigyelő pontunkat és ránk több heves ösztüzet adott, mire a további tüzelés lehetlenné válván, a járőrömmel az ellenség tüzelését hevesen viszonzva, ellenséges tűzben – kúszva, mászva – bevonultunk; a vázrajz eredetijét a II/32 zlj-nek (*32. gyalogszred, II. zászlóalj*) beküldöttem.

Megállapította a járőr, hogy az egész állásaink előtti terep mélyen be van fagyva és teljesen járható, mely időben azonban az egész terepet legalább 80 cm-nyi víz fedi, továbbá, hogy az „E” erdőben az ellenséges főállás mögött mintegy 300x-nyire gyors és rendkívüli nagy munka folyik, ez vagy az állások hátravitele, vagy a második védelmi vonal kiépítése, amire tehát, mint a gyalogság jelentette, hogy az ellenség az állásait előbbre hozná szó nem lehet.

A leadott egy lövést a heves tüzelés dacára sikerült megfigyelnem.

Bíró hdgy

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred,
hadműveleti iratok

Magy. kir. F. h. t. d. e. l. ügy. Baloldali mezz
Sz
A 2. ügy parancsnok 215
 Tábori posta 102

Az el- (helye: Baloldali mezzpélő
 küldés (ideje: 916. II. 4.-én h p

Jelentem, hogy a ma kora reggeli
 háttérben Lukács tándor kovácsok
 főhadnaggyal önként jelentkeztek 2 huszá-
 r és 2 tüzérvé álló jövőrrel részben a teg-
 napi megáldásaim ellenőrzés céljá-
 ból részben az ellenséges állások leke-
 zés megkönnyítés céljából törté jövőrbe
 indultam. A jeldevitét teresvőre a mel-
 lélkele részletes vizslatát kiadám. A viz-
 laton látottak meggippelése után az útsz-
 get beadavim lóni, a helypont, K. pontig
 kiépítetttem. A vezényező bemondását a
 kb. 200°. nyira álló ellenőrzés ^(meghívás) jeldevitét
 meggippelő pontumban is ránk több leveles
 örvényes adott, mire a további kirelés leke-

Átadó: teltelmei örvény, a jövőrömmel az
Járásmód: Lépcső † Aláírás
 Az alkalmazandó (Lépcső és ügetés ††
 járásmód alá (Ügetés és vágta †††
 húzandó.)

Átvételi elismervény (csak akkor adandó vissza,
 ha boríték nélkül érkezett.)

Sz. érkezett: ..... be

216

Magy. klr. _____
 Sz. _____

A _____

KÖZLETTÉR

Az el- (helye: _____
 küldés (ideje: _____ é n h p _____

ellenesij hírelét hevesen visszamut-
 tunk; a visonjz eredetijét a "732 eljmel
 behúrtokem. Megállapította a jövöt, hogy az
 ezjor állásunk előtti terep mélyen be van
 fagyra és teljosen jächetv, mely időben
 aratban az egy képet legalább 80 cm-nyi
 víz fed; továbbá, hogy az "E" csatban az ellen-
 esjz förtléi müzöt mintegy 300² nyire gör-
 és rendelkezni meg munka folyik, és az
 az állásba hatarvitele, hogy a mélyed
 védelmi vonal kiépítése, amit kélt, mint
 a pelonjz jelentette, hogy az ellenesij az
 állásait előtbe hovní rá nem lehet.
 A kerdvö z lövöt a leve hírelés decim stant

Átadó: megfizeltem. *Biró*
 Járasmód: Lépés † Aláírás
 Az alkalmasandó Lépés és ügetés ††
 járasmód alá- Ügetés és vágta †††
 húzandó.)

Átvételi elismervény (csak akkor adandó vissza,
 ha boríték nélkül érkezett.)

Sz. érkezett: _____ be
 _____ é n h p _____

30. sz.: Tiszti parancs az élelmezési szabálytalanság megtiltásáról

M. KIR. 7. HONVÉD TÁBORI ÁGYÚS EZRED

3. üteg parság
Tiszti parancs
Táb. posta 102. 1916. V. 13.

Tudomásomra jutott, hogy a tiszti étkezdék vezetői több ízben tévedésből a legénységi felvételezésből használtak fel cikkeket anélkül, hogy ezt a kincstárnak bevételeznék.

Ezen szabálytalanságot egyszer és mindenkorra megtiltom, mert ez a legénység élelmezésének rovására megy. Az étkezdék elnökei többször győződjenek meg, hogy a legénység részére felvételezett cikkek tényleg adatnak-e ki annak.

Az élelmezési cikkek az élelmezőtiszt által való teljes kiszolgáltatásának ellenőrzésére elrendelem, hogy minden alosztály vasárnaponként jelentse be írásbelileg azon cikkeket mennyiségileg, amelyekből kevesebb felvétel mutatkozott az illetménnyel szemben.

Nemleges jelentés telephonon jelentendő.

Schwartz alezredes

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúsezred,
tiszti parancsok

31. sz.: Dicsérő parancs

Tábori posta: 102. 1916. VI. 21-én

A minden oldalról hozzám juttatott dicséretekből büszkeséggel és hálatelt szívvel látom, hogy az ezred minden tisztje, altisztje s legénysége át van hatva a legtökéletesebb kötelességteljesítéstől, melyet a legnehezebb és legfárasztóbb körülmények között is kiválóan oldott meg.

Atyai büszkeség tölti el szívemet a nehéz teljesítmények teljes elismerése fölött, s kérem az Istent, hogy továbbra is segítse az ezredet győzelmes és sikeres munkájában a király, a haza, a végső győzelem javára.

Midőn a dicséreteket átruházom összes alárendeltjeimre a legforróbban köszönöm eddigi dicsőséges teljesítményüket, kívánom és hiszem, hogy az ezred az esetleg még bekövetkező súlyos megpróbáltatásokat is a legteljesebb kötelességtudástól áthatva, derekasan le fogja győzni, s a szerzett babérokhoz új babért fog szerezni.

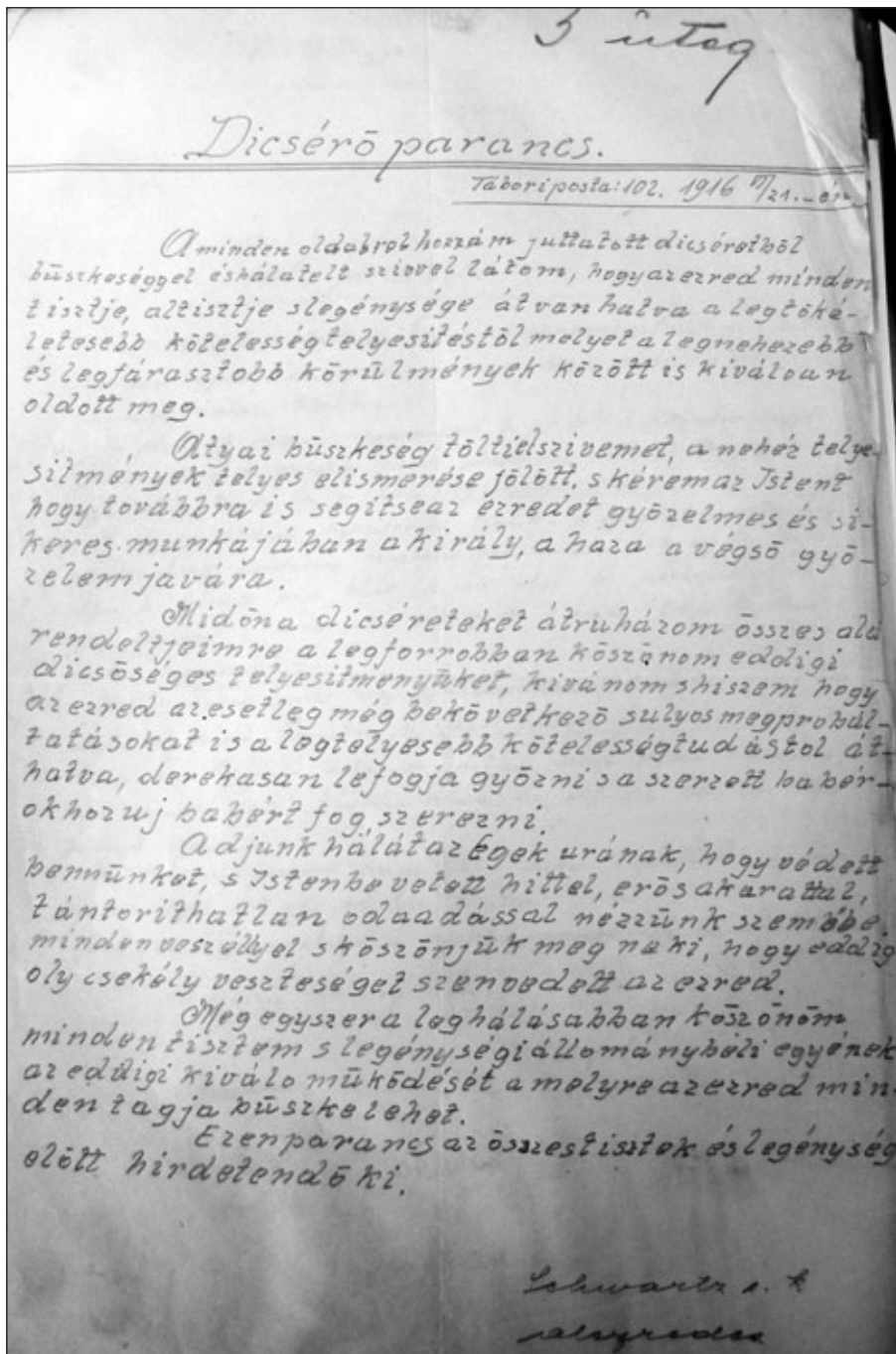
Adjunk hálát az Egek Urának, hogy védett bennünket, s Istenbe vetett hittel, erős akarattal, tántoríthatatlan odaadással nézzünk szemébe minden veszéllyel, s köszönjük meg neki, hogy eddig oly csekély veszteséget szenvedett az ezred.

Még egyszer a leghálásabban köszönöm minden tisztet, s legénységi állománybéli egyénnek az eddigi kiváló működését, amelyre az ezred minden tagja büszke lehet.

Ezen parancs az összes tiszt és legénység előtt hirdetendő ki.

Schwartz s. k.
alezredes

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
tisztai parancsok

32. sz.: Harcleírás a volt m. kir. 7. honvéd táborigényezred 2. ütegeinek 1916. július 29-én történt közelharcáról:

Az egész esemény 5 mozzanatra van beosztva és a csatolt 5 drb. vázlat (*a vázlatok hiányoztak*) szerint rögzítve.

Előzmények: A volt m. kir. 41. honv. hadosztály, melynek kötelékébe fenti üteg is tartozott, 1916. június eleje óta, mikor a Kormin melletti kiépített állásból a lucki áttörés folytán vissza kellett vonulnia, július 16-a táján, miután előzőleg a védelmi állásban az oroszokat feltartóztatta, folytonos harcok között a Stochod környék védelmi szakaszába került. Itt egy erős támadást már jelzett időben visszautasított. Az esemény időpontjában az újabb támadás már 2 nappal ezelőtt megkezdődött, az ellenség azonban eredményt elérni nem tudott.

I. mozzanat: 1916. július 29-én de. 11 órakor

A csata fokozódó hevességgel reggel óta tart, az ellenség eredményt még nem ért el sehol sem. A hadosztály kedvezőtlen fekvésű védelmi szakaszánál fogva, az üteg kiutalt célrészének, a jobb szárnynak tűzzel való támogatását és lövését csak úgy tudja megoldani, ha a hadosztály balszárnya mögött, félig háttal az ellenség felé fordulva áll fel. Ütegpáncsnok történetesen az ütegben Fery Oszkár zls. Korsyni Szabó József zls. pedig az Arsenovychi előtti megfigyelőben.

II. mozzanat: 1916. július 29-én du. 12 óra 30 perckor

A környéken lévő szomszédos hadosztálybeli ütegeknél mozgolódás és készülődés észlelhető, sőt egy szomszédos nehéz üteg pánikszerűen hagyja el állását, saját 1. üteg is visszavonulóban. Ezen pillanatban érkezik az ütegpáncsnokhoz a visszavonulási parancs, azon egyidejű helyzet-tájékoztatással, hogy az ellenség Kaschówkánál a hadosztályok érintkezési szárnyainál betört és előre jön, saját hadosztálytartalékok hiányában állásait nem tarthatja, visszavonulás elrendelve.

Parancs vételekor Kaschówka irányában azonnal egy altiszti gyalogjárőr küldetik ki a helyzet megállapítása végett, felkapcsolásra és visszavonulásra készülődések, miután a mozdonyok már fél órával előzőleg látva a szomszéd hadosztálybeli ütegek idegességét, az üteggállásba előre vonattak. A kiküldött járőr 5 perc múlva futólépésben visszatér és jelenti, hogy az üteg háta mögött, Kaschówka irányából 3-400 lépésnyire erős ellenséget rajvonal jön előre, s a horpadás peremén, melyben az üteg elhelyezve volt, minden pillanatban föltűnhetik. Ezen hírre az üteg ágyúi (6 drb 8 cm táborigény) azonnal megfordítottat-

nak, a mozdonyok és lovak a lövonalból eltávolíttatnak, az ágyúk 50–60 lépésnyire előretolatnak, kartácsra időzített srapnelek előkészítetnek úgy, hogy mikor a jelentett rajvonal első hullámai 2–300 lépésnyire a horpadás peremén néhány perc múlva megjelennek, az üteg közelharcra felkészülve, kartáccsal és előreidőzített srapnelekkel teljes akcióba lép. A hatás óriási. Az a rajvonal rész, mely az első tüzet kapja, nagyrészt elpusztul, néhány hanyatt-homlok visszafelé szalad – az első pillanat megnyerve. Tájékozódásra némi idő rendelkezésre áll.

Közben a visszamaradt szomszédos hadosztálybeli üteg néhány embert löszerért küld és az ütegpáncsnok Wolf nevű tart. főhadnagy, személyesen átjön az akció támogatásának megbeszélésére. Ennek folyományaképpen egyik ágyúját a vázlat szerinti kis magaslatra kitolja és az üteg jobbszárnyát, meg a 183. magaslati pont mögül esetleg kibontakozó támadást, mely az ütegállásból nem vehető tűz alá, fedezi, illetőleg feltartóztatja. Az egyes ágyúk közben félköröszerűleg helyeztetnek el, még 100 lépést előre tolatnak úgy, hogy a 4-600 méternyire fekvő erdő szegély is egész szélességben betekinthető és pásztázható lesz. Alig fejeződnek be ezen előkészületek, a mocsár felől, tehát az ütegállástól északnyugat felől, újabbi támadás bontakozik ki, melyet már gépfegyverek is támogatnak. A pajzsokon kopog a golyó, mint a jégeső, emberekben nagyobb kárt nem tesz, a lovakat azonban alaposan megtizedeli. Rövid 5 pernyi tüzelés után ez a támadás is összeomlik, sőt a gépfegyverek célzott tűzzel ártalmatlanokká is tétetnek. Ezen pillanattól kezdve az egész erdőszegély rendszeres tűz alatt tartatik, onnét többé az ellenség előre nem jöhet, s bár fegyver és géppuskatűz elég erősen éri még mindig az üteget, úgy a lovak is fedezve vannak, s a pillanatnyi veszély el van hárítva. Az üteg tűzfőlényét kihasználendő, az ütegpáncsnok azonnal intézkedik a veszteség nélküli visszavonulás előkészítésére, melynek folyományaképpen Borbély tüzemester 2 ágyúval visszaküldetik az üteg mögött fekvő magaslatra, mely az egész terepet uralja, azon parancssal, hogy közvetlen irányzással lőjje be magát az egész erdő szegély terjedelmére, s ha készen van, azt háromszori ösztűz leadásával adja tudtul.

III. mozzanat: 1916. július 29-én du. 2 órakor

Előbbi parancs teljesítve, a visszaküldött 2 ágyú az egész erdő szegélyére belőve. Gebhardt hadnagy parancsot kap hasonló művelet végrehajtására, szintén 2 ágyúval, de már egy messzebb fekvő fedett állásból. Közben a Korsyninél lévő megfigyelő tiszt, Fery Oszkár zls járőrrel bevonul, s jelenti, hogy az ellenség ott is betört, mivel a tüzérség tűztámogatása hiányzott, s ő is saját személyére csak kézitusa árán tudott szabadulni. A másik megfigyelő Arsenovychi elől jelenti ugyanezt. Az ottani arcvonalszakaszban, bár az ellenség szintén támadott,

az eredeti vonal még tartva van, kikanyarodások folyamatban. Parancsot kap a telefonvonal lebontására és bevonulásra a podlesi falu előtt tervbe vett Gebhardt hadnagy által létesítendő ütegállásba.

IV. mozzanat: 1916. július 29-én du. 4 órákor

Gebhardt hadnagy belövése folyamatban – kelet felől saját gyalogság rendezetlen visszavonulásban –, a keleti erdő szegélyén ellenséges rajvonal tűnik fel, 1 század erősségű. Saját tartalék beérkezik, kik a vázlaton feltüntetett vonalban az ütegparancsnok Hartzler Tibold főhadnagy által, elhelyeztetnek. Mindhárom ágyús szakasz, különösen a keleti erdőszegélyen, megjelent új rajvonalra tüzel. Előkészületek az eredeti állás végleges kiürítésére. Tekintettel arra, hogy lovakban a veszteség tetemes, az összes hátsólovak és tiszt lovak is befogatnak.

V. mozzanat: 1916. július 29-én du. 6 órákor

Miután Gebhardt hadnagy belötte szakaszát, az első állásokban levő 2. lövegszakasz folyamatosan kivonatott és az egész üteg a vázlatban berajzolt állásban csoportosított, ütegparancsnoki megfigyelő hely Kol. Gaj. középső házcsoportja környékén létesítve. Saját gyalogság gyenge erővel a magaslati vonalat szükségszerűleg megszállja. Korsyni felől lassan előre jövő orosz rajvonal észlelhető, miután a német balszárny Litogoszczynél kikanyarodott. Az erdő szegélyéből az üteg tervszerű tüzelése miatt az orosz támadás kifejlődni nem tud. Du. 8 órákor általános visszavonulás elrendelve és egyidejűleg az összeköttetés a felsőbb parancsnokságokkal helyreállítva, illetőleg felvéve.

Az esetről jelen voltak: Hartzler Tibold főhadnagy, jelenleg ny. százados, mint ütegparancsnok, Fery Oszkár zls, jelenleg főhadnagy, Szabó József zls, jelenleg tartalékos hadnagy, Gebhardt József hadnagy, jelenleg tartalékos főhadnagy, lakik Budapest, I. kerület Fő tér 2. szám alatt, Borbély tüzmeister, jelenleg főtörzsőrmester a m. kir. Koronaőrségnél, Erb Ernő, Árpás Ferenc, Lékó István tartalékos tüzmeisterek, utóbbinak lakása, Budapest, Thököly út 34. vagy 37. szám, Kőszegi tizedes stb.

Osztályparancsnokom vitéz Takács Géza százados volt, ki jelenleg a budapesti Vitézi Törzskapitányságnál van beosztva. Az ő útján kaptam délben a parancsot a visszavonulásra, ki azonban látván ütegem helyzetét, hogy nagy veszteségek nélkül onnan úgy sem távozhatom már el, egyben azt a baráti tanácsot is adta, hogy maradjak. Az egész esetnek szemtanúja volt, mint később kiderült, Kiss László, jelenleg a fővezérségnél beosztott v. k. tb. őrnagy, ki mint a 40. honv, ddr. báró Benz ezredes beosztott vezérkari tisztje Kol. Gaj északi házcsoportjából a harc lefolyását végignézte.

Budapest, 1923. január 3.
Hartzer Tibolt ny. százados
(lakik: IX., Mester utca 55–57. IV. emelet 7.)

Alulírott ezennel igazolom, hogy a fentebb elmondott események, illetve fegyvertények a valóságnak megfelelnek.

Hartzer századossal a világháború nagy részét egy ezred kötelékben harcoltam végig, s így számtalanszor alkalmam nyílt arra, hogy legszebb harcos erényei közül – erélyről, elszántságról, áldozatkészségről és bátorságról – közvetlenül is meggyőződhessem. Nyugodt lélekkel állítom, hogy – a háborús múltja alapján – Hartzer százados a „vitéz” jelzőre érdemessé vált.

Budapest, 1923. I/29.

vitéz Takács Géza szds.

Forrás: HM HL II. 336. 4. doboz, m. kir. 82. hv. gyalogdandár

33. sz.: Az m. kir. 7. hv. tábori ágyúezred harctéri működésének
vázlatos leírása

M. kir. 7. honvéd tábori ágyús ezred

A fenti ezred harctéri működésének vázlatos leírása

A

m. kir. honvédelmi minisztérium 1. osztályának

Tp (*Tábori posta*) 415. 1917. május 1.

Budapest

I.

Mozgósítás elrendelésétől a Kárpáti harcokig

Általános mozgósítás 1914. július 31-én. Felvonulás Mosciska környékén augusztus 16–22-ig. Ütközetmenetek aug 23–27-ig. Augusztus 28-tól szept. 4-ig Uhnov-i csata és üldözés Odelinska-ig, menet vissza Uhnowra. Szeptember 5–11-ig a Lemberg-i csata Ravaruszkatól délkeletre lejátszódó harcai. Szept 12–26-ig visszavonulás a Lemberg-i csata után Olkini, Olpini környékére. Szept 24–okt. 4-ig Riglice-i védelmi berendezkedés. Okt. 4–14-ig előnyomulás a San-ig Jaroslau környékére. Okt. 15–nov. 4-ig San menti harcok és az átkelés kierőszakolása Jaroslaunál. Nov. 5–12-ig San-i visszavonulás Okocsin-ig. Nov.

13–24-ig előretörés a Visztula északi partján MorscÓ-ig. Nov. 25–29-ig visszavonulás a krakkói Övonal mögé, Hebdow vidékén erős utÓvÉdharcokkal. Nov. 30–dec. 6-ig vÉdelmi várakozás a krakkói Övonalban Vielick-el szemben. Dec. 7–19-ig támadó elÖnyomulás a Dunajecig. 1914. dec. 20–1915. febr. 12-ig dunajeci vÉdelmi harcok RadlÓw-tÓl Északra. Febr. 12–28-ig berakodás és utazás Homonnára, menet Maniów-ra.

II.

Kárpáti harcok és a 2-ik oroszországi elÖnyomulás

1915. febr. 28–ápr.1-ig váltakozó eredményű, fáradalmas és véres harcok LupkÓw környékén (Zubensko, Zebraki nyereg, Wola Michowa) A Maguryczne magaslat elfoglalása március 8-án a II. osztály dicsÓsége, mert kiadós elÓkészítés (*tüzérségi elÓkészítés*) után 1460 orosz, harc nélkül megadta magát. 1915. ápr. 1.–máj. 11-ig visszavonulás TelepÓcig (Kicera-hegy ápr. 9-én – 788. és 803. magaslati pont április 17-én), ápr. 11-ig vÉdelmi berendezkedés a TelepÓc–Juhos magaslatokon.

1915. ápr. 11-én berakodás Nagybereznán, utazás Piorkov-ra–Lissagora környéki harcok.

a.

Oroszországi 2-ik elÖnyomulás Lublin felé

Ezred részt vesz a 41. h(ad)o(sztály) kötelékében az elÖnyomuláson StanislavÓw, Podhorce, Grodki irányában, július 2-án a 45. L. I. T. D. (45. *Landwehr gyaloghadosztály*) kötelékébe lépve részt vesz a Por-patak menti harcokban (Ponikvi július 4-én részt vesz a balszomszéd csoport – Szende ddr (*dandár*) sikerült támadásának elÓkészítésében). Következik az elÖnyomulás illetve üldözés (Korzarov júl. 5-én, Wolka-Galezowka júl. 15-én, PiotrokÓw júl 16-án, Kystrica aug. 1-én, Swidnik-Mali) harcokkal. Azután a harcvonalból kivonva Lutinon keresztül M. H. Marysinba ismét a 41. hv. h. o. (*hadosztály*) kötelékébe lépve részt vesz a további üldözÓ harcokban. (Novidvor aug. 6-án, Chomajowa-Wola aug. 12-én, Przegalini-Wlki aug. 15-én) és az elÖnyomulásban Novoszolki aug. 20-tÓl – 24-ig a 11. I. T. D-nak (*11. gyaloghadosztály*) alárendelve részt vesz a Pilva patak menti harcokban Wolczynnél, hol a németektÓl dicséretet kap és a további elÖnyomulásában Wysoko-Litovsk, Koszczaniki, Szelachowiczgy irányában.

Aug. 28-án az egész 41. h. h. o. Lublinba berakva, vasúttal Lembergen át Krasne-ra szállítatik.

b.

Wolhyniai, (Kormin patak menti) állásharc

Szept. 17-tÓl – 30-ig menet Krasne, Pozarki, Sokul, Navoz, Boguslawkára.

Okt. 7.–10-ig az oroszok 3-4-szeres támadást intéztek állásaink ellen, mindig erős (Kovnoból odahozott) nagy kaliberű ágyúk tüzével előkészítve, mely azonban a II. osztály önfeláldozó és kiváló működése folytán véresen visszaveretik. Okt. 15-én a támadás ismét, még hevesebb tüzérségi előkészülettel (mely főképpen a vonalhoz nagyon közel álló II. osztály tűzállása ellen irányul) kísérletet meg, de a támadó óriási veszteségével veretett vissza. Okt. 16-án és 18-án ismét a leghevesebb orosz támadások lettek visszaverve az ezred példásan vezetett, precíz tüze segítségével.

Ezen napok okt. 7.–18-ig a tüzérségi támogatásnak mintaképét nyújtják. Dacára a számos veszteségének, az ellenség szüntelen tüzelése közben az ezred kiválóan dolgozott, amiért az egész gyalogság, hadtest és hadseregparancsnokság dicséretét és Frigyes fhg (*főherceg*) távirati üdvözlését kapta. Még a 41. honvédhadosztály-parancsnokság is meg volt elégedve.

1916. június 4-ig állásharc

1916. június 4. és 5-én az orosz offenzíva megkezdődvén a balszomszéd 4. I. T. D. ellen többször ismételt, túlerővel levezetett, 4-6 órás pergőtűzzel előkészített támadás az I. osztály oldalazó precíz tüze alatt mindannyiszor összeomlott. Az osztály kiváló, önfeláldozó tevékenységét a gyalogság (4. I. T. D.) és a szomszéd tüzércsoport teljes elismerésével méltatta.

III.

Oroszországi visszavonulásunktól – Kowelig

Az ezred két osztálya a két visszavonuló oszlophoz beosztva kezdte meg június 5-én ill. 6-án a kemény utóvédharccal (Sofiewka június 7-én a gyalogság általános dicsérete) vegyes visszavonulását. Június 10-én az I. osztály támogatása mellett a Styr menti utóvédharccal. Menet Poscarki, Mylsk, Duchce felé. Június 11–17-ig a Mylsk és Porskaja-Wolka irányból ismételt erős és véres támadás megghiúsítása a tüzérség közül kizárólag az I. osztály érdeme. Ezen hosszú vonal védelme csakis a két ágyús üteg tüzére volt bízva, mert a tábori és nehéz tarackok hiányában a Stochodon túl lettek állásba véve, ami által (és főképpen lőszer hiányuk által) nem lehetett rájuk feltétlenül számítani. A cs. és kir. 94. gyalogezred majdnem naponta fejezte ki éberségünk és kifogástalan működésünk feletti teljes elismerését.

A június 11-én Duchce ellen irányult orosz támadást pedig a II. osztály segít a 12. h. gyalogezrednek visszaverni.

Június 12. és 13-án Helenovkáról intéz az orosz kifejezett áttörési szándékkal, többszörös túlerővel és erős tüzérségi előkészítéssel a brudanieci magaslatokon álló 12. hov. gyalogezred ellen. A gyalogsági állások és két drótakadályok teljesen széjjellöve, a megszálló csapatok megfogyva nem állhattak volna

Az ágyús- és tarackos ezredek együttműködése

Forrás: HM HL II. 714. m. kir. 7. tábori tarackos ezred, ütegnaplók

tovább ellen a nagy túlerővel vezetett vehemens támadásnak, ha a 7. honv. tábori ágyús ezrednek nem sikerült volna erejének minden megfeszítésével a harc képtelen légénység és anyag sürgös pótlásával is egyes ütegeknek ellenséges tűzben keresztül vitt vakmerő állásváltással az ellenségre, közeli távolságról, megsemmisítő, órákig tartó oldal- és háttűzet indítani. Az ezred ezen harcokban is magasztos példáját adta a tüzérség önfeláldozó és önzetlen működésének, amit a gyalogdandár parancsnokok és hadtest parancsnokok dicséret formájában ki is fejezett és melynek igaz voltát minden egyes rajvonalbeli ember is átértett.

Az ezred június 20–29-ig, majd a bajor 11. h. o. (*hadosztály*) támadását, majd a 227. német gyalogezred támadását kíséri Zabari illetve Helenowka ellen jó sikerrel.

A Fáth hadtest visszavonulásához azonban csatlakozni kell a 41. honv h. o.-nak is, amit július 8-án meg is kezd Podlesieig, ahol az előugró Stochod könyökben állást foglal el.

Ezen állásban az oroszok már július 9. és 10-én a Stochodon tűzünkben véres

veszteséggel több helyen átkelvén erős támadást intéztek vonalaink ellen. Az ezred feladata volt a Stochodon átkelő ellenségnek lehetőleg súlyos veszteségeket okozni, vagy hogy a támadás sikere már már ezáltal kétségessé váljon. Minekutána tarackoknál a lőszerhiány nagyon érezhetővé vált, úgy fenti feladat megoldása csaknem teljesen az ágyúsütegekre hárult, mely feladatának az ezred minden részletéig fényesen megfelelt.

Az ütegek 8-900 m-re mentek tüzelőállásba a gyalogsági vonalak mögé, hogy portéjuk és precizitásuk nagyobb legyen. Mialatt az ütegek a belátott helyeken átkelő oroszokat iszonyú tűz alatt tartották, ezeknek borzalmas veszteségeket okozva, addig a be nem látott átjárókon Ugly felől nagyszámba átkelt ellenséget veszik tűz alá, mely már felfejlődve támadásnak indul. Támadásuk az ezred tüzeiben összeomlott, mielőtt a gyalogság úgyszólván lövéshez jutott volna.

Június 10-én a szibíriai lövészek újra támadásra indulnak. Ezredünk nyomban felismeri ezt és háromszoros támadásukat mindannyiszor nagy fölényvel tűzbe fojtja.

Ezredünk, melynek némely ütege teljesen belátható volt, a két nap alatt állandóan a legerősebb nehéztüzérségi tűz alatt állott, emberben és anyagban nagy veszteséget szenvedett, az ütegek hátterepe pergőtűzszerű heveséggel lövetett és az ismételt szétlőtt vonalak kötelelességszerű összeköttetésénél sok derék telefonistát veszített, szóval határozottan erősebb tűzben állott, mint a gyalogság és mégis az ezredben uralkodó szellem, kötelelességtudás és egyéni bátorság lehetővé tette, hogy az egész gyalogság osztatlan elismerését és a felsőbb parancsnokok dicséretét kiérdemelje.

Július 28-án visszavonulás a Rudka–Mirinska és Wielicki vonalra, ahol az augusztus 1-én a 12. honv. gyalogezred ellen irányult orosz támadás visszaverésében kiváló eredménnyel vett részt.

Augusztus 1–december 7-ig állásharc (Koveli csata). 1916. december 7-én berakodás és vasúttal az olasz harctérre, ahol azóta van az ezred.

Megjegyzés:

Ha a 7. honvéd táborigyász ezred számos olyan haditettnek volt részese, melyekben a 41. honvéd tüzérezred többi tüzérezredével karöltve kiválóan működött, a március 8-iki, október 18-ika, június 13-ika és július 10-ike azon napok közé tartoznak, melyeken a döntést egyedül ő hozta meg.

Mindamellet ezrednapnak július 10-ét választja, mert ezen a napon nem egyes osztályok, vagy ütegek, de mind a 4 ütege egyformán tüntette ki magát.

Bulyovszky J. őrnagy

Forrás: HM HL II. 336. 4. doboz, m. kir. 82. hv. gyalogdandár

34. sz.: Tiszti parancs az ezred haditakarék felállításáról

M. kir. 7. honvéd tábori ágyús ezred

Tiszti parancs

Táboriposta: 416. 1917. május 30-án

Az utolsó napok vesztesége az ezred minden egyes egyénit arra a gondolatra hozta, hogy az ezreden belül is kövessünk el mindent elesett bajtársaink árváiért és özvegyeiért és támogassuk őket teljes erőnkből.

Az ezredparancsnokság az özvegyek és árvák javára minden hónapban a pótdíj egy bizonyos részét le akarja vonni és így az alapösszeget nagyobbítani.

Azért azt javaslom, hogy minden tiszt és legénységbeli egyén 2 napi hadipótdíját ezen nemes célra áldozza.

Az ütegparancsnokok és vonatparancsnok tegyék ezen javaslatot az összes tisztelnél és legénységnél tanácskozás tárgyává. A fő elv: mindenki adjon minden kényszer nélkül annyit, amennyit szívesen ad.

A fent nevezett parancsnokok jelentsék, hogy egyetértenek-e a javaslattal.

Kiadatik az I. és II. oszt(ály) par(ancsnok)ságnak, 6 ütegnek és a G. H-nak.

Schwartz
ezredparancsnok

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúsezred, tiszti parancsok

35. sz.: Tiszti parancs a lovak és hajtók elosztásáról

M. kir. 7. honvéd tábori ágyús ezred

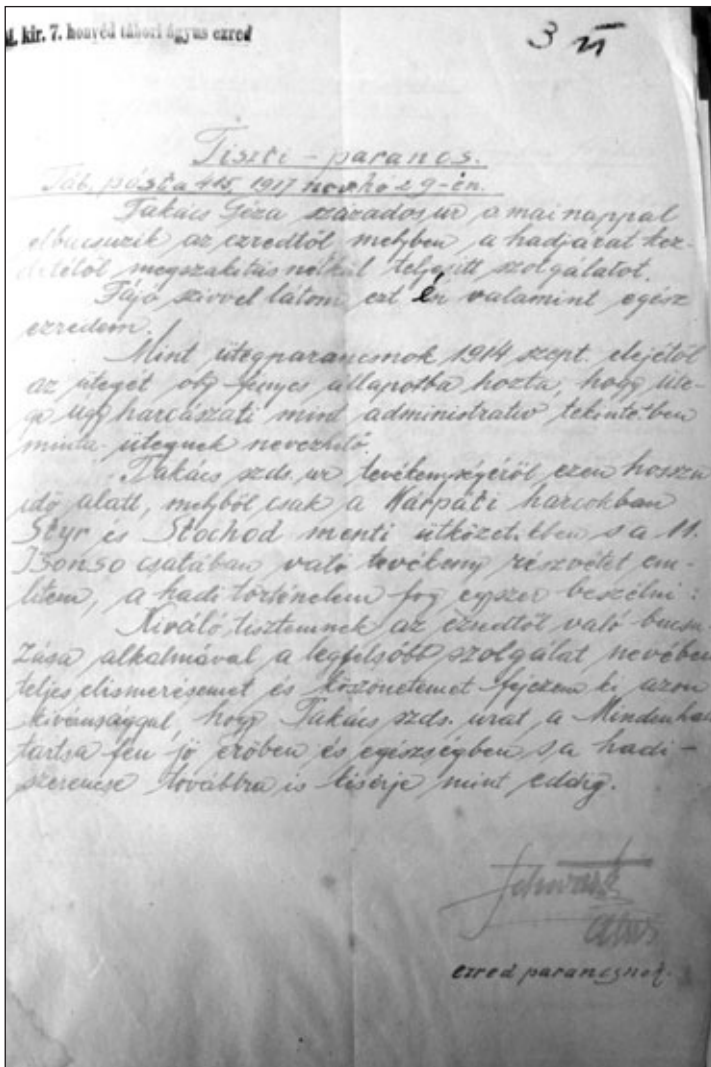
Tiszti parancs

T(ábori) p(osta) 415, 1917. XI. 23-án

Lóhiány végett 1-én a 2. és 4. üteg azáltal lett harcképes, hogy az 1. és 3. üteg lóállományából a legjobbakat kapták. Magától értetődik, hogy most, amikor az 1. és 3. üteg a harcfronton van, ezen ütegek átadott lovaik iránti kívánságuk és kérelmük teljesen jogos. Azért elrendelem, hogy az érdekelt ütegparancsnokok lépjenek érintkezésbe egymással és az 1. ütegparancsnok a 4. ütegparancsnok, illetve a 3. ütegparancsnok a 2. ütegparancsnoknak adja tudtul, mely lovakat

szándékozik vissza venni és mely lovakat (a lóspar [lótartalék] oszloptól kapott lovak közül) átadni. Ha a 2. és 4. ütegek parancsnokai az 1. és 3. ütegparancsnokok kívánságait nem elégitik teljesen ki, akkor én fogom a dolog elintézését kezembe venni. Az ütegparancsnokok tapintatosságáról elvárom, hogy a lovak kicserélését úgy végezzék, hogy mind a két érdekelt fél kielégítenessék. Természetesen a lovak kicserélésével a hajtók kicserélése is végre hajtandók.

A lovak és hajtók kicserélésének végrehajtását f. hó 25-én délig ide telefonon bejelentendő. F. hó 26-án délig a legénységről (összes üteghez tartozó) névjegy-

zék terjesztendő fel a rendfokozat (valóságos vagy címzetes) és esetleges pótdíjak (kitüntetései) feltüntetésével. Ugyancsak f. hó 26-án délig a lovakról is egy névjegyzék felterjesztendő a régi lovaknál csak a pataszám feltüntetésével, az újonnan kapott lovaknál a teljes leírással (szám, név magassága, neme, színe, kora és jelei)

Kiadatik: I. oszt 1–4. üteg parancsnokságoknak és gh-nak tudomás vétel végett.

Schwartz alez
ezr(ed). par(ancs)nok

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszred,
tiszti parancsok

36. sz.: Tiszti parancs az I. Isonzo hadsereg parancsnokság rendeletére

M. kir. 7. honvéd tábori ágyús ezred

Tiszti parancs

Táboriposta: 415. 1917. XI. 27-én

Az I. Isonzo hadsereg par(ancsnok)ság 3080 Op. számú rendeletére

A hadsereg par(ancs)nok a vonatknál a legnagyobb rendetlenséget találta, melyet azon szavakkal jellemzi, hogy a vonaton az egész fegyelem megszűnt. A hadsereg par(ancs)nok a legnagyobb szigorral fog eljárni azok ellen, akik a vonat fegyelmet megsértik, legyen ennek oka gyengeség vagy nemtörődömség. Az alábbiakban közlöm azon fegyelmetlenségeket, melyeket szemlélésénél észrevett.

a) Ökrös fogatok a csapatvonattól azonnal eltávolítandók. Ökröket vagy teheneket az üteggel vagy vonattal cipelni tilos. Ha tehát az üteg menetel, akkor az üteg tehene a g. h-nak átadandó, amely ezen tehenek külön úton való meneteléséről gondoskodik. Az ütegpáncsnok személyesen felelős ezen intézkedés pontos betartásáért.

b) Ágyak, tyúkketrecék, asztalok és székeknek a kocsikra való felrakása tilos. A tisztek tábori ágyainak továbbszállítása tehát úgy történjen, hogy a kocsikon ne legyenek láthatók.

c) magántárgyak vásárlása, s ezeknek kocsikon való továbbszállítása tilos.

d) Sertések, juhok a csapatoszlopban való hajtása tilos, minden a vonat szemlélésére hivatott kötelessége ezen állatokat a vonattól eltávolítani, s az illető parancsnokot, aki ezt tűri, a hadseregpáncsnoksághoz feljelenteni.

e) A kocsikra való felülés, anélkül, hogy az illetőnek igazolványa volna, 15 napi szigorított fogsággal büntetetik meg. Ismételt esetben hadbírószági eljárás lesz ellene indítva.

f) A hadseregparancsnok tapasztalta, hogy a legénység leginkább tüzerek és vonatbéli emberek saját fegyverüket ágyukra és kocsikra teszik. Úgy tiszttek, mint a legénység többsége a mostani előírt oldalfegyvert a köpeny felett viseli. Az alosztályparancsnokok ügyeljenek arra, hogy a legénység minden szolgálati ügyködésnél az oldalfegyvert viselje.

g) Minden üteg végén meneteljen egy tiszt és az ügyeletes altiszt; az ezredoszlop végén az ezred ügyeletes tiszt, kinek kötelessége a menetrend fenntartásáról gondoskodni. A kezelő legénység meneteljen a lövegek mögött.

h) A gázálcok mindenki által hordandók, s nem rakandók fel a kocsikra, mert most is várhatók gáztámadások.

i) Az ütegparancsnokok gondoskodjanak, hogy minden nap kivétel nélkül fegyvelmező gyakorlatok legyenek tartva. Szemléljék meg többször vonatrészeket, s a legénység ruházatát valamint a lószerszámzatot.

Ezen parancsot minden ütegparancsnok az összes ütegbeli tisztnek teljhatalmúlag olvassa fel, s magyarázza meg, s a legénységnek kivonatilag három egymás utáni napon hirdesse ki.

Kiadatik a 2 oszt(ály), s a 6 ütegparancsnokságnak, s a g. h-nak.

Schwartz

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
tisztii parancsok

37. sz.: Tisztii parancs Takács Géza százados áthelyezésekor

M. kir. 7. honvéd tábori ágyús ezred

Tisztii parancs

Táboriposta: 415. 1917. november 29-én

Takács Géza százados úr a mai nappal elbúcsúzik az ezredtől, melyben a hadjárat kezdetétől megszakítás nélkül teljesít szolgálatot.

Fájó szívvel látom ezt én, valamint egész ezredem.

Mint ütegparancsnok 1914. szeptember elejétől az üteget oly fényes állapotba hozta, hogy ütege úgy harcászati, mint adminisztratív tekintetben mint ütegek nevezhető.

Takács százados úr tevékenységéről ezen hosszú idő alatt, melyből csak a Kárpáti harcokban Styr és Stochod menti ütközetekben, s a 11. Isonzó csatában való tevékeny részvétet említem, a hadi történelem fog egyszer beszélni.

Kiváló tisztemnek az ezredtől való búcsúzása alkalmával a legfelsőbb szolgálát nevében teljes elismerésemet és köszönetemet fejezem ki azon kívánsággal, hogy Takács szds urat a Mindenható tartsa fenn jó erőben és egészségben, s a hadiszerecsé továbbra is kísérje, mint eddig.

Schwartz alez
ezredparancsnok

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred,
tisztii parancsok

38. sz.: Tisztii parancs az ezredtörténet írására

M. kir. 7. honvéd tábori ágyúezred

Tisztii parancs

Táboriposta: 415. 1917. XII. 10-én

Az 1917. évi 69. sz. kisközlönyben foglalt 23185/el.n.-1a sz. rendeletére:

A m. kir. HM úr fenti rendelettel a honvéd ezredek történetének azonnali megkezdését elrendelte.

Az ezredünk történetének megszerkesztése a pótüteg-nél fog történni egy tőlem kirendelt tiszt által.

A kettő oszt(ály) és a négy táb(ori) üteg par(ancsnok)ság csináltassanak azonnal egy naplói kivonatot az 1914. VIII. 17.–1914. XII. 31-ig terjedő időtartamról. Ez f. hó 30-ig ide felterjesztendő. Ezen kivonatan chronológiai sorrendben felsorolandók az ezen időben előfordult események és ténykedések lehetőleg kis vázlatokkal.

Külön névsorban feltüntetendők szintén chronológiai sorrendben az elesett tisztek és legénység nevei.

Az 1915. I. 1.–1915. XII. 31-ig terjedő időtartamra a naplói másolat 1918. I. 31-ig az 1916. évre 1918. február 28-ig felterjesztendő.

Elvárom az összes par(ancsnok)ságtól, hogy ezen másolatok kellő gonddal legyenek szerkesztve, hogy az ezred dicsó tettei a történelemben tovább éljenek mindörökké.

Kiadatik: I. és II. oszt. 1–4. üteg és pótüteg par(ancsnoks)ágnak.

Schwartz alez.
ezred parancsnok

Forrás: HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred, tisztii parancsok

39. sz.: Bíró Zoltán tüzérfőhadnagy:
A „piavei összeomlás” a magyarság szempontjából

Addig is, amíg hivatottabb katonai szakírók dokumentumokkal támogatott leírásai több világot nem vetnek a monarchia utolsó súlyos és keserves harcaira és az azokban részt vett csapatok, különösen a magyarok magatartására, saját tapasztalataim és a kezeim között lévő egy-két hivatalos okmány alapján megszeretném cáfolni a MOVE című heti folyóirat 1919. évi 2., 3. és 4. számában Meyerscheimb János cs. és kir. 3. dragonyosezredbeli kapitány tollából Deschan Benő őrnagy fordításában megjelent érdekes és színes leírásnak a magyar csapatokra vonatkozó egynémely téves és talán irányzatos, vagy elfogult állítását, melyekkel a cikkíró szándékosan-e, vagy jóhiszeműen, – nem tudom – illeti az ottani harcokban részt vett magyar csapatokat.

Mint a magyar kir. 41. honvéd táborig tüzérezred segédtsíztje, kezdetől fogva egészen az összeomlásig részt vettem az ottani harcokban és még élénken él emlékezetemben az elkeseredett magyar vitézséggel megvívott utolsó gigászi harcok minden fázisa, momentuma. Ezeknek az időknél utolsó nagy harca, nemcsak hogy szégyenére nem válik a magyarságnak, hanem minden időközön át örök dicsősége marad a magyar hadtörténelemnek. Nagyszerű hadseregünk céltudatos felbomlasztása, a felszínre vetődött destruktív elemek örült tombolása és általában az a sok nehéz megpróbáltatás, amin a magyarság azóta átment, elhomályosította és feledésbe merítette ezeknek az utolsó nagy napoknak az eseményeit, s mi, e harcok résztvevői is, kénytelen-kelletlen túrni voltunk kénytelenek azokat az irányzatos és valótlan híreszteléseket, amelyekkel még a mi szerveink is illették azokat a magyar csapatokat, amelyek letörése és szétbomlasztása árán volt csak lehetséges az ő szomorú emlékezetű uralmuknak a megvalósulása. Most, hogy a magyar nemzeti Géniusz ismét tündökölni kezd, s a régi magyar harci dicsőség újra méltánylásra talál, kötelességünk ezeknek az adatoknak a napvilágra hozása, hogy mindenki láthassa, hogy a magyar hadsereg felbomlása nem a harcterekről indult ki, hanem az itthoni aljas elemek démoni bomlasztó munkájának volt az eredménye.

A fennemlített cikkíró hadosztályának balszárnyán az októberi harcokban a magy. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály állott, tehát nem a 31. hadosztály, amint az a vázlaton tévesen szerepel; ennek balszárnyához pedig az 51. honvéd hadosztály csatlakozott. Hadtest, illetve hadseregparancsnokaink Schönburg-Hartenstein herceg és Hadfy tábornok voltak; a 41. hadosztály pedig Schamschula Rezső tábornok parancsnoksága alatt állott. Soraiba tartoztak a veszprémi, nagykanizsai, dési és szatmári honvéd gyalog- és a veszprémi, kisveleencei és keszthelyi honvéd tüzérezredek. A tehát túlnyomó részben derék

dunántúli magyar legényekből álló hadosztály egyike volt a leghíresebb és legjobb honvéd hadosztályoknak. Kétesztendei dicsőséges oroszországi szereplés után kerültünk 1916. őszén az olasz harctérre és 1917. február havától a legutolsó napig szakadatlanul, pihenő nélkül az első vonalban küzdöttünk.

A 10. és 11. Isonzó-csaták dicső eredményeiből is oroszlánrész illetve a hadosztályt, melynek nagyszerű teljesítményeiről akkoriban a hivatalos jelentések is bőven megemlékeztek. A nagy olasz frontáttörés után elsőnek nyomulva a megvert ellenség után, a Piave deltáját szállották meg a hadosztály csapatai. Az itteni mocsaras terepen is (Velencétől 20 km-re) kiválóan megállották helyüket a magyar ezredeink, s innen szólított el bennünket 1918. február havában a hadvezetőség parancsa a Montelloval szemben fekvő terepszakaszokra, tehát a csatavonalnak éppen arra a részére, amelyről Mayersheim kapitány leírása szól. Az itteni nehézségek az egész világháború egyik legnehezebb harcvonalszakaszává tették ezeket az állásokat, amint azt a leírás is hüen ecseteli. Az 1918. tavasza óta tartó folytonos esőzések teljesen feláztatták az amúgy is nedves talajt; építőanyag a legcsekélyebb mennyiségben sem állott rendelkezésre; derék gyalogságunk mindezek ellenére szakadatlan éjszakai munkájával összefüggő tábori őrs- és támpontvonalat épített ki. Megjegyzem, hogy hadvezetőségünk sem erőltette túlságosan az építkezéseket, hisz állásaink inkább támadó, mint védő célokat szolgáltak, amint ezt a Montello-támadás is mutatta, amikor is csapataink átkeltek a megáradt Piavén és napokig tartották magukat a legsúlyosabb veszteségek mellett a Montello lejtőjén, s csak a hadvezetőség parancsára adták fel a sok drága magyar vérrel megszerzett állásokat. A sikertelen támadás után természetesen erősebb ütemben indult meg az építkezés.

1918. augusztus havában kerültünk azután az innen közvetlenül délre csatlakozó terepszakaszokra, tehát elődei voltunk és szomszédai lettünk a 12. lovas-hadosztály cseh csapatainak. Ekkor már a védelemre készültek fel csapataink. Állásaink előtt a majdnem leküzdhetetlen akadálnak látszó rendkívül sebes folyású és széles Piave, s a kiválóan működő és erős tüzérség megkönnyítették a gyalogság nehéz feladatát. Bombamentes fedezékek építéséről az első gyalogsági állásokban természetesen szó sem lehetett, a talaj nem tűrte az erősebb építkezéseket; a nappali mozgást lehetetlenné tették az éber angol, amerikai és olasz tüzérek, a Montellon kiépített nagyszerű fedezékeiből, mintegy páholyból figyelhették és tarthatták állandó tűz alatt a síkságon fekvő és teljesen belátott állásainkat; de mindettől eltekintve a legjobb igyekezet is megtörött az anyagi eszközök fentebb említett teljes hiányán.

Kavernák, bombamentes fedezékek csak a síkságot körülölelő hegyeken elhelyezett tüzérségi megfigyelő helyeken épültek, a gyalogság és az útegeik állásait pedig csakis a sűrű olasz kultúra leplezte. Az utánpótlás, élelmezés és

építkezés kizárólag az éjszakák folyamán bonyolódott le, illetőleg volt végrehajtható, amihez egyébként az olasz arcvonalon lévő csapataink kezdettől fogva hozzászokhattak. Helytelen és irányzatos az az állítás, hogy itt a magyarok egyáltalán semmit sem dolgoztak, mert az egész táboriőrs- és támpontvonal kiépítése a magyar csapatok munkájának eredménye volt! Hogy azonban Mayersheim kapitány dragonyosai nem sokat dolgoztak az állások kiépítésén, hanem a munkára alkalmas időben inkább „*a friss levegőt élvezték*”, azt maga a kapitány is beismeri. Az akkori harcmódor különben sem az első gyalogsági állások végletekig való tartására szorítkozott, hanem a Hindenburg-féle rugalmas csatavonal megvalósítására törekedett: táboriőrs-, támpontvonal, magállás, pergőtűz alatt a csapatok hátravonása és az esetleg benyomult ellenség ellentámadással való visszavetése.

A tüzéségi védelmet elsőrangúan kidolgozták (zárótűz az ellenséges állásokra, folyóra, rideaura), hisz ütegeink még saját gyalogsági állásaink mögé is belőtték magukat arra az esetre, ha az ellenség az első vonalat visszaszorítaná. A 41. honvéd tüzérdandár ütegei a síkságot övező hegyek szakadékaiban állottak; de egyes ütegek magán a síkságon is, a fővédelmi szakaszt oldalazó három üteg pedig a jobbszomszéd 12. lovashadosztály gyalogsági állásai mögött 2–2 kilométernyire várta az ellenséges támadás megindulását.

Az élelmezési nehézségeiket és csapataink anyagi ellátásának szánalmas voltát élénk színekkel ecseteli Mayersheim kapitány leírása. Csakhogy nekünk, magyar csapatoknak mindezekon felül még egy igen súlyos körülménnyel is számolnunk kellett, ugyanis nem bíztunk szomszédainkban, akiknek gyanús viselkedéséről a közöttünk álló ütegeink is számos jelentést küldöttek, gyalogsági összekötő járőreink pedig gyakran nem is találtak figyelő őrsöket a szomszédos állásokban. Október elején valamelyik napon általános volt az izgalom, a fölötte parancsnokságok pedig a legszigorúbb készültséget rendelték el, de nem az ellenséggel, hanem a szomszédos csapatokkal szemben. Akkoriban valami cseh nemzeti, vagy Szokol-ünnep volt és jelentések érkeztek, hogy a csehek e napon óhajtják kikiáltani nemzeti függetlenségüket és csapataik az ellenséggel egyetértve, a szilárdan álló magyar csapatok ellen fordulnak. A csehekkel szemben egyébként az egész háború folyamán sem valami nagy rokonérzéssel viseltetünk; a júniusi szerencsétlen kimenetelű támadás alatti árulások óta pedig jobban tartottunk tőlük, mint az ellenségtől. A Szokol-ünnep azonban elmúlt minden baj nélkül; ellenben nemsokára jött a bolgár arcvonal összeomlásának, majd később a Wilsonnal való jegyzékváltások megindulásának a híre.

A jegyzékváltás folyamán, amint ismeretes, a középponti hatalmak késznek nyilatkoztak a meghódított területek kiürítésére. A mi arcvonalunkon a kiürítésre vonatkozóan határozott intézkedések is történtek: a gyalogmenetben el

nem szállítható anyagokat, szerszámokat, járóműveket és egyéb felesleges holmit már mind hátraszállították, sőt a lőszerraktárak kiürítését is megkezdették. Mikor azután a tárgyalások megakadtak és a támadás előjelei kezdtek mutatkozni, sietve próbálták az addig elszállított lőszer és anyagokat visszahozni. Hogy ennek következtében a visszavonulási harcok alatt milyen nagy volt a lőszerhiány, mutatja az, hogy ezredem a Tagliamenton való átkelés után parancsot kapott, hogy azonnal küldjön egy országos járóművet egy tiszt vezetése alatt Spilimbergóba vissza, mert az ottani lőszerraktárban maradt még 30 lövés. A kocsit el is ment, de vissza természetesen nem tudott már jönni.

Október 26-áról 27-ére virradó éjjel indult meg az antant és olasz csapatok támadásának tüzérségi előkészítése, amely a mi Isonzó-csaták pergőtüzeit átélő csapataink előtt korántsem tűnt fel olyan borzalmas színben, mint amilyenek az Mayersheim kapitány leírása festi. 27-én a hajnali órákban jelentették már megfigyelőink, hogy Sernagliánál, tehát a 12. lovashadosztály csapatai előtt az ellenség hidakat vert és meg is kezdte csapatainak átszállítását. A 41. honvéd hadosztály előtt ekkor még hiába próbálkozott az ellenség a hídveréssel és az átkeléssel; minden ezirányú kísérlete meghiúsult az óramű pontosságával dolgozó ütegek zárótüzében. Megfigyelőink jelentették azt is, hogy a szomszédos hadosztály tüzérsége egyáltalán nem működik, az olaszok minden ellentállás nélkül jönnek át a hidakon. Izgatottan kerestünk a hadtesten át, telefon útján, járőrök kiküldésével összeköttetést a szomszéd csapatokkal, azonban nem sikerült földeríteni, hogy mi történt náluk, s miért nem fejtenek ki ellentállást. Ekkor, a kora délelőtti órákban, a saját arcvonal-szakaszunkon amúgy is eléggé elfoglalt tüzérségünk tüzének egy részét a szomszédos hadosztály arcvonala elé irányítottuk, s csakhamar meg is jöttek a jelentések, hogy a tűz a hidakat szétrombolta.

A harc szakadatlan hevességgel tombolt az egész napon át, s kisebb-nagyobb ellenséges osztagok átjutottak a vizén, s minthogy a 12. hadosztály csapatainál semminemű ellentállásra nem találtak, mert ezek a csapatok ekkor már egyáltalán nem voltak ott, egészen ütegeinkig jutottak előre. A lent álló három derék ütegünk minden gyalogsági támogatás nélkül, kartáctűzzel állította meg ezeket az ellenséges osztagokat, s a délutáni órákban az 1/41 üteg első tisztje azt jelentette nekem, hogy egy dragonyos őrnagy futott ütegalásukon keresztül és csodálkozva kérdezte, miért állanak még ott az ütegek, hisz az ellenség még reggel áttörte a frontot, elfogta a védőcsapatok nagy részét, elől már nincs saját csapat, az ütegek is kapcsoljanak föl és meneküljenek hátra. A három ütegünk azonban állásaiban maradva, minden gyalogsági segítség nélkül tovább küzdött az ellenséggel, előnyomulásukat föltartóztatta és még a következő két napon keresztül is hősiiesen kitartott állásaiban. Ez a tény egyébként világot vet az előrenyomuló ellenséges csapatok támadó szellemére is. Ezeken a napokon még arról

beszéltünk, hogy minő nagy elismerésben lesz része a három ütegparancsnoknak! Tehát Mayersheimb kapitány dragonyosai már messze a front mögött voltak valahol, mikor a magyar csapatok még az első vonalban tartották magukat hallatlan hősiességgel, minden szomszédos összeköttetés nélkül. Ekkor még egy friss hadosztállal vissza lehetett volna verni a Piavén átkelt ellenséges csapatokat. Azonban csak kevés tartalék csapat állott a hadvezetőség rendelkezésére és egy ellentámadásra vezényelt csapattest, amint hallottuk, meg is tagadta az engedelmességet. Hogy ezek magyarok voltak-e, mint Mayersheimb említi, nem tudom. Az ellenben bizonyos, hogy rajtunk kívül a jobbszárnyon csak a 11. lovashadosztály csapatai voltak magyarok; ezek a derék huszárok azonban október 30-án, mikor a mi csapataink Refrontolón át visszavonultak, ott állották mindenütt az utak mentén, várva az ellenséget.

Október 29-én estére azonban teljesen tarthatatlanná vált a helyzet, hisz a jobbszárnyunkon támadt résen keresztül előrenyomult ellenséges erők már messze mögénk jutottak. Ekkor jött meg a parancs a visszavonulás megkezdésére. Térdig érő sárban, koromsötét éjszakán húztunk ki ütegeinket a szakadékokban épített állásaikból föl a hegyekre, hogy 30-án délelőtt ismét állásba menjenek és a visszavonulást fedezzék. A harcok hullámlására mutat, hogy ütegeink e napon négyszer-ötször változtattak állást szakadatlan ellenséges tűzben. A 41. honvéd hadosztály tüzérségének e napokban végzett teljesítménye minden eddigig felülmúlott. Egyforma hevelességgel dúlt a harc 28., 29., 30. és 31-én. A 26-ika estétől egyformán állandóan harcban álló ütegeink egymás után lettek harc képtelenek, egy részüket a Livenza mögé vonták vissza, három üteg pedig Giczey kapitány parancsnoksága alatt továbbra is harcban maradt és a Balassa Béla ezredes parancsnoksága alatt működő utóvéd tüzérséget alkotta. Ezek a magyar csapatok lépésről-lépésre jöttek vissza, naponta tíz kilométernél nem mélyebb területet engedve át a meghódított olasz földből; szakadatlan érintkezésben állottak az ellenséggel; napokon keresztül nem ettek, nem aludtak s verték vissza a sokkal nagyobb technikai felszereltséggel száz, meg száz repülőgéppel dolgozó antant csapatok előrenyomulását, akkor, mikor Budapesten már javában tombolt az októberi forradalom, amikor Tisza István gróf már halott volt és Károlyiék és Pogányok örömmámorban úszva élvezték kárhozatos munkájuknak eredményét.

A kezeim között levő Op. Nr. 3581 jelzésű hadosztályparancs intézkedései szerint a Livenzán való átkelést október 31-éről november 1-ére virradó éjszaka hajtottuk végre; a csapatok között teljes volt a fegyelem; gyalogság és tüzérség a legteljesebb rendben vonult vissza, minden hadianyagot, ágyút magával vive. A Livenza és a Tagliamento közötti utóvédharcok november 1-én, 2-án és 3-án folytak le. Itt különösen sokat szenvedtek csapataink az ellenséges repülőktől,

akik a legnagyobb kíméletlenséggel és minden képzeletet felülmúló módon támadták és pusztították visszavonuló csapatainkat. Sohasem fogom elfelejteni azt a rettenetes képet, amint a 41. honvéd nehéztüzérezred egyik ütege ott feküdt; tiszték, legénység, lovak holtan a Sacile-Pordennonei út porában, teljesen szétlőve és agyonbombázva.

Hogy a helyzet még november 3-án milyen volt, s csapataink még milyen mélyen állottak olasz földön, s csak felsőbb utasításra hagyták abba a harcot, arra vonatkozólag érdekes bizonyíték a 41. tüzérdandár parancsnok saját kezével írt parancsa a fegyverszünet megkötéséről, amelyet szószerinti másolatban közlök:

M. kir. 41. tüzérdandárparáság Op. Nr. 1103/1 M. kir. Schwartz nemzeti tüzércsoportnak. Elküldési hely: Castello d'Arcino, idő: 1918. november 3. délután 8 óra 20 perc.

Kitört a fegyverszünet, feltételek ismeretlenek. Minden lövöldözés – tűzfegyverekkel – azonnal beszüntetendő. Külön magyar hadsereg felállítatik. Egyelőre, további intézkedésig, minden csapat jelenlegi helyén marad. Minél nagyobb lőszerkészlettel menetelni és minden más értékes, az úton még megszerzhető, vagy összegyűjthető hadianyaggal. (Ágyú, puska, lőszer, élelem.) Capp ezredes s. k.

Ezt a parancsot november 4-én délben kaptuk kézhez; ekkor jutottunk hozzá az első pihenőhöz és elképzeltetlennel örömmel fogadtuk a külön magyar hadsereg fölállításáról szóló hírt. Ezredesünk, medgyesi Schwartz Jenő, maga köré gyűjtötte a legénységet, megköszönte nekik az utóbbi napokban tanúsított gyönyörű és hősiességüket és igen jól emlékezem, hogy akkor, november 4-én délután csapataink még háromszoros Éljen-t kiáltottak a magyar királyra.

Így festett tehát az a bizonyos harctérről kiindult fölbomlás. Ekkor volt az a bizonyos, az olasz hadvezetőség és a mienk által eltérő módon értelmezett 24 órás határidő-különbség, amelynek eredménye képpen az olaszok a már fegyvert letett és pihenőkben levő csapataink nagy részét, többek között a 41. hadosztályparancsnokságot is temérdek hadianyaggal együtt elfogták.

Ütegeinknek azonban sikerült kicsúszni az olaszok ölelő karjai közül és ágyúinkat, lovainkat megmentve, az útközben összegyűjthető hadianyagot összeszedve kezdtük meg 21 napig tartó utunkat, teljesen rendben menetelve hazafelé, jugoszláv bandák elől rejtett hegyi utakon át; a Stubalpokon 24 óra alatt lövegeinkkel átkelve siettünk haza. Ekkor még arra számítottunk, hogy ezredünk teljes ágyúparkjával kitűnő szolgálatot tehet majd határainkon most már a csehek, románok, vagy szerbek elleni küzdelemben. Amikor azonban napi 60 kilométeres menetelések után Grazhoz érkezünk és ott az a megállapodás várt bennünket, amelyet a magyar kormány nevében Denghy Zsolt vezérkari százados kötött az osztrák kormánnyal, s amelynek értelmében az olaszoktól

megmentett, hegyi ösvényeken ezer nélkülözésekkel áthozott sok diadalmas csatában a magyar név dicsőségét fennen hirdető ágyúinkat, amelyeket esküvel fogadtunk, hogy csak az életünk árán hagyunk el, és minden hadianyagunkat, élelmünket, lovainkat felerészben Ausztriában kell visszahagynunk, mert a magyar csapatok fegyveresen nem léphetik át hazájuk határait! Könnyekkel szemünkben teljesítettük a szégyenteljes megállapodásnak reánk vonatkozó pontjait, úgy hogy az átvétellel megbízott osztrák tábornok és törzstisztek is mélyen sajnálkozva rajtunk, mentegették magukat, hogy ezt nem ők kívánták, s azzal vigasztaltak bennünket, hogy ágyúinkat, lovainkat, fegyvereinket nemsokára úgysis utánunk szállítják.

Szomorúan és letörve indultunk tovább, s ami itthon várt bennünket, az azután porig sújtott mindnyájunkat s nem is tartozik e cikk keretébe.

Én, mint az utolsó napig hűen kitartó és harcoló magyar hadosztály egyik szerény katonája, kívántam ezúttal a magyar csapatoknak a háború utolsó idejében tanúsított viselkedésének a tisztázásához hozzájárulni, s természetesen nem tudom azt, mi történt ugyanezen időben a legkülönbözőbb arcvonalakon szétosztott többi magyar csapatoknál. Kívánatos volna, ha a többi magyar hadosztályok képviselői is megszólalnának e folyóirat hasábjain, hogy szemtanuk leírásából pontos képet alkothasson magának a közvélemény a magyar katonák gyönyörű magatartásáról, amellyel nemcsak hogy hozzá nem járultak az októberi események előidézéséhez, hanem, amint a fennemlítettekől kitűnik, egyenesen veszélyeztették a forradalom úgynevezett „vívmányait” és a felszínre vetődött söpredék uralmát.

VII. FÜGGELÉK

A tüzérezred katonáinak az 1. világháborúban adományozott kitüntetések összesítése

Katonai Érdemérem és különböző fokozatai (268)

A kitüntetés leírása¹¹⁴: A Katonai Érdemérem (Legfelsőbb dicsérő elismerés), vagy ismertebb nevén a Signum Laudis elnevezésű kitüntetést 1890. március 12-én alapította a király. Célja a katonai érdemek jutalmazása és elismerése volt. Alapításakor egyfokozatú kitüntetés volt, anyaga aranyozott ezüst/bronz. A 31 mm átmérőjű érem a császári korona kicsinyített másán függ csuklósan rögzítve. A korona befoglaló méretei 20x18 mm. A korona csúcsán lévő gömb furatába csatlakozik a szalagtartó gyűrű.

Az érem előlapján a király balra néző, pofaszakállas arcmása látható, szalaggal átkötött babérkoszorú díszítéssel. A külső körön nagyon apró három levélosztású koszorú fut körül, azon belül a latin nyelvű körfelirat olvasható:

FRANCISCVS.IOS.I.D.G.IMP.AVST.REX.BOH.ETC.ET.REX.APOST.
HVNG., jelentése: FERENC JÓZSEF ISTEN KEGYELMÉBŐL
AUSZTRIA CSÁSZÁRA CSEHORSZÁG ÉS MÁSOK KIRÁLYA ÉS
MAGYARORSZÁG APOSTOLI KIRÁLYA.

Hátoldalának középrészében SIGNVM LAVDIS felirat olvasható, melynek jelentése: a Dicséret Jele. A külső körön apró gyöngyökből álló gyűrű fut körül, ezen belül a kétsoros feliratot balról babérlevelekből, jobbról cserfalombból álló felül nyitott koszorú övezi. A két ág alul szalaggal van összekötve.

Kitüntetésben részesült 142 fő

Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel, kardokkal (199)

A kitüntetés leírása: A fehér szegélyű vörös talpas keresztben elől, középen fehér sávon INTEGRITATI ET MERITO körirat, vörös kerek mezőben F. I. A. (Franciscus Imperator Austriae) monogram található. Az azonos kiképzésű hátoldalon arany tölgyfakoszorúval övezett, fehér medalionjában fekete betűs felirat olvasható: OPES REGNUM CORDA SUBDITO-

RUM, jelentése: A KIRÁLYOK LEGFŐBB GAZDAGSÁGA AZ ALATTVALÓK SZERETETE. A lovagkereszt 29 mm-es kereszt. Szalagja 40 mm széles vörös mellszalag, szélein 6 mm-es fehér szegélyekkel. A kereszt az úgynevezett Rudolf-koronán függ. A korona szalagjára az F. R. (Ferenc és Lipót) betűket és aranyjegyet ütöttek be. A koronához hadidíszítményként két zöld babérág csatlakozik.

Kitüntetésben részesült 3 fő

Osztrák Császári Vaskoronarend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal (208)

A kitüntetés leírása: A kitüntetés 50x28 mm nagyságú aranyból készült függő, melynek alsó részén enyhén ívelt szegélyű, zománcozott díszítésű lombard Vaskoronán ülő kétfejű császári sas látható. A sas sűrű tollazatú, kiterjesztett szárnya előtt jobb lábával egyenes kardot és egy jogart tart, míg a bal lábával országalmát tart. Mellkasán szegéllyel ellátott zománcozott pajzsban I. Ferenc császárra utaló „F” betű olvasható. A kétfejű sas fölött az osztrák császári korona lebeg, melyből két szalag fut lefelé, melyek rögzítik a koronához a madarat. A korona tetején gömbfület alakítottak ki, melybe egy karika kapcsolódik, ami egy kontraszemmell csatlakozik a szalaghoz. A kontraszem lapos, közepén fehér gyöngysorral díszített.

Kétoldalt egy-egy zöld babérág, szalagján két keresztbe tett kard egészíti ki. A szalagja 40 mm széles aransárga színű háromszögletű mellszalag, melyet a szélein 6 mm széles kék sávok díszítenek.

Kitüntetésben részesült 9 fő

Osztrák Császári Ferenc József Rend Lovagkeresztje hadidíszítménnyel (235, 236)

A kitüntetés leírása: Aranyszegélyes, vörös, ívelt szárú kereszt, négy ága között fekete, koronás kétfejű sas csőreiben összefonódó kezekben végződő láncot tart. A lánc alsó részét a VIRIBUS UNITIS jelmondat betűi képezik. A kör alakú, fehér középpajzsban FJ. monogram, hátlapján 1849-es évszám látható. A kereszt felül karikával és szalagtartó füllel ellátott osztrák császári korona másán függ.

Anyaga: arany, zománc. A lovagkereszt 57x32 mm-es aranykereszt. Szalagja 40 mm-es háromszögletű vörös mellszalag.

I. Ferenc József 1849-ben alapította a rendet. Három fokozata volt, majd 1869-ben a középkereszthez csillagot, 1901-ben tisztikereszt fokozatot rendszeresítettek. Alapszabálya többször módosult. Szalagja vörös volt,

az első világháború idején hadi érdemekért hadidíszítményként Katonai Érdemkereszt vörös-fehér csíkos szalagján (hadiszalagon) adományozták. Kitüntetésben részesült 1 fő

Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal (266)

A kitüntetés leírása: A jelvény ezüst anyagú, 30 mm-es, egyoldalas talpas kereszt, melynek szárai a közepe felé enyhén ívelték, elkeskenyedő szárrakkal. A szárok egy medalionban futnak össze, melynek szélei és a medalion széle pirosan zománcozottak. A kereszt többi része nem volt zománcozott. A medalionban felirat olvasható: VER DIENST, azaz ÉRDEM. Az előlapjában egy indadisz látható. A hátlapja sík felületű. Szalagja vörös-fehér csíkos. A hadidíszítményt utólag is odaítélhették. Ebben az esetben rászereztek a keresztre a koszorút. A hadidíszítmény zöld zománcozást kapott. 1916. december 13-tól a különösen vitéz magatartásért, vagy eredményes csapatvezetésért a kitüntetéshez aranykardok jártak. Az I. és II. osztálynál a kardok a jelvényre, a III. osztálynál a szalagra kerültek. A magasabb fokozat elnyerésekor a kardokat is jelölni kellett. Ebben az esetben ezüstszínű kardokkal jelölték az alacsonyabb fokozat kardjait

Kitüntetésben részesült 29 fő

Bronz Katonai Érdemérem (270)

A kitüntetés leírása: Leírását lásd a Katonai Érdemérem, Legfelsőbb dicsérő elismerés (Signum Laudis)-nál. Átmérője kisebb, s a függesztő korona mellett nincsenek babérágak. Anyaga: aranyozott bronz, mérete 51x31 mm

Kitüntetésben részesült 1 fő

Arany Vitézségi Érem (250)

A kitüntetés leírása: Előlapján FRANZ JOSEPH I. V. G. G. KAISER V. OESTERREICH köriratban I. Ferenc József jobbra néző, bajuszos, szakállas profilképe, alul LEISEK mesterjelzés található. Hátlapján DER TAPFERKEIT szalaggal átfogott babérkoszorú, háttérben 3-3 hadi zászló. Anyaga: arany, átmérője 40 mm.

Kitüntetésben részesült 4 fő

Koronás Arany Érdemkereszt, hadiszalagon (274)

A kitüntetés leírása: Vörös zománcos, aranyszegélyes, domború végű talpas kereszt, fehér zománcos, kör alakú középpajzsának előlapján VIRI-

BUS UNITIS köriratban F. J. monogram, hátoldalán 1849 évszám látható. A középpajzs kinyitható, belül üres. A keresztben arany császári korona található, függesztőkarikáján MAYER'S SÖHNE IN WIEN cégjelzés és arany fémjel van.

A kitüntetés leírása: Anyaga: arany, zománc. Mérete: 55x35 mm. Vörös-fehér csíkos szalagjára kardokat helyeztek el.

A Ferenc József Rendhez tartozó, négy, majd hat fokozatú Érdemkeresztet 1849-es évszámmal I. Ferenc József alapította, 1850-től adományozták. Koronás Arany, Arany, Koronás Ezüst, Ezüst fokozata volt, 1916-tól Koronás Vas és Vas Érdemkereszttel egészült ki. Eredetileg vörös szalagon, 1914-től hadi érdemekért a Vitézségi Érem szalagján (hadiszalagon) adományozták.

Kitüntetésben részesült 9 fő

Arany Érdemkereszt, hadiszalagon (275)

Leírását lásd a Koronás Arany Érdemkeresztnél.

Mérete 33x30 mm. Vörös-fehér csíkos szalagjára kardokat helyeztek el.

Kitüntetésben részesült 3 fő

Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya (256)

A kitüntetés leírása: Előoldal: FRANZ JOSEPH I. V. G. G. KAISER V. OESTERREICH köriratban az uralkodó balra néző, bajszos, szakállas profilképe, alul a készítő éremkészítő TAUTENHAY jelzése látható.

Hátoldal: DER TAPFERKEIT szalaggal átfogott babérkoszorú, háttérben 3-3 hadi zászló.

Anyaga: ezüst, átmérője: 40 mm. Szalag: fehér vörös szegélyes, vörös-fehér csíkos háromszög szalag

Kitüntetésben részesült 24 fő

Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya (262)

A kitüntetés leírása: Előoldal: FRANZ JOSEPH I. V. G. G. KAISER V. OESTERREICH Ferenc József jobbra néző portréja. alul jelzés: TAUTENHAYN (érem készítő, vésnök). Hátoldal: DER TAPFERKEIT szalaggal átfogott babérkoszorú, háttérben 3-3 hadi zászló.

Anyag: ezüst

Átmérő: 31 mm

Peremén: 'A' betű jelzés, poncolás

Szalag: fehér vörös szegélyes, vörös-fehér csíkos háromszög szalag

A vitézségi érmet eredetileg II. József alapította 1789, csak arany és ezüst fokozata volt. Ferenc József 1849. június 5-étől verette saját képével az érmeket. Sok évtizedes uralkodása alatt négy kiadást is megélt ez a kitüntetés.

Kitüntetésben részesült 98 fő

Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon (276)

A kitüntetés leírása: Vörös zománcos, aranszegélyes, domború végű talpas kereszt, fehér zománcos, kör alakú középpajzsának előlapján VIRIBUS UNITIS köriratban F. J. monogram, hátoldalán 1849 évszám látható. A középpajzs kinyitható, belül üres. A keresztben arany császári korona található. A középpajzsa nem zománcos. Karikáján WILH. KUNZ. cégjelzés és ezüst fémjel van. Anyaga: ezüst, zománc. Mérete: 58x36 mm. Vörös-fehér csíkos szalagjára kardokat helyeztek el.

A Ferenc József Rendhez tartozó, négy, majd hat fokozatú Érdemkeresztet 1849-es évszámmal I. Ferenc József alapította, 1850-től adományozták. Koronás Arany, Arany, Koronás Ezüst, Ezüst fokozata volt, 1916-tól Koronás Vas és Vas Érdemkeresztrel egészült ki. Eredetileg vörös szalagon, 1914-től hadi érdemekért a Vitézségi Érem szalagján adományozták.

Kitüntetésben részesült 12 fő

Ezüst Érdemkereszt, hadiszalagon (277)

Leírását lásd az Arany Érdemkereszt, hadiszalagon kitüntetésnél. Nincs rajta korona, és a középmezeje nem zománcos. Anyaga: ezüst, zománc, mérete: 34x30 mm.

Kitüntetésben részesült 7 fő

Bronz Vitézségi Érem (257)

A kitüntetés leírása: Előoldal: FRANZ JOSEPH I. V. G. G. KAISER V. OESTERREICH köriratban az uralkodó balra néző, bajszos, szakállas profilképe, alul a készítő érmész LEISEK jelzése látható.

Hátoldal: DER TAPFERKEIT szalaggal átfogott babérkoszorú, háttérben 3-3 hadi zászló.

Anyaga: bronz, átmérője: 31 mm Szalag: fehér vörös szegélyes, vörös-fehér csíkos háromszög szalag

Kitüntetésben részesült 531 fő

Vas érdemkereszt, hadiszalagon (279)

Leírását lásd az Arany Érdemkereszt, hadiszalagon kitüntetésnél. Nincs rajta korona, és a középmezeje nem zománcos. 1916. április 1-én kelt rendeletével az uralkodó alapította a sorozat következő két kitüntetését, a Koronás Vas Érdemkeresztet és a Vas Érdemkeresztet. A rozsdamentes vasból készült kitüntetések 1916. május 11-én adományozták első alkalommal. 1916. december 13-án kelt módosító rendelettel lehetővé vált a „hadiszalagon, kardokkal” elnevezésű adományozás. A szalagon elhelyezett két, keresztbe fektetett aranyozott kard a harci cselekmények során véghezvitt hősiesség magatartásáról tanúskodik. Mérete: 40x35 mm.

Kitüntetésben részesült 36 fő

Német Vaskereszt II. osztálya (68)

A kitüntetés leírása: Ezüstbe foglalt öntöttvas kereszt. Előlapján korona, „W” névjel és 1914. évszám látható. Hátlapján koronával fedett F. W. monogram, három tölgyfalevél, valamint 1813. évszám található.

Anyaga: ezüst, vas. Mérete 48x42 mm

Kitüntetésben részesült 7 fő

Összesen a kitüntetések neme szerint 916 fő

A tüzérezred 1. világháborúban kitüntetett tisztjei és legénysége

(Forrás: az 1914–1918 között Veszprémben megjelent újságok.)

nf = népfelkelő

t = tartalékos

c = címzetes

e. é. ö. = egyéves önkéntes

újólág = a kitüntetés ismételt adományozása

Név	Rendfokozat	Kitüntetés
Abel Henrik	tűzmeister	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Abosi Pál	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Ábrahám István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Ábrahám József	t. hajótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág

Adamik Pál	nf. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Albert Gyula	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Alpár Lipót	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Anderkó János	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Andreánszky István	t. hadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), kardokkal; Bronz Vitézségi Érem, újólag
Aniott Ágoston	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Antal Frigyes	c. ö. tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Antal Imre	t. hajtótüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Antal János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Antal József	t. főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Appl Ferenc	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Aranyosi Imre	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Árva János	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Auerbach Rezső	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Bagi Mihály	t. hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Baica Ferenc	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bajacz Péter	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bajóti András	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis) a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Baki János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Balaton Dániel	tűzmester	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Balázs Imre	nf. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Balázs István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Balázs Lajos	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Baldauf Ferenc	t. szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Bálint József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Balla András	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Balla Mihály	nf. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Ballai János	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Balló Géza	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Bán Lajos	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag

Bányai József	hajt. tüzér	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Baracska Szűcs Jenő	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Bárány Károly	t. hadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), újólág, kardokkal
Baranyi István	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Barát Péter	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Barsi István	t. hajtótüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya,
	újólág	
Barta István	t. hadnagy	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Bartesku Demeter	szakaszvezető	Arany Vitézségi Érem
Bartus István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Bartus Mihály	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Baruts István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Batoseki István	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), újólág, kardokkal
Battes János	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Baumann Márton	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Baumgartner János	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bebók András	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Beck Gyula	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Bronz Vitézségi Érem, újólág
Bedecs Ede	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Belustyák Ede	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bencsik Mihály	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Benis János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Benkó Sándor	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Bercsényi Dezső	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Beregnyi Pál	t. hajtótüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólág
Berieth Jakab	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Berki F. József	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Berki Ferenc	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Berleth Jakab	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya

Bernát János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bertalan János	szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Bezdán Károly	nf. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bibscher József	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Bika Gergely	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Bíró József	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Bíró Miklós dr.	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Bíró Zoltán	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Német Vaskereszt II. osztálya
Bittmann Lőrinc	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Blazsek Rezső	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Bleier Imre	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Bocz János	t. szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem
Bodor János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bogosics Péter	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Bojtár János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bojtha Gyula	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bon László	szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem
Boór Győző dr.	t. hadnagy	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Bordós Mihály	nf. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Boros József	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Boros József II.	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Borosgyevi János	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Borsik János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Borsos József	tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Bosnyák József	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Bozsóki Pál	hajtótüzér újólag	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya,
Breitvicser Péter	tűzmester	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Breznovics Ferenc	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag; Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Brezsnayk András	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Bughardt János	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Bukor Béla	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Bulyovszky Jenő	százados	Osztrák Császári Vaskoronarend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis),

		másodszor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Német Vaskereszt II. osztálya Osztrák Császári Lipót Rend lovag- keresztje hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal; Osztrák Császári Vaskoronarend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Német Vaskereszt II. osztálya
Capp Gusztáv	ezredes	Bronz Vitézségi Érem, újólag Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Crámpol Ferenc	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Czike Kálmán	t. hadnagy	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Czupor József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Csaba Gergely	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Csákány Mihály	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Csapláros András	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Csapó Ferenc	t. hadnagy	Bronz Katonai Érdeméremre
Csatlós Mihály	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Csatós János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Cseh András	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Cseresnyés József	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Csernyi Gergely	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Csete István	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Csics György	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Csikvándy Béla	százados	Osztrák Császári Vaskoronarend III. osz- tálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemkereszt III. osztálya újólag, a hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemkereszt III. osztálya; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), hadiszalagon, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), másodszor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Német Vaskereszt II. osztálya

Csillag Bálint	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Csima Pál	t. főtüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Csiri Antal	főtüzer	Bronz Vitézségi Érem
Csiszár Pál	főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Csóka Ferenc	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Csoli Mihály	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Csongrádi József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Csorba András	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Csorba József	főtüzer	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Csordás Mihály	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Csupák István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Dabasi Halász János	t. hadapród	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Daichend Mihály	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Damsa János	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Dani István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Danilovics János	főhadnagy	Osztrák Császári Vaskoronarend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal
Dankó János	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), kardokkal
Dassinger Antal	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Dávid István	hajtófőtüzer	Bronz Vitézségi Érem
Dávid József	hadapród	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Dávid Sándor	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Deák Illés	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Deminger István	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Demmel József	főtüzer	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Dénes Ferenc	főtüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Denk Ágoston	t. főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Desgyek György	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Dimitrievics Lázár	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya Bronz Vitézségi Érem, újólag
Dobos Béla	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Donowitz János	főtüzer	Bronz Vitézségi Érem
Dóra Szergiusz	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Dortmeister János	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), kardokkal

Dosztály Mihály	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Drabik József	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Drabsay Dezső	nf. állatorvos	Koronás arany érdemkereszt hadiszalagon
Drahovszki Antal	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Dudás László	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Dukai József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Eberling János	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Eberling Lajos	t. tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Ebner Ferenc	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Egressy András	t. hadnagy	Bronz Vitézségi Érem
Egressy Endre	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Egri József	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Einiller József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Elter Dezső	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Emmer Antal	százados	Osztrák Császári Vaskoronarend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), kardokkal
Emmer József	t. hadapród	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Engelbach Adolf	örnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Német Vaskereszt II. osztálya
Éngi István	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Enne Antal	főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Eper Ferenc	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag; Bronz Vitézségi Érem
Erb Ernő	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Erdőfi József	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Erdős Károly	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Ertl István	t. hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Espach Henrik	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Fabula Mihály	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Fancsaly-Joób Aladár ezredorvos		Koronás arany érdemkereszt hadiszalagon

Faragó Pál	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Farkas Lajos	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Farkas Márton	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Farkas Mihály	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Fazekas Antal	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Fedor József	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Fehér József	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Fehér Miklós	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Fehér Sámuel	százados	Koronás arany érdemkereszt hadiszalagon
Fejér István	hadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), újólag; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Fekete Benjámín	tizedes	Ezüst Érdemkereszt, hadiszalagon
Fekete Imre	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Fekete István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Fekete József	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Felföldi József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Feller Ágoston	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Féth József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Fetter Ágoston	szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem
Filákovics Márton	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Fleischer József	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Flesch József	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Fock Gusztáv	tizedes	Ezüst Érdemkereszt, hadiszalagon
Fodor József	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Fojtányi Antal	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Forbat Jenő	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Fosztó Ferenc	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Fórhécz Gábor	lövegirányzó	Arany Vitézségi Érem
Frank Rikárd	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Freisz József	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Frez József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Frivaldszky János	t. főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal
Furulyás István	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag

Fürst Nándor	főhadnagy	Bronz Vitézségi Érem; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Gábos József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gabrics István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gajda József	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gajdácsy Ferenc	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Gál István	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gál Kálmán	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Gallach Miklós	hajtótüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Gartner Ferenc	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Gáspár János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Gáspár József	t. főtüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gattyán József	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gazda István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gebhardt József	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Geiselhardt János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag; Bronz Vitézségi Érem
Gergely Sándor	számvevő altiszt	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Géring Ádám	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Gérusz Kálmán	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Geyer Gusztáv	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Giczey György	százados	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Gigor János	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Gilipter István	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Giricz István	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Girics János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Glatz Rezső	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Koronás arany érdemkereszt hadiszalagon
Gosztonyi Sándor	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel

Görzsönyi József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gregorits János	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Gróf József	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Gross Pál	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Groszner József	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Gruber Máttyás	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Gulyás Boldizsár	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gulyás István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gulyás József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gulyás Zsigmond	tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Guttmann Bálint	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Günsperger Imre	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Gyaricska Mihály	nf. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Gyenes János	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gyepes József	t. főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Gyönk János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Györei József	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Györekli József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Györffy Kálmán	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Györi János	tűzmester	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Györi Sándor	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Györik Lajos	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Györöki József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Haasz Henrik	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Habrán István	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Hadnagy Ferenc	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Haidecker János	nf. főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Haidekker Jenő	főhadnagy	Koronás arany érdemkereszt hadiszalagon Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Haidekker László	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Hajdú Fábrián	c. szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Hajduk Lukács	tüzér	Bronz Vitézségi Érem

Handar József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Harambasa Péter	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Hári János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Hartzer Tibold	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Hasz Ferenc	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Haszmann József	t. hadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal
Hauser Alajos	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Hegedűs János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Heger Imre	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Heidt Antal	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Helmy József	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Herzl Kálmán	t. főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis) a kardokkal;
Hetesi Vilmos	hajtótüzér	Katonai Érdemérem (Signum Laudis) Bronz Vitézségi Érem, újólag
Hilcz Ferenc	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Hildebrand Elemér	e.é.ö. tüzmaster	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Hochrein István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Hofbauer Mihály	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Hoffhauser Lajos	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal, újólag; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Hoffner Mátyás	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Hofhauser Lajos	t. főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal
Hopp Lajos	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Horváth György	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Horváth Gyula	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Horváth Gyula	hadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), újólag

Horváth Imre	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Horváth István	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Horváth István I.	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Horváth János	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Horváth János I.	t. főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Horváth János II.	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Horváth János III.	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Horváth József I.	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Horváth József II.	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Horváth Mihály	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Horváth Sándor	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Hovány Ferenc	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Hrabanek József	tisztiszolga	Bronz Vitézségi Érem
Hrabovszky József	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Hrucker Oszkár	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Hruky Mihály	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Huber Aladár	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Hukeszter István	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Ipari János	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Istók Sándor	törzsszámvevő	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Jankulov Péter	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Járfás Kálmán	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Jobbágy Pál	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Juhász Imre	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Juhász István	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Juhász József	nf. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Juhász József I.	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Jurik Mihály	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kadarkúti József	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Kakody Dániel	t. hadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Kalai Mihály	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Kálmán György	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kalmár Aurél	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Kalmár Péter	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kálovics Antal	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem

Kalus Ágost	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Kancsár Márton	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kánnár János	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kaszi István	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Kaszi István I.	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Katona Antal	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kávai László	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kelemen József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kelemen Mihály	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kemény Pál	hadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal, másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis) Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal, másodsor; Bronz Vitézségi Érem
Kende Ferenc	t. hadnagy	Bronz Vitézségi Érem
Keresztes Benjámín	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Keresztes Gyula	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Keresztes Gyula dr.	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), újólag, kardokkal
Keresztes János	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Keresztesi János	szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem
Keresztesi János I.	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kéri György	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kesseő László	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal, másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal, újólag; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), hadiszalagon, kardokkal, harmadszori adományozás
Keszler Imre	t. tizedes	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Kieschner János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Király István	t. tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Kis Imre	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Kiss Bertalan	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kiss D. Sándor	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem

Kiss Emánnuel	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kiss István	t. hadapród	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kiss József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kiss József I.	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Kiss Lajos II.	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kiss László	nf. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kiss Pál	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kiszelő István	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Klausz Dénes	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Klausz Gyula t.	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Klein Mór	t. hajtótüzés	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Klinkó Sándor	tűzmester	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Knall Győző	alezredes	Osztrák Császári Vaskoronarend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), kardokkal
Knapp Péter	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Knébl Ferenc	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kniszter Gyula	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Knöbl Ferenc	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kobolák István	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Koch Ádám	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Koch Antal	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Kocsis Béla	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kohler József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kohn Lajos	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kók Béla	tűzmester	Bronz Vitézségi Érem
Kokai Mihály	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Kollár István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kolonics József	tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Komma József	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Komon István	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Konrád György	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Korbus Ottó	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Korek János dr.	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Korokny István	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag

Kosovszki Máté	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kovács Antal	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kovács D. Lajos	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kovács Ferenc	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Kovács Flórián	nf. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kovács György	t. hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kovács Imre	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kovács János II.	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Kovács Jenő	t. szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kovács Lajos	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kovács Lajos I.	számvevő altiszt	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Kovács Mátyás	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Kovács Sándor	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kovács Sándor I.	hadapród	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Kovács V. Lukács	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kovács Zoltán	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Kovács-Vas Pál	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kozma Bálint	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kozma István	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Kozma Lőrinc	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Köplinger Béla	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Kőrösi Péter	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Kőszeghy Lajos	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya; Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kőszeghy László	t. hadnagy	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kral Pál	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kranicz Lajos	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kránitz Balázs	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kreicsik János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kreidl János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kreisz Jakab	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Krieger Pál	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Krimpelber György	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Kristán Péter	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Krumbach Géza	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag

Krumpech Herman	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Krystin Sámson	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kubus Mihály	főtüzemester	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Kuhár Ottó	t. hadnagy	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Kult Keresztély	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Kuruc Károly	százados	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Kurucz István	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Kurucz István I.	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Kustos Jenő	t. állatorvos	Arany Érdemkereszt, hadiszalagon; Koronás arany érdemkereszt hadiszalagon
Kuzma Nándor	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Labát András	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Lacza Pál	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Lakothy Vilmos	t. főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), másodsor;
Lampl József dr.	t. főorvos	Katonai Érdemérem (Signum Laudis) Katonai Érdemérem (Signum Laudis), másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Laubenstein Miklós	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Léber Ferenc	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Legény István	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Lehota József	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Lendvai István	honvéd	Bronz Vitézségi Érem; Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Lendvai Mihály	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Leuier Mátyás	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Lintner István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Lipovniczky Rudolf	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Lomzetti Ágoston	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Lőrinc Antal	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Lőrincz József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Lukács Mihály	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag

Luspai Mátyás	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Mácska János	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Madarász Miklós	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Magrik János	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Magyar Antal	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Magyar György	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Major István	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Major Lajos	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Makay Imre	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Német Vaskereszt II. osztálya
Malobiczky Ferenc	t. zászlós	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Mandelik Viktor	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Mandl Károly	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Mányoli György	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Marek László	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Margih Péter	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Margitán Vilmos	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Maris Lőrinc	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Márkus Gábor	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Marobiczky Ferenc	t. zászlós	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Marodi Ferenc	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Martin Gergely	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Márton Antal	hajtótüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Márton József	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Máté István	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Mattburger Henrik	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Maxcics Arsen	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Mayer Antal	nf. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Mayer Béla	t. hadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Mayer József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Mayer Kálmán	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis) a kardokkal

Mecher János	t. tűzmester	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Mechle Béla	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Mecserik Antal	t. tűzér	Bronz Vitézségi Érem
Medgyes Mihály	hajtótűzér	Bronz Vitézségi Érem
Méhely László	e. é. ö. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Méhes György	tűzér	Bronz Vitézségi Érem
Meitner Béla	főtűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Menráth Mihály	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Mérei Pál	hadapród	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Mérey Pál	főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Mészáros János	tűzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Mészáros János	I. hajtótűzér	Bronz Vitézségi Érem
Mészáros László	hajtófőtűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Metz Károly	főtűzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Metzger György	tűzér	Bronz Vitézségi Érem
Metzler József	főtűzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Michelis György	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Mihálovich Géza	c. tűzmester	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Mihályi György	t. tűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Mihelisz György	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Mikovits István	hajtófőtűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Mikuli János,	főtűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Milkovics Alajos	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Milkovics Ferenc	t. főtűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Misankó István	hajtótűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Misoga Sándor	zászlós	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Mogony József	nf. hajtótűzér	Bronz Vitézségi Érem
Molnár Elek	tűzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Molnár István	t. tűzér	Bronz Vitézségi Érem
Molnár János	tűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Molnár József	t. hajtótűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Molnár Károly	tűzmester	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Móna Ferenc	t. hajtótűzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Mondy Miklós	tűzmester	Bronz Vitézségi Érem, újólag

Móric József	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Mosztbacher Ödön	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Munk Szigfrid	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Mustos József	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal, másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Müller Ádám	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Müller András	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Müller Dominik	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Müller Imre	nf. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Müller József	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Müller László	tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Müller Pál	t. hajtófőtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólág
Nadaig István	tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Nagy Antal	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Nagy I. Lehel	nf. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Nagy Imre	főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis) újólág, a kardokkal
Nagy Imre I.	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Nagy János	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Nagy József	szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem
Nagy József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Nagy Károly	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Nagy P. Pál	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Nagy S. Sándor	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Nagy Sándor	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Nagy Takács József	t. hadapród	Bronz Vitézségi Érem
Naumovics Gáspár	fegyvermester	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Neag György f	őtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólág
Neiser Gyula	százados	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Nemes Gyula	tüzér	Bronz Vitézségi Érem

Nemes István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Német István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Németh Ferenc	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Németh Mihály	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Németh Sándor	főhadnagy	Arany Érdemkereszt, hadiszalagon; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal, másodsor
Neuhauser Károly	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Nicu János	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Novák József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag; Bronz Vitézségi Érem
Novék János dr.	zászlós	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Nychák György	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Nyerges István	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Oláh Márton	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Oppel Imre	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Orbán Antal	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Orosz József	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Ország József	tűzmester	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Oudenusz József, báró	t. hadnagy	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Ördögh József	c. főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Ötvös József	t. hadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), újólag, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Paits György	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Palio Géza Sándor	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Palotai Sándor	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Pandurovits Kornél	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Pap Gábor	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Papp Márton	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Papp Pál Tivadar	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Paulics Géza	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)

Pauncz Rezső	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Pavlik Pál	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Payer Ernő	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Peknik Gyula	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Pelernil József	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Perbai József	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Perloki József	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Pertz H. Bálint	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Pesti Béla	t. főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Pesti József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Pestyán Gábor	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Peti Ferenc	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Petőcz Miklós	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Petrovics István	t. hajtótüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Petz Béla	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag Bronz Vitézségi Érem
Pfaff Mihály	t. hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Pfeffer Péter	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Phleps Szigfrid	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Pink István	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Pisser György	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Pogány Gyula	t. hadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), kardokkal
Polák Béla	szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Póré János	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Potocky Sándor	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Prenzer János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Priester György	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Putnik Ferenc	t. főhadnagy	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal

Putz Frigyes	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Radics Gábor	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Radics István	t. főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Rainer Sándor	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Rajner Kálmán	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Raskó Sándor	hadnagy	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Rausch József	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya; Bronz Vitézségi Érem
Rauth József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Rege Károly	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Rehák Ferenc	tűzmester	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Reiber Ferenc	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Reismayer József	főtüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Reiszter Salamon	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Reiter Antal	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Renczes István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Répási József	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Rétfalvy Gyula dr.	t. ezredorvos	Osztrák Császári Ferenc József Rend Lovagkeresztje hadidíszítménnyel; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Révész Gyula	t. főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Rimpf Szilveszter	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Ringbauer Ferenc dr.	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Román István dr.	t. hadnagy	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Róth Mihály	főtűzmester	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Rózsa Sándor	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Rösch József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Rumpelles Mihály	százados	Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Runner Antal	hőhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Ruppert Ignác	nf. tizedes	Ezüst Érdemkereszt, hadiszalagon
Rusbachi Matavoszky Sándor	hadapród	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Ruzsicska Béla	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Ruzsinszki Ernő	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Sach János	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag

Sadi Károly	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Salamon Ferenc	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Salamon István	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Sándor György	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Sánta István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Sánta István I.	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Schäffer József	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Schattmann Ádám	c. szakaszvezető	Ezüst Érdemkereszt, hadiszalagon
Schay Gusztáv	t. hadapród	Bronz Vitézségi Érem
Scheff István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Schein Ferenc	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Scherer Henrik	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Scherer János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Scheuring Ferenc	szakaszvezető	Ezüst Érdemkereszt, hadiszalagon; Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Scheuring Müller	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Schiffer Mihály	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Schili Antal	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Schirm György	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Schlang György	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Schmelczel Pál	tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Schmidt József	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Schneider András	főtüzér (c. tizedes)	Ezüst Érdemkereszt, hadiszalagon
Schott Antal	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Schömmer János	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Schön József	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Schreg Albert	nf. tűzmester	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Schuck Mátyás	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Schummel János	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Schwartz Jenő	ezredes	Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidísztménnyel, kardokkal; Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidísztménnyel; Osztrák Császári Vaskoronarend III. osztálya hadidísztménnyel, kardokkal;

		Katonai Érdemérem (Signum Laudis), hadiszalagon kardokkal
Schwartz József	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Schwartzemberg Rezső	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Scsáp Jenő	főhadnagy	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal
Sebestyén András	szakaszvezető	Arany Vitézségi Érem
Sebestyén Dániel	főpatkolómester	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Sebestyén János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Sebestyén László	t. szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya; Bronz Vitézségi Érem, újólag
Seböck József	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Seipt Alajos	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Sellei Lajos	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Sélley Lajos	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Sikos Mátyás	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Simon Lajos	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Sipos András	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Sipos Károly	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Sipos László	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Sitter József	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Skita Mihály	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Skwarko István	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Sommer Ferenc	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Somodai Géza	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Somogyi Dénes	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Speer István	t. tűzmester	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon; Bronz Vitézségi Érem
Stahl András	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Stang Mihály	tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Steiner József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Steiner Mátyás	tizedes	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Steinkovits Ágoston	főtüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya

Steurer Vilmos	t. főtüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Stotz Róbert	t. szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Sultheisz Jakab	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Süki István	főtüzer	Bronz Vitézségi Érem
Sümegi Imre	hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Sütő László	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Sütő László I.	főtüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szabados István	hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem
Szabó Antal	t. hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szabó Balázs	hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szabó Benedek	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Szabó Ferenc	t. hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem
Szabó István	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Szabó István I.	t. zászlós	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szabó János	hajtófőtüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szabó József	t. tűzmester	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szabó Károly	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Szabó Lukács	hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szados Ferenc	tüzer	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Szaffán György	t. hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szagli Károly	nf. tüzer	Bronz Vitézségi Érem
Száki Ferenc	t. hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szagos Kálmán	hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem
Szakter György	nf. hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem
Szalay Imre	tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Szalay Mihály	t. hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem
Szanweber Károly	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szatmári Mihály	t. hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szatmári Sándor	t. hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szatmáry István	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Szécsár Ferenc	hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szekendy Károly	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Szelestei Gyula	hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szentgyörgyi Ferenc	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szertics Mátyás	hajtótüzer	Bronz Vitézségi Érem

Szetvák János	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Szigeti Sándor	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Szigyártó István	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Szilágyi Ferenc	tűzmester	Bronz Vitézségi Érem
Szilágyi János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Szilágyi Sándor	főhadnagy	Arany Érdemkereszt, hadiszalagon; Koronás arany érdemkereszt hadiszalagon
Szilcz Tamás	hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Szilvási Gábor	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szira József	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Szívós Gyula	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Szlatoszlavек Mihály	t. hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szlovák József	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szombathelyi Gábor	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Szonner Gyula	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Szöke József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szöke Rudolf	tűzmester	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Szuhopa József	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Szumrák Pál	hadnagy	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szundi József	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szűcs György	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Szűcs József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Szűts Jenő	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Szveszvecsán István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Taag Ede	tüzér-szertiszt	Koronás arany érdemkereszt hadiszalagon; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Tacsar Mihály	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Takách Lajos	százados	Osztrák Császári Vaskoronarend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)

Takács Géza	százados	Osztrák Császári Vaskoronarend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis); Német Vaskereszt II. osztálya
Takács János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Takács József	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Takács Lajos	tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Takács-Nagy József		hadnagy Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal
Tállay Gábor	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Tamás Károly	t. hadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), újólag, kardokkal; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Tar Sándor	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Tarics Géza	számvevő	altiszt Ezüst Érdemkereszt, hadiszalagon
Tarjáni Imre	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Tarnóczy Tibold Győző		
	főhadnagy	Arany Vitézségi Érem
Tézli József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Timár Károly	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Tiszay Béla	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal, másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Tomán Pál	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Tompa József	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Tonigold József	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Torma János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Torzsó Sándor	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Tóth B. Lajos	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Tóth Elemér	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Tóth János	tűzmester	Bronz Vitézségi Érem
Tóth János I.	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Tóth József	tűzmester	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Tóth Miklós	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon

Tóth P. Lajos	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Trunyó Boldizsár	t. tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Tukarcs József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Tulpik József	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Turák László	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Turcsányi Gyula	hadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), kardokkal
Turi Gergely	szakaszvezető	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Túróczy Péter	főállatorvos	Koronás arany érdemkereszt hadiszalagon
Ulela Pál	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Ulmer József	t. főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Ulrich József	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Ungi Mihály	tűzmester	Bronz Vitézségi Érem
Urbán Antal	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Vabró József	t. főtüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Vágó Imre	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Vajda Jenő	e. é. ö. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Vajda Sándor	t. főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Valasek Ernő	t. hadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Váli Ferenc	főtűzmester	Bronz Vitézségi Érem
Vanyák János	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Varajti István	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Varga Lajos	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Varga Márton	t. tizedes	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Varga Sándor	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Varjú István	főtüzér főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Varró Sándor	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya Bronz Vitézségi Érem
Vas István	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Vatretyei Lázár	tüzér	Bronz Vitézségi Érem
Venninger Ádám	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Vidonics György	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Vidovics György	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Víg László	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Vígh Mihály	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Virág István	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Vivath János	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag

Volain Mátyás	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Vondorkovits József	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Vörös János	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal, másodsor; Katonai Érdemérem (Signum Laudis), a kardokkal
Wagner István	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Wágner István	c. őrmester	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon
Waldinger Kálmán	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Wapp Károly	i. o. c. altiszt	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Wéber Ferenc	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Wéber György	főtüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Weber József	t. tüzer	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Weisz Gyula	t. tüzer	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Weisz Jenő	tüzér	Vas érdemkereszt, hadiszalagon
Weisz Lajos	irányzó	főtüzér Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Werner Flórián	hajtófőtüzér	Bronz Vitézségi Érem
Winter Ernő	tüzér	Bronz Vitézségi Érem, újólag
Wittman János	tűzmester	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya, újólag
Wlakow Rjadivoj	hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Wohlráb Frigyes	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Wolf Henrik	alezredes	Katonai Érdemérem (Signum Laudis), újólag a kardokkal; Katonai Érdemkereszt III. osztálya a hadidíszítménnyel
Wollák Pál	t. tűzmester	Koronás ezüst érdemkereszt, hadiszalagon; Bronz Vitézségi Érem, újólag
Zahranicsek János	t. hajtótüzér	Bronz Vitézségi Érem
Ziegler Gyula	főhadnagy	Katonai Érdemérem, (Signum Laudis), újólag, kardokkal
Zigury Szilárd	főhadnagy	Katonai Érdemérem (Signum Laudis)
Zimmermann Károly	tüzér	Ezüst Vitézségi Érem II. osztálya
Zionek András	tizedes	Bronz Vitézségi Érem
Zoller József	szakaszvezető	Ezüst Vitézségi Érem I. osztálya
Zutz Kálmán	tüzér	Bronz Vitézségi Érem

KÉPMELLÉKLET

Tüzérek a hajmáskéri gyakorlótéren
(Forrás: Varsányi István gyűjteményéből)

Lövegállás a gyakorlótéren
(Forrás: LDM Történeti fényképgyűjtemény 69.116)

Tüzéreink Veszprémben
(Forrás: Varsányi István gyűjteményéből)

Tüzéreink Veszprémben
(Forrás: Varsányi István gyűjteményéből)

Felvételek az 1914–15. évi nagy háborúból
öszegyűjtve a 7. honvéd tábori ágyús ezred menetelései és ütközetei alatt
Phleps Siegfried tart. főhadnagy által összeállított album.
(Forrás: HM HL Fotóarchívum 106.934 és 106.935)

Indulás a harcba 1914. 08. 19.
Veszprém-Jutas vasútállomás

A 2. üteg tisztj kocsijai

Az I. osztály és a Herold-féle üteg tisztjei

Tábor Laszki-Goscincowában, 1914. 08. 21. és 22.

Herzl főhadnagy jegyzetel

Augusztus 23. – Indulás Javorów felé

*Menetelés Magierówból Wolka-Mazowieckán át Butynyba
Átkelés a vasúti töltésen Laszki-Goscihore mellett*

A pionérok számos mocsaras helyet tesznek járhatóvá földtöltések
és lerakott dorongok segítségével

A történelmi nevezetességű eszközkocsi¹⁰⁹

Gépfegyver-osztag átkelése a folyón

Az oszlopok menetelése a poros úton

Hosszú pihenő Dobrosin mellett¹¹⁰

Az uhnóvi csata 1914. 08. 28. (1. ellentámadás)
Uhnów város bejárata

Az üteg egy támadó kozákcsapat közelebbre jövetelét várja,
hogy hatásosan tüzelhessen

Herold százados vezeti a tüzelést

A 2. ütegnél (Az 1. tiszt fedezéke, az ún. „súgólyuk”)

Az 1. üteg tüzelőállása, Vörös János hadnaggyal (utóbb vezérezerdes)

Védőállás Ryglicében
A fedezékek építése közben

Beásott löveg

A 2. üteg „féregmentesíti” magát

Biesenberger zászlós olvassa szerelmese levelét

Az eligazítás gyalog jött, mert az elcsigázott lovak kidőltek

A 2. üteg tiszti lakása Vendégek: Vörös hadnagy, Czike hadnagy, Taag szertiszt.

Jadlovónál: A feneketlen sárban a löveget mozdony nélkül 16-os fogat viszi hegynek fölfelé

A három didergő bajtárs

Hegyes vidék Wielopoe város mellett¹¹¹

Hű kötelessége teljesítése közben kimúlt szegény pára

Amikor a lovas semmi szín alatt nem akarta hátrahagyni társát¹¹²

A San mellett
Az utászok előkészítik a folyón való átkelést

Az ún. „váróterem” – a drótsövény

A tábori telefon – Tüzelőállás N Blichy mellett

Wola Pelkiszka – Tüzérségi megfigyelőállás (3. üteg) közel a gyalogsági rajvonaléhoz

Tschurl (Károly) hadnagy +

Sanitéc-kutya

Újabb előnyomulás – Tüzérség és trén menetközben

Mylenice – Vásártér (a lovon Herzl hadnagy)

Németh hadnagy és istók főszámvevő

„Ami biztos, az biztos”

A Visztula mellett – Utászaik munkában egy hadi híd építésénél

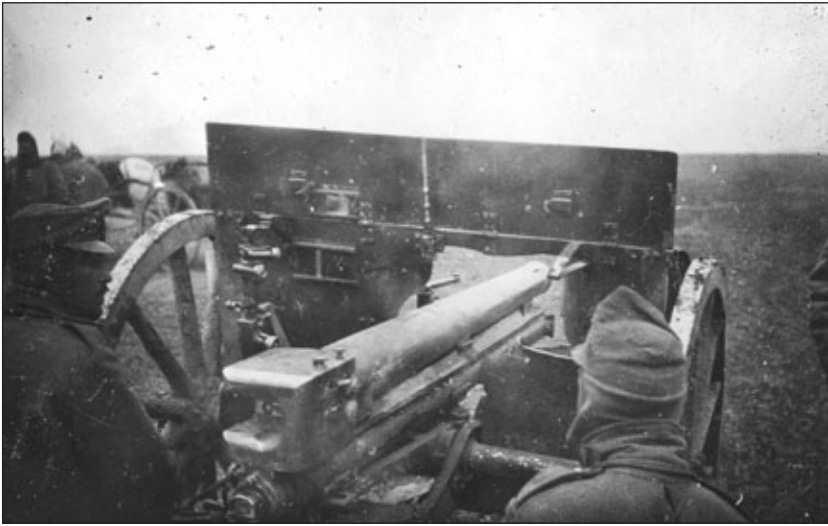
A vonat (vistások¹¹³) menet közben

Optikai jelzőállomás

Tiszti szállás (3. üteg)

Hebdów – Egy löveg a 3. üteg tüzelőállásában

Visszavonulás Krakkó erődítményei mögé
„Itt már én, mint lövegdoktor sem segíthetek!” – Taag szertiszt

„Sebesült” lövegek Breszko Novyban

Havazás az országúton

Tél a Dunajec mellett (Val Ruda község)
A fagyos konyha

Az ezred segédtiszt úr – Ruzsicska főhadnagy

Az épület és istálló megtoldása helyszűke miatt

Földalatti gyalogos laktanyák építése (Egyúttal fedezék is)

A fonott kerítéseket a fedezékek befedésére leginkább szerették használni

Havazás közben

Itt a mosóné

Karácsony a 31. honvéd gyalogezrednél – Kiosztják a szeretetadományokat

A karácsonyfa

Újév a 7. honvédtüzéreknel – Az újévi bor kiosztása

Indulása Kárpátokba – A lövészeroszlp

Nawoz 1915. 09. 27

Boguslawka 1916 – Az ezred téli szállása

Az albumban az olasz front eseményeiről már nincsenek felvételek, vagy a visszavonulás alatt megsemmisültek.

Tüzérek a harcmezőn (Forrás: HM HL TGY 2268)
Beresitanyi állás 1916. május

Fedezék faanyagának előkészítése 1916. augusztus 2.

Mielnicai állás 1916. jún–dec.

Magasfigyelők a mielnicai állásnál 1916. november

Kovácsműhely a templomban 1917. február 2.

Löveg leplezése fenyőágakkal 1916. január
(Forrás: LDM Történeti fényképgyűjtemény 83.839)

Leplezett ütegállás 1916. január
(Forrás: LDM Történeti fényképgyűjtemény 83.840)

Tüzérségi megfigyelő
(Forrás: LDM Történeti fényképgyűjtemény 69.416)

Tüzércsoport parancsnok szálláshelye
(Forrás: LDM Történeti fényképgyűjtemény 83.835)

JEGYZETEK

¹ Magyarország saját intézményeinek (így az önálló Magyar Honvédség) megjelölésére az *m. k.* gyakran *m. kir.* (magyar királyi) rövidítést (németül: *k. u. – königlich ungarisch*) használták. A német *k. u. k.* rövidítés (*kaiserlich und königlich*, magyarul *cs. és kir., császári és királyi*) az Osztrák–Magyar Monarchia közös intézményeinek megjelölésére szolgált, megkülönböztetésül Ausztria, illetve Magyarország saját intézményeitől. Azt fejezte ki, hogy a közös uralkodó intézménye és személye volt a két birodalomrészt összekötő legfőbb kapocs. A kizárólag a monarchia másik felében, az Osztrák Császárságban működő intézmények számára a *k. k.* (*kaiserlich-königlich* – császári-királyi) megjelölést használták, mivel az ausztriai császári címhez több királyi cím is tartozott (például a cseh). Forrás: Pallas Nagy Lexikona

² 1912. évi XXXI. Törvénycikk a honvédségről: 12. § A honvédség a magyar szent korona országainak területén béke idején 32 ezredben alakuló 97 zászlóalj gyalogságból, 10 ezredben alakuló 60 huszárszázadból, 8 tüzérandárban alakuló 70 ágyú-, tarack- és lovagló ütegből áll, melyekből Horvát-Szlavonországok 4 gyalogezredet 12 zászlóaljjal, 1 huszárezredet 6 századdal és 1 tüzérandárt 8 ágyú- és taracküteggel állítanak.

³ A Véderőtörvény rendelkezései szerint tervezték megalakítani – két szervezési ütemben – a hetven ágyús-, tarackos- és lovasüteget. A tervezet szerint az első ütemben az első négy év alatt (1913–1916) megalakul nyolc honvéd táborig tüzérezred és két lovas tüzérosztály, olyképpen, hogy évenként két ezred és minden második évben még egy lovas tüzérosztályt áll fel. A második ütemben – amelyet 1916 utánra terveztek – a tarackos ütegek felállítására került volna sor.

Az 1912 végén beállott háborús feszültség miatt eltértek az eredeti tervtől és a szervezés munkáját felgyorsították. Az első időszak első évében a tervezett két táborig tüzérezreden kívül, még nyolc önálló táborig tüzérosztályt is felállítottak. Ezek voltak az 1. és a 8. táborig tüzérezredek (*Az 1. honvéd táborig tüzérezred Budapesten, a 8. Lugoson települt.*), valamint az 1. és 8. önálló tüzérosztályok (*Az 1. táborig tüzérosztály Veszprémben, a 2. Hajmáskéren, a 3. és a 4. Nyitrán, az 5. Nagyszebenben, a 6. Lugoson települt.*). A 7. és 8-ik tüzérosztály a zágrábi honvédkerület területén kapott elhelyezést, kiegészítése is onnan történt; a két osztály szolgálati nyelve horvát volt. A lovas tüzérosztály Szegeden kapott elhelyezést.

Az új tüzéralakulatok felállítása fokozatosan történt. 1913 januárjában megalakultak a törzsek, februárban az ütegek és a többi alosztályok. Azok az alakulatok, amelyek felállítása nem az állandó állomáshelyükön történt, ott a személyi állomány a kijelölt körletbe március 1-én indulhatott el. Ezzel a nappal helyezték át a közös hadseregbeli állományból a tisztet, a legénységet és a lovakat a honvédség állományába, s így ezt a napot a honvédtüzérség megalakulási napjának tekinthetjük.

1914 tavaszán, az eddigi nyolc önálló osztálytörzs összevonásával és kiegészítésével, a honvéd tüzérség immár nyolc táborig tüzérezredből és egy lovas tüzérosztályból állt.

A 2. és a 3. ezrednek egyelőre három, a 8.-nak öt ütege volt. Az ezredek békeelhelyezése is megváltozott.

A honvéd tábori tüzezezred mind békében, mind a háború kezdetén az ezredtörzsből, két osztálytörzsből, négy ütegből, a lövészertelep-keretből, a pótkeretből és az anyagkezelő bizottságból állott. Az elsőként felállított 8. ezrednek kivételesen öt ütege volt. Az önálló osztályok a törzsre, két ütegre, az egyesített lövészertelep-keretre és a pótkeretre tagozódtak. A lovas tüzeosztály szervezése olyan volt, mint az önálló osztályoké, de előbbieknél három ütegük volt. Megalakulásról még lásd: JAKUSCH 2011.

- ⁴ Életrajzát lásd az 1. sz. mellékletben. Ezúton köszöm meg Horváth Elemér ny. alezredes segítségét, aki megküldte Schwartz Jenő ezredes önéletrajzi adatait.
- ⁵ A zárójelben lévő dőltbetűs megjegyzések Földesi Ferenc kiegészítései.
- ⁶ Kárász Ernő Frigyes Adolf, szigetvári, címzetes tábornagy (Zágráb, 1854. 08. 05. – Budapest, 1939. 01. 21.) tüzérségi felügyelő 1913. 01. 01. – 1914. 08. 07. között és 1914. 09. 21. – 1917. 10. 01-ig. Forrás: BALLA 2010., 176.
- ⁷ Lásd a 3. számú mellékleten az elhelyezési vázlatot. Ezúton is megköszönöm Varsányi István segítségét és azt, hogy rendelkezésemre bocsátotta gyűjteményének a 7. hv. t. á. ezredre vonatkozó fotóit.
- ⁸ Tüzeosztály: A tüzeosztály alapvető tűzvezetési és harcászati alegysége. Állománya rendszerint néhány tüzeüztegből, valamint vezetési, harcbiztosító és kiszolgáló alegységekből áll, a szárazföldi haderőnem más fegyvernemi zászlóaljának vagy hasonló szervezeti alegységének felel meg. Forrás: TERMINOLÓGIA 2015., 659.
- ⁹ A tábori tüzeosztály feladatairól, harcéljárásáról lásd: BALLA 2014., 111–137. Az ezred fegyverzete az 1905/08M mintájú 8 cm-es tábori ágyú volt. Csövét acélból, egy falal készítették. A lövegzár vízszintesen mozgó, lapos ékzár, amelyet ismétlő-elsütő és korai elsülés elleni biztosító szerkezettel láttak el. A hidraulikus féket és a helyretoló berendezést a bölcsőben helyezték el. Lövegtalpszárait mozgatható sarkantyúkkal és merev jégsarkantyúkkal is ellátták. A kezelőket lövegpajzs védte. Vontatása lóval történt. Az első világháborúban a tábori tüzeosztály legfontosabb lövege. Jellemzői: gyártó üzem Skoda, ürmérete 76,5 mm, csőhossz 2295 mm, emelkedési szög – 5° + 23°, oldalszög 8°, tömege tüzelőállásban 1020 kg, lövedék tömege 6,68 kg, lövedék kezdősebessége 500 m/s, legnagyobb lőtáv 7000 m. Forrás: BALLA 2014., 115.
- ¹⁰ Az ezred magját adta a későbbi tüzezezredeknek is – a 41. hv. tüzezdandár szervezésén belül – miután az ezred tisztjei töltötték be különböző parancsnoki beosztásokat az újonnan alakult tüzezalakulatoknál. A 7. hv. tábori ágyúezred (HTÁE) 1914. augusztus 17-én indult a frontra. Parancsnoka ekkor Capp Gusztáv alezredes, az I. osztály parancsnoka Wolf Henrik őrnagy, a II. osztályé Schwartz Jenő őrnagy volt. Az ezred 4 üteggel rendelkezett. 1915 őszén Capp alezredes átveszi a 4. hv. tüzezdandár parancsnokságát, a 7. HTÁE parancsnoka Schwartz őrnagy lesz. Ekkor két üteggel megalakult a 41. hv. tábori tarackos osztály Mihalovics Zoltán százados vezetésével. 1916 januárjában és márciusában a tarackos osztály kiegészül még két üteggel és 1916 áprilisában alakul meg a 41. hv. tábori tarackos ezred (HTTE) Vigh Gyula alezredes parancsnoksága alatt. Ugyancsak 1916 februárjában alakul meg két üteggel a 41. hv. nehéztüzeosztály, majd 1916 augusztusában létrejön a 41. hv.

nehéztüzérezred Prehal Antal alezredes vezetésével. 1917 decemberében a 7. HTÁE és a 41. hv. HTTE kiegészül 2-2 üteggel. 1918 februárjában a 7. HTÁE-ből megalakul a 41. hv. tábori tüérezred, a 41. hv. tábori tarackos ezredből a 141. hv. tábori tüérezred. A 41. tüézdandár 1918-ban kiegészül még a 41. hv. hegyi tüérezreddel Szikora Oszkár százados parancsnokságával.

A 41. hv. tüézdandár az összeomláskor rendelkezett ezredenként összesen: 8 cm tábori ágyú: 4 üteg = 24 tábori ágyú, 10 cm tábori tarack: 6 üteg = 36 tábori tarack, 10,4 cm nehézágyú 1 üteg = 2 nehézágyú, 15 cm tábori tarack 3 üteg = 12 nehéztarack. Mindösszesen: 74 löveg + 8 aknavető. Forrás: HM Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban: HM) Hadtörténeti Levéltár (a továbbiakban: HL) 714. m. kir. 7. tábori tarackos ezred, naplók, parancsok

¹¹ A hajtótüzérek gondozták az ütegek loállományát. A lövegek, a mozdony és a löszereszkocsi vontatásakor – az összeállítás függvényében – a bal oldali vontató lovakon egy-egy hajtótüzér ült és irányította a lovakat. Ütközet alatt az ún. mozdonyállásban voltak fedezékben.

¹² Pótüteg-parancsnokság Veszprémben: az utánpótlásokat és a kiképzést végezték, több tiszt és altiszt irányításával. A parancsnok legtöbbször századosi rangot viselt. Veszprémben a katonai vezetés 1903-tól tervezte egy tüérlaktanya felépítését. A város vezetése ehhez hozzájárult, megkezdte a hely kijelölését, a laktanya tervezését. Mindez az I. világháború kitéréséig nem valósult meg. Azonban a tüérek ideiglenes elhelyezését – a megállapodás szerint – is biztosítani kellett. 1913 júliusában már arról tárgyaltak, hogy ideiglenes barakkokat építenek, ami a végleges laktanya felépítéséig szolgálja a tüéreket. A hadügyi vezetés ajánlata alapján a város a bérleti díj fejében felépíti a barakkokat, ami 4 év után ingyen a város tulajdonába kerül. A polgármester azonnal pályázatot írt ki, amely 1913. július 25-én járt le, másnap már eredményt hirdettek. A barakkokat a veszprémi püspökség területén építették fel, pontosabban a Jutasi út bal oldalán (a Pozsgay földek átellenében), ott, ahol a végleges elhelyezésre szolgáló kaszárnyát is tervezték felépíteni (a jelenlegi Barátság park). A fa tüérbarrakok felépültek a tervezett helyen. A barrakok alkalmasak voltak tüérségi anyagok tárolására, a pót-tüértest katonáinak kiképzésére, a bevonult bakák elszállásolására. A háború befejezésekor szerepük már csak arra korlátozódott, hogy különféle hadianyagokat tároljanak bennük. A tüérlaktanyáról bővebben lásd: FÖLDESI 2012.

¹³ Lóavatás, a hadsereg háta, hámos és málhát hordó loállományának kiegészítésére szükséges lovakat részint pótló- (avató-) bizottságok, részint pedig a csapatok maguk vásárolják össze (kézi bevásárlás). Valamennyi minőségű lónak bevásárlására a közös hadügyminiszter évente átlagos pótlóárt állapít meg. A lovassági és tüérségi altiszti háta lovak 155, illetőleg 158 cm aluli és 166 cm felüli lovak csakis más tekintetben való kitűnő minőségüknél fogva vásárolhatók be; tüérségi háta és valamennyi hámos lovak 161–168 cm; málhát hordó lovak pedig 148–153 cm magasak legyenek. Valamennyi ló 5 évnél fiatalabb és 7 évnél idősebb ne legyen. Tiszti háta és jobbfa hámos lovak beszerzésére a közös hadügyminiszter nagyobb pótlóárt állapít meg. Forrás: Pallas Nagy Lexikona

¹⁴ Hadilétszám vágys hadirendszeresített: A háború feladatok végrehajtására a kato-

- nai szervezet állománytáblájában rögzített személyi állomány – és lóállomány – létszáma, valamint az anyagi-technikai eszközök mennyisége. TERMINOLÓGIA 2015., 207.
- ¹⁵ Löveg: 20 mm-nél nagyobb űrmérettel rendelkező aktív rendszerű tűzfegyverek összefoglaló neve. A lövedékük ballisztikai tulajdonságai alapján három csoportra osztják: ágyú, tarack és aknavető. Alkalmazási szempont szerint lehetnek tábori, pánccéltörő, légvédelmi, harckocsi, vasúti, erőd, hajó és repülőgép-fedélzeti lövegek. Forrás: TERMINOLÓGIA 2015., 421.
- ¹⁶ Vonatjármű, csapatvonat (train): azon vonat, mely az egyes csapatok legszükségesebb hadi anyagát, eszközeit és élelemkészletét (úm. húst, tisztí fűzőedényt, 2 napi lótapot, mindennemű eszközöket, a csapat poggyászát stb.) szállítja. A csapatvonat ütközet- és málhavonatra tagozódik. Nagyjából fogatolt járművekből, s az őket kiszolgáló katonákból (vonat-katonákból) áll. Forrás: Pallas Nagy Lexikona
- ¹⁷ Minden ütegben 6 löveg, azaz ágyú és 6 lőszerkocsi volt hat-hat mozdonyal. Összesen tehát 24 löveg, 24 lőszerkocsi és 48 mozdony. Úgy az ágyúk, mint a lőszerkocsik, meg a mozdonyok is kétkerekű járművek voltak. Ha meneteléskor az ágyút vagy a lőszerkocsit a mozdony mögé kapcsolták, úgy négykerekű járművé lettek. Minden mozdony elé három pár ló lett befogva. A baloldali lovakon egy-egy hajtótűzérült. A lövegkezelő legénysége a lövegen, illetve az ágyúcső mellett és a mozdonyon ült. A tisztek és tisztetek szakaszonként, illetve ütegenként lóháton lovagoltak, úgyszintén az I. és II. osztály, valamint az ezredparancsnokság törzse is, akik az egész tüzérezredet vezették.
Forrás:
http://nagyhaboru.blog.hu/2016/04/04/uteg_loveg_loszerkocsi_avagy_mit_kell_tudni_egy_tuzerezredrol (Letöltés ideje: 2018. 2. 25.)
- ¹⁸ Tűzérüteg: A tüzérség tűzvezetési és harcászati alegysége. A tűzérüteg állományába általában 2-4 lövegrajból álló, 2-3 tüzszakaszt és 1-1 hradó-, illetve felderítőrajt magába foglaló parancsnoki szakasz lehet. A tűzérüteget többnyire tüzérosztály kötelekben, esetenként zászlóaljnak megerősítésére alkalmazzák. Forrás: TERMINOLÓGIA 2015., 663.
- ¹⁹ A Temetőhegy felső lapos része, tágas fennsíkká szélesedik. Ezt a terjedelmes doloimitplatót a veszprémiek Jutasi nagymező, Jutasi-legelő vagy Szamárlegelő néven ismerik. A terület a mai Kistó utca nyugati fele a Pápai útig és keleti fele a mai Tűzér utcáig, mely akkor még beépítetlen volt. Lőrinczy Ferenc közlése alapján.
- ²⁰ Veszprém és a háború. A honvédtüzérek eskütétele. *Veszprémi Hírlap* 1914. augusztus 23., 4.
- ²¹ Kurtály: fegyver, a közvetlenül nem harcolók részére. A kurtály megnevezés gyaníthatóan kifejezetten magyar eredetű szó, mert más nyelveken a német „stutzen” szónak valamilyen változatait használják. Az angol szakirodalmak „short rifle” kifejezése a „rövid puskát” jelenti. A karabély és a kurtály közti tömegkülönbség – 0,2 kg – az eltérő szerelésekéből ered. A fegyver tömege: 3,4 kg, a fegyver hossza: 1000 mm, csőhossz: 500 mm.
Forrás: <http://uni-nke.hu/downloads/bsz/bszemle2003/techn120201.html>. (Letöltés ideje: 2014. 07. 07.)
- ²² Elmentek a honvédek. *Veszprémvármegye* 1914. augusztus 23., 2–3. „Az esőtől ter-

hes felhők dacára ezren és ezren mentek ki gyalog Jutasra már a délutáni órákban s mire a városi tanács tagjai megérkeztek, az állomási tér és terület teljesen telve volt lelkes közönséggel. Komjáthy László dr. polgármester egy pompás kis selyem nemzeti színű zászlót hozott, amelynek szalagjára az 'Istenért, királyért és hazáért – Veszprém 1914. augusztus 18.' – szavakat maga a polgármester felesége himezte izléses formában arany fonállal. A vasúti kocsik s minden egyes honvéd gazdagon föl volt díszítve virággal és fenyőgallyal; a közönség bőven ellátta a honvédeket szivarral és cigarettával. [...] Komjáthy László polgármester a következő szavakat intézte az ezredparancsnokhoz: Méltóságos Ezredes úr! Jelméjét hoztuk e lobogóval szeretetünknek, – hogy majd a messze távolban is kifejezője legyen annak a szeretetnek és együttérzésnek, amely Veszprém város közönségét vitéz honvédtüzér ezredünkkel összeköti. Legyen ez a zászló buzdító a küzdelemben, legyen emlékeztető a harcban, hogy amíg hősieken küzdenek honvédeink és harcolnak 'Istenért, királyért és hazáért' mi buzgón fohászkodunk és könyörgünk a magyarok Istenéhez – vezesse őket diadalra, győzelemre, dicsőségre.

Fogadjja méltóságod e lobogót azzal a szeretettel, mellyel városom közönsége nevében átnyújtani szerencsés vagyok. Éljen a király, éljen a haza, éljen a 7-ik honvéd tüzérezred.

Az ezredparancsnok megköszönte a szíves ovációt, a város megtöltötte a honvédek kulacsát borral, s a vonat a sok ezernyi közönség zúgó éljenzése közt kirobogott az állomásról.”

²³ HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúezred, Hadművelési iratok, 1914. 8. – 1915. 5. A táblázat adatai az 1914. szeptember 4-i állapotot tükrözte. Készítője Ruzsicska főhadnagy.

²⁴ 1914. augusztus 21. Részleges fogatkozás dél után; 74–91% között!

²⁵ A tűzkeresztségről lásd az 5. számú mellékletet: Elekes Antal százados: A 41. honv. ho. kötelékében működő 41. honv. táb. á. ezred (valójában 7. – Földesi) harca 1914. VIII. 28-án Uhnownál. HM HL TGY 2037 és a 6. sz. mellékletet: Denk Ágoston főhadnagy: Szemtanú leírás (Uhnowi ütközet). HM HL TGY 979.

²⁶ A m. kir. 31. Veszprém honvéd gyalogezred is itt, Uhnownál esett át a tűzkeresztségen.

²⁷ Vagyis félüteget képez 3 löveg.

²⁸ A hadművelési intézkedést lásd az 7. sz. mellékletben.

²⁹ Mozdony: Az ágyútalphoz kapcsolható kétkerekű jármű, amelyen löszert és tüzéretet is szállítanak. A mozdonyon van a löszertartó mozdonyszerkevény, amelynek fedelén három tüzér ül. E kétkerekű taligához kapcsolják a lövegtalpat és a rajtafekvő löveget, így négykerekű járművé válik. Forrás: Pallas Nagy Lexikona

³⁰ A jelentést lásd a 8. sz. mellékletben

³¹ Egyes lövegek számára készített fedezékek. Akkor alkalmazzák, amikor a tüzérségnek az ellenséges lövedékek elleni oltalmazása végett szükséges fedezékeket igen rövid idő alatt kell elkészíttetni és a viszonyok a lövegeknek nagy távközökkel való felállítását megengedik. A lövegállást egymástól 20 lépésnyi távolságra készítik. Megkülönböztetünk süllyesztett, és a talaj színén levő lövegállást. Forrás: Pallas Nagy Lexikona

³² Részlet a Hősök Naptárából: „1914. szeptember 15-én dr. Csapó Ferenc a hajmás-

kéri [helyesen: veszprémi] 7. honvéd ágyús ezredbeli tartalékos hadnagy a galíciai általános visszavonulás alkalmával Ravaruska környékén, mint lőszeroszlop parancsnok húsz emberrel megszállta Niemirov község keleti szegélyét és a legnagyobb erőfeszítések árán 5 óra hosszat tartotta a helységet, s ezáltal biztosította, hogy 200 kocsi és 1000 ember elvonulhasson. Önkéntesen vállalt feladatát mindaddig végezte, míg a hátában megjelent orosz tömegek el nem fogták. Az orosz fogságból megszökött és 1918-ban hazatért. Előljárói a Bronz Katonai Érdeméremre terjesztették föl.”

Forrás: <http://www.hungarianarmedforces.com/naptar/> (Letöltés ideje: 2016. 04. 11.)

³³ A lőszerkészletről lásd a 9. sz. mellékletet.

³⁴ Tanárky ezredes harcparancsát lásd a 11. számú mellékletben.

³⁵ Tanárky Béla vezérőrnagy (Nagykőrös, 1860. 03. 03. – Budapest, 1917. 06. 04.) Az I. Világháború kitörésekor dandárparancsnok az orosz fronton. Tábornoki rangban vesz részt a „gorlicei áttörésben”. Itt megsebesül, és felépülése után Erdélyben irányítja a védelmi harcot, a betört román csapatokkal szemben. Az 51. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka.

³⁶ Tüzérségi harcászati kifejezések. Oldalazótűz: A természetes fedezékekből, tüzelőállásokból kiváltott tűz az ellenség oldalába, amely ténylegesen hatásosabb a szemből vezetett tűznél. Rombolótűz: A tüzérségnél pontcél lerombolása érdekében mért tűzcsapás. Tömegtűz: A magasabbegység egész tüzérségének vagy tüzérsége nagyobbik részének egyidejű tűzcsapása az ellenség fontos csoportosítására, hogy annak a legrövidebb időn belül súlyos veszteségeket okozzon. Forrás: TERMINOLÓGIA 2015., 485., 566., 652.

³⁷ Tüzérségi belövés: Az a folyamat – megfigyelhető cél esetében –, ahol meghatározzák a tüzérségi (és haditengerészeti) tűz vezetéséhez a pontos lőirányt, lőtávolságot (időzíthető gyújtó esetén a robbanási magasságot). Forrás: TERMINOLÓGIA 2015., 660.

³⁸ Tarack: Löveg, amely egyesíti az ágyú és a mozsár jellemzőit. A lövedéket közepes sebességgel lövi ki akár lapos, akár meredek röppályánál. TERMINOLÓGIA 2015., 623.

³⁹ Nehéztüzérség: Korábban a nehéz ágyúk tüzérsége csak várak támadására és védelmére való volt és „vártüzérségnek” nevezték. Leválasztásuk a vártüzérségről és átalakításuk a mozgékonyságuk érdekében 1908-ban kezdődött, majd 1914-től már minden ütközetben részt vettek. Nehéztüzérségnek a 15-20 centiméternél nagyobb űrméretű löveggel felszerelt alakulatot nevezünk.

⁴⁰ Részlet a Hősök Naptára albumból: „Förhécz Gábor lövegirányzó, Sebestyén András szakaszvezető: Két egyszerű hős magyar tüzér nagysága emelkedik ki azokból az ádáz harcokból, melyeket a 32. honvéd gyalogezred vívott Morskównál a 7. honvéd tábori ágyúezred egyik szakasza pokoli tüzelésének védelme alatt. Sűrű tömegek rohamozták vak dühvel 1914. november 23-án a honvédek állásait, melyek mögött egy fűradhatatlan s halálra szánt tüzérszakasz két ágyúja ontotta szünet nélkül irgalmatlanul pusztító gránát- és srapel-tűzét. Azonban egy ellenséges gránát telitalálata széttepte acéltestét, melynek szétrepülő roncsai halálra zúzták a szakasz derék parancsnokát, Sebestyén András szakaszvezetőt, Förhécz Gábor lövegirányzót pedig megsebesítették. Förhécz azonban sebesülten sem hagyta el helyét. Ottmaradt

s tovább vezette megmaradt ágyújának tüzét, mely nem szűnt meg mindaddig, míg az oroszok teljesen abba nem hagyták támadásukat. Azután a nagy vérvesztéstől alétan vitték a segélyhelyre. Mindketten az arany vitézségi érem kitüntetésben részesültek.”

Forrás: <http://www.hungarianarmedforces.com/1vh/OA/> (Letöltés ideje: 2016. 04. 11.)

- ⁴¹ Nikić János címzetes gyalogsági tábornok (Tarros, 1855. 01. 27. – Újvidék, 1930. 01. 19.) A m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka 1914. 04. 03. – 1914. 11. 28-ig, majd a m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka az orosz fronton; 1914. 12. 27-ig. Forrás: BALLA 2010., 236.
- ⁴² Az esetről a Veszprémben megjelenő lapok is beszámoltak. „*Danilovics János m. kir. 7. honvéd táborigényeszedbeli hadnagy a november hó 24-iki ütközetben lövegszakaszával közvetlen a gyalogság mögé vonatott előre. Egész napon át 4-5 orosz üteg tüzelt rá északról, észak-keletről és keletről, és a harc folyamán tönkre tette egy löszerkocsiját, egy másik löszerkocsinak a kerekét, valamint egyik ágyúét, ugyanígy szétrombolta annak egyik védő páncélját. A kezelő legénységből egy szakaszvezető elesett, két ember súlyosan, három könnyen megsebesült. Dacára ennek, a lövegszakasz példaadó hűséggel kitartott egész nap az állásában. Miután az egyik ágyú használhatatlenné vált és a kezelő legénységben oly súlyos veszteségek álltak be, Danilovics hadnagy a megmaradt löveget maga irányította, mely fedett állásából előre lett vontatva. Ezen lövegszakasz haláltmegvető kitartásának és nyugodt, jól irányított tüzelésének volt nagyrészt köszönhető, hogy az ellenfél előnyomulásában fel lett tartóztatva. Az éj folyamán Danilovics hadnagy mindkét lövegét visszavitte, miután az összelőtt ágyúra a szétszúzott löszerkocsi egy kerekét szerelte fel. Ezen lövegszakasz magatartása a derék magyar tüzérség történetében egy dicső lapot fog képezni.”* A mi honvédtüzérségünk hőstettei. *Veszprémi Hírlap* 1915. 01. 24., 3. és A mi honvéd tüzérségünk hőstettei. *Veszprémvármegye* 1915. 01. 24., 2.
- ⁴³ GRN – Gromadzki Radami Narodowymi: Kerületi nemzeti tanács. Lengyelország legkisebb területi közigazgatási egysége 1954-ig.
- ⁴⁴ Nikić altábornagy búcsúparancsát lásd a 12. számú mellékletben.
- ⁴⁵ A támadást elrendelő parancsot lásd a 14. sz. mellékletben.
- ⁴⁶ Landwehr-Feldhaubitzen-division Bt. 2 – Landwehr tarackos osztály, 2. üteg
- ⁴⁷ Raba a Visztula déli mellékfolyója.
- ⁴⁸ J. H. = Jagdhaus = Vadászház
- ⁴⁹ Az 1. ütegnél kiadott parancsot lásd a 15. sz. mellékletben.
- ⁵⁰ HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. táborigényeszed, hadműveleti iratok
- ⁵¹ Az üteg helyzetjelentését és az ütegállásokat lásd a 16. sz. mellékletben
- ⁵² M. H. = Mühlhaus = Malomház
- ⁵³ Feldkanonenregiment No 41. = osztrák 41. táborigényeszed, állomáshelye: Salzburg
- ⁵⁴ Igazoló jelentés a késedelmes tüzmegegyezésről a 17. sz. mellékletben.
- ⁵⁵ Lupkó E. St. = Lupkó Eisenbahn Station = Lupkó vasútállomás.
- ⁵⁶ haubitzenbatterie – tarackos üteg
- ⁵⁷ Az erőrendszer március 22-én kapitulált. 9 tábornok és 2500 tiszt mellett 117 000 főnyi legénység esett fogságba, és hatalmas volt az anyagi veszteség is. Ez önmagában véve is nagy áldozat, amit tovább növelt az a tény, hogy a Monarchia hadműve-

leteit nagyban meghatározta Przemysl felmentésének kényszere. Az ennek érdekében indított sikertelen támadások annyira meggyengítették az osztrák–magyar hadsereget, hogy az oroszok átértékelték haditerveiket. Immár nem Németország ellen akartak támadni, hanem megpróbálták a Monarchiát legyőzni. Erre egy Magyarország irányába indított erőteljes támadás látszott a legalkalmasabbnak. Forrás: http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww1/100/1915/1915_kelet.html (Letöltés ideje: 2018. 2. 18.)

⁵⁸ HM HL II. 1000 m. kir. 7. honv. tábori ágyúszereg, hadműveleti iratok

⁵⁹ A lovak állapotáról lásd a 19. és a 20. sz. mellékletet.

⁶⁰ retabliroz = pihen; ismét fölszerel

⁶¹ A támadásról és a tüztámogatásról lásd a 21. sz. mellékletet.

⁶² Szövetséges tehermentesítése érdekében a német hadvezetés döntött egy nyugatgalíciai áttörésről, aminek megvalósítására 1915 májusában érkezett el az idő. A központi hatalmak a Gorlice és Tarnów közötti szakaszon igen jelentős erőket vontak össze. A német és monarchiabeli hadosztályokból létrehozott 11. német hadsereg és a 4. osztrák–magyar hadsereg összesen 357 000 felsorakoztatott katonát és 1700 löveget jelentett, August von Mackensen parancsnoksága alatt. A velük szemben álló 3. orosz hadsereg 219 000 főt és 680 löveget számlált. Az áttörés 1915. május 2-án reggel vette kezdetét. A központi hatalmak támadása négy órás tüzérségi előkészítéssel kezdődött, melynek intenzitása és pontossága a keleti hadszíntéren addig ismeretlen volt, ezért fontos szerepe lett a gorlicei áttörés sikerében. Miután a tüzérség letarolta az orosz állások egy jelentős részét, délelőtt megindult a gyalogság rohama is. Az osztrák, magyar és német erők egy 40 km-es szakaszon áttörték az orosz hadsereg arcvonalát és az ellenséget estére 4-5 km-rel hátraszorították. A következő két napon a többi orosz állást is elfoglalták a központi hatalmak csapatai, ezzel az áttörés bravúros győzelemmel ért véget, az orosz arcvonal pedig szétfoszlott. Az áttörés sikerét követően megkezdődött a visszavonuló ellenség üldözése. A felbomlóban lévő orosz frontot 10 nap alatt 100 km-rel szorították vissza.

⁶³ Lásd a 22. sz. mellékletben.

⁶⁴ Marchegg hivatalosan Alsó-Ausztria négy nagy része közül a Weinviertelhez (Borvidék) tartozik. A város a Morva (németül: March) folyó mentén, mely Ausztriát egykor a történelmi Magyarországtól, ma Szlovákiától választja el, így a Morva-keleti szélén található. A szomszéd országgal a Budapest–Érsekújvár–Pozsony–Marchegg-vasútvonal hídja köti össze.

Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Marchegg> (Letöltési ideje: 2017. 05. 13.)

⁶⁵ A 82. honvéd gyalogdandár (hv. gy. dd.) alárendeltségébe tartozott a m. kir. 20. honvéd gyalogezred (Nagykanizsa), a m. kir. 31. veszprémi honvéd gyalogezred, valamint az m. kir. 7. honvéd tábori ágyúszereg. A 82. hv. gy. dd. pedig a 41. honvéd gyaloghadosztály (hv. gy. hdo.) alárendeltségébe volt szervezve. A 41. hv. gy. hdo. szervezetében volt a 82. hv. gy. dd, a 40. hv. gy. dd, valamint a 41. hv. tü. dd. Ez utóbbi tüzérdandár szervezetéhez tartozott a 7. hv. tábori ágyúszereg 4 üteggel, valamint a cs. és kir. 12. tábori ágyúszereg 3., 4., és 5. ütege.

⁶⁶ Az elhelyezést lásd a 23. sz. mellékletben.

⁶⁷ Feldkanonenregiment Nr.6 – 6. tábori ágyúszereg

⁶⁸ Weeber Ede ezredes 1858-ban született Pozsonyban, s tanulmányai végzése után

1877-ben, mint egyéves önkéntes lépett a katonai pályára. 1878-ban már hadnagy a cs. és kir. közös hadseregben a tüzérségnél, amelynek különböző osztályainál 20 évet töltött. 1897-ben mint százados átlépett a m. kir. honvédség kötelékébe és hosszabb időt töltött, mint tanár, majd mint parancsnok a soproni m. kir. honvéd főreáliskolánál. Ott kifejtett szolgálatait Ferenc József legfelsőbb elismeréssel (Signum Laudis) tüntette ki. Veszprémben 1913-ban helyezték, ahol a 31. honvéd gyalogezred szervezését vezette. A 31. veszprémi honvéd gyalogezred élén részt vett a galíciai harcokban, a Kárpátok védelmében. 1915 júniusában átkerült az olasz frontra, ahol a 81. honvéd gyalogdandár parancsnokának nevezték ki. A Görz melletti csatákban sebesült meg, majd rá egy nappal, október 24-én meghalt. Temetése az opcinai temetőben 1915. október 25-én volt.

- ⁶⁹ Részlet a Hősök Naptárából: *„Bercsényi Dezső, a veszprémi 7. honvéd ágyúszereg tartalékos zászlósa, a galíciai Lovesa (Lowcza) környéki harcaink alatt 1915. június 28-án felderítő járőrrel messze a küzdők vonala elé küszört, hogy minél alkalmassabban betekinthessen az oroszok helyzetébe. Figyelőhelyén még akkor is kitarott, amikor az oroszok észrevették és igen erős géppuskatűz alá vették. Ám Bercsényi zászlós ennek ellenére kiválóan szabatosan irányította ütege tüzét s csak másfél óra múlva, parancsra hagyta el az orosz lövedékektől felszántott figyelőhelyét. Bátor magatartását a kisezüst vitézségi éremmel jutalmazták.”*

Forrás: <http://www.hungarianarmedforces.com/hosoknaptara/> (Letöltés ideje: 2018. 3. 9.)

- ⁷⁰ Schay Gusztáv címzetes gyalogsági tábornok (Budapest, 1862. 03. 08. – Budapest, 1939. 02. 18.) A m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka az orosz fronton 1915. 01. 10. – 1915. 07. 02. között. Forrás: BALLA 2010., 269.

- ⁷¹ Schamschula tábornok harcparancsát lásd a 25. sz. mellékletben.

- ⁷² Részlet a Hősök Naptárából: *„A veszprémi 7. honv. tábori ágyús ezred 1915. augusztus, második felében Brest-Litovsk tájékán harcolt. Augusztus 22-én történt, hogy az ezrednek az az ütege, amelyben Kubus Mihály főtűzmester fogatos altiszt volt, nyílt tüzelőállásban vette fel az oroszokkal a küzdelmet. A szerencsés lekapcsolás után a fogatok hamar elhajtattak. Ámde nemsokára fájdalmas meglepetés érte őket, előtűnik sűrűn zuhogtak az ellenség gránátjai. Hirtelen meg kellett oldani. Nem volt más lehetőség? Ez volt a kérdés, amelyet nagyon hamar meg kellett oldani. Nem volt más lehetőség, át kellett rohanni a gránátoson. 'Hát akkor egyenként, olyan gyorsan, ahogy csak lehet!'— rendelkezett Kubus főtűzmester. „Élfogat, utánam, vágját, indulj!” S maga vezette át egyenként a fogatokat a tűz alatt álló területen. Sikerült is valamennyit biztonságba helyezni. A tüzérségnek talán legsebezhetőbb része: a fogatjai. Nagy célt mutatnak, könnyen eltalálják őket, s ha kilövik az ágyúk mellől a lovakat, az üteg nem tud megmozdulni. Ezért volt mindig nagy jelentőségű a fogatok biztonságba helyezése és ügyes vezetése, különösen tüzellel elárasztott területen. Aki ezt a kényes feladatot eredményesen oldotta meg, azt a tüzérségnél mindig megbecsülték. Kubus Mihály főtűzmestert is méltán érte hát a kitüntetés, amidőn személyes bátorsággal véghezvitt kitűnő szolgálataért a nagy ezüst vitézségi érmet tűzték a mellére.”*

Forrás: <http://www.hungarianarmedforces.com/hosoknaptara/> (Letöltés ideje: 2018. 3. 9.)

- ⁷³ Křitek, Karl vezérezredes (Spalato, 1861. 10. 24. – Bécs, 1928. 09. 03.) 1914. 09. 02-től megbízott parancsnoka, majd 1914. 10. 07-től kinevezett parancsnoka a cs. és kir. XVII. hadtestnek az orosz fronton. 1916. 04-től az olasz fronton parancsnoka XVII. hadtestnek 1917. 01. 10-ig. Forrás: BALLA 2010., 201.
- ⁷⁴ Linsingen, Alexander von (1850–1935) német tábornok. 1868-ban lépett be a hadseregbe. Harcolt az 1870–71-es porosz–francia háborúban. 1897-től ezredparancsnok, 1905-től tábornok. 1909-től a II. hadtest parancsnokságánál szolgált, 1914-től a hadtest parancsnoka a keleti fronton. Harcol a kárpáti téli csatában. 1915 januárjában a Déli Hadsereg parancsnoka lesz, majd ugyanebben az évben a Bug Hadsereg vezetését bízzák rá.
- ⁷⁵ A tűztámogatásról lásd a 26. sz. mellékletben Csikvándy szds jelentését.
- ⁷⁶ A dicséretet a veszprémi újságok is közölték: *„Erős támadást intéztek az oroszok október 18-án az osztrák-magyar csapatok ellen, amelyet ezek közismert vitézséggel vertek vissza. A bátor védők közül a 20-ik honvéd gyalogezred és a 7. táborigyűszednek Takács Géza parancsnoksága alatt álló első és Vörös János parancsnoksága alatt álló 4-ik ütege viselkedett páratlan hősiességgel és kiváló sikerrel. Nem volt mindennapi az eset, de nem volt az az elismerés sem. Ebből az alkalomból a következő hadseregparancsot bocsájtották ki: 'A (17)-ik hadtest vitéz csapatai ma az oroszoknak erős támadásait a legnagyobb kitartással visszavetették. A 20. h. gy. e. támogatva a 7. honv. táb. gyűszed 1-ső és 4-ik ütege által, az ellenséget kéztüszében legyőzte. Egy második, sűrű tömegekben vezetett orosz támadás az ellenség súlyos veszteségei mellett összeomlott. Az oroszok foglyokban 3 tisztet és 500-nál több embert vesztek, 2 géppuskájuk kezünkbe került. Ez alkalommal a (17)-ik hadtest csapatainak, de különösen a 20. gy. e. és a 7. honv. táborigyűszed 1-ső és 4-ik ütegének legteljesebb elismerésemet a legszívélyesebb szerencsekívánataimat fejezem ki. E derék csapatok teljesítményét felsőbb helyen jelteni fogom.' A hadsereg főparancsnokság elismerése a következő: „A 20. honv. gy. e. és a 7. honv. táborigyűszed 1-ső és 4-ik ütegének (Boguslaw) mellett (október 18)-án lefolyt ütközésekben tanúsított bátor magatartásáért teljes elismerésemet és köszönetemet fejezem ki.'” A veszprémi honvédtüzérek dicsérete. Veszprémvármegye 1915. 12. 19., 4.*
- ⁷⁷ Részlet a Hősök Naptárából: *„Orosz József, a veszprémi 7. honvéd gyűszed tartalékos hadnagya, mint tüzérségi figyelő a küzdők vonalában volt, ahol önként vállalkozott arra, hogy Lucknál az oroszok egyik előretolt állásának helyét megállapítsa, ütegének tüszét erre az elrejtett orosz állásra irányítsa. Az 1916. február 20-i vállalkozását siker koronázta. Ütegének belövését annyira ügyesen vezette, hogy a lövés csakhamar beletaláltak a célba. Amikor pedig az oroszok felfedezték és erős tűsz alá vették, majd támadva körülfogták a járőrt, Orosz hadnagy a járőr élén bátran és elszántan keresztülvágtá magát. Mivel pedig Orosz hadnagy ekkor már öt havi arvonalszolgálata alatt, ismételten tanúsított vitézségével és elszántságával vívta ki előljárói elismerését, a most végrehajtott eredményes vállalkozása alkalmából az Ezüst Katonai Érdeméremmel tüszették ki.”*
- Forrás: <http://www.hungarianarmedforces.com/hosoknaptara/> (Letöltés ideje: 2018. 3. 9.)

⁷⁸ Tüzérfigyelő jelentése a 29. sz. mellékletben.

⁷⁹ 1916. május 15-én Dél-Tirol keleti részén az osztrák–magyar tüzérség ágyúai hajnali hat óraker mintegy 50 km szélességben ágyútüzet zúdítottak a hegyek között húzódó határ menti olasz erődvonlra. Ilyen tüzérségi előkészítés korábban nem volt az olasz fronton, csak a németek alkalmaztak hasonlót, másutt. Az osztrák–magyar offenzíva az első napokban rendkívül sikeres volt.

⁸⁰ Landwehr-Infanterie-Regiment Nr. 8 = 8. Landwehr gyalogezred

⁸¹ Az arcvonalon 1916. július 29-én történ harcról lásd a 32. sz.mellékletet.

⁸² St. Daniel = Sankt Daniel

⁸³ Szapőr (sapeur): tábori erődítések építésére és a várharcokhoz szükséges földmunkák (megközelítési árkok, lövegsáncok stb.) készítésére kiképezett katona.

⁸⁴ Kote – magassági pont

⁸⁵ Boroević, Svetozar, von Bojna tábornagy (Umetić, 1856. 12. 13. – Klagenfurt, 1920. 05. 23.) 1914. 07. 28. a cs. és kir. VI. hadtest parancsnoka az orosz fronton; 1914. 09. 05. a cs. és kir. 3. hadsereg megbízott parancsnoka az orosz fronton; 1914. 10. 06. a cs. és kir. 3. hadsereg parancsnoka az orosz fronton; 1915. 05. 22. a cs. és kir. 5. hadsereg parancsnoka az olasz fronton; 1917. 05. 18. az Isonzó-hadsereg parancsnoka az olasz fronton; 1917. 08. 22. a Boroević-hadseregcsoport parancsnoka az olasz fronton; 1918. 12. 01. nyugdíjazták. Forrás: BALLA 2010., 86–87.

⁸⁶ A m. kir. 82. hv gyalogdandár naplójában olvasható: *„1917. május 12-én a kelő nap sugarai még békés tájat világítanak meg, de már a hajnali pirkadástól számított első negyedórától kezdve az ellenség nehéz aknáit és mindenféle kaliberű lövegei hatalmas tüzzel árasztják el az első vonalainkat. A Wippach völgye felől földre húzódó magaslatok – a 464, 378, 363 – időnként vulkánhoz hasonlítanak. A vonal mögötti figyelők alig látnak valamit. A robbanások felhője mindent eltakar. Csak a füstből időnként felszálló fehér rakéták és a jelzőtáblák nyugtatnak meg, hogy még minden rendben van. Ütegeink nem maradnak tétlenül. Ha látni nem is lehet, de biztosan sejthető, miként rendezkedik az ellenség gyalogsága. Nincs az olaszoknak egyetlen olyan utánpótlási útja sem, melyet a nyugalmas időben fel ne fedeztünk volna. A be nem látható gyülekezési helyekről repülőink hoztak még korábban alapos híreket. Előbb ezeket vesszük tűz alá. Majd midőn az olasz romboló tüze 13-án délután és másnap délelőtt még fokozódik, sejthető, hogy a támadás nem késhet soká, az első ellenséges vonalakra irányítjuk ágyúink megsemmisítő tüzeit. Két nap két éjjel tartott a kölcsönös ágyúzás. A harmadik napon, május 14-én a déli órákban észrevétlenül, s mégis rövid idő alatt az ellenség a második és a harmadik vonalunkra irányítja ágyúit. S pár pillanat múlva Fajti keleti magaslatain, Kostanjevicánál, a koritei szakaszokban, Hudilognál megjelennek a vörös rakéták. Az összes jelzőállomások optikai jelei, a csoportok telefonparancsai zárótüzet rendelnek el. Lövegeink száza már ontják a pusztító, elsöprő zárótüzet. Időnként szétoszlik az ellenséges, és a saját gránátok füstje, feltűnnek a megriadt, tétován ide-oda futkosó, acélsisakos alakok; nem tudnak átjutni a mi lövedékeink acélfüggönyein. A „Schwartz tüzércsoport” záró szakasza előtt négy támadás omlik össze már a tüzérségi tűzben. [...] Sokat ártottak ütegeink a rohamozóknak.*

Nem is tart soká a nyugalom. 23-án újra fellángol a harc, még hatalmasabban, mint előbb. Hajnaltól délig szakadatlanul tart a pergőtűz. Déltájban újra megindul-

nak az olasz rohamoszlopok az egész hadtest vonala előtt, a főlökem Kostanjevica ellen irányult. Célszakaszunk előtt ismét összeomlik minden támadás. [...] Pedig nehéz az ütegek helyzete is. Részben a repülőök fedeztek fel minket, másrészt a nagy szárazság okozta porból vág fel minden egyes lövés az ellenség által jól megfigyelhető felhőt – rejtett állásaink nem maradhatnak titokban. Órákig szenvedünk az ellenséges ágyúk tüzetől. S mégis elmúlik az új csatanap anélkül, hogy vonalainkból egy talpalatnyi az ellenség kezébe került volna.

Másnap még dühösebben tombol a harc: por, füst s robbanások zajával teli az egész táj 2-3 km mélységben az első vonalak mögött. Tábori ágyúk, könnyű és nehéz tarackok, legnagyobb kaliberű mozsarak lövedékei hullanak ütegeinkre. Ezekről, a gázlövedékektől és a felettünk keringő repülőök bombáitól hihetetlen veszteségeket szenvedett ütegeink mégis megállítanak minden támadást, hol a Fajti magaslatain, majd Kostanjevicánál, vagy a koritei völgyben [...] A hadtest vonala rendületlenül áll.” Forrás: HM HL II. 336. 4. doboz, m. kir. 82. hv. gyalogdandár

⁸⁷ A megfigyelő felszereléshez tartozott – többek között – 4-5 db hatszoros nagyítású távcső, 1 db tizenötshörös nagyítású szögtávcső.

⁸⁸ Az ütközet után kiadott dicsérő parancsot lásd a 31. sz. mellékletben.

⁸⁹ A 4. üteg 4 talalálatot kapott, 12 ember, 1 tisztet kivéve az egész ütegállásban lévő legénység részben elesett, részben megsebesült. Az üteg az egyetlen ép ágyúval a tüzet élénken viszonzta, míg Duduljeből lövegpótlás érkezett, a hiányzó legénység a mozdonyállásból pótoltatott. Forrás: A szerző megjegyzése

⁹⁰ Részlet a Hősök Naptárából: „Varró Sándor a hajmáskéri (helyesen: veszprémi – Földesi) 7. honvéd tábori ágyúszred szakaszvezetője végigküzdötte a háború minden frontját. Példamutató bátorságával és kötelességtudásával öt vitézségi érmet érdemelt ki. Ütegenél ha szükség volt rá, bármely feladatot öntevékenyen, fáradtságot nem ismervé megoldott. 1917. június 5-e és 7-e között Kostanjevicánál jelentősen közreműködött abban, hogy az olasz offenzívát megállítsák. A figyelő és az üteg közötti telefonvezeték meghibásodását a legnagyobb ellenséges tűz közben két alkalommal is kijavította, biztosítva ezzel a hatásos tűzvezetést. Önfeláldozó működéséért előljárói elismerésük gyanánt ez alkalommal a kieszűst vitézségi éremmel tüntették ki. Ugyanezen a frontszakaszon szerezte meg a 11. Isonzo-csata alatt 1917. szeptember 13-án a bronz vitézségi érmet is.”

Forrás: <http://www.hungarianarmedforces.com/hosoknaptara/> (Letöltés ideje: 2018. 3. 9.)

⁹¹ A 17. közös. hadosztály alárendeltségében lévő debreceni cs. és kir. 39. gyalogezred.

⁹² Az 50. osztrák–magyar gyaloghadosztály alárendeltségében lévő szegedi cs. és kir. 46. gyalogezred.

⁹³ Helyreigazít, helyesbít, kijavít

⁹⁴ Dél-Tirol keleti része, a Hétközség-fennsík rettenetes csatáiról ismert az osztrák köztudatban. A tavaszi olvadásokkor, az őszi esőzésekkor megduzzadt hegyi patakok időtlen-idők óta mosták, darabolták a terephullámokat, és alkottak egy 30 km hosszú, 10 km széles, csupasz karszthátakkal, szurdokokkal, magányos sziklaszirtekkel tarkított medencét, az 1000-1500 m magasan fekvő Hétközség-felföldet (Sieben Gemeinden, Sette Comuni). A Hétközség-felföld déli peremhegyei alig 6-10 km széles, alacsony vonulattal választják el egymástól a medencét és az itáliai alföldet,

a kiemelkedő csúcsok – Sasso Rosso (1198 m), Col del Rosso (1278 m), Kaberlaba (1222 m), Monte Cimone (1230 m), Monte Sisemol (1244 m) súlyos, több tízezer áldozatot követelő harcok színhelyei voltak. Forrás: Bencze László: *A Piave-Front c. kötete*.

⁹⁵ vitéz simontonyai Schamschula Rezső (Czernowitz, 1866. 09. 09. – Budapest, 1931. 04. 20.) tábornok. Az I. világháborúban vezérőrnagy, majd 1917 májusától altábornagy rangban a m. kir. 82. (veszprémi) honvéd gyalogdandár (1914. aug. – 1915/1916), a m. kir. 41. (budapesti) honvéd gyaloghadosztály (1915/1916 – 1918. okt. 24.), majd a cs. és kir. XXIV. hadtest (1918. okt. 24-től) parancsnoka. Forrás: Kiss Margit: Megemlékezés a Schamschula családról. *Simontornyai Hírek* 2009. márc.

⁹⁶ Trén = szállítóoszlop

⁹⁷ A tiszti parancsot lásd a 37. sz. mellékletben.

⁹⁸ A tüzérségi löszerekről lásd: BALLA 2014., 125–137.

⁹⁹ Veszprém város képviselő-testülete amint tudomást szerzett a harcokról, az ezredek helytállásáról, 1917. június 6-ára – Komjáthy polgármester javaslatára – rendkívüli díszközgyűlést hívott össze. Ekkor előterjesztésében Komjáthy László kijelentette: „*Ha eddig bámulattal szemléltük háziezredeink küzdelmeit, most egyenesen csodálatosnak, emberfelettinek látjuk hősiességüket, most egyenesen csodálatosnak, emberfelettinek látjuk hősiességüket. [...] Jegyzőkönyvbe iktatjuk mély hálánkat és szeretetünket az édes magyar hazát védő háziezredeink iránt [...] és a nagy napok emlékére mindkét háziezredünknek egy-egy ezüst dísz-ezredkürtöt ajánlunk fel [...].*” Forrás: VeML V.172.a 47. kötet, Veszprém város képviselő-testületi ülés jegyzőkönyve, 40. A közgyűlés döntésének megfelelően a felajánlott ezredkürtöket küldöttség vitte ki az olasz frontra. A küldöttség dr. Komjáthy László és dr. Óvári Ferenc vezetésével 1918. május 21-én indult és a csata első évfordulóján, május 23-án érkezett az akkor már a Piave mellett harcoló ezredekhez. A dísz ezredkürtöket Komjáthy László polgármester május 24-én József főherceg jelenlétében a vittorioi dómnál adta át a két ezred parancsnokának: megyesi Schwartz Jenő ezredesnek és Pallaghy Dezső ezredesnek a 31. hv. gyalogezred parancsnokának. Forrás: Díszkürtök átadása. *Veszprémi Hírlap* 1918. május 26., 3. és Ezüst kürt a veszprémi 31. honvéd gyalogezrednek. *Budapesti Hírlap* 1918. június 5., 10.

¹⁰⁰ Ma már egyik ezredkürt sincs meg, sorsuk is ismeretlen. A 31-esek kürtjét 1921 júniusában adta át az utód m. kir. 4. honvéd gyalogezred veszprémi zászlóaljának parancsnoksága Veszprém városának letétbe. A város a kürtöt a Veszprémvármegyei Múzeumban helyezte el. (városi tanács határozata, 1921. jún. 28.: Laczkó Dezső Múzeum, Múzeumtörténeti Adattár 71/1975.) A város a múzeumban elhelyezett kürtöt 1932. február 16-án visszaadta a 4. honvéd gyalogezred III. zászlóaljának. (átadás-átvételi jkv.: Laczkó Dezső Múzeum, Múzeumtörténeti Adattár 71/3625.). Forrás: Rainer Pál közlése alapján. Egy kürtöt az 1924-ben megalakult Jutasi Altisztképző vette/vehette át, amely megszűnéséig őrizte. Ezúton köszönöm meg Rainer Pál tanácsait, segítségét.

¹⁰¹ Brizáns töltet: Nagy robbanóerejű robbanóanyaggal szerelt lövedék. Forrás: TERMINOLÓGIA 2015., 73.

¹⁰² Goglia, Ferdinand Johann Anton, Ritter von, tábornagy (Pest, 1855. 09. 13. – Bécs, 1941. 09. 17.) A cs. és kir. 43. tábori tüzérdandár parancsnoka az orosz fronton 1914. 08. 01. – 1914. 12. 01. között, majd a cs. és kir. 33. gyaloghadosztály meg-

- bízott parancsnoka az orosz fronton 1915. 05. 22-ig. A cs. és kir. V. hadtest megbízott parancsnoka az orosz fronton 1915. 05. 22. – 1915. 12. 12., majd a cs. és kir. V. hadtest parancsnoka az orosz fronton 1918. 03. 14.-ig. A cs. és kir. XXIV. hadtest megbízott parancsnoka az olasz fronton 1918. 07. 28-tól, majd 1918. 08. 30-tól a Belluno-hadseregcsoport parancsnoka az olasz fronton 1919. 01. 01-ig. Forrás: BALLA 2010., 144.
- ¹⁰³ Az 1916-ban bekövetkezett átszervezések (amelyeket a lovak hiánya és a tüzérség egyre növekvő löszükséglete is indokolt) következtében mindegyik osztrák–magyar lovashadosztály nagyjából fele gyalogos katonákból állt, 1917 márciusától pedig már valamennyiben többségbe kerültek a gyalogosok. Mindegyik lovasezredben, amelyek felszerelése lényegében megegyezett a gyalogságéval, megmaradt egy 25 lovasból álló szakasz, ezekből alakult meg 1917 májusában a 12. lovashadosztály. A hadosztály hadrendjébe tartozott még egy 4 századból álló rohamfélezred, egy vegyes kiegészítésű lovasszázad és egy tábori tüzérezred (két osztály, egyenként 3 üteg, 6-6 löveggel, azaz 12 tábori ágyú és 24 tábori tarack). Forrás: Koszta István: *Huszártörténet*. Csíkszereda, 2008., 6.
- ¹⁰⁴ Az összeomlás utáni állapotokról, az ezred harcáról és a visszavonulásról, valamint a hazaérkezésről – egy másik nézőpontból – lásd a 39. sz. mellékletet.
- ¹⁰⁵ A hazaérkezésről olvasható: „*A 41. honvéd tábori tüzérezred meggyesi Schwartz Jenő ezredes vezetése alatt 21 napi gyalogmenet után teljesen rendben, összes lovait, ágyúit magával hozva, folyó hó 19-én délben megérkezett Veszprémbe. Az ezred a hosszú út alatt számos viszontagságon ment keresztül, miután előzőleg az olasz offenzíva visszaverésében is nagy hősiességgel működött közre, napokig harcolva úgy, hogy az előttük álló cseh gyalogság egyenesen elhagyta állását és magára hagyta a 41-es tüzérezredet. Olaszország, az újonnan megalakult Jugoszlávia, Karinthia ellenséges érzelmű lakossága sok nehézséget okozott az ezrednek, Stájerországban pedig a Stubalpokon keresztül kellett jönniük, hogy ágyúikat megmenthessék. Az ezredet csupán a pótüteg teljes tisztikara várta és kitörő lelkesedéssel ünnepelte a hazatérő bajtársakat.*” A hetes (41.) tüzérezred hazaérkezése. *Veszprémi Hírlap* 1918. 11. 24., 3.
- ¹⁰⁶ Pflanzler-Baltin, Karl Alois Johann Wilhelm, Freiherr von, vezérezredes (Pécs, 1855. 06. 01. – Bécs, 1925. 04. 08.) A Pflanzler-Baltin-hadseregcsoport parancsnoka az orosz fronton 1914. 09. 30. – 1915. 05. 08-ig, majd a cs. és kir. 7. hadsereg parancsnoka az orosz fronton 1916. 09. 08-ig. Forrás: BALLA 2010., 245.
- ¹⁰⁷ Szurmay Sándor, uzsoki, báró, gyalogsági tábornok (Boksánbánya, 1860. 12. 19. – Budapest, 1945. 03. 26.) A m. kir. 38. honvéd gyaloghadosztály megbízott parancsnoka 1914. 11. 22-től, majd 1915. 01. 14-től a Szurmay-csoport, 1916. 04. 01-től a Szurmay-hadtest parancsnoka az orosz fronton 1917. 02. 09-ig. Forrás: BALLA 2010., 301.
- ¹⁰⁸ Folw = Folwark = major
- ¹⁰⁹ Amely már többnyire az összes ütegekből eltűnt, minthogy a várakozásnak az északeleti harctéren nem felelt meg. Phleps Siegfried főhadnagy megjegyzése.
- ¹¹⁰ Egy szakasz tüzelésre készen áll „oldalbiztosításul” (kb. 300 lépésnyire, nyíltan az erdővel szemben) – a nagy gyakorlatok mintájára. Phleps Siegfried főhadnagy megjegyzése.

- ¹¹¹ A vidék tábori tüzérségnek alkalmatlan. Ezen a vidéken az oroszok sok nehéz ágyút hagytak hátra, mely a nagy sárban elakadt. Nekünk is az előnyomulásnál sok lovunk veszett oda az erőltetett menetelésekben. Mégis megtörtént, hogy egynémely napon korán reggeltől éjjelig csak mindösszesen 4 km-nyi utat tudtunk megtenni – a nagy áldozatok dacára – de legalább ágyúinkat teljes számban meghoztuk. Phleps Siegfried főhadnagy megjegyzése.
- ¹¹² Az erőfeszítések annyira megviselték a lóállományt, hogy most már minden hosszabb menetelés közben (cca 30 km) a galíciai értelemben vett „országutakon” a szegény párok közül többen kidőltek. Phleps Siegfried főhadnagy megjegyzése.
- ¹¹³ Rutén fuvarosok (vistások), akik lovaikért és kocsijukért naponta 9 koronát, teljes ellátást és takarmányt kaptak a lovaik számára. Phleps Siegfried főhadnagy megjegyzése.
- ¹¹⁴ Forrás: MAKAI–HÉRI 1990. és <https://kituntetes.webnode.hu/kituntetesek/magyar-osztrak-monarchia/>
A zárójelben szereplő számok a MAKAI–HÉRI 1990. kiadványban szereplő kitüntetések leírásának és fotójának a sorszámát jelentik. A táblázatban a kitüntetések sorrendje a korabeli viselési sorrend szerinti.

UTÓIRAT

Volt egyszer egy tüzérezred ...

... amely a sok, viharos gyorsasággal megalakított magyar ezrekhez hasonlóan öt véres év és hadilétszámuk többszörösét kitevő emberanyag felzabálása után megszűnt, eltűnt. Egy tüzérezred, amelyről a nagy világegést követő néhány évtized után már nem található tárgyi emlék, létük tanúi csak a hadtörténeti levéltárak mélyén fellelhető iratok. A volt bajtársak – megmenekülve és túlélve a háborút –, amíg teheték megemlékeztek az ezredről, ápolták az elesettek emlékét. Majd lassan elfogytak az emlékezők, halványodott a tüzérezred emléke, majd teljesen a homályba vészett. Időnként felbukkantak a hetesek a tetteiket megörökítő, vagy éppen példának felhozó katonai szaklapokban, de azt jobbra csak a hadtörténet iránt érdeklődő „vajt fülűek” olvasták.

A Nagy Háború befejezését követő időszakban sorra jelentek meg az ezrek történetét bemutató albumok. Igényesek, a harci mozzanatok pontosan leíró és a szakembereknek szóló kiadványok, vagy kevésbé szakmaiak, de egyben egységesek: megörökítették a csapattest hősi helytállását, benne természetesen felsorolva minden olyan adatot, amely a katonai egység kitartását volt hivatva bemutatni. Ebből az emlékkönyv-írási lázból a veszprémi hetesek valahogy kimaradtak. Talán nem volt olyan személy, aki a megmaradt feljegyzésekből, naplóból egy kerek, mindenre kiterjedő könyvet állít össze. Mint majd látjuk, kezdeményezések voltak, csak a végeredmény, a kiadvány maradt el.

De veszprémiek-e a hetesek? Vagy fogadjuk el a közelmúltban megjelent, „*A magyar tüzérség 100 éve*” című könyv szerzőinek azon állítását, hogy a tüzérezred hajmáskéri, hiszen ott alakult meg? Nos, véleményem szerint a 7. honvéd táborig-ágyúezred ízig-vérig veszprémi alakulat. Veszprémi, mert a megalakítást elrendelő parancs szerint: ideiglenesen megalakul Hajmáskéren, véglegesen Veszprémben. Veszprémi, hiszen a város teljes egészében a háziezredének tartotta, – a másik, a 31. honvéd gyalogezred mellett – zászlót adományozott részére, harcát, helytállását a város vezetése mindvégig figyelemmel kísérte. Veszprémi, mert a legnagyobb haditettüket emléktárggyal elismerte és megköszönte a közösség. És veszprémi, mert az ezred is annak tartotta magát, amit többször is kihangsúlyozott. Mégis, mi volt az oka, hogy ez idáig Veszprémben nem volt ismert ennek az ezrednek a léte, a kötődése a városhoz? Pedig több alkalommal

is hangsúlyoztuk: Veszprém katonaváros. No igen, csak rögtön hozzátettük: a légtér védelmezőinek fellegvára, esetleg megemlítettük a Jutasi Altisztképzőt, valamint a harmincegyes bakákat. A tüzérség valahogy nem illett ebbe a sorba. E sok sztereotip megállapítás után – amely engem is „megfertőzött” – a véletlen segített ahhoz, hogy keressem a veszprémi tüzéreket.

Még 2010-ben jelent meg a Veszprémi Szemle könyvek sorozatban a Jutasi Altisztképzőről írt könyvem „*Erős hit – Erős akarat*” címmel. Közleményt jelentettem meg az első veszprémi honvéd alakulatról, ami végül a 31. honvéd gyalogezred megalakításához vezetett. Majd 2011-ben a Veszprémi Szemle hasábjain mutattam be a veszprémi katona-beszállásolásokat – a kvártélyozást. E tanulmányok írása közben „botlottam” minduntalan a veszprémi tüzérlaktanya építési ötletébe, a tervezésbe. Kíváncsiságom kielégítendő, elkezdtem kutatni: vajon milyen ötlettől vezérelve akartak itt a városban egy tüzérlaktanyát építeni? Nos, mint kiderült egy szervezés alatt lévő tüzéralakulatnak – amit itt Veszprémbe akartak elhelyezni –, ami kezdetben „közös”, majd egy 1913. évi honvédelmi miniszteri döntést követően honvédalakulat számára épült volna. A történetet szintén a Veszprémi Szemle oldalain tettem közzé 2012-ben. Ez viszont már adta, hogy foglalkozni kell azzal a katonai szervezettel, amit itt Veszprémbe terveztek felállítani. A háború meggyorsította a honvédtüzérség szervezését, így végül tüzérlaktanya ugyan nem épült, viszont megalakult a veszprémi tüzérezred.

Szerencsére a Hadtörténeti Levéltár megőrizte a tüzérezred iratanyagát. Igaz, egy kis utánjárás is kellett, mert azonnal nem volt egyértelmű, hogy kiről, kiktől is van szó. Egy kis kitérő után kézhez kaptam a „hetesek” ezred-, ütegnaplóit, a hadműveleti iratok töredékeit és egyéb, az ezred harcait bemutató okmányokat. Hirtelen a bőség zavara köszöntött be. Főleg a négy ütegnapló tartalma volt a meghatározó, bár vezetésük nem volt egységes. Volt, amelyik elnagyoltan jegyezte be a nap történéseit, majd a harmadik év után abbahagyta a napló írója az üteg hadikronikájának a vezetését. Kiemelkedő viszont a 4. üteg naplója, akinek krónikása pontosan és bő terjedelemben jegyezte fel az eseményeket, amit egészen Veszprémbe történt visszaérkezésükig folytatott. E napló alapján készítettem az első tanulmányt, amely bemutatta – szintén a Veszprémi Szemle oldalain – a tüzérezred mozgósítását és az ezred, de bővebben a 4. üteg első harctéri évét. Majd szintén a Hadtörténeti Levéltár tanulmánygyűjteményei között rátaláltam az itt közölt kéziratra, ami megítélésem szerint egy emlékkönyvnek készült. Az írás stílusából ítélve a szerzője – miután a krónikás a kéziratot nem jegyezte fel nevét – megegyezett a 4. üteg naplóvezetőjével. S, hogy miért említettem az azonosítás nehézségét? Nos, az ezredek számozása változott: a veszp-

rémi hetesekből egy átszervezés után lett a 41. honvéd tábori tüzérezred, illetve az „anyaезred”, a 7. ágyúезred adta a magját a később megalakuló 41. honvéd tábori tarackos эзrednek, a 41. honvéd nehézтүзэр-езrednek, valamint a 41. honvéd hegyi түзэрезrednek.

Hiány volt kezdetben a fotókból, mivel a kézirat mellett csak néhány 1916-ban készült felvétel akadt. Továbbá nem volt leírás az эзred sapkajelvényéről, vagy az эзredjelvényről sem, bár rendelkeztek vele, hiszen a naplóban olvasható. Fotókat keresve próbaképpen megkerestem a Hadтörténeti Intézet fotóarchívumát, ahol – legnagyobb meglepetésemre – két fotóalbum található, benne több mint száz felvétel az эзred mindennapi háborús életéről. Igaz, csak 1915-ig. Mi-ért szakadt meg a felvételsorozat? Valószínű már nem tudjuk meg. Mindenesetre a felvételek hüen mutatják a түзэрезred, a harcosok, a tiszték mindennapjait. A sok nehézséget, a megpróbáltatásokat, az emberfeletti küzdelmeket. Fájdalmas volt látni az эзred első hősi halottjáról készült fotót (Boross hajтótүзэр), a fáradt, szalmán alvó tiszteket, a kimerült sok névtelen katonát. A tiszt mi voltom azt mondatta velem – látva a felvételeket – nos, igen: ez a háború. Tudta az эзred minden tisztje, katonája, hogy a háború mivel jár. Tudta és felkészült rá – már amennyire ezekre fel lehet készülni. Ők tudták, hogy mire „vállalkoztak.”

De ugyanakkor letaglózó volt számomra látni az эзred lovairól készült fényképeket. A lovak fáradt, roskadt testtartását, a kapcsolatukat az emberrel – a bajtárssal – ami kisugárzott a felvételekből. Látva azt, hogy nem csak az „oktalan állat” ragaszkodott gazdájához, az ember is ragaszkodott harcбéли társához, még ha az „csak egy ló” volt. Kérem, így is, e szemüvegen keresztül is nézzék a közreadott fotókat.

A függelékben számtalan kitüntetés is jelzi a түзэрезred haditetteit. Pontosan nem lehetett megállapítani a kitüntetettek számát, neveit. Mindez csak egy megközelítő lista, amit a városban megjelenő lapokban nap mint nap közreadott jegyzékekből állítottam össze. De legalább képet alkothatunk annak számáról, minőségéről. De nem tudunk képet alkotni a veszteségekről. A számtalan elesett түзэрéről, a teljes veszteségről, ami az эзred hadilétszámának a többszöröse volt. Megjegyzem, néhányuk itt Veszprémben, az Alsóvárosi temetőben nyugszik (Klíma Gyula, Vanczág András, Varjas János түзэрék).

A түзэрезred a háborút itt Veszprémben fejezte be. Az olasz frontról, a Piave mellől teljes létszámban, rendezetten, teljes hadfelszereléssel érkezett a Jutasi út melletti түзэрbarakkokba. Megőrizték személyi fegyverzetüket, megtartották lövegeiket, hogy aztán kényszerből – a békekötések diktálta „megállapodások”, az éppen regnáló magyar kormányok felelőtlen rendeleteinek a hatására – meg-

váljanak tőlük. Sokan persze nem hagyták abba a harcot. Több tiszt és honvéd részt vett – más tüzéralakulat kötelékében – a felvidéki hadjáratban, a betörő csehszlovák csapatok elleni harcokban. Esküjükhöz híven cselekedtek: védték hazájukat.

Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata által 2013-ban életre hívott Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság (EVCE) célul tűzte ki, hogy elfeledett háziezrednek méltó emlékjelet állít. A Vörösmarty téri emlékműre 2016-ban elhelyezett új bronz relief emlékeztet a 7. honvéd tüzérezred I. világháborús szerepére.

Dr. Benkő Tibor vezérezredes, Honvéd Vezérkar Főnöke az emlékjel avatásán kiemelte: *„Nem minden ország mondhatja el magáról, hogy több mint ezeréves története van. Mi büszkék lehetünk őseinkre és hőseinkre, akikre emlékeznünk kell, de nemcsak ezen az egy napon, hiszen nekik köszönhetjük létünket. Fennmaradt értékeinket meg kell őriznünk és tovább kell adnunk. Egy ilyen emlékmű voltaképpen nem más, mint híd a múlt és a jelen, a régi hősök és a ma hősieken helytállók, illetve a régi nemzetségek és az új nemzetségek között. Talán nem véletlen, hogy a magyar hősök napja a gyereknap, a jövő nemzedékének napjával esik egybe. Nekik kell továbbvinniük hőseink emlékeit.”*

A veszprémi EVCE 2015-ben kegyeleti látogatást szervezett Galíciába, az 1915. évi harcok helyszíneire. A hősi temetőben történt megemlékezések során a csoport tagjai, az ott álló vértölgy termését hazahozták, majd azokat elültették. A termésből fácaska cseperedett, amit 2018. május 3-án a veszprémi alsóvárosi temető hősi parcellájában elültettünk, emlékezve az idegen földben nyugvó hősi halottainkra, köztük a hetes tüzérekre is. Mi e könyvvel emlékezünk veszprémi 7. honvéd táborigényezred katonáira.

Végezetül köszönetet mondok Rainer Pálnak, Varsányi Istvánnak, Hegedűs Elemér nyugállományú alezredesnek, valamint a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum munkatársainak segítségéért és tanácsaiért.

Veszprém, 2018. június 7.

Dr. Földesi Ferenc
nyá. ezredes

A Veszprémi Szemle könyvek megjelent kötetei

Praznovszky Mihály : Bibliográfia / [összeáll. és szerk. Tölgyesi József] ; [közrem. Vörösne Szabó[!] Györgyi, Bodor Tiborné, Gecse Zsuzsa]. – Veszprém : Veszprémi Szemle szerk. : Veszprém Megyei Honism. Egyesület, 2006. – 155 p. : ill. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 1.)

Veszprém időjárása és éghajlata I. : A meteorológiai megfigyelések kezdete : Veszprém időjárása történeti feljegyzések tükrében / Kovács Győző Gyula. – Veszprém : Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, 2010. – 296 p. : ill. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 2.)

Erős hit – erős akarat : A Magyar Királyi Veszprém-jutasi Honvéd Altisztképző Intézet, 1924–1944 / Földesi Ferenc. – Veszprém : Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, 2010. – 192 p. : ill. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 3.)

Veszprém időjárása és éghajlata II. : Meteorológiai megfigyelések a piarista gimnáziumban, 1884–1890 : Bolgár Mihály emlékezete / Kovács Győző Gyula. – Veszprém : Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, 2011. – 316 p. : ill. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 4.)

Emléklapok rendezett-tanácsu Veszprém város közigazgatási életéből Veszprém 1886 / Véghely Dezső. Reprint. [Véghely Dezső (1840–1897) életrajza, munkássága / Csiszár Miklós. – p. 7–30. : ill.]. – Veszprém : Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, 2012. – 30, XV, 321, CVII p. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 5.)

A mű eredeti kiadása: Veszprém, Krausz Ármin fia könyvnyomdája, 1886.

Az alkotmány védbástyái : A 1860–61. évi Veszprém vármegyei alkotmányos mozgalomról, és a Honvédegyletről / Földesi Ferenc. – Veszprém : Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, 2013. – 343 p. : ill. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 6.)

- Elfelejtett/tett évtized : 1980–1990 : emlékek, tények, történések / Maróti Rezső.
– Veszprém : Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány,
2013. – 181, [2] p. : ill. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 7.)
- Veszprém időjárása és éghajlata III. : időjárási szélsőségek, elemi csapások
(1890–1895) : hóvihár, kánikula, tűzvész, jégeső / Kovács Győző Gyula.
– Veszprém : Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány,
2013. – 288 p. : ill. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 8.)
- Veszprém multja és jelene : a magyar orvosok és természetvizsgálók XXXVI.
nagygyűlésének Veszprém városa nevében felajánlja báró Hornig Károly
veszprémi püspök. Reprint. [Utószó / Tölgyesi József p. I–XXI. : ill.]. –
Veszprém : Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány,
2016. – VII, 209, XXI p. – (Veszprémi Szemle könyvek ; 9.)
A mű eredeti kiadása: Veszprém : Egyházmegyei Könyvnyomda, 1912.
- A veszprémi túszság története / írta Mihályfi József, kiegészítette Rupert Rezső.
Budapest : Stephaneum Nyomda R. T., 1920. Reprint. [Jegyzetek, mellék-
letek, képmelléklet / dr. Földesi Ferenc]. – Veszprém : Veszprémi Szemle
Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, 2017. – 52 p., mell.: 53–96. : ill.
97–112.– (Veszprémi Szemle könyvek ; 10.)
A mű eredeti kiadása: Budapest : Stephaneum Nyomda R. T., 1920.

Hetes tüzér, sapkáján az ezredszámmal.
Fotó Becske, Veszprém. Varsányi István gyűjteményéből